

Manisa Kültür Turizmi: Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri

Prof. Dr. Mustafa Tepeci • Doç. Dr. Ceren İşçi
Dr. Öğretim Üyesi Z. Gökçe Sel

Manisa Kültür Turizmi: Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri

Prof. Dr. Mustafa Tepeci

Doç. Dr. Ceren İşçi

Dr. Öğretim Üyesi Z. Gökçe Sel

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şhitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgur yayinlari.com

✉ info@ozgur yayinlari.com

Manisa Kültür Turizmi:

Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri

Prof. Dr. Mustafa Tepeci • Doç. Dr. Ceren İşçi • Dr. Öğretim Üyesi Z. Gökçe Sel

Language: Turkish

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-8562-46-0

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1101>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Tepeci, M., İşçi, C., Sel, Z. G. (2025). *Manisa Kültür Turizmi: Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri*.

Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub1101>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgur yayinlari.com/>

Önsöz

Küreselleşmenin yerel kimlikler üzerindeki tek tipleştirici etkisi, kültürel mirasın korunması ve sürekliliği konusunu güncel akademik tartışmaların ve kamu politikalarının merkezine taşımıştır. Bu bağlamda, UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, kültürel miras algısını fiziksel mekân ve nesnelerin ötesine taşıyarak; yaşayan pratikleri, temsilleri ve bilgiyi korumayı odağına almıştır. Bu kitap, Manisa'nın Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) varlıklarının incelenmesi, kültürel işlevleri ve bu değerlerin kültür turizmi ekosistemine entegrasyonu üzerine akademik bir perspektif sunmaktadır.

Antik dönemlerden Osmanlı yönetim geleneğine uzanan köklü geçmişiyle Manisa, Anadolu'nun çok katmanlı kültürel yapısının en özgün biçimde gözlemlendiği yerleşimlerden biridir. Şehzadeler Şehri kimliğiyle harmanlanan bu birikim, günlük yaşam pratiklerinde, geleneksel üretim biçimlerinde ve toplumsal ritüellerde günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Ancak, bu varlıkların modernleşme dinamikleri ve teknolojik gelişmeler karşısında uğradığı erozyon, söz konusu mirasın bilimsel yöntemlerle belgelenmesini ve turizm perspektifiyle yeniden ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Sekiz ana bölümden oluşan bu çalışmanın ilk kısmında, somut olmayan kültürel miras kavramı tanımlanmakta ve bu mirasın turizm sektörüyle kurduğu karşılıklı etkileşim tartışılmaktadır. Türkiye genelindeki ve Manisa özelindeki envanter çalışmaları incelenerek, SOKÜM unsurlarının sosyo-ekonomik gelişim sürecindeki işlevi kuramsal bir çerçeveye oturtulmuştur. Takip eden bölümlerde, kentin el sanatları mercek altına alınmıştır. Talikacılıktan saraçlığa, keçecilikten geleneksel kapı süsleme ustalığına kadar uzanan sekiz farklı el sanatı; teknik süreçleri, kültürel bağlamları ve sürdürülebilirlik olanakları açısından analiz edilmiştir.

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında, dokuma geleneği ve geleneksel giyim kuşam pratikleri, kentin etnografik zenginliğinin birer göstergesi olarak ele

alınmıştır. Toplumsal uygulamalar, inanç sistemleri ve özellikle UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'nde yer alan Mesir Macunu Festivali gibi geniş ölçekli kültürel etkinlikler, kentin kolektif hafızasındaki yerleri ve turistik potansiyelleri bakımından değerlendirilmiştir. Sözlü anlatılar, mitolojik katmanlar ve mutfak kültürü bölümleri ise Manisa'nın yaşayan kültürünü bütüncül bir yaklaşımla tamamlamaktadır.

Kitabın sekizinci bölümünde, önceki bölümlerde anlatılanların yönlendirmesi doğrultusunda Manisa'da somut olmayan kültürel miras temelli bir turizm yaklaşımının geliştirilmesine yönelik stratejik önerilere yer verilmiştir. Bu çalışma yalnızca bir envanter oluşturma çabasıyla sınırlı kalmamakta; Manisa'da kültürel mirasın korunması ve kuşaktan kuşağa aktarılması sürecinde turizmi yerel kalkınmanın etkin bir aracı olarak konumlandıran bilimsel bir başvuru kaynağı olmayı hedeflemektedir.

Bu eserin, kültürel miras yönetimi, turizm planlaması ve geleneksel el sanatları yönetimi alanında çalışan araştırmacılara, sektör profesyonellerine ve yerel politika yapıcılara kuramsal ve uygulamalı bir kaynak olmasını temenni ederiz. Geçmişin kültürel kodlarını geleceğin sürdürülebilir turizm vizyonu ile buluşturan bu çalışmanın, Manisa'nın kültürel kimliğinin korunmasına katkı sunması en büyük dileğimizdir.

Prof.Dr.Mustafa TEPECİ (mustafa.tepeci@cbu.edu.tr)

Doç.Dr.Ceren İŞÇİ (ceren.isci@cbu.edu.tr)

Dr.Öğretim Üyesi Z.Gökçe SEL (zehragokce.sel@cbu.edu.tr)

İçindekiler

Önsöz	iii
Yazarlar Hakkında	vii
1 Somut Olmayan Kültürel Miras	1
Giriş	1
Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri	5
Manisa Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri	11
Sonuç	15
Kaynakça	17
2 Manisa'nın Geleneksel El Sanatı Ustalığı	19
Giriş	19
Talikacılık	20
Keçecilik	23
Bakırcılık	25
Çömlekçilik	27
Demircilik	28
Semercilik	31
Saraçlık	32
Geleneksel Kapı ve Kapı Süsleme Ustalığı	34
Sonuç	36
Kaynakça	38
3 Manisa'nın Dokuma Sanatı / Geleneğı ve Geleneksel Giyim Kuşam	
Yapımcılığı	41
Giriş	41
Kilim ve Halı Dokuma Geleneğı	43

Bez Dokuma Geleneği	57
Geleneksel Kıyafet, İçlik, Önlük ve Süsleme	59
Sonuç	66
Kaynakça	68
4 Manisa'nın Geleneksel Oyun, Toplantı ve Uygulamaları	71
Giriş	71
Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları	72
Geleneksel Toplantılar ve İnanç ve İnanışlara Bağlı Gelenek ve Uygulamalar	76
Sonuç	82
Kaynakça	84
5 Manisa'da Geleneksel Festivaller	87
Giriş	87
Mesir Macunu Festivali	89
Manisa Târzanı ve Çevre Günleri	93
Gastronomi Festivalleri	96
Uluslararası Yunusemre Günleri	98
Diğer Festival ve Şenlikler	98
Sonuç	99
Kaynakça	101
6 Manisa'nın Halk Anlatıları, Halk Dansları Geleneği ve Halka Mal Olmuş Kişiler	105
Giriş	105
Manisa'nın Mitolojik Hikayeleri ve Efsaneleri	107
Sembolik Kişiler	113
Halk Dansları	116
Sonuç	121
Kaynakça	123
7 Manisa'nın Mutfak Kültürü	125
Giriş	125
Manisa'nın Yemek Kültürü ve Yerel Yemekler	129
Gastronomik Ürünler	132
Sonuç	138
Kaynakça	142

8 Somut Olmayan Kültürel Miras ile Manisa’da Kültür Turizminin Geliştirilmesi	145
Giriş	145
Geleneksel El Sanatı Ustalığı	147
Dokuma Sanatı ve Gelenekleri	148
Geleneksel Giyim Kuşam Yapımcılığı ve Kullanım Gelenekleri	148
Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları	149
Geleneksel Toplantılar ve Teşkilatlanmalar	150
Yardımlaşma, Dayanışma ve Hayır Gelenekleri	151
İnanç ve İnanışlara Bağlı Gelenek ve Uygulamalar	151
Geleneksel Festival ve Şenlikler	152
Halk Anlatıları Geleneğı	152
Geleneksel Halk Dansları	153
Türk Mutfak Kültürü / Geleneksel Yiyecek-İçecek Yapımı	154
Sonuç	154
Kaynakça	157

Yazarlar Hakkında

Prof. Dr. Mustafa TEPECİ

1991 yılında Uludağ Üniversitesi Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu. Yüksek lisans derecesini ABD'de New Haven Üniversitesi'nden Turizm İşletmeciliği (1996); doktora derecesini de ABD'de Penn State Üniversitesi'nden İnsan-Çevre İlişkileri alanından aldı (2001). Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokuluna 2002 yılında Yrd.Doç. olarak atandı. 2005 yılında Yönetim ve Organizasyon alanında Doçent oldu. Haziran 2008'de Manisa Celal Bayar Üniversitesi (MCBÜ) Uygulamalı Bilimler Yüksekokuluna atandı. Profesörlüğe 2011 yılında yükseltildi. Aynı okulda 2010-2014 yılları arasında Müdür olarak görev yaptı. 2012-2013 yıllarında MCBÜ Yükseköğrenim Vakfı Başkanlığı yapmıştır. 2014-2015 yılları arasında Manisa İli-Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Akademik Danışmanlığı görevinde bulundu. Halen MCBÜ İşletme Fakültesi'nde İşletme (İng.) Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır. Penn State Üniversitesi'nde Doktora çalışmaları başarı ödülleri ve Manisa Celal Bayar Üniversitesinde Sosyal Bilimler Alanında 2015, 2016 ve 2018 yılları Bilimsel Yayın Performans ödülleri almıştır. Temel çalışma alanları; stratejik yönetim, yenilikçilik, girişimcilik, sürdürülebilirlik, festival yönetimi ve destinasyon yönetimidir.

Doç. Dr. Ceren İŞÇİ

2004 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu. 2008 ve 2016 yıllarında Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora derecelerini aldı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Ortaca Meslek Yüksekokulu'nda (2013-2015), Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu'nda (2015-2018) öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2018 yılında Dr.Öğr. Üyesi olarak atandığı Manisa Celal Bayar Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde halen görev yapmaktadır.

2022 yılında Turizm alanında doçent unvanını almıştır. Yazarın, turizm pazarlaması, turizm deneyimi, kültürel miras ve müze deneyimi alanlarında çalışmaları bulunmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Gökçe SEL

2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği (İngilizce) Bölümünden fakülte ikincisi olarak mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimini 2015 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Programı'nda, doktora eğitimini ise 2020 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. 2014–2019 yılları arasında Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmıştır. Bu süreçte, 2015 yılında KU Leuven Üniversitesi'nde Visiting Scholar olarak akademik çalışmalarda bulunmuştur. 2020 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde göreve başlamış olup, Dr. Öğretim Üyesi kadrosunda bu görevini sürdürmektedir. Araştırmacının turizm pazarlaması, kriz yönetimi ve etkinlik yönetimi alanlarında araştırmaları ve projeleri bulunmaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Miras

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada turizm endüstrisi deniz-kum-güneş (3S) üçgenine sıkışmış geleneksel yapıdan sıyrılarak, deneyim odaklı ve kültürel derinliği olan yeni bir paradigmaya evrilmektedir. Bu dönüşüm sürecinde, turistlerin destinasyon seçimlerinde belirleyici olan faktörler, mimari ve tarihi fiziksel varlıklardan çok, o bölgenin ruhunu yansıtan yaşayan kültür öğelerine kaymıştır. UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen sözleşme ile uluslararası bir yönelim kazanan Somut Olmayan Kültürel Miras, destinasyonların rekabet avantajı elde etmesinde kritik bir kaynak haline gelmiştir.

Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM), toplulukların, grupların ve bireylerin kuşaktan kuşağa aktardığı; gelenekler, sözlü anlatımlar, ritüeller, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, doğa ve evrenle ilgili bilgi sistemleri ile geleneksel el sanatları bilgisi gibi unsurları kapsayan kültürel ifade biçimlerini tanımlamaktadır¹. Somut olmayan kültürel miras, fiziksel bir nesneye indirgenemeyen; ancak bir topluluğun sosyal ve kültürel dokusuna derinlemesine işlenmiş, pratiklerde ve yaşantılarda varlığını sürdüren dinamik bir yapı özelliği taşımaktadır².

SOKÜM, UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile uluslararası bir koruma ve tanınma statüsüne kavuşmuştur. SOKÜM, sadece statik bir üretim biçimi değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğin en canlı taşıyıcısıdır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu miras, topluluklara bir aidiyet duygusu ve süreklilik hissi vererek kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına olan saygıyı güçlendirmektedir. Bu miras, temelde şu beş ana alanda kendini göstermektedir^{3 4}.

- a) Dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (atasözleri, destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, fıkralar, masallar, vb.),
- b) Gösteri sanatları (halk tiyatrosu, Karagöz, kukla, meddah, vb.),
- c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler (doğum, nişan, düğün, Nevruz gibi kutlamalar),
- d) Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.),
- e) El sanatları geleneği (bakırcılık, dokumacılık, halk mimarisi, semercilik, telkâri, vb.)

SOKÜM'ü somut mirastan ayıran temel özellikler; canlı, dinamik ve sürekli yeniden yaratılan bir doğaya sahip olmasıdır. Bu miras, nesilden nesile aktararak bir topluluğun kimliğini ve sürekliliğini sağlamaktadır. İnsanlık için SOKÜM, kültürel çeşitliliğin ve insan yaratıcılığının bir garantisi niteliğindedir. Küreselleşmenin getirdiği tek tipleşme tehlikesine karşı, toplumların kimliklerini koruma ve sürdürme refleksidir. Bir ninniden bir üretim tekniğine, bir halk hekimliği bilgisinden bir festival ritüeline kadar uzanan bu miras, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirmektedir⁵. Özellikle modernleşme ve kentleşme süreçlerinin hızlandığı 21. yüzyılda, sözlü geleneklerin ve yerel bilgi birikiminin kaybolmaması, insanlığın hafızasının korunması adına hayati önem taşımaktadır.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Özellikleri

Somut olmayan kültürel mirasın temel özelliklerinden biri, yaşayan, dinamik ve uygulamaya dayalı olmasıdır. Bir kültürel unsurun SOKÜM olarak kabul edilebilmesi için, topluluk tarafından aktif biçimde yaşatılması, yeniden üretilmesi ve anlamlandırılması gerekmektedir. UNESCO (2003)⁶ uyarınca bu miras, toplulukların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle olan etkileşimlerine bağlı olarak sürekli biçim değiştirir. Bu özelliğiyle SOKÜM, durağan değildir; toplumsal değişimlere uyum sağlar ve her kuşak tarafından kendi döneminin şartlarına göre tekrar yorumlanır⁷.

Diğer bir özelliği, topluluk temelli olmasıdır. Somut olmayan kültürel miras, ancak onu üreten ve aktaran topluluklar aracılığıyla anlam kazanır. Bir kültürel unsurun SOKÜM niteliği kazanması için en önemli kriter, o unsurun bir topluluk, grup veya birey tarafından miras olarak kabul edilmesi ve temsiliyetinin olmasıdır⁸. Diğer bir deyişle, asıl olan o kültürü yaşayan halkın kendi kimliğinin bir parçası olarak görmesidir. Bu nedenle SOKÜM'ün korunması, yalnızca yasal düzenlemelerle değil, yerel halkın katılımı ve sahiplenmesiyle mümkündür⁹. Bu bağlamda SOKÜM, kapsayıcıdır; toplumun bir kesimini dışlamak yerine ortak bir aidiyet duygusu ve süreklilik hissi

oluşturur. Ayrıca bu miras unsurları, kültürel çeşitliliğın korunması açısından da evrensel bir değerk taşımaktadır.

Bir diğerk önemli özellik ise kuşaktan kuşağık aktarım ve öğrenilmesi özelliğidir. SOKÜM'ün varlığını sürdürebilmesi, ancak bir kuşaktan diğerkine aktarılmasıyla mümkündür. Bu aktarım genellikle resmi eğitim kurumlarından ziyade; usta-çırak ilişkisi, aile içi eğitim veya toplumsal ritüeller aracılığıyla sözlü ve uygulamalı olarak gerçekteşmektedir. Aktarım süreci kesintiye uğradığında, mirasın fiziksel bir karşılığı (yazılı metin veya kayıt gibi) kalsa bile, yaşayan miras niteliğiki kaybolur¹⁰. Dolayısıyla, SOKÜM'ün en belirleyici özelliklerinden biri, insan belleğinde olmasıyla birlikte, uygulama pratiğine de bağımlı olmasıdır.

Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm İlişkisi

SOKÜM'ün kültür turizminin gelişimindeki rolü, turistlere benzersiz ve otantik deneyimler sunarken yerel geleneklerin ve kimliklerin korunmasına ve canlandırılmasına katkıda bulunduğuki için giderek daha fazla ilgi görmektedir¹¹. Bir ülkenin veya bölgenin kültürüne; özellikle de insanların yaşam biçimini şekillendiren yaşam tarzı, tarih, sanat, mimari, din ve diğerk unsurlara odaklanan turizm olarak tanımlanan kültür turizmi, küresel turizm endüstrisinin hızla büyüyen bir türü haline gelmiştir.

Somut olmayan kültürel miras ile turizm arasındaki ilişiki, özellikle kültür turizmi ve deneyim turizmi bağlamında giderek önem kazanmaktadır¹². Geleneksel festivaller, ritüeller, gastronomi pratikleri ve el sanatları, destinasyonların özgünlüğünü ortaya koyan temel çekicilik unsurları arasında yer almaktadır. Turistler, günümüzde yalnızca görmek değıl, deneyimlemek istemekte; bu da somut olmayan kültürel mirası turistik ürünlerin merkezine yerleştirmektedir. Böylece, kültür turistleri somut olmayan kültürel miras unsurlarına giderek daha fazla ilgi duymakta turistlerin bu unsurları deneyimleme istekleri gittikleri bölgelerde ortalama kalış sürelerini de arttırmaktadır.

SOKÜM'ün kültür turizmine entegrasyonu birçok fayda sunmaktadır: Toplulukların kültürel uygulamalarını daha geniş kitlelerle paylaşmaları için bir ortam sağlayarak karşılıklı anlayış ve saygıyı geliştirir. Bu unsurlar sadece turist çekmekle kalmaz, aynı zamanda yerel halkın kendi mirasını kutlamasına ve korumasına katılımını sağlar. SOKÜM; turist deneyimini zenginleştiren, kültürel anlayışık teşvik eden, benzersiz ve otantik deneyimler sunan kültür turizminin hayati bir bileřenidir¹³. Otantik kültürel deneyimler arayan turistleri cezbederek turist çeken bölgelerde ekonomik kalkınmayı canlandırabilir, böylece gelir elde edilmesini ve iş fırsatlarının yaratılmasını sağlar.

Bununla birlikte, SOKÜM unsurlarının kültür turizmi ile bütünleşmesinde bazı zorlukları da dikkate almak gerekmektedir. En önemli sorunlardan biri, kültürel uygulamaların orijinal anlam ve önemlerini yitirecek derecede ticarileştiği metalaşma riskidir. Bu durum, SOKÜM'ün otantik unsurlarının turist tercihlerine hitap edecek şekilde değiştirildiği kültürel yozlaşmaya yol açabilir ve mirasın kültürel bütünlüğüne zarar verme potansiyeli ortaya çıkar. Dahası, kültür turizmine olan talebin artması yerel topluluklar üzerinde baskı oluşturarak kültürel kaynakların aşırı sömürülmesine, sosyal ve çevresel gerginliklere neden olabilir¹⁴.

Bu zorluklarla başa çıkmak için, SOKÜM'ün kültür turizmindeki rolünü teşvik ederken korunmasını önceliklendiren sürdürülebilir turizm uygulamalarının benimsenmesi önemlidir¹⁵. Bu bağlamda yine toplumsal katılım ve duyarlılık, turizmin bölgede gelişiminin toplumun kendi kültürel değerleri ve beklentileriyle uyumlu olmasını sağlar. Yerel toplulukların turizm faaliyetlerini yönetme ve kontrol etme konusunda güçlendirilmesi, SOKÜM'ün özgünlüğünün korunmasına ve istismar edilmesinin önlenmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, stratejik pazarlama ve sorumlu turizm politikaları, kültürel koruma ve ekonomik kalkınma şeklindeki ikili hedefin dengelenmesine katkı sağlayabilir.

Hükümetlerin ve politika yapıcıların rolü de kültür turizminin sürdürülebilir gelişimi için uygun bir ortamın oluşturulmasında kritik öneme sahiptir. SOKÜM'ü koruyan, kültürel girişimlere finansal destek sağlayan, somut olmayan mirası korumanın önemi hakkında eğitim ve farkındalığı artıran politikalar, kültür turizminin uzun vadeli sürdürülebilirliğine katkı sağlar.

Sonuç olarak, somut olmayan kültürel mirasın kültür turizminin gelişimindeki rolü çok yönlü ve oldukça önemlidir. SOKÜM, sunduğu özgün kültürel deneyimler aracılığıyla kültür turizminin cazibesini artırmakta, yerel gelenek ve kimliklerin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak, SOKÜM'ün kültür turizmindeki potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirebilmek için sürdürülebilir turizm uygulamaları, toplumsal katılım ve destekleyici politikalar aracılığıyla metalaşma ve kültürel yozlaşma gibi zorlukların aşılması zorunludur.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın İnsanlık Açısından Önemi

SOKÜM insanlık açısından önemi, sadece geçmişin bir yansıması olmasından değil, aynı zamanda yaşayan bir toplumsal denge ve sürdürülebilirlik unsuru olmasından kaynaklanmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın birinci önemi, topluluklara ve gruplara bir aidiyet duygusu ve süreklilik hissi kazandırmasıdır. SOKÜM toplulukların kendilerini tanımlamalarını sağlayan en özgün araçtır. UNESCO (2003)¹⁶, bu mirasın toplulukların kimliği üzerindeki hayati etkisini

vurgulayarak, yerel bilgi ve geleneklerin korunmasının insanlığın ortak kültürel çeşitliliğini güvence altına aldığını belirtmektedir.

İkinci önem, SOKÜM toplumsal barışın inşasında ve sürdürülmesinde stratejik bir role sahiptir. Ortak ritüeller, anlatılar, farklı toplumsal sınıfları veya grupları bir araya getirerek sosyal dayanışmayı pekiştirmektedir. Böylece kültürel miras topluluklar arasındaki diyalogu geliştiren bir köprü vazifesi görmektedir. Aynı şekilde farklı toplumların yaşam biçimleri, dünya görüşleri ve değer sistemleri, SOKÜM aracılığıyla görünür hale gelmekte, kültürlerarası diyalog ve karşılıklı anlayışın da gelişmesine katkı sağlanmaktadır.

İnsanlık için SOKÜM'ün bir diğer kritik önemi, sürdürülebilir kalkınma ve bilgi birikimine yaptığı katkıdır. Doğaya ve evrene ilişkin geleneksel bilgiler (örneğin sürdürülebilir tarım teknikleri, geleneksel mimari ustalık vb), modern dünyanın çevre sorunlarına çözümler sunabilir¹⁷. Bu miras, toplulukların ekosistemleriyle kurdukları dengeli ilişkinin yüzyıllar süren birikimidir. Dolayısıyla, SOKÜM'ün korunması sadece bir kültür koruma faaliyeti değil, aynı zamanda geleceğe dair sürdürülebilir yaşam modelleri arayışında insanlığın elindeki en güçlü rehberlerden biridir.

1. TÜRKİYE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ENVANTERİ

Kültür, bir milleti ayakta tutan en temel unsurlardan biri olarak gelenek, görenek, inanış ve uygulamaların bütünüdür. Ancak 21. yüzyılın getirdiği hızlı teknolojik gelişmeler, modernleşme ve küreselleşme, bu kültürel değerlerin tek tipleşmesine veya tamamen unutulmasına neden olma riski taşımaktadır. Bu tehlide karşı uluslararası düzeyde atılan en önemli adım, UNESCO tarafından 2003 yılında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi olmuştur. Türkiye, 2006 yılında bu sözleşmeye resmen taraf olarak, toprakları üzerindeki zengin kültürel birikimi koruma altına alma ve gelecek kuşaklara aktarma için ulusal envanter çalışmalarını başlatmıştır¹⁸.

Sözleşme kapsamında koruma; kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza ve kültürel mirasın değişik yönlerinin canlandırılması süreçlerini kapsamaktadır¹⁹. UNESCO Sözleşmesi uyarınca, her katılımcı devlet, kendi sınırları içerisindeki kültürel birikimi koruma altına almak amacıyla yerel şartlarına uyarlanmış bir envanter oluşturmak ve bu veri tabanını belirli aralıklarla güncel tutmakla yükümlüdür. Ülkemizde bu alandaki tüm operasyonel süreçlerin merkezi icra birimi, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'dür. Envanter hazırlama faaliyetleri; merkezdeki Uzmanlar Komisyonu ile yerel düzeyde İl Kültür ve

Turizm Müdürlükleri eş güdümünde çalışan İl Tespit Komisyonları aracılığıyla, geniş bir saha ve yönetim ağı üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'nin SOKÜM envanter sistemi, Kùltür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde iki ana başlık altında yürütölmektedir: Somut Olmayan Kùltürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri ve Yaşayan İnsan Hazineleeri (YİH) Türkiye Ulusal Envanteridir. Envanterde yer alan unsurlar UNESCO tarafından belirlenen beş temel alan altında sınıflandırılır: Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar, Gösteri Sanatları, Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler, Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ve El Sanatları Geleneğidir. 2017 yılı itibarıyla hazırlanan ulusal envanter kitabında 111 unsur detaylı olarak analiz edilmiştir²⁰. 2025 verilerine göre ulusal envanterdeki varlık sayısı 36 farklı ana unsur başlığında 352'e ulaşmış²¹, bunlardan; toplamda 32 farklı unsur Türkiye, UNESCO Somut Olmayan Kùltürel Miras Listeleeri'nde temsil edilmektedir (Tablo 1). Bu envanterin dağılımına bakıldığında; 29 kùltürel değer İnsanlığın Somut Olmayan Kùltürel Mirası Temsilî Listeleeri'nde yer alırken, 3 unsurun ise Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kùltürel Miras Listeleeri kapsamında tescil edildiği görölmektedir²². UNESCO bünyesinde 2003 yılında yürürlüğe giren “Somut Olmayan Kùltürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, çeşitli toplulukların, grupların ve kimi durumlarda şahısların kendi kùltürel kimliklerinin asli birer unsuru olarak niteledikleri pratikleri, anlatımları, bilgi ve becerileeri koruma altına almayı ve bu değerleerin tanıtılarak geleceğe aktarılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Tablo 1. UNESCO Türkiye İnsanlığın Somut Olmayan Kùltürel Mirası Temsilî Listeleeri

No	Unsur Adı	Kayıt Yılı	Açıklama
1	Meddahlık Geleneği	2008	Tek bir anlatıcının ses ve şive taklitleeriyle kurguladığı, toplumsal hafızayı mizahla harmanlayan geleneksel bir hikaye anlatma sanatıdır.
2	Mevlevi Sema Töreneeri	2008	Musiki ve sembolik hareketleerle icra edilen, dervişin nefsini aşarak manevi bir olgunluğa erişmesini temsil eden kutsal bir ritüeldir.
3	Aşıklık Geleneği	2009	Halk ozanlarının saz eşliğinde doğaçlama şiirleer söyledığı ve kùltürel değerleeri sözlü mûsiki yoluyla kuşaktan kuşağa taşıdığı köklü bir disiplindir.
4	Nevruz	2009	Baharın gelişini ve doğanın uyanışını müjdeleyen; barış, kardeşlik ve toplumsal dayanışma değerleeri pekiştiren çok uluslu bir bayramdır.
5	Karagöz	2009	Deriden yapılan tasvirleerin ışık yardımıyla beyaz bir perdeye yansıtılmasına dayanan, toplumsal hiciv unsurları taşıyan geleneksel gölge oyunudur.

6	Geleneksel Sohbet Toplantıları	2010	Yaren, Barana ve Sıra Geceleri gibi adlarla anılan; topluluk içi disiplini, ahlaki ve kültürel aktarımı sağlayan disiplinli sosyal meclislerdir.
7	Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali	2010	Pehlivanların zeytinyağı sürünerek yaptıkları, yiğitlik ve saygı ilkeleriyle örölü, dünyanın en eski spor organizasyonlarından biri olan şölendir.
8	Alevi-Bektaşî Ritüeli: Semah	2010	Bağlama eşliğinde icra edilen, insanın doğayla ve Hakk ile olan bütünlüğünü estetik hareketlerle simgeleyen manevi bir dönüştür.
9	Tören Keşkeği Geleneği	2011	Buğday ve etin büyük kazanlarda imece usulü dövölerek pişirilmesiyle yapılan, toplumsal paylaşımı ve birliği temsil eden bir özel gün yemeğidir.
10	Mesir Macunu Festivali	2012	Manisa'da 41 çeşit baharatla hazırlanan şifalı karışımın halka dağıtıldığı; tarih, maneviyat, sağlık ve yardımlaşma kültürünü birleştiren asırlık bir gelenektir.
11	Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği	2013	Özel pişirme tekniği ve kendine has sunumuyla misafirperverliğin, dostluğun ve sosyal iletişimin en önemli kültürel simgesidir.
12	Ebru: Türk Kâğıt Süsleme Sanatı	2014	Yoğunlaştırılmış su üzerine boyaların serpilip şekillendirilmesiyle yapılan ve her eserin biricik olduğu geleneksel bir su yüzeyi sanatıdır.
13	Geleneksel Çini Ustalığı	2016	Pişmiş toprak üzerine yapılan renkli motiflerle mimari yapıları ve kullanım eşyalarını estetik bir biçimde süsleme zanaatıdır.
14	İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü	2016	Lavaş ve yufka gibi ekmeklerin yardımlaşma ile hazırlanmasını ve sofralarda paylaşılmasını içeren köklü bir beslenme ve imece kültürüdür.
15	Bahar Kutlaması: Hıdrellez	2017	Baharın gelişiyile doğanın canlanışını kutlayan, bereket ve şans getirdiğine inanılan zengin ritüelleri barındıran neşeli bir bayramdır.
16	Işık Dili (Acil Koruma)	2017	Karadeniz'in engebeli arazilerinde kuş seslerini andıran ışıklarla haberleşmeyi sağlayan, doğayla uyumlu özgün bir iletişim biçimidir.
17	Dede Korkut Mirası	2018	Oğuz Türklerinin kahramanlık hikâyelerini, ahlak kodlarını ve toplumsal hafızasını içeren destansı bir sözlü edebiyat hazinesidir.
18	Geleneksel Türk Okçuluğı	2019	Yay ve ok yapımından atış tekniklerine kadar geniş bir zanaat, spor ve disiplin bütününü ifade eden kadim bir mirastır.
19	Minyatür Sanatı	2020	Klasik kitap süsleme geleneğinde olayları detaylı resmetmeye dayanan, kendine has derinlik anlayışı olan geleneksel bir görsel sanattır.
20	Geleneksel Strateji ve Zeka Oyunu: Mangala/Göçürme	2020	Taşların kuyular arasında belirli stratejilerle hareket ettirildiğı, analitik düşünmeyi ve toplumsal etkileşimi artıran bir zeka oyunudur.

21	Hüsn-i Hat Sanatı	2021	Arap harflerinin estetik ölçüler ve zarafetle yazılmasına dayanan, İslam sanatında derin bir manevi derinliğe sahip güzel yazı ustalığıdır.
22	Çay Kùltürü	2022	Sosyal iletişimi başlatan ve misafirperverliğin ayrılmaz bir parçası olan, Türkiye’de günün her saati icra edilen en yaygın toplumsal pratiktir.
23	Nasreddin Hoca Fıkralarını Anlatma Geleneği	2022	Halkın pratik zekasını ve mizahi bakış açısını yansıtan, güldürürken düşündüren asırlık hikmetli bir sözlü anlatım geleneğidir.
24	İpek Böcekçiliği ve İpek Üretimi	2022	İpek böceği yetiştiriciliğinden ipeğin elde edilmesine ve dokunmasına kadar süren, zahmetli bir el sanatları ve zanaat birikimidir.
25	Ahlat Taş İşçiliği (Acil Koruma)	2022	Bitlis-Ahlat bölgesindeki volkanik taşların oyularak işlenmesiyle yapılan, Selçuklu mimari mirasını yansıtan özgün bir taş ustalığıdır.
26	Balaban/Mey Zanaatı ve İcrası	2023	Kendine has buğulu sesiyle bilinen nefesli çalgının hem üretim sürecini hem de sanatsal icra tekniklerini kapsayan müzik kùltürüdür.
27	Sedef Kakma Sanatı	2023	Ahşap yüzeylerin oyulup içerisine sedef yerleştirilmesiyle yapılan, sabır ve incelikli işçilik gerektiren geleneksel bir süsleme sanatıdır.
28	Tezhip Sanatı	2023	El yazması kitapların ve hüsn-i hat eserlerinin altın ve boya ile bezendiği, zarif bir klasik kitap süsleme sanatı ve ustalığıdır.
29	İftar ve Sosyo Kùltürel Gelenekleri	2023	Ramazan ayında oruç açma yemeğinin etrafında şekillenen yardımlaşma, paylaşma ve toplumsal birlikteliği pekiştiren manevi ritüellerdir.
30	Zeytin Yetiştiriciliği (Acil Koruma)	2023	Zeytin ağacının bakımı, hasadı ve işlenmesi süreçlerindeki binlerce yıllık yerel tecrübeyi kapsayan, doğayla uyumlu bir üretim mirasıdır.
31	Geleneksel Tulum Yapımı ve İcrası	2024	Keçi derisinden yapılan enstrümanın üretim süreci ve horonlar eşliğindeki icrasıyla Karadeniz yayla kùltürünü temsil eden mirastır.
32	Antep İşi Nakışı	2025	Gaziantep yöresine özgü, kumaş tellerinin çekilmesiyle ve iğne teknikleriyle sabırla işlenen son derece zarif bir el sanatı geleneğidir.

Kaynak: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu.

Envanter yapma ve koruma sürecinde akademik ve uygulama düzeyinde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar mirasın doğasından kaynaklandığı kadar, modern yaşamın getirdiği yapısal sorunlardan da beslenmektedir. Bunlar şu başlıklarda sayılabilir^{23 24 25 26}.

- *Metalaşma ve Ticarileşme*: Kültürel uygulamaların turizm amaçlı sunulurken orijinal anlam ve önemini yitirmesi riski. Özellikle Türk Gece-si gibi paket programlarda SOKÜM unsurlarının otantiklikten uzak, Arap veya Hint kültürüyle karıştırılarak sunulması bu riskin en somut örneğidir.
- *Genç Neslin Uzaklaşması*: Modern yaşam tarzı nedeniyle gençlerin geleneksel yaşantıdan ve çıraklık sisteminden uzak kalması, mirasın aktarım zincirini koparmaktadır.
- *Bilgi ve Uzman Eksikliği*: Turizm sektöründe faaliyet gösteren animatorların veya yerel uygulayıcıların Türk kültürü ve folkloru konusunda yeterli eğitime sahip olmaması.
- *Sınırlı Coğrafi Kapsam*: Bilimsel envanter çalışmalarının halen Türkiye'nin 81 ilini kapsamıyor oluşu ve mevcut çalışmaların belirli yerleşim birimlerinde yoğunlaşması.
- *Mevzuat ve Finansman*: Sistem tam olarak oturtulmuş olsa da, çalışmaların sürekliliğini sağlayacak mevzuat düzenlemeleri ve fon ihtiyaçları devam etmektedir.

Envanterin etkinliğini artırmak ve kültürel mirası daha sağlam temellerde korumak için şu stratejik adımların atılması önerilmektedir^{27 28}:

- *Disiplinlerarası Yaklaşım*: SOKÜM çalışmalarının sadece el sanatları veya halk bilimi ile sınırlı kalmayıp; eğitim, turizm, mimarlık ve gastronomi gibi farklı disiplinlerle iş birliği içinde yürütülmesi.
- *Eğitim Müfredatına Entegrasyon*: Zengin kültürel içeriğin ders kitaplarına yansıtılarak çocuklarda küçük yaşta kültür bilincinin oluşturulması.
- *Dijital Arşivleme ve Haritalandırma*: Kayıtların sadece kitap formatında değil, görsel ve işitsel verilerle desteklenen dijital platformlar üzerinden araştırmacılara ve kamuoyuna açılması.
- *Yerel Toplulukların Güçlendirilmesi*: Envanter sürecinde sadece uzmanların değil, bizzat miras taşıyıcısı olan yerel halkın ve sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerine daha aktif katılımının sağlanması.
- *Standardizasyon*: 81 ilin tamamında aynı nitelikte envanter çalışmalarının tamamlanarak Türkiye SOKÜM Haritası'nın eksiksiz hale getirilmesi.

Kùltür Turizmi Açısından Envanterin Katkıları

Türkiye'nin sahip olduğu sıra dışı zenginlikteki SOKÜM envanteri, turizmde özgün ve rekabet gücü yüksek ürünler yaratma potansiyeline sahiptir. Geleneksel deniz-kum-güneş turizminden sıkılan modern turist profili, artık daha anlamlı ve otantik deneyimler aramaktadır. SOKÜM envanteri, turizm paydaşları için ekonomik ve sosyokùltürel açıdan stratejik bir kaynak işlevi görmektedir. Envanterin turizme katkıları şu noktalarda yoğunlaşmaktadır^{29 30}:

- *Ürün Çeşitlendirmesi*: Somut mirasa (müzeler, ören yerleri) dayalı turizmin yanına; festivaller, el sanatları atölyeleri ve gastronomi durakları gibi yaşayan unsurların eklenmesi.
- *Destinasyon Rekabetçiliği*: SOKÜM unsurlarının sunduğu bir yere özgürlük, o bölgenin diğer destinasyonlar arasından sıyrılmasını sağlar. Turizm işletmeleri açısından bu envanter, küresel pazarda benzersiz, özgün ve rekabet gücü yüksek turistik ürünler yaratma potansiyeli sunarak destinasyonun cazibesini artırmaktadır.
- *Ekonomik Kalkınma*: Yerel el sanatlarının veya mutfak kùltürünün turizm ürününe dönüşmesi, yerel halka doğrudan gelir ve istihdam sağlar.
- *Otel İçi Deneyimlerin Zenginleşmesi*: Turistlerin otelde geçirdikleri vaktin artmasıyla birlikte, animasyon faaliyetlerinde doğru ve nitelikli SOKÜM unsurlarının kullanılması turistlerin gerçek bir kùltür deneyimi yaşamasını sağlar. Envanterde yer alan unsurların turizm arzına doğru entegrasyonu, turistlerin konaklama sürelerini uzatabilir, otel içi harcamaları artırabilir ve destinasyonu tekrar ziyaret etme niyetlerini güçlendirebilir.
- *Canlandırma ve Koruma*: Turizmden elde edilen gelir, unutulmaya yüz tutmuş geleneklerin (örneğin Barana sohbetleri veya yerel dokumalar) canlandırılması için ekonomik bir motivasyon kaynağı oluşturur.

Sonuç olarak, Türkiye Somut Olmayan Kùltürel Miras Envanteri, sadece geçmişin bir dökümü değil, Türk kùltür hazinesinin geleceğini inşa eden stratejik bir belgedir. Bu envanterin bilimsel verilerle desteklenerek turizm ve eğitimle doğru entegrasyonu, binlerce yıllık mirasın küreselleşme karşısında direnç kazanmasını sağlayacaktır. Ulusal SOKÜM unsurları, genel turizm sektörü ve özellikle turizm animasyonları bağlamında yüksek bir rekabet gücü ve stratejik fırsat potansiyeli barındırmaktadır. Buna karşın, yapılan araştırmalar bu zengin envanterin gerek sektörel uygulamalarda gerekse akademik çalışmalarda henüz yeterli düzeyde karşılık bulmadığını göstermektedir. Söz konusu literatür ve uygulama boşluğunun giderilmesi adına; Kùltür ve Turizm Bakanlığı ile

diğer fon sağlayıcı kurumların, SOK  M ve turizm entegrasyonu projelerini stratejik destek programlarına ve öncelikli araştırma  a rılarına dahil etmeleri önem arz etmektedir.

2. MANİSA SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ENVANTERİ

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi yaşayan mirasın saptanması, belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması sorumluluğunu devletlere yüklemiştir. Türkiye’de bu süreç, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda illerde kurulan İl Tespit Kurulları aracılığıyla y r t lmektedir³¹. Bir yerleşim yerinin kültürel mirasının tespiti, o yerin kültür tarihinin aydınlatılmasında ve kültürel  e itlili in korunmasında büyük bir öneme sahiptir. Manisa, sahip olduğu köklü tarih ve kültürel birikimle Türkiye Ulusal Envanteri’nde ve UNESCO listelerinde önemli bir yere sahiptir. Tablo 2’de Manisa’nın kültürel dokusunu yansıtan SOK  M unsurları, ulusal envanterde yer alan 11 temel başlık ve 28 unsur ya da yerel uygulama ekseninde incelenmektedir³².

1) *Geleneksel El Sanatı Ustalı ı (Geleneksel zanaatkarlık)*: Geleneksel el sanatları, insan yaratıcılığının bir kanıtı olarak kabul edilen ve kuşaktan ku a a usta-çırak ilişkisiyle aktarılan önemli bir SOK  M alanıdır. Bu başlıkta il envanterinde olan el sanatları ustalıkları Őunlardır: talıkacılık (at araba yapımı), keçecilik, bakırcılık, çömlekçilik, demircilik, semercilik, saraçlık ve geleneksel kapı ve kapı süsleme ustalı ıdır. Manisa’da icra edilen el sanatları, bölgenin tarihsel süreçteki üretim tekniklerini ve estetik anlayışını yansıtmaktadır.

2) *Dokuma Sanatı ve Gelenekleri*: Dokumacılık geleneği, SOK  M’ n el sanatları alanı içerisinde değerlendirilen ve hammadde hazırlı ından bitmiş ürüne kadar her aşamasında yerel bilgi barındıran bir mirastır. Manisa’da yerel uygulamalarda; kilim dokuma geleneği, halı dokuma geleneği ve bez dokuma geleneği görülmektedir. Manisa’da özellikle Gördes ve Demirci Halısı ve Manisa Bezi gibi dokumalar, bölgenin tekstil tarihindeki derinliğini temsil etmekte, dokuma ürünleri üzerindeki motifler, bölgede yaşayanların inançlarını ve doğa algısını simgeleyen sembollerle yüklüdür.

3) *Geleneksel Giyim Ku am Yapımcılı ı ve Kullanım Gelenekleri*: Giyim ku am, bir topluluğun sosyal yapısını, ekonomik durumunu ve estetik değerlerini yansıtan yaşayan bir mirastır. İl envanterinde geleneksel/yöresel kıyafet, i lik, önlük ve süslenme (kuşak, kemer, başlık, toka) bulunmaktadır. Manisa’nın yöresel kıyafetleri, kullanım alanlarına (günlük, t rens l) göre farklılık gösteren zengin bir  e itlili e sahiptir. Geleneksel kıyafetler kına geceleri ve d   nler gibi toplumsal ritüellerin vazgeçilmez g rs l bileşenidir.

4) *Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları*: Çocuk oyunları, kültürel değerlerin eğlence yoluyla en erken yaşta öğrenilmesini sağlayan dinamik bir aktarım aracıdır. Çocuk oyunları oynama gelenekleri yerel uygulamaları olarak Dörtel diğer adıyla Tarhala Baranası bulunmaktadır. Tarhala Baranası, Soma-Darkale köyünün meclislerinde oynanan, yöreye has zeybek türünde veya halk dansı niteliğindeki özgün bir oyundur.

Tablo 2.Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanter Listesi-Manisa

SIRA NO	UNSUR GRUP BAŞLIKLARI	UNSURLAR	İL ENVANTERİ / YEREL UYGULAMALAR	YEREL UYGUMALARIN DİĞER ADLARI
1	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Talihakılık	Talihakılık	
2	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Keçecilik	Keçecilik	
3	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Bakırcılık	Sıvama ve Dövme Tekniğı ile Bakır İşçiliğı	Bakırcılık
4	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Çömlekçilik	Gökeyüp köyü çömlekçiliğı	Güveç Kabı ve Seramik Fırın Kapları Yapımı
5	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Demircilik	Demircilik	
6	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Semercilik	Semercilik	
7	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Saraçlık	Saraçlık	
8	Geleneksel el Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)	Geleneksel kapı ve kapı süsleme Ustalığı	Geleneksel kapı ve kapı süsleme Ustalığı	
9	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri	Kilim dokuma Geleneğı	Kilim dokumacılığı	
10	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri	Kilim dokuma Geleneğı	Zili dokumacılığı	
11	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri	Kilim dokuma Geleneğı	Cicim dokumacılığı	
12	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri	Halı dokuma Geleneğı	Halı dokumacılığı	
13	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri	Halı dokuma Geleneğı	Yunt Dağı halı dokumacılığı	
14	Dokuma Sanatı ve Gelenekleri	Bez dokuma Geleneğı	Tarihi Manisa bezi dokumacılığı	Tarihi Manisa El Dokuma Bezi

15	Geleneksel Giyim Kuşam Yapımcılığı ve Kullanım Gelenekleri	Geleneksel/ Yöresel kıyafet, i�lik, önlük ve süslenme (kuşak, kemer, başlık, toka)	Albez	
16	Geleneksel �ocuk Oyunları ve Oyuncakları	�ocuk Oyunları oynama Gelenekleri	Dörtel	Tarhala Baranası
17	Geleneksel Toplantılar ve Teşkilatlanmalar	Barana, sıra geces�, y�ren vb. Geleneksel sohbet toplantıları	Kula yarenleri	
18	Yardımlaşma, dayanışma ve hayır Gelenekleri	Hayrat Geleneği	Suyolculuk	
19	İnanç ve inanışlara bağlı Gelenek ve Uygulamalar	Nazar �ıkarma ve nazarlık yapma Gelenekleri	Sinek sarayı	Cıngıl
20	İnanç ve inanışlara bağlı Gelenek ve Uygulamalar	Yağmur duası törenleri	Yağmur hayrı	Akıtma
21	İnanç ve inanışlara bağlı Gelenek ve Uygulamalar	Kandil geces� Gelenekleri	�ıtır pıtır geces�	Namaz geces�
22	Geleneksel festival ve ş�nlikler	Mesir Macunu Festivali	Geleneksel Mesir Macunu Ş�nliği	Manisa Mesir festivali
23	Geleneksel festival ve ş�nlikler	Mesire Geleneği	Kırkağaç �am Mesiresi	�am festivali
24	Geleneksel festival ve ş�nlikler	Mesire Geleneği	Akhisar �ağlak Mesiresi	Akhisar �ağlak'ı, �ağlak Mesiri, Akhisar �ağlak Festivali
25	Halk Anlatıları Geleneği	Efsane Anlatma Geleneği	Manisa'nın Fetih Efsanesi	
26	Halk Anlatıları Geleneği	Masal Anlatma Geleneği	Ejderha masalı	
27	Geleneksel Halk Dansları	Barana T�rk�l� Oyunları	Dörtel Oyunu	Tarhala Baranası
28	Türk Mutfak Kültürü/ Geleneksel Yiyecek-İçecek Yapımı ve Toplumsal Uygulamaları	Geleneksel Simit Yapımı	Taban Simidi	Taban gevek, taban gevreği

5) *Geleneksel Toplantılar ve Teşkilatlanmalar*: Topluluk üyelerinin sosyal sorunları tartıştığı, kültürel eğitimi sürdürdüğü kurumsal yapılar Manisa kültüründe derin izler bırakmıştır. İl envanterinde Kula yarenlerinin uygulama örnekleri olduğu bilinmektedir. Barana, sıra gecesi, yaren vb. geleneksel sohbet toplantıları eğlenme kültürünün yanında, toplumsal adaletin ve ahlakın korunmasında da rol oynar. Bu toplantılar, topluluk içi hiyerarşiyi ve saygı kurallarını genç nesillere öğreten birer açık hava okulu niteliğindedir.

6) *Yardımlaşma, dayanışma ve hayır gelenekleri*: Yardımlaşma gelenekleri, bir topluluğu bir arada tutan en güçlü sosyal bağları oluşturur. Manisa'da hayrat geleneği şehir merkezinde olduğu gibi ilçe merkezleri ve köylerinde de yaygındır. Yardımlaşma eylemleri, sadece ekonomik bir destek değil, toplumsal barışı pekiştiren manevi bir ritüel olarak kabul edilir.

7) *İnanç ve inanışlara bağlı Gelenek ve Uygulamalar*: Bu alan, toplulukların doğayı, evreni ve kutsalı anlamlandırma biçimlerini yansıtan uygulamaları içerir. Nazar çıkarma ve nazarlık yapma geleneği gibi koruyucu inanışlar, gündelik yaşamın her aşamasında etkisini sürdüren SOKÜM unsurlarıdır. Manisa'da tarımsal verimlilikle doğrudan bağlantılı olan Yağmur Duası Törenleri ve kandil gecesi gelenekleri gibi uygulamalar bu kapsamdadır.

8) *Geleneksel festival ve şenlikler*: Festivaller, SOKÜM unsurlarının en yoğun ve görünür şekilde sergilendiği, toplumsal katılımın en üst seviyede olduğu etkinliklerdir. Mesir macunu festivali, Kırkağaç Çam Mesiresi, Akhisar Çağlak Mesiresi bölgeye özgünlük katarak kültürel turizmin rekabet gücünü artırmakta ve ekonomik fayda sağlamaktadır.

9) *Halk Anlatıları Geleneği*: Sözlü gelenekler, SOKÜM'ün aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören en temel mekanizmadır. Manisa'nın Fetih Efsanesi ve masal anlatma geleneklerinden Ejderha masalı sözlü kültür hazinesini oluşturur. Halk anlatıları, toplumsal normların ve ahlaki değerlerin masalsı bir dille kuşaklar arasında devredilmesini sağlar.

10) *Geleneksel Halk Dansları*: Halk dansları, topluluğun duygularını, tarihlerini ve doğayla ilişkilerini ritmik hareketlerle ifade ettiği bir gösteri sanatıdır. Envanterde Barana Türkülü Oyunları yer almaktadır. Yerel uygulama olarak Dörtel Oyunu ya da Tarhala Baranası olarak adlandırılan ve Soma-Darkale köyü folklor ekibinin sergiledikleri oyunlar özgün ve tamamen geleneksel yapıda oynanmaktadır.

11) *Türk Mutfak Kültürü/ Geleneksel Yiyecek-İçecek Yapımı ve Toplumsal Uygulamaları*: Geleneksel yemek kültürü, bir topluluğun doğayla kurduğu ilişkiyi ve sosyalleşme biçimlerini yansıtan en somut SOKÜM alanlarından biridir. Manisa'nın coğrafi işaretli lezzeti olan taban simidi, özellikle Ramazan

aylarında sahur sofralarının vazgeçilmezi olarak öne çıkmaktadır. Kentteki fırınlarda hazırlanan bu simidi diğerlerinden ayıran en temel özellik, yerel nohutlardan elde edilen tamamen doğal nohut mayasıyla üretilmesidir.

SONUÇ

Somit olmayan kültürel miras ve bu bağlamda oluşturulan Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Envanteri, günümüz turizm endüstrisinde sadece birer kayıt belgesi değil, destinasyonların rekabet gücünü belirlleyen stratejik kaynaklar olarak değerlendirilmelidir. Küresel turizm eğilimlerinin deneyim odaklı ve kültürel derinliği olan yeni bir paradigmaya evrilmesi, yaşayan kültür   erlerini turistik ürünlerin merkezine yerle tirmi tir.

Türkiye, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi çerçevesinde oluşturduğu ulusal envanterle zengin bir somut olmayan kültürel miras varlıklarına sahiptir. Bu envanter kapsamında geleneksel uygulamalar, gösteri sanatları, ritüeller, toplumsal uygulamalar, el sanatları ve benzeri kültürel unsurlar sistematik olarak kaydedilmekte ve korunmaktadır. UNESCO'ya kaydettirilen somut olmayan unsurlar sayısı açısından Türkiye, dünya ülkeleri arasında 32 unsur ile ikinci sırada yer almakta³³ ve bu durum ülkemiz destinasyonlarının uluslararası tanınırlı ını artırmaktadır.

Türkiye'nin sahip olduğu zengin SOKÜM envanteri, turizm sektörüne çok boyutlu katkılar sunma potansiyeline sahiptir: SOKÜM unsurları, somut mirasa dayalı turizmin yanına festivaller, zanaat atölyeleri ve gastronomi durakları gibi yaşayan unsurları ekleyerek ürün yelpazesini geni letebilir. Bu unsurların sunduğu  zg nl k, Türkiye'nin diğer destinasyonlar arasından sıyrılmasını ve rekabet avantajı elde etmesini sağlayabilir. Turistler artık sadece görmek değil, yerel yaşam biçimini deneyimlemek istemektedir. Ziyaretçilerin tatil planları ve talepleriyle b t nle ebilecek SOKÜM unsurları turistlere benzersiz ve anlamlı etkileşimler sunarak onların ortalama konaklama sürelerini, memnuniyetlerini ve destinasyonu tekrar ziyaret etme niyetlerini artırabilir.

Manisa, sahip olduğu köklü tarihsel birikim ve kültürel  e itlilikle Türkiye'nin SOKÜM envanteri içerisinde stratejik bir öneme sahiptir. Hazırlanan envanter çalışmaları; geleneksel zanaatk rlıktan mutfak kültürüne, halk anlatılarından festival geleneklerine kadar uzanan 11 temel başlık altında 28 özgün unsuru kayıt altına alarak bölgenin kültürel hafızasını belgelemi tir. Özellikle UNESCO  nsanlı ın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'nde yer alan Mesir Macunu Festivali, Manisa'nın uluslararası g r n rl  ne ve destinasyon kimliğine en büyük katkıyı sağlayan unsur olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, SOKÜM' n doğası gereği durağan olmayıp yaşayan ve sürekli yeniden yaratılan bir yapıya sahip olması, koruma süreçlerinin sadece kayıt

altına alma ile sınırlı kalmamasını zorunlu kılmaktadır. Turizm sektöründe, SOKÜM unsurlarının otantik kökenlerinden uzaklaştırılarak sunulması, kültürel özgünlüğün yitirilmesine ve mirasın ruhunun zedelenmesine neden olabilmektedir. Sonuç olarak Manisa SOKÜM Envanteri, sadece geçmişin bir dökümü değil; doğru yönetildiğinde sürdürülebilir bir turizm kaynağı olarak önemli bir stratejik araç olabilecektir.

Kaynakça

- ¹UNESCO. (2003). Convention for the safegaurding of the Intangible Cultural Heritage [Press release]. Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/en/convention>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ²O uz, M.  . (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras. *Milli Folklor*, 25 (100), 5-13.
- ³K lt r ve Turizm Bakanlığı. (2006). Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir? Erişim linki: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-345089/somut-olmayan-kulturel-miras-nedir.html>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ⁴UNESCO. (2003).A.g.e.
- ⁵O uz, M.  . (2013)..A.g.e.
- ⁶UNESCO. (2003).A.g.e.
- ⁷O uz, M.  . (2013)..A.g.e.
- ⁸Kim, S., Whitford, M. ve Arcodia, C. (2019). Development of intangible cultural heritage as a sustainable tourism resource: the intangible cultural heritage practitioners' perspectives. *Journal of Heritage Tourism*, <https://doi.org/10.1080/1743873X.2018.1561703>
- ⁹Wasela, K. (2023). The Role of Intangible Cultural Heritage in the Development of Cultural Tourism. *International Journal of Eco-Cultural Tourism, Hospitality Planning and Development*, 6 (2), 15 – 28.
- ¹⁰O uz, M.  . (2013).A.g.e.
- ¹¹Baytok, A.,Boyraz, M. ve Ba ar, B. (2021). Somut olmayan k lt rel miras konulu bilimsel yayınların veri g rselle tirme tekni i ile bibliyometrik analizi. *Güncel Turizm Ara tırmaları Dergisi*, 5(2), 246-262.
- ¹²Richards, G., ve Wilson, J. (2006). Developing Creativity in Tourist Experiences: A Solution to the Serial Reproduction of Culture? *Tourism Management*, 27(6), 1209 1223.
- ¹³Park, E., Choi, B. K., ve Lee, T. J. (2019). The Role and Dimensions of Authenticity in Heritage Tourism. *Tourism Management*, 74, 99-109.
- ¹⁴Wasela, K. (2023).A.g.e.
- ¹⁵Kim vd. (2019).A.g.e.
- ¹⁶UNESCO. (2003).A.g.e.
- ¹⁷UNESCO. (2003).A.g.e.
- ¹⁸K lt r ve Turizm Bakanlığı. (2013). Gelenekten geleceğe: Türkiye'de somut olmayan kültürel miraslar. Ankara:*Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*.
- ¹⁹K lt r ve Turizm Bakanlığı. (2013).A.g.e.
- ²⁰Ayvacı, H. ve Gülcan, B. (2017). Türkiye'de turizm animasyonlarında somut olmayan kültürel miras (Soküm) ulusal unsurlarına bakış. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4 ( zel Sayı 1), 207-223.

- ²¹Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri. Erişim adresi: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-344757/somut-olmayan-kulturel-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ²²UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri. Erişim adresi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-OlmayanK%C3%BClt%C3%BCrel-Miras-Listeleri> (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ²³Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). Solmaz KARABAŞA (Haz.), 2014 Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültür Mirasımız. *Millî Folklor*, 27(106), 124-127.
- ²⁴Saral, E. ve Tuna, S. T. (2020). Türkiye’de somut olmayan kültürel miras sözleşmesi bağlamında hazırlanan envanter çalışmalarına genel bir bakış. *Turkish Studies*, 15(7), 3087-3106.
- ²⁵Soylu, B. Ç, & Şahin, B. (2023). Somut Olmayan Kültürel Miras Araştırmalarında Koruma-Kullanma ve Turizm. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 359-377.
- ²⁶Wasela, K. (2023).A.g.e.
- ²⁷Saúl Lázaro Ortiz & Celeste Jiménez de Madariaga (2022) The UNESCO convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage: a critical analysis. *International Journal of Cultural Policy*, 28(3), 327-341.
- ²⁸Wasela, K. (2023).A.g.e.
- ²⁹Ayvacı, H. ve Gülcan, B. (2017). A.g.e.
- ³⁰Soylu, B. Ç, & Şahin, B. (2023).A.g.e.
- ³¹Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). A.g.e.
- ³²Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri. A.g.e.
- ³³Türkiye, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’nde ikinci sırada. TRT Haber. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/turkiye-unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesinde-ikinci-sirada-928427.html>.(Erişim tarihi: 15.12.2025).

Manisa'nın Geleneksel El Sanatı Ustalığı

GİRİŞ

UNESCO'nun 2003 yılında kabul ettiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile birlikte, el sanatları sadece bir üretim biçimi olarak değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğin bir taşıyıcısı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır¹. Bu bağlamda Manisa, tarih boyunca Lidyalılardan Saruhanogulları'na ve Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanan köklü geçmişiyle, Anadolu'nun en zengin el sanatları merkezlerinden biri olma özelliğini taşımaktadır.

Manisa ve çevresi, coğrafi konumu itibarıyla Batı Anadolu'nun ticaret ve kültür yollarının kesişim noktasında yer almaktadır. Bu stratejik konum, hammaddeye erişimi kolaylaştırmış ve Ahilik teşkilatının güçlü bir şekilde örgütlenmesine zemin hazırlamıştır. Geleneksel el sanatları, Manisa'da sadece ekonomik bir faaliyet değil, usta-çırak ilişkisi temelinde yürütülen, sabır, ahlak ve estetiğin harmanlandığı bir yaşam biçimidir. Özellikle kırsal kalkınma dinamikleri ve yerel hammadde kaynaklarının çeşitliliği (deri, yün, toprak, bakır vb.), şehirde çok çeşitli zanaat kollarının gelişmesini sağlamıştır².

Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) unsurları, turistlerin seyahat kararlarında güçlü bir motivasyon kaynağı ve özgün turistik ürünlerin temel bileşeni haline gelmiştir³. Turizm sektörü SOKÜM'den büyük ölçüde beslenmektedir. Geleneksel festivaller, gastronomi pratikleri, halk dansları ve el sanatları ziyaretçilere özgün deneyimler sunmaktadır. Destinasyona özgü değerleri kullanan sürdürülebilir turizm yaklaşımları, özellikle otantik deneyim arayışındaki özel ilgi gruplarını kendine çekerek önemli bir büyüme potansiyeli yaratmaktadır. Bu sayede SOKÜM, modern kültür turizminde destinasyonları

farklılaştıran ve rekabet avantajı sağlayan stratejik bir araç görevi görmektedir. Bu durum destinasyonların rekabet edebilirliğini artırırken yerel halk için ekonomik fırsatlar yaratır⁴.

Günümüzde sanayileşme ve tüketim alışkanlıklarının değişmesiyle birlikte, Manisa'daki geleneksel el sanatlarının birçoğu yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ancak, Akhisar'dan Kula'ya, Demirci'den Turgutlu'ya kadar uzanan coğrafyada, keçecilikten bakırcılığa, çömlekçilikten saraçlığa kadar pek çok zanaat, son temsilcileri aracılığıyla varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Aşağıdaki alt başlıklarda, Manisa ilindeki geleneksel el sanatı unsurları üretim teknikleri, kullanılan malzemeler, kültürel işlevleri ve turizme etkileri ekseninde 8 başlık altında incelenmektedir.

1. TALİKACILIK (Fayton ve At Arabası Yapımı)

Talika, kökeni Rusça telega sözcüğüne dayanan ve çoğunlukla tek bir atın çektiği, dört tekerleğe sahip bir yük taşıma aracıdır. Talikacılık ise sadece bir araç üretim işi değildir; hem arabanın teknik ve mekanik kurulumunu gerçekleştirmeyi hem de yükün konulduğu gövde kısmını estetik figürler, renkler ve motiflerle bezemeyi içeren kapsamlı bir zanaat dalıdır⁵. Talika, dört tekerlekli, yaylı ve üstü kapalı at arabası olarak bilinir ve Osmanlı döneminden 1980'li yıllara kadar hem yük hem de insan taşımacılığında hayati bir rol oynamıştır. Manisa ve özellikle Akhisar ilçesi, geleneksel ulaşım araçlarının üretimi konusunda tarihsel bir öneme sahiptir. Uzun yıllar Manisa'da tütün, zeytin, üzüm yetiştiricilerinin önemli bir taşıma aracı olan at arabalarının üretiminde marangozluk, demircilik, saraçlık, boyacılık ve döşemecilik gibi farklı zanaatların bir araya geldiği kolektif bir üretim süreci yer almaktadır.

Akhisar, at arabası ve fayton yapan bir şehir olarak nam salmış ve buradaki ustalar, ürettikleri talikaların dayanıklılığı ve estetiği ile tüm Ege bölgesinde tanınmıştır⁶. Talika yapımında kullanılan ağaç türleri özenle seçilmiştir; genellikle iskelet için gürgen, tekerlekler için dişbudak veya meşe, kaplamalar için ise daha hafif ve işlenebilir ağaçlar tercih edilmektedir. Ustalık, ağacın kurutulmasından şekillendirilmesine, tekerleklerin demir çemberlerle (şına) sağlamlaştırılmasından gövdenin süslenmesine kadar her aşamada kendini göstermektedir. Özellikle ateşte ısıtılan şına demirinin espit olarak adlandırılan tekerlek çemberinin ağaçtan yapılan kasnak dilimlerinin çevresine geçirilmesi işlemi, matematiğin ve fizik kurallarının zanaatla buluştuğu en kritik aşamadır. Talikaların üzerindeki boyama ve süslemeler (motifler), dönemin estetik anlayışını yansıtmaları açısından da etnografik bir değer taşımaktadır.

Görsel 1. Fayton

Kaynak: G ne  Fayton, Akhisar.

Görsel 2. Akhisar Yaylı At Arabası

Kaynak: facebook.com/AkhisarTarih/.

Günümüzde motorlu ta  tların yaygınla  masıyla birlikte talikacılık, tarımda ve ta  macılıkta i  levsel   nemini yitirmi   ve daha   ok turistik veya nostaljik bir   ge haline gelmi  tir. Geleneksel ta  ma ara  ları artık yollarda de  il; restoranlar, benzin istasyonları, alı  veri   merkezleri vitrinleri ve dinlenme tesisleri gibi mekanlarda dekoratif unsurlar olarak kar  ımıza   ıkmaktadır.   zellikle faytonlar turistik b  lgelerde nostaljik geziler i  in kullanılırken, orijinal ara  lar ve tekerlekleri antikacıların de  erli par  aları arasına girmi  tir.

Akhisar'daki son ustalar, bu sanatı minyat  r hediyeelik e  yalar yaparak veya fayton restorasyonları ile ya  atmaya   alı  maktadır. Ayrıca, en az bir asırlık ge  mi  i olan geleneksel s  sleme sanatı da bu minyat  rler   zerinde ya  atılmaya devam etmektedir⁷. Akhisar'da halen bu zanaatı s  rd  ren ustaların (G ne  Fayton-  efik ve B  lent G ne , Hasan ve Be  ir   im  ek karde  ler, Ercan Sevio  lu) varlı  ı, b  lgeyi el sanatlarına ilgi duyan yerli ve yabancı turistler i  in bir   ekim merkezi yapmaktadır.

Manisa'nın,   zellikle de Akhisar'ın k  kl   talikacılık gelene  ini turistik bir arza d  n   t  rmek ve b  lgeyi bu alanda bir marka destinasyon haline getirmek i  in somut ve stratejik adımlar atılabilir. Bu zanaatı canlandırarak turizm talebi yaratabilecek takip eden uygulama   nerileri verilebilir:

Ya  ayan Talika M  zesi ve İnteraktif At  lye Deneyimi: Akhisar'da, sadece sergileme odaklı olmayan, öğretimin devam etti  i bir Ya  ayan Talika M  zesi kurulabilir. Bu merkezde, ziyaret  iler bir talikanın iskeletinin g  rge  n a  acından nasıl olu  turuldu  unu g  rebilmeli ve   ember   ına demirinin tekerle  e ge  irilmesi gibi ustalık ve sanatın icrası a  amalarını canlı izleyebilmelidir. Ziyaret  ilerin ta  ıyabilece  i boyutlarda, aslına sadık kalınarak   retilmi   minyat  r fayton ve talika maketleri, "Akhisar Hatırası" olarak markalanabilir. Turistler i  in d  zenlenen kendi minyat  r  n   yap ve boya at  lyeleriyle, ziyaret  ilerin

geleneksel süsleme sanatını bizzat deneyimleyerek kendi hediyelik eşyalarını tasarlamaları sağlanabilir. Bu interaktif deneyim, müze gezisini unutulmaz bir kültürel aktiviteye dönüştürerek bölgedeki kalış süresini artırabilir.

Akhisar Yaylısı ve Faytonu Temalı Gastronomi ve Nostalji Rotaları: Manisa'nın mevcut gastronomik değerleri (Mesir macunu, Manisa kebabı, Akhisar köfte, zeytin, üzüm vb.) ile talikacılık sanatı birleştirilerek tematik rotalar oluşturulabilir. Şehir merkezindeki tarihi alanlar ile Akhisar'daki Sanayi sitesi arasında, aslına uygun restore edilmiş Akhisar Yaylıları ve faytonlarla nostaljik şehir turları düzenlenebilir. Geleneksel at arabası formunun korunarak, elektrikli motorlarla modernize edildiği Akhisar Yaylısı ve Gezi Faytonları üretilerek Manisa ilindeki önemli turistik rotalarda kullanılabilir. Bu turların sonunda turistlerin, talika tekerlekleri gibi tasarlanmış özgün mobilyalara sahip tematik restoranlarda ağırlanması, zanaatın estetik yönünü modern hayatın bir parçası olarak deneyimlemelerini sağlayacaktır. Bu bütünleşik yaklaşım, talikayı sadece bir araç değil, ziyaretçilerin deneyimlemek isteyebilecekleri bir yaşam stili markası olarak konumlandıracaktır.

Dijital Sanat ve Tasarım ile Markalaşma: Talikacılık zanaatının günümüz turistlerinin beğenilerine hitap edebilmesi için dijital pazarlama ve modern tasarım iş birlikleri önceliklendirilebilir. Akhisar Yaylısı'nın karakteristik motifleri; moda, grafik tasarım ve iç mimari alanlarında kullanılmak üzere dijital ortama aktarılarak Akhisar Yaylısı Deseni tescillenebilir. Bu desenlerin kullanıldığı yüksek katma değerli tekstil veya dekorasyon ürünleri, uluslararası tasarım fuarlarında sergilenerek markanın prestiji artırılabilir. Ayrıca, Akhisar Yaylısı, dayanıklı ağaç yapıları ve sanatsal süslemeleri sayesinde peyzaj ve iç mekan dekorasyonunda çok yönlü kullanılabilir. Oturma bankalarında olduğu gibi, "fonksiyonel antikacılık" konseptiyle yurt dışı lüks peyzaj ve dekorasyon pazarına yönelik özel bir ihracat kanalı dijital platformlar üzerinden aktif hale getirilebilir.

Uluslararası Talika ve Süsleme Sanatları Festivali: Akhisar'da her yıl düzenlenen Çağlak Festivali kapsamında veya her yıl düzenlenecek olan Uluslararası Atlı Arabalar ve Süsleme Sanatları Festivali ile bu alanın dünyadaki buluşma noktası haline getirilebilir. Festival kapsamında düzenlenen "En Güzel Süslenmiş Talika" yarışmaları, farklı ülkelerden gelen at arabası ve fayton üreticilerinin teknik paylaşımları ve yerel ustaların konuk olduğu paneller, bölgenin zanaat ekosistemini geliştirerek turistik ziyaretleri arttırabilecektir. Bu etkinlik, sadece bir kültürel buluşma ve kutlama değil, aynı zamanda talikaların ve minyatürlerinin doğrudan satışının yapıldığı büyük bir ticari platform işlevi görerek yerel ekonomiye doğrudan katkı sunabilir.

2. KEÇECİLİK

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türk boylarının getirdiği en köklü sanatlardan biri olan keçecilik, Manisa'nın özellikle Akhisar, Alaşehir, Kula ve Demirci ilçelerinde yüzyıllardır icra edilmektedir. Manisa'da hayvancılığın yoğun olduğu kırsal bölgelerde keçecilik, özellikle çadır, yaygı, ko um takımı, kışlık giysi ve  oban kepenegi yapımında görülmektedir. Keçe, y n n, su ve sabun yardımıyla, ısı, nem ve basınç altında birbirine kenetlenmesi (dövülmesi) suretiyle elde edilen, doku gerektirmeyen geleneksel bir tekstil malzemesidir. Manisa'da üretilen keçeler hem teknik özellikleri hem de üzerlerindeki motiflerle yöresel bir kimlik ta ımaktadır⁸.

Manisa'daki keçecilik ustaları, genellikle doğal boyama tekniklerini kullanarak yöne desen verirler ve bu desenler, bölgenin mitolojik ve kültürel motiflerini yansıtır. Keçe sanatı, son yıllarda yaratıcı turizm ve sanatsal üretim bağlamında yeniden canlanma potansiyeli bulmuştur, bu da keçe ustalarının atölyelerini turizme açma imkanı sağlamaktadır. Geçmişte kepenek ( oban giysisi), semer altı, yer yaygısı ve çadır örtüsü olarak kullanılan keçeler, bugün kullanım alanlarının daralmasıyla birlikte sanatsal objelere ve turistik eşyalara dönüşmektedir. Akhisar, Demirci ve Kula'da sayıları azalan ustalar, bu mirası korumak adına Belediye ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteklediği kurslarda eğitim vermektedirler. Akhisar'da son keçe ustası merhum Orhan Patog lu, geleneksel ke eciliği modern dünyaya uyarlayarak  oban kepeneginden dekoratif tablolara ve hediyeelik eşyalara kadar geniş bir ürün yelpazesi geliştirmiş ve bu zanaatın kültürel miras olarak korunmasına öncülük etmiştir. Akhisar'da kurduğu atölye ve Halk Eğitim Merkezleri aracılığıyla ustalığını yeni nesillere aktaran sanatçı, eserlerinin müzelerde sergilenmesini sağlayarak bölgeye özgü teknikleri literatüre kazandırmıştır⁹.

Manisa merkez ve ilçelerinde her gün sayısı azalan ke eciler  evre köylerin ve turistik hediyeelik eşya satıcılarının sipari leriyle hayatta kalmaya  alı maktadır¹⁰. Keçecilik, teknolojik gelişmelerle yok olma tehlikesi ya sa da zanaatkarların yenilikçi yaklaşımlarıyla günümüzde örneğin  evre dostu ku  yuvaları gibi farklı ve sanatsal ürünlere d n şt r lmektedir¹¹. Bu tür modern uygulamalar, el emegi ni koruyarak keçecilik zanaatını gelecek nesillere taşımayı ve mesleğe ticari bir değer katmayı hedeflemektedir. Ke enin ısı yalıtımı ve neme dayanıklılığı gibi doğal özellikleri, modern tasarımcıların da ilgisini çekmekte ve geleneksel malzemenin  ağda  formlarda yeniden hayat bulmasına olanak sağlamaktadır.

Görsel 3. Keçe Ustası-Kula

Görsel 4. Patoglu-Ürettiği keçeler

Kaynak: www.manisainternethaber.com, 2019.

Kaynak: wikipedia.org/wiki/Orban_Patoglu

Manisa, Orta Asya'dan taşınan bin yıllık keçecilik mirasını özellikle Kula, Akhisar ve Demirci ekseninde bir “Deneyim Turizmi” markasına dönüştürebilir. Bu kadim zanaatı talep gören turistik bir arza dönüştürmek için şu öneriler sunulabilir:

Yünün Yolculuğu Deneyim Atölyeleri ve Eko-Turizm: Keçecilik, turistlerin sadece satın aldığı ya da üretimini izlediği bir ürün değil, üretim ve tasarımına bizzat dahil olduğu bir sürece dönüştürülmelidir. Kula'daki tarihi konakların bir kısmı Keçe Deneyim Evi olarak tasarlanarak, ziyaretçilerin yünün hallaçlanması motiflerin serilmesine ve sabunlu suyla pişirme aşamasına kadar tüm süreci deneyimlemesi sağlanabilir. Özellikle şehir hayatının stresinden kaçan turistler için, keçenin fiziksel güç ve sabır gerektiren dövme aşaması bir tür terapi ve arınma aktivitesi olarak pazarlanabilir. Katılımcıların gün sonunda kendi yaptıkları kandil veya yıldız motifli küçük bir yaygıyı yanlarında götürmeleri, ürünün hikayesini kişiselleştirerek talebi sürdürülebilir kılacaktır.

Modern Tasarım İş Birlikleri ve Fonksiyonel Sanat Ürünleri: Keçe, sadece çoban kepenegi veya yer yaygısı olmaktan çıkılıp, ısı yalıtımı ve neme dayanıklılık gibi doğal özellikleri vurgulanarak modern yaşamın bir parçası haline getirilmelidir. Kula'daki keçeden kuş yuvası örneğinde olduğu gibi; Manisa merkez, Akhisar, Kula gibi ilçelerde tasarımcılar ve zanaatkarlar bir araya getirilerek keçe tablo, akustik paneller, laptop çantaları, şık ev babetleri ve dekoratif aydınlatmalar gibi yüksek katma değerli ürün serileri oluşturulabilir¹². Bu ürünlerin, özellikle çevre dostu ve sürdürülebilir moda arayışındaki Avrupa pazarına ve Türkiye'deki butik tasarım mağazalarına Manisa markasıyla sunulması, zanaatın ticari değerini ve marka prestijini uluslararası boyuta taşıyabilecektir.

Tematik Keçe ve Jeopark Rotaları: Kula'nın UNESCO tescilli Jeoparkı ile keçecilik zanaatı arasında kavramsal bir ba  kurularak Doğanın Gücü: Volkan ve Y n rotası oluşturulabilir. Jeoparkın sert volkanik dokusu ile keçenin yumuşak ama dayanıklı yapısı arasındaki zıtlık, fotoğraf turları ve doğa y r y   leri için sanatsal bir arka plan sunmaktadır. Bu rotada, jeopark gezisinin ardından keçe atölyelerine u ranması ve burada jeoparkın renklerinden (bazalt siyahı, k l grisi) esinlenen  zel ‐Jeo-Ke eler‐  retilmesi, bölgeye özgü benzersiz bir turistik ürün yaratabilecektir. Bu yaklaşım, Manisa'yı hem doğa hem de el sanatları meraklıları için vazgeçilmez bir destinasyon haline getirebilecektir.

Gastronomi ve Zanaatın Buluşması: Keçe Sofraları: Manisa'nın zengin mutfak kültürü, keçe zanaatıyla estetik bir sunumda birleştirilebilir. Manisa genelinde butik restoranlarda veya gastronomi etkinliklerinde masaların keçe suplalar üzerinde servis yapması, sandalyelerin üzerine kök boyalı keçe minderlerin yerleştirilmesi, ziyaret ye zanaatı gündelik bir lüks olarak hissettirebilir. Çeşitli keçe motifleri bulunan Amerikan servisleri veya ekmek sepetleri, restoranlardan satın alınabilen turistik hediyeliklere dönüştürülmelidir. Bu, turistin  hirden ayrıldıktan sonra bile Manisa'nın estetik kimliğini evine ta masına ve dolaylı bir marka elçisi olmasına olanak tanıyabilecektir.

3. BAKIRCILIK

Manisa merkezde ve ilçelerinde bakırcılık, mutfak kültürünün ve günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak uzun bir geçmişe sahiptir. Manisa  ar ılarında, özellikle Kazancılar veya Bakırcılar arastasında,  eki  sesleri yüzyıllar boyunca yankılanmı tır. Bakır, iletkenliği ve i lenebilirli i sayesinde kazan, sahan, bakraç, tencere, sini, ibrik ve g   m gibi kapların yapımında ana malzeme olmu tur¹³.

Manisa ustaları, ürünlerin üzerine kalem içi veya kazıma teknikleriyle bitkisel ve geometrik motifler i leyerek, kapları birer sanat eserine d n  t r rl r. Ayrıca, bakır kapların gıda ile temasında zehirlenmeyi önlemek amacıyla yapılan kalaycılık da bakırcılıkla i  içe geçmiş tamamlayıcı bir zanaattır. Manisa'nın Kula ilçesi, tarihi Bakırcılar  ar ısı ile bu zanaatın önemli merkezlerinden biridir. Kula bakırcılı ında dövme tekniğinin çıkardığı ritmik sesler,  ar ının akustik kimliğini olu turur¹⁴.

1970'li yıllardan sonra alüminyum,  elik ve plastik mutfak eşyalarının yaygınlaşması, Manisa'daki bakırcı esnafını olumsuz etkilemiştir. Bugün Manisa merkezde ve Kula'da az sayıda usta, daha çok hediyelik eşya, dekoratif sini ve özel sipariş mutfak gereçleri üreterek mesleği sürdürmektedir. Somut olmayan kültürel miras kapsamında bakırcılık, sadece bir üretim tekniği değil, aynı

zamanda düğünlerde çeyiz serme, toplu yemek pişirme gibi sosyal ritüellerin de merkezinde yer alan bir unsurdur¹⁵.

Görsel 5. Bakır Bakraç-Manisa

Görsel 6. İsmet Köseoğlu-Kula

Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi *Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi*

Manisa'nın Bakırcılar ve Kazancılar arastalarında yüzyıllardır yankılanan çekiç sesleri, Somut Olmayan Kültürel Mirasın en güçlü işitsel ve görsel unsurlarından biridir. Manisa'nın bakırcılıkta el sanatı ustalığı ve ürünlerinden turizmde faydalanmak açısından şu uygulama önerileri hayata geçirilebilir:

Gastronomi Entegrasyonu ve Kalaylama Ritüeli: Bakırın mutfaktaki sağlıklı ve iletken yapısı, Manisa'nın yerel lezzetleriyle (Kula güveci, keşkek, Manisa kebabı vb.) birleştirilerek Bakır Sofralar konsepti oluşturulmalıdır. Turistlerin, yemeklerin bakır kazanlarda pişirilme sürecine tanıklık ettiği ve sonrasında unutulmaya yüz tutan kalaycılık zanaatını bir performans sanatı gibi izlediği tematik yemek turları düzenlenebilir. Bu yaklaşım, bakırın sadece dekoratif bir obje değil, sağlıklı ve lezzetli bir mutfak kültürünün ayrılmaz parçası olduğu mesajını vererek, ürünlere yönelik fonksiyonel bir talep yaratabilecektir.

Kişiselleştirilmiş Kalem İş Atölyeleri: Özgün deneyim arayan özel ilgi grupları için, turistlerin kendi mutfak eşyalarını veya dekoratif objelerini tasarlayabilecekleri kısa süreli atölye çalışmaları planlanabilir. Bir usta gözetiminde, hazır bir bakır kupanın veya tabağın üzerine kendi ismini veya yöresel geometrik motifleri kazıma tekniğiyle işleyen bir turist, o ürüne paha biçilemez bir anı değeri yükleyecektir. Bu tür atölye çıktıları, Manisa Bakırı tescilli ile sertifikalandırılarak, ürünlerin sıradan hediyelik eşyadan sanat eseri statüsüne yükseltilmesi sağlanabilir.

Sosyal Ritüellerin Salmelenmesi: Çeyizden Sofraya. Bakırcılık, çeyiz serme ve toplu yemekler gibi sosyal ritüellerin merkezindedir. Manisa'daki tarihi konaklarda, büyük bakır sinilerde sunulan geleneksel yer sofraları ve bu sofraların etrafındaki ritüeller canlandırılarak turistlere sunulabilir. Ziyaretçiler,

dev kazanlarda pişirilen keşkeklerin veya büyük sinilerdeki sunumların bir parçası yapılarak, bakırın sadece bir metal değil, Anadolu'daki paylaşım ve toplumsal birliktelik kültürünün sembolü olduğunu bizzat deneyimleyebilirler.

4.ÇÖMLEKÇİLİK

Antik dönemlerden beri, Manisa'da kilin kolay bulunması sayesinde çömlekçilik yaygınlaşmıştır. Geleneksel olarak günlük kullanım eşyaları (ör. testi, küp, güveç) üretimine odaklanan çömlek ustaları, kilin kalitesini, fırınlama sıcaklığını ve toprağın özelliklerini deneyimle öğrenmektedir. Manisa'da çömlekçilik denildiğinde akla gelen ilk ve en önemli merkez, Salıhlı ilçesine bağlı Gökeyüp Mahallesi'dir. Gökeyüp çömlekçiliğini, diğer bölgelerdeki (Ör. Avanos) çömlekçilikten ayıran en temel özellik, üretimin tamamen kadınlar tarafından ve çark kullanılmadan, elle şekillendirilerek yapılıyor olmasıdır. Bu, Neolitik dönemden günümüze kadar kesintisiz gelen bir geleneğin temsilidir¹⁶.

Görsel 7. Güveç-Gökeyüp

Görsel 8. Güveç üretimi-Gökeyüp

Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

Kaynak: Manisakulishaber.com, 2023.

Gökeyüp'te kadın ustalar, bölgedeki özel killi toprağı elleriyle yoğurarak şekillendirirler. Bu seramikler, genellikle tornada değil, sucuk yöntemi (fitil tekniği) veya elde sıvama ile oluşturulur. Pişirme tekniği de oldukça arkaiktir; fırın kullanılmaz, bunun yerine açık alanda yakılan ateşin içinde pişirilirler. Bu yöntem, kapların siyah-gri alacalı kendine has rengini almasını sağlar. Gökeyüp çömlekleri, gözenekli yapıları sayesinde suyu soğuk tutma ve güveç yemeklerine lezzet katma özellikleriyle bilinir^{17 18}.

Manisa'nın bu özgün mirası, modern seramik endüstrisi karşısında bir direnç noktasıdır. Gökeyüp çömlekçiliği, kadın emeğinin görünürlüğü ve binlerce yıllık bir teknolojinin hala yaşıyor olması bakımından antropolojik açıdan büyük önem taşır. Üniversiteler ve yerel yönetimler, bu geleneğin sürdürülebilirliği

için projeler yürütmekte ve coğrafi işaret çalışmaları yapmaktadır. Gökeyüp   mleği Salihli Ticaret Sanayi Odası başvurusuyla    yıllık bir çalışmanın sonunda 2025 yılında coğrafi işaret tescilli ürünlere dahil olmuřtur¹⁹.

Manisa,  zellikle Gökeyüp   mlek liği ile Türkiye'nin ve dünyanın en sıra dışı seramik duraklarından biri olma potansiyeline sahiptir. Binlerce yıllık kadın eliyle ve  arksız üretim geleneği, Manisa   mlek liği için yaratılabilecek turistik arz ve talep  onerileri şunlar olabilir:

Neolitik Deneyim: Gökeyüp Kadınları ile El şekillendirme Atölyeleri. Turistler için zamanda yolculuk, 5000 yıl önceki gibi  ret konseptli atölyeler düzenlenebilir. Ziyaretçiler, toprağın çamur haline getirilmesinden sucuk tekniği ile elle şekillendirilmesine kadar tüm süreci bizzat G key pl  kadın ustalardan öğrenmelidir. Modern insanın toprağa dokunma ve yoğun şehir hayatından uzaklaşma ve sakinlik arayışına hitap eden bu deneyim, sadece bir ürün satışı değil, antropolojik bir keşif yolculuğu olarak pazarlanmalıdır.

Açık Ateş Gastronomi ve Gurme Turizmi: Gökeyüp çömleklerinin yemeğe kattığı eşsiz lezzet ve suyu soğuk tutma özelliği, gastronomi turizmiyle doğrudan ilişkilendirilmelidir. Topraktan Sofraya rotaları kapsamında, turistlerin kendi yaptıkları veya yerel ustalarca üretilen g ve lerde, geleneksel yöntemlerle, açık ateşte pişen yemekleri tatmaları sağlanabilir. Bu çömleklerin gözenekli yapısı ve siyah-gri alacalı rengi, doğallık ve sağlık vurgusuyla birleştirilerek profesyonel şeflerin ve sağlıklı yaşam tutkunlarının odağına yerleştirilmeli; Manisa mutfağı bu özel kaplarla sunulan bir gurme markası haline getirilmelidir.

Antropolojik Sanat Tasarım Hattı ve Coğrafi I aretli  r nler: Gökeyüp çömleklerinin kendine has gri-siyah dokusu ile özgün formlarının modernize edilerek ( rneğin kahve fincanı veya dekoratif obje olarak) tasarlanması ve şık ambalajlarla sunulması gerekmektedir. Üniversiteler ve yerel yönetimler iş birliğiyle, geleneksel formları koruyan ancak modern evlere de hitap edebilen özel tasarım serileri oluşturulabilir. Coğrafi işaretli bu ürünler, sadece hediyeelik eşya olarak değil, yaşayan bir tarih parçası ve sınırlı üretim sanat objesi olarak butik mağazalarda ve müze dükkanlarında sunulmalıdır. Bu strateji, talebi düşük fiyatlı mutfak eşyasından yüksek katma değerli koleksiyon parçalarına kaydırabilir.

5.DEMİRCİLİK

Manisa'da demircilik zanaatı, Orta Asya'dan gelen kadim Türk geleneklerinin ve tarım kültürünün harmanlandığı, kentin tarihi kimliğini şekillendiren en temel el sanatlarından biridir. Özellikle Akhisar, Demirci, Gördes ve Kula gibi ilçelerde yüzyıllardır yankılanan çekiç sesleri hem somut bir üretim sürecini hem de kuşaktan kuşağa aktarılan bir kültürel mirası temsil etmektedir²⁰.

Manisa'daki demircilik uygulamalarının merkezinde, bölgenin g     tarımsal yapısı yer almaktadır. Geleneksel yöntemlerle çalışan ustalar;     m ba ları için budama makasları, zeytin hasadı için    l bıçaklar, t   n tarımında kullanılan baskı, çapa ve pulluk gibi araçları   retmektedir. Demircilik, tarım aletlerinden ev gereçlerine, mimari aksamlardan (kapı tokma ı, kilit, mente e, korkuluk vb.) silahlara kadar geniş bir üretim yelpazesini kapsamaktadır. Özellikle sıcak demircilik tekniğiyle, demirin ocakta yüksek ısıda kızdırılıp  rs üzerinde ustanın çekici ve kalfanın balyozuyla d v lerek şekillendirilmesi, ürünlerin sanayi tipi muadillerine göre çok daha dayanıklı ve keskin olmasını sağlamaktadır.

Demirci ve Gördes yöresinde bı ak ılık ve kesici alet yapımı, demircili in    l bir alt kolu olarak geli mi tir. Buralarda, hayvancılık kültürüne hizmet eden  anlar, nallar ve ko um takımı parçaları el i  ili iyle üretilmeye devam etmektedir. Tarihi Kula evlerinin kapı tokmakları, pencere korkulukları ve kilit düzenekleri ya da modern ferforje pencere ve kapılar demircilik sanatının mimariyle bulunduğu eşsiz örneklerdir.

Sanayileşme ile birlikte fabrikasyon tarım aletlerinin artması, geleneksel demircili i zorlasa da kişiye    l üretim, tamirat ve özellikle s s eşyası üretimi sayesinde demircilik zanaatı varlığını korumaktadır. Ayrıca, Manisa'nın kırsal kesimlerinde hala geleneksel tarım aletlerine duyulan ihtiyaç, köy demircilerinin işlevini sürdürmesini sağlamaktadır.

Görsel 9. Demirci Ocağı-Kula

Kaynak: 45haber.com, 2025

Görsel 10. Sıcak Demirci  r nleri

Kaynak: 45haber.com, 2025

Manisa'nın tarım ve hayvancılık kültürüyle yo rulan demircilik zanaatı,  hri "Ateş ve çeliğin  hri" olarak markala tırma potansiyeline sahiptir. Bu zanaatı turistik bir arza dönüştürmek ve talebi canlandırmak için  u uygulama  nerileri hayata geçirilebilir:

Zanaatkar  eliği, Gastronomi ve Bıakılık Markası: Manisa merkez, Demirci ve Gördes ilçelerinin uzmanlaştığı bıakılık ve kesici alet yapımı, yükselen gastronomi turizmiyle entegre edilebilir. Profesyonel Şefler ve mutfak meraklıları için “Manisa Dövme  elik” serisi adı altında, üzerine ustanın mühürü ve kişiye özel isimlerin işlendiği yüksek kaliteli mutfak bıçakları  retiler. Şehrin  nl  bağları ve zeytinlikleri için üretilen geleneksel budama makasları ve bıçakları, estetik ambalajlar ve zanaatın hikayesini anlatan sertifikalarla birlikte lüks birer mutfak ve bahçe ekipmanı olarak sunulmalı; böylece ürünler sıradan alet statüsünden koleksiyon parçası statüsüne taşınmalıdır.

Mimari Restorasyon ve Kula Kapı Tokmağı Hediyeelik Serisi: Tarihi Kula evlerinin özgün kapı tokmakları, kilitleri ve ferforje aksamaları, modern iç mimari ve dekorasyon pazarı için yeniden tasarlanabilir. Geleneksel motifleri taşıyan bu demir aksamalar, sadece restorasyon projeleri için değil, modern konutlarda kullanılabilecek şık dekoratif objeler (duvar panoları, aydınlatma aplikleri veya ev giriş setleri) olarak turistik mağazalarda yer alabilir. Özellikle Kula Kapı Tokmağı’nın minyatür versiyonları veya bu desenleri taşıyan masaüstü aksesuarları, Manisa’nın mimari kimliğini yansıtan ikonik birer marka ürün olarak konumlandırılabilir.

Kervan Yolu Tematik Rotaları ve Köy Demirciliği Turları: Manisa’nın kırsal bölgelerinde hala işlevini sürdüren köy demircileri, hayvancılık ve yayla kültürü rotalarına dahil edilmelidir. Turistler, geleneksel yöntemlerle yapılan nallama işlemlerini, koyun çanlarının akort edilmesini ve saban veya pulluk demiri tamiratını yerinde izleyerek, zanaatın modern hayata nasıl direndiğine tanıklık edebilirler. Bu turlar sırasında, demircilikle i içe geçmiş olan an yapımı gibi alt dallar vurgulanarak, her bir sesin (an seslerinin farklı tonları) birer kültürel kod olduğu anlatılmalı; böylece Manisa kırsalı antropolojik merakı olan turistler için bir çekim merkezi haline getirilmelidir.

Ateşin Ritmi Sıcak Demircilik Gösteri Merkezleri: Akhisar veya Kula gibi tarihi arşıların merkezinde, turistlerin güvenli bir mesafeden izleyebileceği interaktif “Sıcak Demircilik Sahnesi” kurulabilir. Karanlık bir atmosferde demirin kor haline gelmesi,  rs üzerindeki kıvılcımlar ve ritmik eki sesleri, hikaye anlatıcılığı ve yerel müziklerle birleştirilerek duyuşal bir performansa dönüştürülebilir. Ziyaretçiler, ustanın yardımıyla kendi küçük şans nallarını veya amparalarını dövebilir veya ocakta demiri kızdırabilirler; bu tür bir deneyimsel turizm uygulaması, pasif izleyiciyi zanaatın bir parçası haline getirerek bölgeye olan ilgiyi artıracaktır.

6.SEMERCİLİK

Semercilik, yük hayvanlarının sırtına yerleştirilen, yükün hayvana zarar vermeden ve yükün ağırlığını dengeli dağıtarak kolay taşınmasını sağlayan iskeletin (semerin) yapım sanatıdır. Manisa'nın engebeli coğrafyası ve tarımsal yapısı, yakın geçmişe kadar kırsal kesimde hayvanla taşımacılığı zorunlu kılmış, bu da semerciliğin canlı kalmasını sağlamıştır. Özellikle Akhisar, Gördes, Demirci ve Kula ilçelerinde geçmişte semercilik önemli bir geçim kaynağı olmuştur²¹.

Semer yapımı, ağaç, deri, keçe, saz ve ot gibi farklı malzemelerin bir araya getirilmesini gerektirmektedir. Semerin iskeleti genellikle söğüt veya çınar ağacından yapılır. İç kısmı, hayvanın sırtını acıtmaması için keçe ve sazlarla doldurulur; dış kısmı ise deri veya dayanıklı kumaşlarla kaplanır. Manisa semerlerinde kullanılan keçeler genellikle yerel üretilmiştir, bu da keçecilik ve semercilik zanaatları arasındaki dayanışmayı göstermektedir.

Kırsal kesimde motorlu araçların kullanımının artmasıyla birlikte yük hayvanlarının sayısı azalmış, buna paralel olarak semercilik de yok olma noktasına gelmiştir. Manisa'da bugün parmakla sayılabilecek kadar azalan semer ustaları, mesleğin son temsilcileridir. Bu zanaat, artık işlevsel olmaktan çok, kültürel bir nostalji ve müzelik bir değer olarak korunmaya çalışılmaktadır. Semercilik, kaybolmaya yüz tutmuş ustalıklar kategorisinde korunması gereken önemli bir SOKÜM unsurudur.

Görsel 11. Semerci Ahmet Bak-Kula

Kaynak: manisagundem.com, 2019

Manisa'nın engebeli coğrafyasında yüzyıllarca hayati bir rol oynamış olan semercilik zanaatı, günümüzde işlevselliğini kaybetmesiyle, bağ evlerinde, bahçelerde ve otantik mekanlarda dekorasyon ürünü olarak kullanılmaktadır. Mesleğin son ustaları Kula'da Ahmet Bak, Akhisar'da Naci, Niyazi ve İbrahim

Palancı, Demirci’de Mehmet Ali Ağa, Selendi’de Osman Zeybek gibi ustalar ata yadigarı mesleklerini ileri yaşlarına rağmen aşkla yaptıklarını ve gelecek nesillere aktararak mesleğin sürmesini dilemektedirler. Gelecek nesillere aktararak semercilik mesleğinin Manisa’da yaşamasına katkı verebilecek turizm hareketlerinden faydalanmak için önerilebilecekler şu şekildedir:

Fonksiyonel Dekorasyon: Semerden Modern Mobilyaya Dönüşüm: Semerin kendine has anatomik yapısı ve dayanıklılığı, iç mimari ve dekorasyon alanında yüksek bir tasarım potansiyeli taşımaktadır. Semer iskeletleri ve deri kaplama teknikleri kullanılarak; butik oteller, restoranlar, kafeler veya rustik evler için semer-tabureler, sallanan sandalyeler, dergi stantları veya şık duvar rafları tasarlanabilir. Özellikle deri üzerine işlenen geleneksel motiflerin modern mobilya formlarıyla birleştirildiği bu tasarımlar bir marka çatısı altında toplanarak, antika meraklıları ve tasarım tutkunları için özel bir sunum oluşturabilir.

Semer Heybe ve Aksesuar Tasarımı: Semerciliğin en önemli tamamlayıcısı olan deri ve kilim heybeler, günümüz modasına uygun seyahat çantalarına, laptop çantalarına veya dekoratif duvar ceplerine dönüştürülebilir. Semer yapımında kullanılan dayanıklı el dikişi teknikleri ve doğal malzemeler vurgulanarak üretilecek olan bu aksesuarlar, sürdürülebilir ve etik moda arayışındaki turistler için benzersiz birer hediye eşya olacaktır.

Kırsal Nostalji ve Eko-Turizm Rotaları: Manisa’nın dağ köylerinde hala devam eden hayvancılık kültürü, “Semerli Kervan Yürüyüşleri” adı altında eko-turizm rotalarına dönüştürülebilir. Turistler, geleneksel semerlerle donatılmış binek hayvanları eşliğinde kısa doğa yürüyüşlerine çıkabilir ve bu rota sonunda semerin hayvan sağlığı üzerindeki kritik önemini ustasından dinleyebilirler. Semer, hayvanın sırtını korumak ve yükün ağırlığını dengeli dağıtmak için özel olarak tasarlanmalıdır. Örneğin kendisiyle yapılan mülakatta Demircide yaşayan 68 yıllık semer ustası Mehmet Ali Ağa, rahatsızlık vermemesi için hayvanı görmeden semer yapmadığını ve hayvanlara gösterdiği hassasiyeti vurgulamaktadır²². Bu tür uygulamalar, semerciliği sadece müzede veya otantik mekanlarda sergilenen bir nesne olmaktan çıkarıp, hayvanları korumanın ve doğa turizminin bir parçası haline getirerek kırsal kalkınmaya ve zanaatın görünürlüğüne katkı sağlayabilir.

7.SARAÇLIK

Saraçlık, derinin işlenerek at, eşek gibi binek ve yük hayvanlarının koşum takımlarının (eyer, dizgin, gem, kemer, kayış), çanta ve benzeri eşyaların üretildiği bir el sanatıdır. Manisa’da saraçlık, Osmanlı dönemindeki askeri ihtiyaçlar ve sivil taşımacılıkla paralel olarak gelişmiştir. Saraçlık, derinin tabaklanmasından

dikilmesine ve süslenmesine kadar ince bir işçilik gerektirmektedir. Sara  ların  r nleri, bazen süslemelerle sanat eseri niteliği de ta ımi tır²³.

Manisa sara  ları, genellikle büyükbaş hayvan derilerini kullanarak ko um takımları üretmişlerdir. Ustalık, derinin doğru kesilmesi, mumlu ipliklerle çift i ne tekniği kullanılarak elde dikilmesi ve metal aksesuarlarla (toka, zimba) birleştirilmesinde gizlidir. Ayrıca sara  lar, sadece at takımları değil, k r k, silah kılıfı ve deri çantalar da üreterek zanaatlarını  e itlendirmi lerdir. Tarım kenti Manisa’da bir dönem her evde bulunan atlar için deri takımlar üreten sara  lık sanatı, makineleşme ile birlikte bugün yok olma noktasına gelmiş durumdadır. Manisa merkezde mesleğin temsilcilerinden olan  akir Sabancıo lu, traktörün giremedi i da  köylerindeki ihtiyaçlar doğrultusunda bu kadim zanaatı aynı dükkanda yarım asırdır yaşatmaya devam etmektedir²⁴. Manisa’nın merkez ilçelerinde olduğu gibi Akhisar, Kula, Turgutlu gibi diğer ilçelerinde de sara  lık yapanlara rastlanmaktadır.

Görsel 12. Saraç  akir Sabancıo lu

Kaynak: manisagundem.com, 2017

Günümüzde sara  lık, at kullanımının azalmasıyla birlikte evrilmek zorunda kalmıştır. Manisa’daki ustalar, geleneksel yöntemleri kullanarak daha çok atlı sporlar ve turistik amaçlı modern kullanıma yönelik deri aksesuarlar, kemerler ve cüzdanlar üretmeye yönelmiştir. Geleneksel “ko um sara  lı ı” cirit oyunları veya turistik faytonculuk gibi ni  alanlarda talep görmektedir. Manisa’nın Osmanlı’dan bu yana süregelen Sara  lık geleneği, atlı kültürün deri işleme sanatıyla bulu tu u en nadide mirastır.  ehrin son ustalarının elinde yaşayan bu zanaatı, modern turizm trendleriyle birleştirerek  u uygulama  onerileri verilebilir:

Manisa Saraç Serisi: Lüks ve Sürdürülebilir Moda Aksesuarları: Sara  lık, sadece at ko um takımı üretimi olarak değil, çift i ne ve mumlu iplik tekniklerinin kullanıldığı yüksek kaliteli bir deri sanatı olarak yeniden markalanabilir.  akir Sabancıo lu gibi ustaların teknik bilgisiyle; el yapımı deri çantalar, kemerler,

cüzdanlar ve hatta tasarım saat kordonlarından oluşan “Manisa Derisi” markasıyla lüks bir koleksiyon oluşturulabilir. Bu ürünler, seri üretimden kaçan ve yavaş moda arayışında olan bilinçli turist grupları için uzun ömürlü birer yatırım nesnesi olarak sunulmalıdır.

Ustanın Atölyesi: İnteraktif Deri İşleme Deneyimi: Şehir merkezindeki tarihi Saraçlar Çarşısı’nda, turistlerin deriye dokunabileceği ve zanaatı bizzat deneyimleyebileceği “Yaşayan Saraçlık Atölyeleri” kurulabilir. Ziyaretçiler, ustanın rehberliğinde kendi deri anahtarlıklarını yapabilir veya basit bir bilekliği geleneksel saraç dikişiyle dikebilirler. Bu interaktif deneyim, özellikle yerli ve yabancı turistlerin ve eğitim gruplarının ilgisini çeken deneyimsel turizm kapsamında pazarlanabilir. Atölye sonunda verilen sembolik “Çıraklık Belgesi”, turistin zanaatla kurduğu bağı güçlendirerek Manisa’nın kültürel belleğinde kalıcı bir yer edinmesini sağlayabilir.

Ath Sporlar ve Geleneksel Cirit Ekipmanları Merkezi: Manisa, Turgutlu ve Akhisar çevresindeki rahvan at yarışları ve cirit oyunları, saraçlık zanaatı için niş bir talep kaynağına dönüştürülebilir. Geleneksel sporlarla uğraşan yerli ve yabancı biniciler için özel tasarım eyerler, süslü dizginler ve deri mahmuzlar üreten Manisa, bu alanda Türkiye’nin binicilik ekipmanları destinasyonu olarak tescillenebilir. Atlı spor festivalleri sırasında kurulan “Saraç Köyü” stantlarında, bu ekipmanların yapım aşamaları sergilenecek hem zanaata olan saygı artırılabilir hem de profesyonel binicilik dünyasından şehre doğrudan ekonomik girdi sağlanabilir.

8. GELENEKSEL KAPI VE KAPI SÜSLEME USTALIĞI

Manisa merkez ve Akhisar, Kırkağaç ve Kula gibi ilçelerindeki tarihi evler, Anadolu sivil mimarisinin en özgün örneklerini sunan açık hava müzeleri niteliğindedir. Bu tarihi evlerin en önemli estetik ve fonksiyonel eşliğini oluşturan işlemeli ahşaptan geleneksel kapılar, sedir, ceviz, kestane ve gürgen gibi dayanıklı ağaçlardan yapılmıştır. Ahşap kapılar üzerlerindeki Selçuklu yıldızı ve geometrik ve bitkisel motiflerle sadece birer geçiş alanı değil, aynı zamanda ailenin sosyal statüsünü yansıtan kültürel bir simgedir.

Manisa’nın Kula ilçesindeki tarihi Kula Evleri, ahşap işçiliğinin ve kapı süslemeciliğinin (aynalı kapılar, hayat ağacı motifleri) en nadide örneklerini barındırmaktadır. Geleneksel Türk evinde kapı, sadece dışarı ile içeri arasındaki sınırı belirleyen bir yapı elemanı değil, aynı zamanda hane halkının estetik zevkini ve mahremiyet anlayışını yansıtan bir semboldür. Geleneksel kapılar ve üzerindeki süslemeler, başlı başına bir ustalık alanıdır²⁵.

Manisa yöresindeki kapılar genellikle künde kari taklidi teknikler veya zengin oyma süslemelerle bezeli, çift kanatlı büyük avlu kapılarıdır. Kapı yüzeylerinde

geometrik desenler, rozetler ve hayat ağacı gibi bitkisel motifler sıkça kullanılır. Ayrıca, kapı tokmakları da demircilik sanatıyla bütünleşen önemli bir detaydır. Büyük ya da küçük kapı tokmağının seslerinin farklılığı, gelen misafirin kadın mı erkek mi olduğunu hane halkına haber vermektedir²⁶.

Geleneksel Kapı ve Kapı Süsleme Sanatı ustası Şerif Mehmet Akgün (1947) Kırkağaç'ta kendine ait evin bahçesinde kurduğu atölyede hurdaya ayrılmış eski kapı ve sandıkları Selçuklu ile Osmanlı motifleriyle işleyerek ecdadın sanatını yaşatmaya çalışmaktadır²⁷. Kendi araştırmalarıyla geliştirdiği bu sanatta tamamen el işçiliği, ahşap oymacılık sanatını en güzel şekilde sergilemekte ve doğal boyalar kullanarak, tarihi çivili kapıları masa, sehpa ve duvar süsü gibi fonksiyonel dekoratif objelere dönüştürmektedir.

Görsel 13.Ş.Mehmet AKGÜN-Kırkağaç

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025

Görsel 14.Kapı Süsleme-Kula

Kaynak: facebook.com/sonyurdumuz,, 2025

Eserleri yurt içinde ve yurt dışında büyük ilgi gören usta, geleneksel Türk kapı süsleme sanatının küresel çapta tanınmasına ve dijital platformlar üzerinden pazarlanmasına aracılık etmektedir. Zanaatın yok olmaması için oğlu ve torununu yetiştirerek kültürel bir köprü kuran Akgün, bu üstün katkıları nedeniyle devlet tarafından “Yaşayan İnsan Hazine” ödülüne layık görülmüştür²⁸.

Manisa merkez ile Kula, Kırkağaç ve Akhisar ilçelerinde yer alan geleneksel ahşap kapılar, “Manisa Kapıları Kültür Rotası” adlı tematik bir kültür rotası kapsamında turizm ürününe dönüştürülebilir. Bu rota, ziyaretçilerin tarihi evlerin kapılarını yalnızca mimari bir unsur olarak değil, aynı zamanda toplumsal kimliği, estetik anlayışı ve mahremiyet kültürünü yansıtan sembolik öğeler olarak deneyimlemelerini sağlayabilir. Rota üzerinde yer alacak kapılar; üzerlerindeki Selçuklu yıldızı, hayat ağacı, geometrik ve bitkisel motifler bağlamında bilgilendirici panolar ve QR kodlar aracılığıyla dijital içeriklerle

desteklenebilir. Böylece turist, bir kapının neden çift kanatlı olduğu, tokmak seslerinin neyi ifade ettiği ya da motiflerin hangi inanç ve değerleri temsil ettiği gibi kültürel bilgilere yerinde erişebilir. Bu tür bir rota, özellikle kültür turizmi, mimarlık turizmi ve fotoğraf turizmiyle ilgilenen yerli ve yabancı ziyaretçiler için Manisa'yı özgün bir destinasyon haline getirebilecektir.

Geleneksel kapı ustalığı, deneyim odaklı turizm anlayışı çerçevesinde yaşayan miras yaklaşımıyla sunulabilir. Kırkağaç'ta yaşayan usta Şerif Mehmet Akgün'ün atölyesi bu bağlamda model bir uygulama alanı olabilir. Atölye ziyaretleri kapsamında turistler, kapı süsleme sanatının tarihsel gelişimini, kullanılan ağaç türlerini, oyma tekniklerini ve motiflerin anlamlarını ustanın anlatımıyla öğrenebilir. Kısa süreli uygulamalı atölye çalışmalarıyla ziyaretçilere basit bir motif oyma ya da doğal boyalarla süsleme deneyimi sunulabilir. Bu tür etkinlikler, turisti pasif izleyici konumundan çıkararak üretim sürecinin parçası haline getirir ve destinasyonla duygusal bir bağ kurulmasını sağlayabilir. Turistler için usta-çırak ilişkisine dayalı bu geleneksel üretim modeli, otantik ve öğretici bir kültürel deneyim olarak çekicilik taşıyabilir.

Geleneksel kapı ve kapı süsleme sanatından esinlenen özgün tasarım ürünleri, Manisa'nın turistik hediyelik eşya portföyünü zenginleştirebilir. Kapı tokmakları, Selçuklu yıldızları, hayat ağacı motifleri ve geometrik bezemeler, modern tasarım anlayışıyla yeniden yorumlanarak küçük ölçekli dekoratif objelere dönüştürülebilir. Kula evlerinin meşhur kapılarının, duvara asılabilecek boyutlarda ahşap rölyef veya 3D baskı teknikleriyle üretilmiş replikaları satılabilir. Minyatür kapı panoları, masa üstü süsleri, duvar objeleri ya da kitap ayraçları gibi ürünler, Manisa'ya özgü kültürel kimliği temsil eden nitelikli hediyelikler olarak sunulabilir. Bu ürünlerin üretim sürecinde yerel ustaların ve genç zanaatkarların yer alması, kültürel sürekliliği desteklerken ekonomik katma değer de yaratır. Turist açısından bakıldığında ise bu tür ürünler, yalnızca estetik bir hatıra değil, arkasında güçlü bir kültürel hikaye taşıyan özgün birer anı nesnesi niteliği kazanır.

SONUÇ

Manisa'da geleneksel el sanatlarını üretim teknikleri, kültürel işlevleri ve turizm potansiyeli çerçevesinde inceleyen bu bölüm, kentin sahip olduğu zengin Somut Olmayan Kùltürel Miras (SOKÜM) birikiminin, deneyim temelli turizm yaklaşımlarıyla nasıl bütünleşebileceğine ilişkin bütüncül bir model ortaya koymaktadır. Türkiye 27 Mart 2006 tarihinde taraf olduđu²⁹ UNESCO'nun 2003 tarihli *Somut Olmayan Kùltürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*'nde vurgulanan toplumsal hafıza, kültürel süreklilik ve kuşaklararası aktarım ilkeleri, Manisa el sanatlarının tarihsel ve kültürel temelini oluşturmaktadır.

Magnetlerden Lidyalılara Perslerden Osmanlı'ya uzanan çok katmanlı tarihsel miras, Manisa'nın stratejik ticaret yolları üzerindeki konumu ve güçlü Ahilik gelene iyle birleşerek kenti Batı Anadolu'nun önemli zanaat merkezlerinden biri haline getirmiştir. Bu tarihsel birikim, günümüzde yalnızca korunması gereken bir kültürel değer değil, aynı zamanda  a da  turizm anlayışı içinde yeniden i levlendirilebilecek güçlü bir deneyim kaynağı sunmaktadır.

Manisa'daki geleneksel el sanatları, salt ekonomik üretim faaliyetleri olarak değil usta-çırak ilişkisi temelinde şekillenen, sabır, estetik ve etik değerleri i  içe barındıran bir yaşam pratiği olarak değerlendirilmelidir. Ancak sanayileşme, seri üretim ve değişen tüketim alışkanlıkları, bu zanaatların büyük bir bölümünü yok olma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır. Buna karşın son yıllarda turizm literatüründe  ne çıkan deneyim turizmi, yaratıcı turizm ve yavaş turizm yaklaşımları, özgün el sanatlarını destinasyon tercihinde belirleyici bir unsur haline getirmiştir. Özellikle yerli ve yabancı turistlerin yerel olanı deneyimleme, üretim sürecine katılma ve hikayesi olan ürünlerle temas kurma beklentileri, Manisa turizminin gelişmesi için önemli bir talep potansiyeli olabileceğini göstermektedir. Destinasyona özgü değerleri merkeze alan bu tür sürdürülebilir turizm modelleri hem bölgesel rekabet gücünü artırmakta hem de yerel halk için kapsayıcı ekonomik fırsatlar yaratmaktadır.

Sonuç olarak Manisa, talikacılıktan ke ecili e, çömlekçilikten kapı süsleme sanatına uzanan bu çok katmanlı zanaat mirası üzerinden yalnızca bir üretim co rafası değil, ziyaretçilerin üretim sürecine katıldığı, öğrenerek deneyimlediği ve kültürel hikayelerin parçası olduğu bir deneyim turizmi destinasyonu haline gelebilir. Aynı  ekilde Manisa bu bölümde incelenen sekiz geleneksel el sanatı, doğru turizm stratejileriyle birle tirildi inde,  hrin sadece bir geçiş güzergahı değil, bir "deneyim destinasyonu" olmasını sağlayabilecektir. Önerilen ürünlerde gelenekseli modern ihtiyaçlarla harmanlayarak yenilikçi ürün ve hizmetler ortaya çıkarma, turistik ürünleri sunumlarda ise hikayele tirme ve deneyimleme ilkeleri esas alınmalıdır. El sanatlarının dijital sanat ve yeni medya ile bütünleştirilmesi, modern tasarımcılarla i  birlikleri kurulması ve gastronomiyle çapraz deneyimler yaratılması, Manisa'yı sürdürülebilir turizm bağlamında güçlü ve özgün bir marka destinasyon konumuna ulaşmasına önemli katkılar sağlayabilir.

Kaynakça

- ¹Oğuz, M.Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Milli Folklor* 25 (100), 5-13.
- ²Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). Hediyeelik eşyada Manisa markası projesi. Manisa: *Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını*.
- ³Aydın, M., & Ünüvar, Ş. (2020). Somut olmayan kültürel miras kapsamında Elazığ Kürsübaşı geleneği. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 3(2), 213-233.
- ⁴Qiu, Q.; Zuo, Y.; Zhang, M (2022). Intangible cultural heritage in tourism: Research review and investigation of future agenda. *Land*, 11, 139. <https://doi.org/10.3390/land11010139>.
- ⁵Kültür Portalı (2025). Talika-Edirne. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/edirne/kulturatlasi/talika>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ⁶Başkaya, E.I. (2012-2013). Geleceğin antikaları Akhisar faytonları. *Manisa Kültür ve Turizm Dergisi*, 1 (5) (Aralık-Ocak). 62-67.
- ⁷Ulusın Şahin, Ş. (2005). Türk kültüründe at arabası (At arabalarının dili). *Bilgi*, 32 (Kış), 165-178.
- ⁸Begic, H. Nurgül (2022). Anadolu keçeciliğinde ustalar ve atölyeleri. *Arş*, 20-21 (Haziran- Aralık), 97-114.
- ⁹Orhan Patoglu (2025). Hayatı ve kariyeri. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Orhan_Pato%C4%9Flu. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹⁰Kültür ve Turizm Bakanlığı (2025). Keçecilik. Erişim adresi: <https://manisa.ktb.gov.tr/TR-151970/kececilik.html>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹¹Keçecilik Geleneği Kuş Yuvalarıyla Yaşatılıyor (2025). Erişim adresi: https://akhisar6eylul.com/haber/kececilik_gelenegi_kus_yuvalariyla_yasatiliyor-16709.html. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹²Türe, A. (2013). Manisa'nın el emeği keçecilik. *Manisa Kültür ve Turizm Dergisi*, 1 (6) (Mayıs-Haziran). 72-75.
- ¹³Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). A.g.e.
- ¹⁴Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). A.g.e.
- ¹⁵Kemal usta 45 yıldır bakırcılık yapıyor2 (2019, 1 Şubat). Erişim linki: <https://www.trthaber.com/foto-galeri/kemal-usta-45-yildir-bakircilik-yapiyor/20399/sayfa-3.html>. (Erişim tarihi: 13.12.2025).
- ¹⁶Kalkan, A. (2016). Gelenekten Geçmiş Yorumlama Çabası: Gökeyüp (Salihli-Manisa) Çömlekçiliğinin Etnoarkeolojik Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1073-1088.
- ¹⁷Ay, M.E. (2013). Salihli Gökeyüp kasabasında geleneksel çömlekçilik. *Akdeniz Sanat* 6 (11), 34-44.
- ¹⁸Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). A.g.e.

- ¹⁹Salihli TSO, G  key p   mle i'ne coğrafi tescil aldı (2025, 2  ubat). Erişim linki:<https://www.salihlitsso.org.tr/haberler.aspx?hID=5152>. (Erişim tarihi:15.12.2025).
- ²⁰Manisa  l Kültür ve Turizm M d rl    . (2012). A.g.e.
- ²¹Manisa  l Kültür ve Turizm M d rl    . (2012). A.g.e.
- ²²Bayram, A. (2019, 16 Kasım). 68 yıllık semer ustasının sırrı, hayvanlara gösterdiği hassasiyet. AA. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/68-yillik-semer-ustasinin-sirri-hayvanlara-gosterdigi-hassasiyet/1647179>.(Erişim tarihi:15.12.2025).
- ²³Manisa  l Kültür ve Turizm M d rl    . (2012). A.g.e.
- ²⁴Edit r TE Bilişim, Teknolojiye yenilen mesleğini teknolojiyle ayakta tutuyor (2017, 31 Mart). Manisa'da Gündem. Erişim adresi: <https://www.manisadagundem.com/teknolojiye-yenilen-meslegini-teknolojiyle-ayakta-tutuyor>. (Erişim tarihi:15.12.2025).
- ²⁵G l k   ,  . (2016). Tarihi Kula Evleri.  inde *Kula'nın Sosyo-Ekonomik Yapısının Akademik Perspektiften Araştırılması* Ed. A.Y. amlı (125-149). Ankara: Gazi Kitapevi.
- ²⁶Yurtta . M. (2014, 31 Ağustos). Kula Evlerinin Ruhu. Erişim adresi: <https://www.kulahaber.net/kula-evlerinin-ruhu/3568/>. (Erişim tarihi:15.12.2025).
- ²⁷ erif Mehmet Akgün (2024). Geleneksel Kapı ve Kapı Süsleme Sanatı. Erişim adresi: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-384235/serif-mehmet-akgun.html>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ²⁸Ya ayan  nsan Hazinesi  d lleri sahiplerini buldu (2024, 27 Kasım). TRT Haber. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/yasayan-insan-hazinesi-odulleri-sahiplerini-buldu-889850.html> (Erişim Tarihi: 10.12.2025).
- ²⁹UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras  alı maları (2025). Erişim adresi:<https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-345094/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-calismalari.html>.(Erişim tarihi: 15.12.2025).

Not: Manisa'da el sanatlarının turistik ürün olarak geliştirilmesi için sunulan önerilerin hazırlanmasında Google Gemini Pro katkısı kullanılmıştır.  nerilerin bir kısmı çalışmada kullanılsa da, içerik tarafımca denetlenip düzenlenmiştir. Bu bölümdeki içerik ve kaynakçanın sorumluluğu tamamen birinci yazara aittir.

Manisa'nın Dokuma Sanatı/ Geleneği ve Geleneksel Giyim Kuşam Yapımcılığı

GİRİŞ

Dokuma, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından elyafın eğirme veya benzeri dönüştürme süreçleri aracılığıyla iplik formuna kavuşturulması sonrasında; bu ipliklerin örme, dokuma ya da klasik yöntemlerin dışında kalan çeşitli birleştirme teknikleriyle bütüncül bir yüzey oluşturacak biçimde kaynaştırılması sonucunda meydana gelen tekstil ve kültürel miras varlığı olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan ürün yelpazesi, bez ve kumaştan trikoya; döşemelik örgülerden halı, kilim, cicim, zili, sumak ve keçeye dek uzanan geniş bir malzeme çeşidini içermektedir. Bu ürünler, Yörük ve Türkmen dokuma geleneği gibi birçok toplulukta kültürel bir ifade alanı oluştururken, son yüzyıldaki teknolojik yenilikler dokumacılığı endüstriyel üretimin merkezine taşımıştır¹.

Dokuma geleneği Anadolu tarihinde çok eskilere dayanmaktadır. Dokumacılık, insanlığın temel ihtiyaçlarına yanıt vermek amacıyla gelişen, ancak kısa sürede kültürel kimliklerin taşıyıcısı olan bir üretim alanıdır. Hayvan postları ve bitkisel liflerle başlayan dokusal yüzey oluşturma teknikleri, iplik eğirme ve dokuma yöntemlerinin gelişmesiyle sistematik bir yapıya kavuşmuştur. Anadolu'daki kazı çalışmaları sonucunda elde edilen arkeolojik bulgular, dokumanın M.Ö. 7000'lere uzanan tarihsel köklerini doğrular niteliktedir. Tarihsel süreçte el dokumacılığı çoğunlukla kadınlar tarafından icra edilmiş; mitolojik figürler, peygamber anlatıları ve tanrıça kültürleriyle birleşerek mesleğe kutsal bir nitelik kazandırmıştır. Antik Çağ'dan Bizans'a, Selçuklulardan beyliklere uzanan süreçte Anadolu dokumaları hem estetik

hem de toplumsal açıdan bir statü temsili olmuştur. Geçmişin Anadolu coğrafyasında toplumlar yaşamlarını mevsim şartlarına bağlı olarak mobilitayı yaşam anlayışları haline getirerek yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Çoğunlukla yörük kültürüne ev sahipliği yapan Anadolu topraklarında bireylerin kendileri ile beraber taşıyabilecekleri araç gereçler önemli olmaktadır. Toplumlar, bu araç gereçlerle kolay taşınabilir dokuma işlerini de beraberlerinde götürmekteydi. Dolayısıyla, bu dokuma ürünleri yörük kültürünün bir parçası olarak bireylerin hayatlarını kolaylaştırır nitelikte olmuştur. Bu gelenek, geçmişten günümüze miras niteliğini kazanarak aktarılmıştır².

İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı sarayında kurulan Ehl-i Hiref ve Enderun atölyeleri, saray dokumacılığının gelişimde belirleyici olmuştur. Seraser, kemha, kadife, atlas ve zerbaft gibi özel teknik ve malzemelerle üretilen dokumalar, halk dokumalarından hem estetik hem de işçilik açısından ayrılmıştır. Osmanlı'da dokumacılık saray ve halk olarak iki gelenek biçiminde ilerlemiş; Cumhuriyet dönemine geldiğimizde, en önemli gelişme Sümerbank'ın kurulması olmuştur. Sümerbank'ın kurulması modern tekstil sanayisinin temelini oluşturmuştur. Ancak kurum teknolojik dönüşümleri takip edememesi nedeniyle 2002'de kapanmıştır³.

Ege Bölgesi dokumacılık geleneğini yaşatan önemli bir merkezdir. Bu bölgenin en önemli dokuma merkezlerinden biri ise Manisa ilidir. Manisa, tarih boyunca Anadolu'nun kültürel çeşitliliğini yansıtan önemli yerleşim merkezlerinden biri olarak, zengin dokuma geleneği ve buna bağlı olarak gelişen geleneksel giyim-kuşam kültürüyle ön plana çıkmaktadır. Bu bölgede dokumacılık sanatı Antik Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. Bunun nedeni, Manisa ilinin sahip olduğu verimli topraklar ve uygun iklim koşullarıdır. Bu coğrafi avantajı sayesinde Manisa ilinde ipek, pamuk ve yün lifleri rahatlıkla yetişmektedir. Bölgenin coğrafi konumu, ekonomik yapısı ve toplumsal örgütlenmesi, özellikle pamuk, yün ve ipek gibi hammaddelere dayalı dokuma üretiminin süreklilik göstermesinde belirleyici olmuştur. Coğrafi konumu sayesinde hem Ege Bölgesi'nin tarımsal üretim kaynaklarından hem de tarih boyunca farklı kültürlerle kurduğu etkileşimlerden beslenen kent, özellikle pamuk, yün ve ipek gibi hammaddelere dayalı dokuma faaliyetlerinde bölgesel bir çeşitlilik ve ustalık düzeyi ortaya koymuştur. Bu coğrafyada, günümüzde halen yaşayan ve Türk kültürü değerlerinden biri olan dokumacılık geleneğinin korunması, geliştirilmesi ve yaşatılması dokuma yapan insanların çabalarıyla mümkün olmuştur. Özellikle yörede yaşayan kadınların yaşattığı bir kültür olan halı ve kilim dokumacılığı binlerce yıldan beri ana-kız, usta çırak ilişkisi çerçevesinde sürdürülmüştür. Manisa'nın dokumacılık mirası, ilin kültürel ruhunu ve geleneklerini dokunan ipliklerle gözler önüne sermektedir. Yöresel kıyafetlerden ev tekstiline kadar her ürün, bu mirasın bir parçasıdır.

Dokumacılığın geleceği, eski tekniklerin korunması ve yeni teknolojilerle harmanlanmasıyla hem kültürel hem ekonomik olarak g   kazanabilir⁴.

Günümüzde Manisa kentinde el tezg hlarında gerçekleştirilen dokuma faaliyetleri, yalnızca ihtiyaç temelli bir üretim biçimi olmanın ötesinde, yerel kimliğin, estetik anlayışın ve kültürel aktarımın temel unsurlarından biri hâline gelmiştir. Motif, renk ve teknik  e itliliğiyle özgün bir karakter taşıyan bu dokuma geleneği, Manisa’da kadın ve erkek giyiminde kullanılan parçaların bi imleni inde önemli rol oynamıştır. Geleneksel kıyafetlerde kullanılan dokumalar, toplumun sosyal yapısını, sembolik ifade biçimlerini ve zanaat i  iliğini yansıtan kültürel göstergeler olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde ise kültürel mirasın korunması ve yaşatılması bağlamında incelenmesi gereken önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Günümüzde Manisa kenti halkı tarafından geleneksel el tezg hlarında üretilen dokumalar, yalnızca gündelik ihtiyaçları karşılayan bir üretim pratiği olmanın ötesine geçerek, estetik anlayışın, teknik bilginin, sembolik ifade biçimlerinin ve toplumsal hafızanın taşıyıcısı haline gelmiştir. Manisa’ya özgü dokuma türlerinde g r len motif, renk ve desen kompozisyonları; üretim tekniklerinin niteliği ve ustalığa dayalı aktarım biçimleri, kentin kültürel dokusunu yansıtan önemli göstergeler olarak değerlendirilmektedir. Bu dokumalar, geleneksel giyim-kuşamın biçimsel özelliklerini belirlemenin yanında, toplumun sosyal statü, aidiyet, cinsiyet rolleri ve kutlama veya tören uygulamalarını yansıtan kültürel birer unsur olarak kayıtlara geçmiştir. Cumhuriyet dönemi sonrası modernleşme süreçleriyle birlikte dokuma üretiminin niteliğinde ve kullanım alanlarında değişimler yaşanmış olsa da Manisa dokuma geleneği günümüzde hem halk kültürü araştırmaları hem de somut olmayan kültürel miras çalışmaları açısından önemli bir inceleme alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Manisa ilinde y r t len dokuma geleneği el tezgahı dokumacılığı, jakarlı dokuma, kilim dokuma ve halı dokuma gibi geleneksel tekniklerle ve yerel halkın çabalarıyla devam etmektedir. Bu bölüm kapsamında, Manisa ilinin sahip olduğu somut olmayan kültürel miraslar olarak kayıtlara geçen kilim ve halı dokumacılığı, bez dokuma geleneği ile geleneksel kıyafet, i lik, önlük ve süsleme başlıkları ele alınmaktadır⁵.

1. KİLİM VE HALI DOKUMA GELENEĞİ

Anadolu’da oldu  a köklü geçmişe sahip olan dokumacılık, Türklerin y r k hayatının her zaman için en önemli parçası olmuştur. Özellikle, yörüklerin yaşam tarzlarında mobil olmaları sebebiyle kolay taşınabilir ve günlük ihtiyaçlarını kolayca giderebildikleri kilimleri ve halıları çeşitli ebat ve türlerde yaptıkları tespit edilmiştir. Seccade, heybe,  val, taban yaygı ve kilim gibi eşyalar daha

hafif ve taşınabilir dokumalar olduğu için her zaman yaygın kullanıma sahip olmuş ve çoğunlukla Anadolu'da yaşayan kadınlar tarafından dokunmuştur⁶.

Kilim ve halı dokuma geleneği Türk kültürü için en önemli alanlardan biridir. Türklerin yaşadığı coğrafya, yaşam tarzı ve hayvancılık ile uğraşmaları, dokumacılık sanatının Türklerin yaşamlarının bir parçası olmasına neden olmuştur. Hayvancılıktan ve tarım üretiminden elde edilen koyun yünü, iplik ve ipek gibi materyallerin halı ve kilime dönüştürülmesi binlerce yıllık bir mirasın oluşmasına olanak sağlamıştır⁷. Hayvancılıktan elde edilen yünler incelikle dokunmuş, yaygı materyallerinin kolay işlenmesiyle beraber yörenin en önemli el sanat mirası haline gelmiştir. Dokumacılık geleneğinin, Anadolu toplumunun yaşam biçimini yansıtan desen, motif ve renk anlayışıyla birleşmesi, milli kültürün önemli bir yansıması olarak değerlendirilen düz dokumaların ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır⁸.

Manisa'da Kilim Dokumacılığı

Manisa'da kullanılan geleneksel dokuma teknikleri arasında yer alan en önemli dokuma geleneği kilim dokumacılığıdır. Günümüz toplumunda kullanım alanı bulamaması sebebiyle geleneğin sürdürülebilirliğinin sorgulandığı bir faaliyet olan kilim dokumacılığı, yün ipliklerin kullanıldığı düğümsüz bir dokuma tekniği olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, kilim terimi geleneksel dokuma terminolojisinde, tüm havsız yer yaygılarını kapsayan çatı bir kavram olarak kullanılmaktadır. Kilim kullanımı, Orta Asya ve Balkan coğrafyalarında benzer biçimde devam etmektedir. Kilimlerin haliya oranla daha hafif ve esnek bir yapıya sahip olması, onları yalnızca zemin üzerinde kullanılan yaygılar olmaktan çıkarak kırsal yaşamın gerektirdiği çok yönlü işlevlere uygun hale getirmiştir.

Bu doğrultuda kilim türleri; alaçuval (çeyiz çuvalı), un ve erzak çuvalları, heybe ve çeşitli torba türleri gibi taşıma amaçlı gereçlerde; ayrıca yastık, sedir örtüsü, yüklük perdesi, kapı perdesi ve duvar dekorasyonu gibi iç mekân döşemelerinde yaygın biçimde kullanılmıştır. Özellikle, Manisa iline bağlı Gördes, Kula ve Yunt Dağı ovasında yaygın olarak kullanılan kilim türlerinden biri ibadet amacıyla dokunan seccadeler olmuştur. İlikli kilim, parmak kilimi, kırtme kilimi, farda kilim, Antep kilimi, yanırlı ve nakışlı kilim, cecim, cicim, palas/palaz, çul, zili, sili ve sumak gibi terimler, çoğu zaman farklı yörelerde birbirine yakın veya tamamen farklı teknik özellikleri kullanan kilim türleri Anadolu topraklarında yer alan kilim dokumacılığı miraslarındandır. Bu dokumaların tümü havsız dokumalar kategorisinde değerlendirilmekle birlikte; çözgü yüzü, atkı yüzü, bez dokulu veya ek bezeme iplikleriyle desenlendirmiş türler arasında teknik anlamda belirgin ayrımlar bulunmaktadır.

Manisa kentinde kilim üretiminde kullanılan en yaygın araçlar      , kirman ve dokuma tezgahı olmaktadır. Kilimlerin  retim sürecinde ‘istar’ olarak tanımlanan, halı dokumacılığında da kullanılan tezgahların kullandığı görülmektedir. Geçtiğimiz yıllara kadar, kilim dokumacılığında ahşap el tezgahları kullanılmaktaydı. Ancak, alanda çalışan kimseler el tezgahlarında; ip düzgünsüzlüğü, dokuma farklılıklarının oluşması ve motif boyutlarındaki farklılaşma nedeniyle gelişen teknolojidenden faydalanmayı tercih etmiştir. Günümüzde dokuma yapan kişiler elde dokunan ürünleri otomatik tezgahlarda dokuyarak kilim ve halı satışlarını arttırmayı ama lamaktadır⁹.

Öte yandan, özellikle dar enli çözgü yüzlü dokumalar ile cecim, cicim ve ince Antep kilimi gibi dokumalardan bazıları, ‘ ulfalık’ adı verilen, iki g c l  ve daha yalın mekanizmaya sahip tezgahlarda üretilmektedir. Kilimler malzeme bileşenleri açısından değerlendirildiğinde ise y n, kıl-tiftik karışımları ve pamuk, kilim dokumalarının temel lif gruplarından dokunduğu tespit edilmi tir¹⁰. Çözgü iplikleri çoğu durumda çift katlı ve yüksek bükümlü olarak hazırlanmakla birlikte, yalnızca y n, yalnızca kıl veya yalnızca pamuktan oluşan   zg lerin kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Manisa kenti kilim ve halı dokumacılığında kullanılan y n, pamuk ve boya kilim kalitesini belirleyici unsurlardır. Özellikle, kilime renk vermede kullanılan organik bitki kökleri,   ekler ve meyve tohumları önem taşımaktadır. Manisa kilim dokumacılığında boya yapımında en çok kullanılan bitkiler muhabbet      , meşe palamutu, papatya ve yapışkan otudur.

Bu kapsamda, el dokumaları eskiye oranla değişim göstermiş durumdadır. Bu yönüyle konu literatürde el dokumasının do allığı yok olması tehlikesi bakımından tartışmaya açık hale gelmiştir. Kilim dokumacılığı dokuma tezgahlarında insan eliyle gerçekleştirilen ve kendine özgü desenleri ve renkleriyle ön plana çıkan bir gelenek iken, günümüzde modern toplumun tüketim tercihlerinin değişmesi sebebiyle varlığını sürdürmekte zorlanmaktadır. “ zellikle bazı köylerde y r t len kooperatifle me girişimleri ile halk eğitim merkezlerinde verilen dokuma kursları kapsamında dokumacılık faaliyetleri belirli  l de sürdürülse de, günümüzde bu faaliyetlerin büyük  l de ekonomik kaygılar doğrultusunda devam ettirildiği görülmektedir. Geçmiş dönemlerde üretilmiş bazı dokuma örnekleri ise işlevsel kullanımdan ziyade çeyiz eşyası niteliğinde korunarak günümüze ulaşmıştır. Y r k g  lerinin büyük  l de sona ermesi ve geleneksel taşımacılıkta kullanılan yük hayvanlarının yerini motorlu araçlara bırakması, özellikle taşımacılık gereksinimleri doğrultusunda ortaya çıkan dokuma türlerinin günümüzde artık üretilmemesinin temel nedenleri arasında yer almaktadır.

Görsel 1. Kilim Dokuma Tezgahı

Kaynak: Halis, 2021.

Dokuma eşyaları sınıflandırılırken, kilim ve halılar literatürde yörüklerin kullandığı örtü ve yaygılar sınıflandırmasının altında yer almaktadır. Yörüklerin Anadolu coğrafyasında kullandığı örtü ve yaygılar arasında göçerken üzerlerine örtmek için kullanılan kilim, cicim, zili ve sumak teknikli düz dokuma yaygılar ve köylerde dokunan halılar sayılmaktadır¹¹.

Dokuma yüzeylerinde yer alan motifsel bellek, belirli bir kültürün simgesel evrenine ilişkin çok katmanlı ipuçları sunan göstergeler bütünü olarak değerlendirilebilir. Özellikle Türk kültüründe çeşitli motif tiplerinin, geçmişten bugüne aktarılmış olan somut olmayan kültürel mirasın önemli bileşenleri arasında konumlandığı görülmektedir. Bu motiflerin önemli bir kısmı, tarihsel süreçte Türk kültürünü oluşturan boy, aşiret ve oba yapılanmalarının kendilerine özgü işaret sistemlerini temsil eden sembolik kodlar şeklinde yorumlanmaktadır¹². Dokumalarda kullanılan kompozisyonların, motiflerin, malzemelerin ve renklerin, üretildikleri yörelerin karakteristik özelliklerine göre biçimlendiği görülmektedir. Ayrıca iklim koşulları, kültürel yapı ve bölge halkının gereksinimleri de dokumalardaki çeşitliliğin oluşmasında belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, yöresel dokumalara örnek olarak

ev dekorasyonunda sıklıkla tercih edilen kirkitli dokumalar (halı ve kilim gibi) ile örtü ve giysi gibi alanlarda kullanılan mekikli dokumalar gösterilebilir. Dokuma sanatları ile u ra an kimseler, kilim ve halı dokumacılı ında farklı motiflerde işleme yapmaktadır. Bunun nedeni, içinde yaşadığımız ve deneyimlediğimiz zengin Anadolu co rafyasıdır. Tarihi M. . 7000'e kadar uzanan Anadolu coğrafyası topraklarında pek çok farklı kültüre ev sahipliği yapması nedeniyle bu topraklarda dokunan halıların ve kilimlerin motifleri taşıdıkları sembolik anlamlar ve biçimler açısından zengin bir yelpaze sunmaktadır. Anadolu köylerinde ve göçebe yaşamında dokunan halılar, dokumacıların inançlarını ve yaşadıkları yeri adeta dokuma diliyle anlatmaktadır. Motiflerin kaynağı, bireylerin günlük yaşamda kar ıla tıkları olaylar, gözlemledikleri  evre ve kullandıkları nesneler olmaktadır. Bu nesneler tarihsel veya güncel olabileceği gibi, soyut, sembolik ve doğadan esinlenmi  biçimlerde de olabilmektedir¹³.

Manisa'da kilim dokumacılı ının en yaygın g r ld  i i eler Demirci, Selendi, Yunt Dağı, Sarı  l, Köprübaşı ve Gördes'tir. Manisa bölgesinde işlenen kilim dokumacılığı motifleri incelendiğinde, ön plana çıkan motifler ‐anahtar‐, ‐eli belinde‐, ‐tahtalık‐, ‐keklik ba ı‐, ortada fardı göbek‐, ‐aman kız‐, ‐tilki kulak‐, ‐yıldız‐, ‐yıldızlı dikme‐, ‐z l f‐, ‐kurt izi‐, ‐kedi kulağı‐, ‐yar yare k st ‐ ve ‐eğer ka ı‐ ile ‐parmaklı kilim‐ ve ‐açık el motifi‐ olmaktadır (Görsel 1). Bu motif özellikle de Manisa'nın Selendi ilçesinde görülmektedir. Öte yandan, Yörüklerin dokudu u kilimlerin neredeyse tamamı kırmızı renkten ve minimalist desenlerden oluşmaktadır. Araştırmacı varsayımına göre, tüm bu motiflerin belirli temsillere sahip olduğu ve belirli bir şeyi anlatmak için tasarlanmış olduğu d   n lmektedir ¹⁴. Özellikle Selendi ilçesinde eskiden Karakeçili, Kızılkeçili ve Gacar aşiretleri geçimini Karagöz, Kertme ve Sarısinekli kilimlerinden sa lamaktaydı. Buna ek olarak, Sarı  l ilçesi Yeniköy, Barlar, G neydamları ve  eyhdavutlar köylerinde tahta, çubuk, devecik, ba ak, yıldız, bıçak, elma ve pıtrak motifleriyle kilimler dokunmaktadır. Son olarak, Demirci, Köprübaşı ve Gördes çevresinde dokunan kilimler fardı, sıçan di i, bıçak, eli belinde, tahtalık, pıtrak ve çeşitli  i ek motifleriyle dokunmaktadır. Yörede üretilen kilim örneklerinin isimleri şöyledir: Tavuk ayağı ve cırnaklı ince kilim, yedi geçim kilim, baklava göbekli kilim,  ubuklu ince kilim, cazgırlı kilim, yanı lı ve pıtraklı  ubuklu kilim,  ubuklu kıl heybe, ba  kayma namazlık,  omarlı veya fenarlı kilim, y r k kilimi ve toplu kilim. Örtü işlevi taşıyan kilimler, g   dönemlerinde kervanın estetik ve heybetli bir görünüm kazanmasına katkı sağlarken, kadınların el emeği ve becerilerini kamusal alanda sergilemelerine de im an tanımıştır. Günümüzde yerleşik yaşama geçen Y r k topluluklarında ise kilimlerin ölçülerinde belirgin bir değişim görülmekte; boylarının kısalıp enlerinin genişlemesi, bu dokumaların kullanım amaçlarının dönüşmesiyle doğrudan ili kilendirilmektedir¹⁵.

Manisa’da Halıcılık

Dokuma sanatları içerisinde en köklü ve belirleyici üretim alanlarından biri halı dokumacılığıdır. Halı dokuma, yün ipliklerin düğümlenerek oluşturulduğu bir dokuma tekniğidir. Halılar, genellikle yer örtüsü olarak kullanılır. Anadolu’nun tarihsel süreç içerisinde gelişen el halıcılığı geleneği, özellikle Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren çeşitli bölgelerde uzmanlaşmış üretim merkezlerinin oluşumunu teşvik etmiştir. Bu merkezlerde gerçekleştirilen halı üretimi, özgün teknik, desen ve kompozisyon özellikleriyle dikkat çekmiş; söz konusu ürünler zamanla ulusal ve uluslararası müze koleksiyonlarında yer alarak “*Türk Halısı*” olgusunun küresel düzeyde tanınmasına ve kurumsallaşmasına önemli ölçüde katkı sunmuştur. Halı “yere yaymak ve duvarları kaplamak için örme ve düğümler bağlamak suretiyle yünden ve ipekten dokunan değişik boydaki örtüler” olarak ifade edilmektedir¹⁶. Halıcılık, dokuma sanatının en önemli dallarından birisi olarak kayıtlara geçmektedir. Düğümlü halılar üzerine yapılan araştırmalar bu tekniğin ilk defa bir Türk bölgesinde ortaya çıktığını ve geliştiğini göstermiştir. Dolayısıyla, halıcılık dokuma geleneğinin insanlığa hediye edilmiş somut bir miras olduğu söylenebilir.

Arkeolojik veriler, bilinen en erken halı örneğinin M.Ö. 5. yüzyıla tarihlendiğini ve Türklerin coğrafyasında bulunması nedeniyle halı dokumacılığının kökeninin büyük ölçüde Türk kültür çevresine işaret ettiğini göstermektedir. Gördes (Türk) düğümünün en erken dönem örneklerinde kullanılmış olması, Türk halı geleneğinin teknik sürekliliğine dair önemli bir kanıt niteliğindedir. Sanat tarihi literatüründe Gördes halılarının önemi, müze ve koleksiyonlarda yer alan örnekler üzerinden renk, kompozisyon ve bezeme repertuarı bağlamında ele alınmıştır. Orta Asya’da gelişen koyun yetiştiriciliği ve çadır yaşamı, halının hem işlevsel hem estetik bir nesne olarak gelişmesine olanak sağlamıştır. Halı dokuma geleneği, Türk topluluklarının göçleriyle birlikte geniş bir coğrafyaya teknik ve üslup çeşitliliğiyle yayılmıştır. Özellikle, tarihi gelişim süreçleri incelendiğinde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, Manisa ilinde dokumacılık oldukça gelişmiş, hatta Anadolu’nun en önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Bu dönemlerde dokumacılık sanatı hızla gelişmiş, sarayın tüm ihtiyaçları Manisa ilinde dokunan eşyalardan giderilmiştir. Cumhuriyet Dönemine baktığımızda ise dokumacılık modernleşmiş ve fabrikalaşma sürecine girilmiştir. Bu modernleşmeye rağmen geleneksel miras dokuma teknikleri varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Koyun gibi çeşitli hayvanların kıl ve yününden yararlanılması, dokumacılık geleneğinin oluşumunda temel bir önem taşımaktadır. MÖ 5. yüzyıla tarihlenen Pazırık Halısı ile bilinen en erken halı örnekleri yünden dokunmuş olup, ilerleyen dönemlerde sınırlı ölçüde ipek, keten, pamuk ve metal tellere de yer verilmiştir. Halıyı diğer dokumalardan ayıran başlıca unsur, çözgü ve atkı sistemine

eklenen ve hav yüzeyini oluşturan d   m iplikleridir. Geleneksel  retimde iki d   m tipi kullanılır: Gördes ( ift d   m) ve Sine (tek d   m). Anadolu köy ve g  be halılarında gözlenen motif repertuarı, dokuyucuların inanç sistemleri, yaşam pratikleri ve çevresel deneyimlerinin sembolik bir yansıması olarak görülmekte ve bu motiflerin tarihsel, güncel, soyut veya organik nitelikli unsurlardan beslendiği d   n lmektedir.

Literatürde Manisa halıları, kaliteli yönleri ve el i  ili iyle ön plana  kmaktadır. Manisa ilinde halı dokumacılığı 17. Yüzyıldan itibaren yaygın olarak icra edilmektedir. Kula, Gördes ve Yönt Dağı etekleri aktif dokumacılık yapılan yerlerdendir. Özellikle, 18. yüzyılda Gördes ilçesi Avrupa ve Amerika'da seccade tipi halı dokumacılı ıyla  n yapmış durumdaydı. Çift d   m olarak adlandırılan d   m türü de Gördes d   m  olarak literatürde kayıtlara geçmiştir. Ayrıca, Gördes halı d   mleri ve motifleri Bursa,  stanbul ve Kayseri gibi halı dokumacılığı merkezlerinde de örnek olarak kullanılmıştır¹⁷.

Manisa halılarının üretiminde gözlenen belirleyici unsur, hammaddenin büyük oranda doğal y n liflerinden türetilmesi ve renk skalasının bitkisel temelli kök boya pigmentlerinden oluşmasıdır. Manisa halılarında malzeme içeriği ve dokunma şekli önemli olmaktadır. Manisa halılarında yaygın olan renk lacivert ve kırmızı olmaktadır. Motiflerde ise yıldız,   ek ve mihrap eksenli  emalar yaygın olarak kullanılmaktadır. Manisa bölgesinde halı dokuma geleneğinin devamı olan halı isimleri öyledir: Lale yolluk,   ek sandıksız yolluk, çerçeveli oklu yolluk,  engelli yeni taban yolluk, süper yıldız, lodos tabak, vazo lale, büyükbaş  engelli halı, lodos, kalpli   ek ve oklu desen halı. Manisa kentinin neredeyse tüm ilçelerinde halı dokumacılığı yaygınken, Gördes, Kula ve Yönt Dağı halılarıyla dünyaca  n yapmıştır. Bu nedenle, bu kitapta Gördes, Kula ve Yönt Dağı halıları incelenmektedir.

Gördes Halıları

Gördes ilçesi Manisa ilinin kuzeydoğusunda yer alan 25.759 nüfuslu bir yerleşim yeridir¹⁸. Bu bölge, geçmişte  yonlar, Frigler, Bergama Krallığı ile Roma ve Bizans  mparatorlu u gibi medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeple, bahsi geçen topraklar halı ve kilim dokumacılığı başta olmak üzere pek çok soyut ve somut mirasın doğmasına neden olmuştur. Bizans  mparatorlu u dönemi sona erdikten sonra bölgeye yerleşen Türkmen ve Y r k aşiretleri Gördes'e kendi kültürlerini getirmiştir. Gördes özellikle 17. ve 18. Yüzyıllarda Batı Anadolu'nun ön plana çıkan halıcılık merkezlerinden biri olarak kayıtlara geçmiştir. Gördes halıcılı ı Türk d   m  olarak da adlandırılan Gördes D   m  ile  nl d r¹⁹.

Araştırmacılar, Gördes düğümünün teknik açıdan dünya ölçeğinde benzeri bulunmayan bir dokuma yöntemi olduğunu vurgulamaktadır. Gördes zaman içerisinde seccadeleri ile ün yapmıştır. Gördes halkı 19. Yüzyıldan sonra Avrupa dokumacılık sanatının etkisine girmiştir. Gördes halıları doğal kök boya ile yün atkı veya çözgü malzemesi kullanılarak icra edilmektedir. Bu halılarda renk yoğunluğu koyu kırmızı, mavi, deve tüyü ve krem tonlarıdır. Halılara işlenen motiflere bakıldığında ise seccadelerin mihrap bölümünde ters V ve at nalı işlemleri dikkat çekmektedir. Günümüzde Gördes'te halıcılık geleneği yeniden canlanma eğilimindedir. Kadınlar, işlevi değiştirilen ve atölyeye dönüştürülen kahvehanelerde el emeğine dayalı üretimlerini sürdürerek bu kültürel pratiği yaşatmaktadır.

Bu teknikle dokunduğu kabul edilen en eski örneklerden biri, M.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen ve günümüze kadar sağlamlığını büyük ölçüde koruyarak ulaşan Pazırık Halısı'dır. Halı, 24 karelik zemini, Türk kültürüne ait hayvan figürleri ve Bozkır kültürünün temel özelliklerini yansıtan detayları ile dikkat çekmektedir. Atlılar, grifonlar ve sığın figürleri, Oğuz boylarını temsil eden sembolik öğeler olarak değerlendirilmektedir. Eser günümüzde Rusya'daki Ermitaj Müzesi'nde sergilenmektedir.

Görsel 2. Pazırık Halısı

Kaynak: <https://pazirikrug.com/Articles/Detail/25/The-world's-oldest-carpet,-the-Pazyryk-carpet>, 05.12.2025.

Gördesli halı dokuma ustaları, uygun koşullarda saklanan halıların yaklaşık 200 yıl boyunca renk canlılığını ve yapısal bütünlüğünü koruyabileceğini ifade etmektedir. Bu yönüyle Gördes halıları, yalnızca bir zanaat ürünü değil, kuşaktan kuşağa aktarılan güçlü bir kültürel miras niteliği taşımaktadır.

Yunt Dağı Halıları

Yunt Dağı 60 kadar köye ev sahipliğı yapan; Manisa ilinin Kuzeyinde ve 1084 metre rakımda bulunan bir bölgedir. Halı ve kilim dokumacılığında literatür için önemli yer tutan bölge, Türkmen ve Y r k kültürünün izlerini ta ıymaktadır. Bu kültürlerde, zengin halı dokumacılığı geleneğı hayvancılığın bir parçası olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir. Yunt Dağı bölgesinde halı dokuma faaliyetlerinin tam ne zaman ba landığı bilinmese de günümüze aktarılan en eski Yunt Dağı halısının 19. Yüzyıldan kaldığı belirtilmektedir. Yunt Dağı bölgesinde halı dokumacılığı, hayvancılığa dayalı ekonomik yapı ve geleneksel kültürel uygulamalar b t nle mi  bir biçimde günümüze kadar devam eden bir üretim alanı olarak belirlenmiştir. Günümüzde halı üretimi, yerel koyun ırklarından elde edilen yapağı ile bitkisel boyaların kullanımına dayanan, kültürel devamlılık gösteren bir dokuma geleneğini temsil etmektedir. Yuntdağ yöresi halılarının atkı,  z g  ve hav iplikleri, yöre halkının yeti tirdiğı koyunlardan elde edilen y nlerin elle  grilmesiyle elde edilmektedir²⁰.

Yöredeki halıcılık faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik olarak DOBAG (Doğal Boya Bitkileri Araştırma ve Geliştirme) projesi yazılmıştır. 1980 sonrasında finanse edilen DOBAG projesi kapsamında, bireyler veya kamu girişimleri tarafından kurulan kooperatifler aracılığıyla halı dokumaya yönelik çeşitli çalışmalar y r t lm  tir. Bu  er evede, Geleneksel El Sanatları ve Tasarım Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından Manisa ili Yunt Dağ bölgesindeki kadın kooperatiflerinde, %100 doğal boyalarla renklendirilmiş, el  ğirme ipliklerin kullanıldığı ve geleneksel motiflerin esas alındığı halılar üretilmiştir. Kooperatif  yesi kadınlar tarafından saf y n ve doğal boyalı ipliklerle dokunan bu ürünler, 1981 yılından itibaren uluslararası pazarlara sunulmaya ba lanmıştı. Proje çerçevesinde üretimin sürdürülebilirliğini ve pazarlamasını sağlamak amacıyla her proje bölgesinde kooperatifler kurulmuş; tüm dokumacılar bu kooperatiflere  ye olmuştur. Bu dönemde kurulan yapılardan biri olan Yunt Dağ Turizm Geliştirme Kooperatifi ise faaliyetlerini uzun vadede devam ettirememi tir. Dönemde pek çok maddi destek alan kurulu , 80 dokuma tezgahına ilave olarak üretimde lazım olan y n, donanımlar ve doğal boya desteğı sayesinde 1500 metrekarelik halı dokuma hacmine ulaşmıştır. Ancak, ilerleyen dönemlerde üretimin durması sonucunda kooperatif faaliyetlerini s rd remeyerek günümüzde tamamen kapanmı tır²¹.

Geçmişte, Yunt Dağı yöresinde Kozaklar, Karaveliler, Çamlıca, Osmanlı, S mb ller, Türkmen, Maldan ve Yağcılar gibi yerleşim yerleri halıcılık faaliyetleriyle literatüre geçmiştir. Günümüzde ise Yunt Dağı bölgesindeki en önemli dokumacılık merkezlerinden biri  rselli Köyü'd r. Burası yörüklerin halen daha hayatını s rd rd ğı 250 haneli bir dağ köyü olarak kayıtlara

geçmektedir. Bu köy, hem sahip olduğu tarihi değerleri hem de turist çekme potansiyeli açısından oldukça önemlidir. Bu köyde yaşayan kadınlar günümüzde halen dokumacılıkla uğraşmakta ve Örselli Doğal Boyalı El Dokuma Halı Üretim ve Pazarlama Kooperatifi bünyesi altında sanat üretimine devam etmektedir. Bu kooperatif sayesinde Örselli kök boya halıcılığı yurt dışında yer alan ülkelerde de tanıtılmaktadır. Yerel yöneticiler, özellikle Yunt Dağı bölgesinde yürütülen halıcılık faaliyetlerinin turizm faaliyetlerinin canlandırılmasında bir araç olduğunu savunmaktadır. Bölgenin Aigai Antik Kenti'ne olan yakınlığının, köyde bulunan tarihi değeri yüksek olan taş evler restore edildiği takdirde avantaj yaratacağı düşünülmektedir. Böylece, bölgede hem halı ticaretinin hem de turizm faaliyetlerinin hızlandırılabilceği öngörülmektedir²². DOBAG projesinin etkisini yitirmesi sonrasında Örselli köyünde kadınların üretim faaliyetlerini desteklemek amacıyla yeni bir kooperatif kurulmuştur. Ancak, değişen pazar koşulları ve üniversite ile sürdürülen işbirliğinin sona ermesi sonucunda, Örselli kooperatifi giderek tüccar taleplerine göre üretim yapmaya başlamış; bu durum geleneksel motiflerin özgün niteliklerinin bozulmasına yol açmıştır.

Görsel 3. Örselli Kök Boya Halıcılığı Örneği

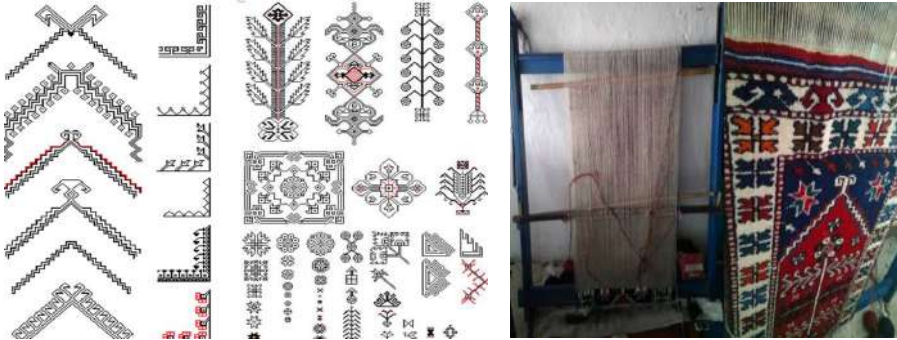
Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/kulturatlasi/manisa-halilari>, Erişim Tarihi: 28.11.2025.

Yunt Dağı yaylasında halen faaliyette olan halı dokumacılığı; saf yün, doğal boya ve geleneksel desenler kullanılarak devam ettirilmektedir. Bölgenin halı mirası içerik bakımından incelendiğinde, renk olarak siyah, kahverengi, sarı, yeşil ve kırmızı renk ön plana çıkmaktadır. Kahverengi ve siyah tandır kabuğundan elde edilirken, sarı ve yeşil renkleri asma ile rıhtım yaprağından elde edilmektedir. Düğüm sıklığına bakıldığında ise desimetrekare başına yaklaşık 30x30, 30x34, 32x37'dir. Ancak, en yaygın görünen düğüm sıklığı 26x33'tür. Literatürde Yunt Dağı halıları eskiden daha büyük iken günümüzde daha küçük formda olduğu yer almaktadır. Bölgede desen tipolojisi deveboynu, yeşilbaş ve düzbiçim olarak sınıflandırılmaktadır. Buna ek olarak, kompozisyon

bordürlerinde “Sıçan Dişi” ya da boncuk motifli dar şeritler, mihrap alanı çengel motifleri, geometrik kıvrık dallar ve çiçek saksısı, badem çiçeği, sekiz köşeli yıldız, çoban aynası ve eli belinde gibi geleneksel sembollerle doldurulur. Seccadelerin motiflerinde ise sekizgen yıldız, elibeline ve badem çiçeği, kanca ve anahtar gibi dokumalar yer almaktadır²³

Yunt Dağı yöresi halıları, ortalama 26x33 düğüm sıklığıyla tanımlanan teknik bir standardizasyon sergilemekte olup, kiraz kırmızısı, koyu mavi ve doğal devetüyü tonları bölgeye özgü renk paletini oluşturmaktadır. Atkı ve çözgüde yün kullanımının hâkim olduğu bu dokumalarda, başlangıç ve bitiş bölümleri kilim tekniğiyle tamamlanmakta; uzun ve çoğunlukla örgülü saçaklar karakteristik bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Desen tipolojisi bağlamında yöre halıları “Deveboynu”, “Yeşilbaş” ve “Düzbiçim” olarak sınıflandırılmakta ve bordürlerde “Sıçan Dişi” ya da boncuk dizili ince bantlarla hiyerarşik olarak ayrılmaktadır. Mihrap kompozisyonlarında çengel motifleri, geometrik kıvrık dallar ve çiçek saksısı, badem çiçeği, sekiz köşeli yıldız, çoban aynası ile eli belinde gibi ikonografik unsurlar yoğun biçimde kullanılır²⁴.

Görsel 4. Yunt Dağı Halı Motifleri

Kaynak: Karavar ve Öztürk, 2019.

Zaman içerisinde ekonomik koşulların değişmesi ile birlikte Yunt Dağı bölgesindeki halı dokumacılığında kalite ve desen açısından bazı değişimler görülmüştür. DOBAG Projesi'nin uygulanmasıyla birlikte yöre köylerinde geleneksel dokuma tekniklerine yeniden dönüş sağlanmıştır. Bu süreçte özellikle Kozaklar ve Örselli köylerinde kurulan halıcılık kooperatifleri, bölgedeki üretimin canlanmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Ayrıca Pelitalan, Süngüllü, Karahüseyinli, Belen, Siyekli ve Yeniköy gibi diğer köylerde de halı dokuma geleneği kesintisiz biçimde sürdürülmektedir. Yunt Dağı halıları, yalnızca estetik nitelikleriyle değil, aynı zamanda kültürel bir mirası temsil eden geleneksel

el sanatları arasında önemli bir yere sahiptir. Günümüzde bölgede birçok geleneksel faaliyette olduğu gibi halı dokumacılığı da önemli ölçüde gerilemiş olup, hayvancılık günümüzde başlıca gelir kaynaklarından biri hâline gelmiştir. Bölge halkının kendi hayvanlarından elde ettiği ve doğal boyalarla renklendirdiği yünle halı üretimi ise neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Maldan köyünde dokumacılıkla uğraşan yalnızca yedi kişi kalmış olup, bunlardan yalnızca üçü üretimlerini satış amacıyla sürdürmekte; diğerleri ise dokumayı kişisel kullanım veya çeyizlik gereksinimler doğrultusunda gerçekleştirmektedir.

Yerel halılarda zaman içinde ortaya çıkan kalite ve desen kayıpları, DOBAG projesi kapsamında pilot bölge olarak seçilen köylerde büyük ölçüde giderilmiştir. Geleneksel Yuntdağ halılarında atkı ve çözgü malzemesi olarak yün kullanılırken, bordür kenarlarında nazardan korunma amacıyla muska ya da tılsım motiflerine yer verilmiştir. Günümüzde ise bordürlerin çoğunlukla motifsiz dokunduğu görülmektedir. Ayrıca eski halıların daha uzun ve ekmek kırıntılarıyla kaplanmış saçaklarının yerine, güncel üretimlerde yaklaşık 5–6 cm uzunluğunda sade saçaklar kullanılmaktadır. Bununla birlikte, koyu mavi, koyu kırmızı ve bej gibi geleneksel renkler çağdaş üretimlerde varlığını sürdürmektedir.

Kula Halıları

Manisa ilinde geleneksel halı dokumacılığının halen daha devam ettiği merkezlerden biri Kula ilçesidir. Bu ilçede halının gerçekten kimlik kazanma dönüm noktası 17. Yüzyılda görülse de, 19. Yüzyıl halı üretiminin hacmi ve çeşitlilik bakımından ön plana çıkmaktadır. Alanda yürütülen uzmanlık çalışmaları Kula halılarının tarihçesinin iki dönemde incelenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Birinci dönem 17. Yüzyıldan yabancı şirketlerin faaliyetlerine başladığı 1860'lı yıllara kadar süren süreç olarak değerlendirilmektedir. İkinci dönem ise 1860'lı yıllardan günümüze kadar geçen süre olarak görülmektedir. İkinci dönem yabancı firmaların ve ticari kaygıların ön planda tutulduğu bir süreç olduğu vurgulanmaktadır. Çubuklu Kula, Kömürcü Kula ve Manzaralı Kula bu bölgede üretilen halılara verilen genel adlardır. Bunun yanı sıra Kula halıları, kompozisyon düzenleri ve ikonografik unsurları doğrultusunda oldukça geniş bir tipolojik çeşitlilik sergilemekte olup Gemili (Mezarlı), Sinekli, Namazlı, Kömürcü, Dilgozlu, Kafalı (Aslanbaş), Göllü, Bucaklı, İbrikli, Direkli, Bahçeli, Gelinli, Bergama, Elmalı, Yılanlı ve Eski Kula gibi adlandırmalarla sınıflandırılmaktadır²⁵.

Görsel 5. Kula Halısı  rne leri

Kaynak: Visitmanisa, 2025.

Kula halıları dokunurken hereke tipi germe tezgahları ve ıstar tarağı kullanılmaktadır. Kirkit olarak da adlandırılan ıstar tarağı, atkı ipliğinin iyice sıkıştırılmasına olanak sağlamaktadır²⁶. Halı dokunurken yüzeyinin düzleştirilmesi amacıyla sındı makası kullanılmaktadır. Halının dokunmasına yardımcı olan diğ er araçlar ise  ımbar ve burgu demiridir. Kula halılarının incelendiğı çalışmalara bakıldığında, Kula halılarında yaygın olarak çözgü ipliklerinin yapımında en çok y n ham maddesinin kullanıldığını görülmüştür. Kaynaklar, bazı bölgelerde ise y n yerine keçi kılı veya ipek lifinin kullanıldığını göstermektedir. 20. yy. Kula halılarında y n lifinin tercih edildiğı g r lm řt r²⁷. Bölgede bu hammaddeler ve Türk veya Gördes düğümü ile üretilen halıların olduğı kayıtlara geçmektedir. Buna ilaveten, bu bölgede diğ er dokunan türler taban halısı, kelle, divan (sedir)halısı, karyola halısı, yolluk, seccade, namazlık, minderlik, heybe ve paspastır. Halılar renk açısından incelendiğinde, mavi ve sarı renklerin ağırlıkta olduğı görülmektedir. Karakteristik  zellikleri bakımındansa, halıların mihrap bölümünün genelde üçgen şekilde ve    ek buket kompozisyonlarının yaygın olduğı gözlemlenmektedir. Bunun yanında, motiflerde yatay “S” işlemelerinin ejder motifi ile s slendiğı bilinmektedir.

1894 yılında Kula’da halı üretim sayısı 367.687 olarak kayıtlara geçmiştir. Kula halıları kalite ve yapılış biçimi şekliyle incelendiğinde, halıların orta kalitede ve 10 cm ende düğüm sayısının 20- 40 ve 10 cm boydaki düğüm sıra sayısının 28- 48 arasında değıştiğı ifade edilmektedir. 19. Yüzyıla kadar Kula halıları genel olarak 32x42, 35x45 ve daha yüksek kalite düğüm sıklıklarıyla dokunmuştur. 19. yüzyıl üretimleri ise düğüm yoğunluğı bakımından önceki yüzyılın özelliklerini büyük ölçüde sürdürmektedir. 20. yüzyılın başlarında ise 30x45, 32x40 ve 26x33 değ rleri görülmektedir. 1960’lı yıllardan itibaren Sümerbank tarafından üretilen Kula halılarında 30x50 ve 32x42 kalite seçenekleri kullanılmış olup, üretimde yaygın kullanıma sahip olan kalite 30x50 olmuřtur²⁸.

Görsel 6. Kula Halı Dokumacılığında Kullanılan Araçlar

Kaynak: Manisa Valiliği, 2012.

20. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde dış pazara yönelik üretimin hız kazanması sentetik boyarmadde kullanımını belirgin biçimde artırmış olmakla birlikte, doğal boya esaslı geleneksel dokuma anlayışı büyük ölçüde varlığını sürdürmüştür. Bu bağlamda Kula halıları, bölgenin tarihsel el sanatları geleneğini ve kuşaklar boyunca olgunlaşarak aktarılan dokuma bilgisini günümüze taşıyan; kültürel birikimiyle olduğu kadar estetik değerleriyle de özgün ve nitelikli tanıklıklar sunan örnekler olarak değerlendirilmektedir.

Demirci Halıları

Manisa'nın Demirci ilçesi kent merkezine 177 km uzaktadır. Bu bölgenin en önemli geçim kaynaklarından biri halı dokumacılığıdır. Bölgenin halı dokumacılığı içerik ve yöntem bakımından Kula ve Gördes ile benzer özellikleri taşımaktadır. 19. Yüzyıldan sonra halı dokumacılığında ticari kaygıların ön planda tutulması ve Avrupa'da yer alan ülkelere satışların olması nedeniyle

Özellikle motiflerde yozlaşma görülmüştür. Ancak, günümüzde geleneksel dokuma yöntemlerine geri d n lm   ve yüksek nitelikli üretim yeniden canlandırılmı tır. Günümüzde, Demirci’de yaklaşık 10.000 el tezg hı olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle, Demirci halı dokumacılığı önemli bir kültürel miras olmakla birlikte; yörede yaşayan halk için en önemli ekonomik geçim kaynaklarından biri olmaktadır²⁹.

2. BEZ DOKUMA GELENEĞİ

Bez dokuma geleneği, geçmişte insanların örtünme, korunma ve süslenme gibi temel gereksinimlerini gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Ancak zamanla toplumlar hem ekonomik hem de sosyo-kültürel açılardan gelişim göstermekle beraber dokumacılıkta estetik ve teknik açıdan zenginleşme olmuştur. Anadolu tarih boyunca güçlü imparatorluklara ve devletlere ev sahipliği yapmıştır. Bu durum, Anadolu’nun hem tekstil üretimi hem de bez dokuma geleneği bakımından zengin olmasına olanak sağlamıştır. Bununla birlikte, Anadolu’dan günümüze aktarılan dokuma bilgi ve birikiminin kuşaktan ku a a aktarılması mümkün olmu tur³⁰. Özellikle, tarihsel süreç incelendiğinde Türk kuma larının, malzeme kalitesi, geli mi  dokuma teknikleri ve zengin desen kaynağı sayesinde dünya tekstil tarihinde seçkin bir yere sahiptir³¹. Manisa bez dokuma geleneği, Anadolu’nun en köklü tekstil kültürü olarak önemli bir yere sahip olup, tarihsel sürekliliğini uzun süre koruyabilmi  nadir dokuma örneklerinden biridir. Manisa ili pamuk üretimi ve özellikle iç piyasadaki ticaret hacmi bakımından önemli bir merkezdir. 17 yüzyıl itibariyle ihracatta da önem kazanan il, Antik  a ’dan beri çeşitli bez dokumacılık faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır³². Özellikle, Manisa  ehri Osmanlı Devleti saray mensuplarına ev sahipliği yaptığından; bu topraklarda “*saray kumaşları*”nın üretilmesine olanak sağlamıştır. Saray kumaşları desen ve kumaş zenginliği ile ileri dokuma teknikleriyle tarihi saraylarda dokunmu tur. Ayrıca, Manisa’da yaşayan  ehzadelere özel üretilen i  giyimlerin ipek ve pamuk çözgü iplikleriyle üretildiği kayıtlara geçmiştir. Ayrıca, o bezlerin pamuk içeren çeşitlerinin ise Osmanlı donanmasında yelken bezi şeklinde dokunduğu belirtilmektedir. Osmanlı Devleti’nin Avrupa pamuklu kumaşlar ile yöredeki dokumacılardan gömleklik kumaş ve yelken bezi talep ettiği; bu üretim sürecinin ise 19. yüzyıla kadar devam ettiği kayıtlara ge mi tir³³.

Manisa ilinin bez dokumacılı ındaki uzmanlığı geçmişten günümüze önemli bir zanaat alanı olarak ta ınmı tır. Günümüzde geleneksel yaklaşımın varlığını canlandırmaya çalışan çabalar bulunmaktadır. 2000’li yılların başında kurulan Manisa Tarihi Bezi Kooperatifi (MABEZ) bunun en önemli kanıtı niteliğindedir. Kooperatif, Manisa bez dokuma geleneğinin yaşatılması adına  ehzadeler Halk Eğitim Merkezi ve  ehzadeler Belediyesi i  birliği ile kurulmuştur. Bu

kooperatif kapsamında, geleneksel bez dokuma yöntemleri eğitimleri veren kurslar açılmıştır. Bu kurslarda 500 kadın kursiyer eğitim almıştır. Faaliyet alanı ise pamuk-ipek karışımı ipliklerle yapılan bez dokumacılığı ve sentetik iplikler kullanılarak yapılan üretimdir. Sonuç olarak, bez dokumacılığının kültürel mirası devam ettirilmiş ve kadın istihdamı sağlanmıştır³⁴. Kooperatifte dokuma yapan kadınlar tarafından üretilen hediyelik peştamal, fular, şal gibi ürünler satılmakta ve ekonomik girdi sağlanmaktadır. Öte yandan, bu kooperatifin faaliyetleri sayesinde Manisa merkezde var olan ipek-pamuk karışımı Manisa bezi yerel halk tarafından oldukça ilgi görmektedir. Bu alanda önemli olan bir diğer girişim ise Manisa Büyükşehir Belediyesi desteği ile kurulan bez dokuma atölyeleridir. Bu atölyelerde aslına uygun %60 ipek, %40 pamuk iplik olan Manisa bezi dokumacılığının toplum tarafından ilgi gördüğü ve kültürel sürdürülebilirliği sağlandığı söylenebilmektedir³⁵.

Manisa bezi içerik bakımından neredeyse tamamen pamuk ipinden üretilmektedir. Bazı durumlarda ise Manisa bezi dokuması %50 pamuk %50 floş ipten dokunmak üzere şekillenmektedir. Hafif ve pamuktan dokunmasına rağmen dayanıklı bir kumaş olarak kayıtlara geçen bez, kendine özgü desenleriyle dikkat çekmektedir. Manisa bezi ev tekstili ve kıyafetlerde rahatlıkla kullanılabilen ve terletmeyen yapısıyla ön plana çıkmaktadır. Buna ek olarak, soğuk iklim koşullarında tercih edilen yünlü dokumalar ve bölgede yürütülen ipekböcekçiliği geleneği sayesinde ipek dokumalı fular, eşarp ve benzeri ürünler gündemdedir³⁶.

Manisa ve çevre ilçelerde bez dokumacılığı incelendiğinde, geleneksel dokuma üretiminin belirli ölçüde devam ettiği görülmekle birlikte, bu zanaatın giderek önemini yitirdiği dikkati çekmektedir. El dokuması kumaşlar, üretim sürecinin yavaş ilerlemesi ve doğal liflerin kullanılması nedeniyle ve yüksek düzeyde emek ve ustalık gerektirmeleri bakımından bez dokuma işçiliğinin temel prensipleriyle uyum göstermektedir. Aksine, ticari hacim açısından incelendiğinde özellikle 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına uzanan süreçte hız kazanmasıyla, geleneksel tezgahlarda üretilen Manisa Bezi dokumacılığı belirgin biçimde gerilemiş; birçok tezgahın sökülmesi veya kullanım dışı kalmasıyla üretim büyük ölçüde azalmıştır³⁷. Sonuç olarak, Manisa ili geleneksel bez dokumacılığı çok eski tarihlerden günümüze süre gelmiş önemli bir somut olmayan kültürel mirastır. Manisa ili geleneklerinin önemli temsillerinden biridir. Bu kapsamda, Manisa bezi dokumacılığının korunması kapsamında yerel yönetimler tarafından kurulan kooperatifler ve alana yönelik eğitimler bulunmaktadır. Bu türde geleneğin korunmasına yönelik eylemlerin sürdürülebilirliği önem taşımaktadır. Bu alanda güçlü stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. 21. Yüzyıl teknolojileri ve sanayi alanında yaşanan gelişmeler ışığında, geleneksel Manisa bez dokumacılığında farklılıklar ve üretiminde

düşüş olsa da, bu geleneğin korunması ve yeniden işlevlendirilmesi bölgenin turizm kimliği açısından oldukça önemlidir. Yıllar boyunca aktarılan zanaat bilgisinin somut bir taşıyıcısı olan bez dokumalarının desteklenmesi, hem kültürel mirasın sürdürülebilir biçimde korunması hem de yerel ekonominin güçlendirilmesi açısından zorunlu bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

3. GELENEKSEL KIYAFET, İÇLİK, ÖNLÜK VE SÜSLEME

Bir kültüre ait giyim kuşam gelenekleri, o kültürün pek çok açıdan işlevini gösterme yetisine sahiptir. Örneğin, giyim kuşam tarzı bir kültürün tamamen değer yargılarını, töresini ve kültürünü, yaşam koşullarını ve temel değerlerini temsil etmektedir. Özellikle bir geleneğin giyim kuşam unsurları simgesel ya da temsili anlatma gücüne sahip olup, aynı zamanda atalarımızdan günümüze aktarılan önemli kültürel miraslardan biridir³⁸. Bir insanın giydiği kıyafete bakarak hangi kültürden ve dini inançtan geldiğini anlamak bile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda, bir kültür için geleneksel göstergelerden biridir.

Bireyler öncelikle eski çağlarda mevsim ve ortam koşullarından korunmak adına giyinmek durumunda kalmıştır. Ancak daha sonraları giysiler biçim açısından değişime uğramıştır. İnsanlar daha süslü giyinmeye başlamış ve kıyafet unsurlarında baş, örtünme, bel aksesuarları ve üst ile alt giyim gibi katmanlı giyinme eğiliminde olmuşlardır. Bu tamamen sosyokültürel bir eylem olarak kayıtlara geçmektedir. Giyim kuşam uygulamaları, her tarihsel dönemde kendi estetik normlarını, malzeme çeşitliliğini ve biçimsel özelliklerini yaratmıştır. Anadolu coğrafyasının karma yapısı kapsamında yer alan özgü ulusal kıyafetler, hiçbir zaman tek tip bir yapıda olmamış; aksine bölgenin genişliği, iklim çeşitliliği, tarihsel derinliği ve sosyo-ekonomik dinamikleriyle şekillenen çok çeşitli ve farklı bir karakter sergilemiştir³⁹. Dönem içerisindeki gelişmeler incelendiğinde, Türkiye’de Cumhuriyetin ilanı ile birlikte modern giyim ve Avrupa’nın giyim kuşam uygulamaları üzerindeki etkisi artmıştır. Başlarda yerleşim yerlerinde kabul gören modern giyim tarzı, zamanla küresel etkilerle köylere kadar yayılmış ve geleneksel formların yerini almıştır. Günümüzde ise geleneksel giyim uygulamaları tamamen bayram ve düğün gibi ritüellerde kültürel mirası temsilen giyilmektedir⁴⁰.

Manisa Kültür ve Turizm Müdürlüğü yörede kullanılan kıyafetleri, geleneksel kadın ve erkek kıyafeti olarak sınıflandırmaktadır. Geçmişte geleneksel kıyafetler günlük yaşantının bir parçası olmakla beraber, günümüzde bu kıyafetler sadece özel törenler veya yerel kutlamalar kapsamında tercih edilmektedir. Kıyafetler, insanlığın her döneminde bireylerin yaşam biçimini belirten bir gösterge olarak önemli kültür öğelerinden biridir. Bir topluma ait kıyafet kültürü, o toplumun kendine ait gelenek ve törelerini, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını,

sanata ve estetiğe bakış açısını suması açısından önemli veriler sunmaktadır. Anadolu topraklarında giyim kuşağının tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bu topraklarda her alanda elde edilen çeşitlilik ve zenginlik, kıyafet kültürü için de geçerli olmaktadır. Türk toplumunun göçebe ve savaşçı yaşam tarzı kıyafetlere yansımaktadır⁴¹.

Bölgedeki yöresel kadın kıyafetleri baş bölümü, üst ve alt giyim ile iç giyim unsurları olmak üzere incelenebilmektedir. Kadınlar eskiden gündelik başlarına oyali yazma takmaktaydı. Bu yazmalar kenarlarında pul ve boncuk işli olmakla beraber; oylar genellikle bir çiçeği simgeleyecek şekilde işlenmektedir. Bu yazmalar, üçgen şekilde bağlanarak baş kısma takılmaktadır. Özel günlerde bireyler daha süslü, abartılı ve dikkat çekici ekipmanları tercih etmekteydi. Başlarına taktıkları ekipmanların altına baş örtüsü ile üzerine tepelik yerleştirmektedirler. Alınlarına ise alına mançın ya da gümüş alınlık; yanaklarına ise çitlembik ağacından yapılmış yanaklık takılır.

Görsel 7. Özel ve Gündelik Baş Kuşamı

Kaynak: Arşar, 2013.

Manisa kentinde Türkmen Yörüklerinin nüfusunun oldukça fazla olduğuna daha önce değinmiştik. Dolayısıyla, yörüklerin giyim kuşam kültürünün yansımaları kentin topraklarında görülmektedir. Özellikle eski dönemlerde yörük gelinleri başlarına süs unsuru olarak yuvarlak şeklinde güneşi temsil eden aparatlar takılırdı. Zaman içerisinde baş süsleme geleneği, başa fes takma ile devam etmiştir. Fesin alt kısmı çeneden bağlanmakta ve alt ve üst kısmında çiçeklerden oluşan çeşitli süs unsurları yer almaktadır. Görsel 7’de görüldüğü üzere, baş giyim kuşamında kullanılan süs unsurları büyük çiçekler ve altını temsil eden takılardan oluşmaktadır.

Örneğin, Manisa Gördes Kobaklar Köyü’nde halen yaşayan bir geleneğe göre, düğünlerde gelinin başına takılan başlıkta nazarı önlemek adına aynalar bulunmaktadır. Bir kaynağa göre, bu baş süslemelerinin tümü, “*yirmi dört Oğuz boyunun Anadolu’ya taşıdığı Orta Asya inanç ve geleneklerinin izlerini taşımaktadır*”. Manisa ilinde rastlanan iğne oyası isimlerinden bazıları şöyledir: “*Erik çiçeği, kirpikli patı, karpuz çekirdeği, elti çatlatan, yıldız, berber aynası, elti eltiye küstü, çilek, karanfil, küpe çiçeği, kiraz, çardak gülü, kelebek, limon çiçeği, küpeli, tomurcuk erik, balık kuyruğu, kabak çiçeği, dalgan yaprağı*”⁴².

Soma ilçesine bağlı Kozlueren Köyü’nde yürütölen bir araştırma kapsamında yöre halkının geleneksel giyim kuşam özellikleri ve unsurları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Kozluören köyünde başa takılan unsurlar yaşmak, tomaka, çeki, ilmeçer ve goşar, olarak ifade edilmektedir. Goşar, kadife bir bant olmakla beraber üstünde altın paralar taşımaktadır. Kadınlar tepeliği takmadan önce altına pamuktan dokunan ve pul işli olan baş örtüsünü takmaktadır. Bu başörtüsüne halk arasında yamşak denmektedir. Bunun üzerine alna isabet edecek şekilde çeki geçirilmektedir. Alın çekileri genellikle mavi, pembe ve kırmızı gibi başkasının dikkatini çekecek şekilde işlenmektedir. Daha sonra, bölgedeki kadınlar tomaka adı verilen baş takısını en üste takmaktadırlar. Tomaka eski zamanlarda gümüşten yapılmakta ve yeşil ve kırmızı taşlar içerdiki ifade edilmektedir⁴³.

Tablo 1. Kadın Baş Giyim Unsurları

	
<i>Tomaka</i>	<i>Yamşak</i>
	
<i>Goşar</i>	<i>Çeki</i>

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Üst beden giyiminde ise öncelikle en alta pamukla dokunmuş iç gömlek giyilir. Nakışlı veya oyalı olan bu gömleklere halk arasında göynek adı verilmektedir. Geçmişte el dokuması bürümcük kumaştan yapılan göynekler günümüzde ince, bol dökümlü ve ipek vb. kumaşlardan yapılmaktadır. Göynek üzerine ise üçetek, entere, deyre, saya ve zıbın diye ifade edilen unsurları giymektedir. Önlük ve kuşak deyre üzerine bağlanır. Deyre, diğer adıyla, “üç etek”, adıyla ifade edilen ve kollu olan bir ekipmandır. Pul, sim ve paralarla işlenen deyre saten tarzı bir kumaş görümüne sahiptir. Özellikle, Türkmenlerde deyrenin ve önlüğün kadının kültür yaşamında simgesel önemi vardır ve evlendikten sonra giydirilmektedir.

Tablo 2. Üst Beden Giyimi

	
<i>Göynek</i>	<i>Deyre</i>
	
<i>Kuşak</i>	<i>Önlük</i>

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Önlük ise deyre üzerine giyilen ve genellikle pul, para ve boncuktan oluşan süslemeli bir giyim unsurudur. Önlükler genel olarak parlak kumaştan üretilen, kenarları oya işlemeli ve mavi ile pembe gibi dikkat çekici renklerde dokunan bir kıyafettir. Tüm bu unsurların üstüne bir adet geleneksel tarzda kuşak geçirilmektedir. Bu kuşak genellikle deniz kabuğu veya farklı şekilde işli olarak

kar  ımıza çıkmaktadır. Bel aksesuarları   zellikle Ege B  gesi k  ylerinde   nemli bir k  lt  r   gesi olarak belirlemektedir. Kadınlar, y  zyıllardır bel aksesuarlarını hem pratik hem de estetik nedenlerle kullanmı  lardır. Bu nedenlerin arasında so  uktan ve nemden korunma, d  zg  n bir duru   sa  lama, giysileri toparlamak yer almaktadır. Bu aksesuarlar aynı zamanda k  lt  r a  ısından   nemli sembolik temsilleri barındırmaktadır.   zellikle, T  rk k  lt  r  nde, kemer veya ku  ak, ki  şinin sosyal stat  s  n   yansıt  n   nemli bir    e olarak g  r  lmektedir. Tarikat   yeli  i ya da padi  ahların tahta   ıkı  ı gibi   zel anlarda, bu aksesuarlar bir t  renle takılmaktadır. Ayrıca, bir kadının evlendi  i g  n, babası veya bir erkek akrabası tarafından beline ku  ak ya da kemer ba  lanarak, otoritenin babadan e  e ge  i  i simgelenmektedir⁴⁴. Bu alanda y  r  t  len bir sanatta yeterlik tezinde Manisa ve   vre il  elerde geleneksel T  rkmen ve Y  r  klerin kadın giyiminde metal tokalı kemerlere g  m     ku  ak adı verilmektedir. Altın, g  m     veya pirin   i  erikli bel tokaları   st giyimde   nemli simgelerden biri olarak literat  re ge  mi  tir.   st giyimde son olarak, geleneksel kadın giyiminde arkalık, bel ku  a  ı, kollu, dongurdaklı ku  ak gibi isimlerle ifade edilen arkalıklar yer almaktadır.

Geleneksel kadın alt giyiminde ise   alvar ve   ak  ır kar  ımıza çıkmaktadır.   alvar   zellikle hem erkek hem kadın geleneksel giyiminde yer almaktadır.   alvar, *  st kısmı geni   ve kırmalı, bacakları don gibi ayrı ve bol   stl  k don adı* olarak tanımlanmaktadır.   ak  ır da   alvara benzeyen, fakat sadece d  nemin erkekleri tarafından kullanılan bir unsurdur. Manisa İl K  lt  r Turizm M  d  rl      kayıtlarına g  re, *   alvar kullanım amacına g  re pazen, saten ya da kadifeden yapılır. Pa  aları lastikli olan   alvarın, a   uzunlu  u diz hizasındadır*⁴⁵.

S  sler ve i  lemeler d  neme damgasını vuran unsurlardan biridir. Geleneksel kadın giyiminde kullanılan unsurlar farklı desenler ile s  slenmekteydi. Bunlar genel olarak oyalardan olu  maktaydı.   zellikle ba  a takılan giysileri veya   st giyim ku  amı canlandırmak   zere yaka kol kenarlarında oya   rnekleri olduk  a yaygındır. Yapılan ara  tırmalar sonucunda, nar ve ha     gibi bereketi simgeleyen motiflerin sık  a kullanıldı  ı tespit edilmi  tir⁴⁶. S  slemelerde   ok taneli meyvelerin yanı sıra ku  , kartal, g  z,   ngel, el ve hayat a  acı gibi simgelerin sık  a kullanıldı  ı belirlenmi  tir. Bu simgelerin   l  ms  zl  k ve do  urganlık unsurlarını simgeledi  i d    n  lmektedir. Ba  ka bir kayna  a g  re, bitkisel motifler arasında g  l, lale, menek  e, s  mb  l, papatya,   ilek, kiraz, yonca, hanımeli ve dut gibi unsurlar yer alırken, geometrik motifler     en, daire, kare, dikd  rtgen ve be  gen   eklinde tanımlanmaktadır. Nesnel motiflere gelindi  inde ise dilli d  d  k,   an oyası, direk,   eker sepeti ve kibrit       gibi fig  rler bulunmaktadır.

Bu s  slemelerde ve motiflerde kullanılan renkler de ayrıca k  lt  r  n a  ı  a vurumu a  ısından   nemli olmaktadır. S  slemelerde renklere bakıldı  ında ise

ateşi simgeleyen kırmızı renginin baskın şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kırmızı renk kullanımını özellikle gelin ve kına başlarında sıkça görmek mümkündür. Kırmızı rengin peşinden en yaygın kullanıma sahip süsleme renkleri mavi ve yeşil olmaktadır. Mavi Türk kültüründe göğü temsil ederken, yeşil ise sancak rengi olmakla beraber doğayı da simgelemektedir⁴⁷.

Anadolu topraklarında yaşayan kadınların giyim, kuşam ve süslenmek adına taktıkları ziynet eşyaları oldukça zengin bir çeşitliliğersahiptir. Manisa Demirci ilçesinde geleneksel gümüş takı üretimi temsilcisi olan Şefik Gümüş, günümüz törenleri ve düğünleri için takı üretildiğini; ancak gümüş takı takma geleneğinin neredeyse yok olma derecesine geldiğini vurgulamaktadır. Boyun takısı olarak, geçmişte gümüşten yapıp boğazlık adı verilen kolyeler Yörük kadınları arasında oldukça yaygındı. Türkmenlerde ise boğaz boncuğu olarak adlandırılan bu boyun takıları, kadının boynuna yılan dolanmaması için genellikle onunla birlikte gömülürdü. Ayrıca eski dönemlerde hamayıl ya da hamaylı denilen, tüp şeklinde bir yapıya sahip ve içinde muska barındıran boyun takıları da nazardan korunma amacıyla kullanılırdı. Osmanlı kadınlarının takıları arasında altın, gümüş, elmas, yakut, zümrüt ve inci gibi değerli taşlarla süslenmiş farklı ve zengin bir çeşitliliğin bulunduğu bilinmektedir. Altın, insanlık tarihi boyunca kritik bir öneme sahip olan bir maden olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerli madenin bolluğu, bir toplumun siyasi ve ekonomik gücünün büyüklüğüne işaret etmektedir. Bu nedenle, eski dönemlerde Anadolu topraklarında sıkça rastlanan bir ziynet eşyası olarak yerini almaktadır⁴⁸.

Kadınlar ayak giyiminde geleneksel el örmesi çoraplarını halen daha giydiği bilinmektedir. Bu çoraplar pek çok yörede üretilmeye devam etmekte ve yerel halk tarafından satın alınmaktadır. Literatürde edik ve çarık gibi isimlendirilen ve deriden üretilen çeşitli ayakkabılar geçmişte giyilmekteyken, günümüzde toplumun modernleşme çabalarıyla beraber bu ayakkabıların giyilmediği görülmektedir. Diğer bir örnek de özellikle geleneksel kadın giyiminde görülen sarı renkli burnu yukarı kıvrık dizme ve burnu yukarı kalkık ucunda ponpon bulunan çarık çizmedir. Özellikle Manisa'nın Soma ilçesinde üretilen ve "galçın" adı verilen ayakkabılar giyildiğinde (Görsel 8), bileğe denk gelen kısmın dışa doğru kıvrılmasıyla ön plana çıkmaktaydı. Bu geleneksel ayakkabılar gündelik yaşamda tercih edilmemektedir. Günümüzde ise özel günlerde naylon pabuç adı verilen plastik ayakkabılar ile çarık çizme halen daha giyilmektedir. Bunu somut olmayan kültürel mirasın devamlılığı olarak düşünebiliriz.

Görsel 8. Geleneksel Kadın Ayak Giyimini

Kaynak: Gargi, 2007.

Geleneksel erkek giyimi incelendiğinde, Manisa bölgesinde erkek giyimi çok süslü olmamakla beraber, günümüzde yerel halk tarafından tercih edilmemektedir. Erkek giysilerinin sadece özel gün törenlerinde geçmişi temsil niteliğinde kullanıldığı görülmektedir. Erkeklerin ba  giyiminde kırmızı fes kullanılmaktadır. Fes kullanımı Cumhuriyet dönemi ile birlikte tamamen ortadan kalkmıştır. Geçmişte, fesin üst kısmına süslü i lemeler yerleştirilmektedir. Erkek giyim ku amında en belirgin süsleme unsuru bu olmaktadır. Genellikle ba ın üzerinde yer alan fesin üzerine de oya işlemesi bulunan yazmaların sarıldığı görülmektedir. Üst giyiminde kullanılan uzun kollu gömlekler  itare olarak ifade edilmektedir.

Erkek giyiminde dikkat çeken abartılı ve süslemeli önlük biçimindeki kemer uzantıları, ilgi çekici dekorasyon örnekleri arasında yer alır. Bu uzantıların genellikle boyalı deri, y nle işlenmiş keten veya metal gibi malzemelerden yapıldığı d    n lmektedir. Tasarımlarda, renkli ku  tüyleri, lotus figürleri, geometrik desenler ve takılarda kullanılan gece mavisi, yeşil, yanık toprak rengi ile kırmızı kahverengi gibi sembolik renkler  ne çıkmıştır.

Bu g mle in üstüne dar kesimli ve içi astarlı renkli bir cepken giyilmektedir. Cepken literatürde “*g mle in üstüne giyilen, bel kısmından kıvrık, kolları ise uzun olan eskiden giyilen bir tür kıyafet*” olarak tanımlanmaktadır. Manisa’da cepken aynı zamanda delme olarak ifade edilmektedir. Manisa bölgesinde cepken genel olarak mavi renkte olmaktadır⁴⁹.

Görsel 9. Cepken

Kaynak: Koçu, 1969: 51 ve MTKB, 2025.

Geleneksel erkek giyimi neredeyse zeybek kıyafeti ile aynı unsurlara sahiptir. Cepken ve göleğin üstüne kuşak takılmaktadır. Bel giyimi olarak ifade edilen kuşaklar, renkli ve çeşitli motiflerde dokunan bir yapıya sahiptir. Bel kuşağına bölgede “acem şalı” da denmektedir. Kuşaklar geçmişte kemer işlevini görmekteydi. Bu nedenle, her erkek kıyafetinin tamamlayıcı ve temel unsurudur. Cepkenin üstüne camedan ya da kartal kanadı denilen bir parça takılmaktadır. Resimde de görüldüğü üzere, alt giyiminde yörüklerin sıklıkla kullandığı şalvar görülmektedir. Bu bölgede eski Türkmen yörükleri şalvara don demektedir⁵⁰. Buna ek olarak, sadece Müslüman erkeklerin giydiği çakşır da bulunmaktadır. Çakşır, alt giyim unsuru olmak üzere bir tür dar şalvar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle havalar soğuduğunda tercih edilen ve halk arasında “karadon” olarak adlandırılan alt giyim unsuru; “dar kesimli pantolon biçimindeki karadonun beli lastikli; potur mavi veya gri kumaştan yapılan, bacağın ön tarafına gelen kısmı siyah kaytanla işlenmektedir”⁵¹. Tüm kıyafetlerin altına ayakkabı olarak siyah renkte ve köse tabanlı olan körtüklü çizme ve nakışsız çorap giyilmektedir.

SONUÇ

Manisa kentinin merkezi ve çevresinde konumlanan ve yöresel geleneklerini sürdürmeye devam eden ilçeleri dokumacılık mirası açısından oldukça önemlidir. Anadolu’nun zengin topraklarında konumlanan Manisa, zaman içerisinde pek çok farklı kültüre ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle, bu topraklara gelen her kültür bu topraklara kendi izlerini taşıyan bir miras bırakmıştır. El dokumacılığı mirası da bunlardan biridir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı el dokumacılığını somut olmayan kültürel miras listesine almıştır. Manisa ili bu mirasa katkı veren önemli bir kent olarak literatüre geçmeyi başarmıştır. Dokumacılık geçmişten günümüze Manisa’nın sosyo-ekonomik yapısını şekillendiren önemli

bir üretim alanı olmuştur. Özellikle de, Y r k ve Türkmen topluluklarının g  be kültüründen gelen geleneksel teknikler uzun yıllar boyunca hem sosyal hayatın hem de ekonominin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Ancak sanayileşmenin etkisiyle kitlesel üretim ve ithal tekstil ürünlerinin yaygınlaşması geleneksel dokuma yöntemlerini zayıflatmış, üretim daha ziyade k  k ölçekli atölyeler, aile işletmeleri ve kültürel mirası koruma amaçlı projelerle sınırlı kalmıştır. Günümüzde kültürel turizm faaliyetlerinde kişiye özel ve otantik deneyimler ön plana çıkmaktadır. Bu deneyimi güçlendirmek bu varlıkların yaşatılması ve turistlere takdimi ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin ve turizm sektörünün diğer paydaşlarının iş birliği içerisinde el sanatlarına katma değer katacak projeler geliştirmesi gerekmektedir.

Günümüzde modernleşen toplum, gelişen teknolojik üretim faaliyetleri ve sanayileşme ile birlikte eskiye olan ba lılık yani gelenekleri yaşatma eğilimi azalmıştır. Özellikle bazı yöresel ve geleneksel giyim kuşam unsurları d   n, nişan, kına ve yöresel kutlamalar gibi özel etkinliklerde tercih edilmektedir. Dokumacılık alanında, bez dokumacılığı daha faal gözükse de kilim ve halı dokumacılığı da Yönt Dağı, Kula ve Gördes gibi belirli ilçelerde görülmektedir. Manisa'daki el dokumacılık faaliyetleri ekonomik bir sektör olmaktan çok kültürel ve geleneksel somut olmayan mirasın devamını sağlamaya yönelik girişimlerle varlığını sürdürmektedir. Bu, yerel yönetimlerin çabaları ile sürmektedir. Halk eğitim merkezlerinde düzenlenen kurslar, kooperatifleşme çabaları ve kırsal bölgelerde gerçekleştirilen atölyeler bu çabalara örnek olarak gösterilebilir. Bölgede el dokumacılığı faaliyetleri nicelik açısından küçülmüş olsa da kültürel kimliği, geleneksel zanaat bilgisini ve yerel hafızayı koruma anlamında stratejik bir öneme sahip olmaya devam etmektedir. Bölgeyi ziyaret eden turistlere yerel kimliği tanıtma açısından önemli olan bez dokuma faaliyetleri, aynı zamanda otantik ve kültürel deneyimi zenginleştirme ile bölgeyi tanıtma açısından öncelikli alanlardan biridir. Dolayısıyla, bu kültürü yaşatmak adına gösterilecek çabalar önem arz etmektedir.

Kaynakça

- ¹MEGEP (2012). *El Sanatları Teknolojisi, Kilim Dokuma*. Ankara:2012.
- ²Aytaç, Ç. (1997). El Dokumacılığı. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ³Atlıhan, Ş. (1999). Batı Anadolu’da Yaşayan Yörüklerin Heybe ve Torba Dokumaları. *Erdem*, 10(28), 35-42.
- ⁴Balci, N. (2020). Kültürel Miras unsuru olan Hali ve Kilimlerdeki Damgalar, İmler ve Anlamları. *Kalemişi-Türk Sanatları Dergisi*, 8(17), 233-248.
- ⁵Çelik, Y. ve Bizirlik, A. (2020). XVII. yüzyılda Orta ve Batı Anadolu’da dokuma sanayii. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 467-485.
- ⁶Kılıçarslan, H. (2022). Yalvaç İlçe ve Müzesinde Yer Alan Namazlık Dokumalar. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi*, 5(3), 188-210.
- ⁷Aytaç, Ç. (1997), A.g.e.
- ⁸Karakelle, A. ve Kayabaşı, N. (2018). Hatay/Reyhanlı Kilimlerinde Bulunan Yaşam İle İlgili Motifler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 3), 2633-2646.
- ⁹İnci, İ. ve Gök, S. (2022). Osmanlı’nın Son Dönemlerinde Manisa’da Sanayi ve Zanaatlara Dayalı Üretim. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 716-726.
- ¹⁰Manisakültür Portalı (2025). <https://manisakultur.com/manisada-yoresel-kumaslar-ve-geleneksel-dokuma-teknikleri/>, Erişim Tarihi: 10.12.2025.
- ¹¹Halis, M. (2021). <https://tekstilbilgi.net/istar-dokuma-tezgahlari.html>. Erişim Tarihi: 12.12.2025.
- ¹²Balci, N. (2020), A.g.e.
- ¹³Soysaldı, A. (1999). Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikler. *Erdem*, 10(30), 599-613.
- ¹⁴Aydın, T. (2022). Türk Halı ve Kilim Dokumalarında “El” Motifinin İzdüşümü. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 167-184.
- ¹⁵Atlıhan, Ş. (2011). Antalya-Döşemealtı’nda Kirkitli Dokumalar. *Arş Dergisi*, (6), 4-19.
- ¹⁶Arseven, C. E. (1987). *Türk Sanatı*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- ¹⁷Kültürportalı (2025). <https://www.kulturportalı.gov.tr/turkiye/manisa/kulturatasi/manisa-halilari>. Erişim Tarihi: 11.12.2025.
- ¹⁸Nüfus Müdürlüğü (2025). nufusune.com/gordes-ilce-nufusu-manisa, Erişim: 05.12.2025
- ¹⁹Suvacı, T. ve Etikan, S. (2016). Gördes Hahlarında Görülen Değişim ve Nedenleri. *Art-e Sanat Dergisi*, 8(15), 166-184.

- ²⁰Yılmaz, Z. (1993). Dobag Projesi Kapsamındaki Yuntdağ Halıları'nın Günümüzdeki Durumu, İstanbul 1993.Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 119 S.
- ²¹M ge Yazıcı, Yuntdağ Yöresi Halıları,  zmir 1989, E  Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı Bitirme Tezi.
- ²²Harald Böhmer, "DOBAG Projesi  zerine", Türkiyemiz, No: 42, İstanbul 1984 ( ev.; Prof. Dr. Mustafa Aslier)
- ²³Karavar, G. ve  zt rk, B. (2019). 20. YÜZYILA A T B R GRUP YUNTDAĞ HALISI. *Arş Dergisi*, (14), 78-95.
- ²⁴Karavar, G. ve  zt rk, B. (2019), a.g.e.
- ²⁵Aygar, B. ve Etikan, S. (2014). Kula Halıları ve G nd m zdeki Durumu. *Art-e Sanat*.
- ²⁶Manisa İl Kültür Turizm M d rl     (2025). 6<https://manisa.ktb.gov.tr/tr-72977/kula-halilari.html>
- ²⁷Anma , Elvan, (1997). Geçmişten Günümüze Kula Halılarının Teknik ve Sanatsal  zellikleri ve Yeni Tasarımlar. Dokuz Eylül  n. Sos. Bil. Ens. San. Yet. Tezi (Basılmamış),  zmir, 141.
- ²⁸Aygar, B. ve Etikan, S. (2014), A.g.e.
- ²⁹Visit Manisa (2025). <https://visitmanisa.org/icerik/halicik-kulturu>, Erişim: 03.11.2025).
- ³⁰Akpınarlı, H. F. ve  olak, A. (2021). Pamuklu (dastar, örtme, çember, pe kir) el dokumacılığı. A. Soysaldı & E. Çatalkaya Gök (Eds.), Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi içinde (Cilt 2, s. 307- 319). T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatk rlar ve Kooperatifçilik Genel M d rl    .
- ³¹G rsu, N. (1988). *Türk Dokumacılık Sanatı:  a llar Boyu Desenler*. İstanbul: Redhouse Yayınları.
- ³² elik, Y. ve Bizirlik, A. (2020). XVII. Yüzyılda Orta ve Batı Anadolu'da Dokuma Sanayii. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 467-485.
- ³³ zdemir, E. K. (2022). Tire-Beledi Dokumasının D n -Bugünü-Yarını. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi*, 5( zel Sayı 3), 114-134.
- ³⁴Ko  B. ve Gönüllü A. (2022). Akademik Araştırmalar Işığında Manisa (Türk Dili ve Edebiyatı & İlahiyat) Cilt-3, Kahraman Tanju, Atlı Sağıp, Gönüllü Atakan Ay e, şahiner Burak, Editör, Berikan Yayınevi, Ankara, ss.344-354.
- ³⁵řen, T. ve  zdemir, E. K. (2023). Osmanlı'dan Günümüze Ege Bölgesi'ndeki Kumaş Dokuma Merkezleri. *Art-e Sanat Dergisi*, 16(32), 984-1005.

- ³⁶Özdemir, E. K. (2024). Manisa Bezi ve Günümüzdeki Durumu Üzerine Bir Araştırma. *The Journal of Social Sciences*, 61(61), 197-210.
- ³⁷Özdemir, E. K. (2024), A.g.e.
- ³⁸ Serbest, K. (2023). Uygur Türklerinin giyim-kuşam kültüründe öne çıkan semboller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 194-213.
- ³⁹ Demir, E. (2012). *Giyimde kültürlerarası etkileşim olgusu* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- ⁴⁰ Aksoy, A., ve Özkan, Ç. (2025). Kültür Turizmi ve Geleneksel Giyim Kuşam Kültürü İlişkisi: Çanakkale Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 23-39.
- ⁴¹ Sürür, A. (1983). *Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- ⁴² Gargi, Z. (2007). *Ege Bölgesi geleneksel kadın giyiminde bel aksesuarları (İzmir, Aydın, Manisa örneğinde)* (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)).
- ⁴³Özdemir, M. (2014). Kozluören Köyü Manisa İli Soma İlçesi Tahtacı Kadın Giyimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (69), 167-180.
- ⁴⁴Gargi, Z. (2007), A.g.e.
- ⁴⁵ Pakalın, M. Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- ⁴⁶ Gündoğdu, Y. (2019). *19. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Toplumunda Servet Unsurları Ve Giyim Kuşam Kültürü: Manisa Örneği* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- ⁴⁷Gündoğdu, Y. (2019), A.g.e.
- ⁴⁸Tüzün, B. (2025). <https://www.fotografya.gen.tr/TR,382/burcu-arici-tuzun.html>. Erişim Tarihi: 10.12.2025.
- ⁴⁹ Zeki, M.P. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Yayınları.
- ⁵⁰ Gündoğdu, Y. (2019), A.g.e.
- ⁵¹ MKTB, (2025). <https://manisa.ktb.gov.tr/TR-72973/geleneksel-giysiler.html>. Erişim Tarihi: 10.12.2025.

Manisa'nın Geleneksel Oyun, Toplantı ve Uygulamaları

GİRİŞ

Çocuk gelenekleri Türk kültürü ortak mirası için önemli bir yapı taşıdır. Türkiye kültürel çeşitliliği oldukça zengin bir ülkedir. Anadolu topraklarının zengin yapısı, kendisini geleneksel oyun, toplantı ve uygulamalarında da göstermiştir. Türk inanç ve gelenek sisteminde önemli bir unsur kaynağı olarak çocuk geleneklerini incelemek önem arz etmektedir. Bilgi ve deneyim belleği olan kültür, oyunlar aracılığıyla geliştirilir, yaşatılır ve nesilden nesile aktarılır. Oyun kavramı geçmişte var olduğu gibi gelecekte de formunu değiştirerek yaşamına devam edecektir. Oyunlar, tüm toplumların kültürleri için bir gereklilik taşımaktadır. Türk kültürünün en eski sözcüklerinden biri olduğu savunulan kavram¹, Türk kültürünün ortak somut olmayan kültürel miraslarından biri olarak sayılmaktadır. Bugün TDK kayıtlarına geçen “oyun” sözcüğü geçmişte “uyn, uynav (Tatar Türkçesi), oyn, oynışık (Kazak Türkçesi) gibi kullanımlara sahiptir². TDK verilerine göre oyun “*vakit geçirmeye yarayan, belirli kuralları olan eğlence, müzik eşliğinde yapılan eylemlerin tümü, bedence ve kafaca gelişimi sağlamak için yapılan, çevikliğe dayanan her türlü yarışma, hasmını yenmek için yapılan her türlü biçimlerde şasırtıcı hareket*” gibi farklı anlamlarda kullanılmaktadır³.

Oyunların neden bir kültürel miras olduğunun sorgulandığı durumlarda, oyunların bir toplumun olgunlaşmasına ve toplumlarda yaratıcılığı geliştirmesine odaklanılmaktadır. Literatürde yaygın tanımlar incelendiğinde; “*binlerce yıllık hak kültürü mirası; çocuğa kimlik kazandıran etkinlik, çocuğun temel kültürlenme bağlamı; kültürel miras aktarım ortamı*” ifadeleri görülmektedir⁴.

Oyun araştırmaları, farklı milletlerden insanın aralarındaki kültür alışverişinin geçmişten başlayarak günümüze kadar nasıl geldiğini, bu süreçte izledikleri yolları, çağdan çağa geçerken yaşadıkları değişimleri ve bir ulusun kültürel miras değerinin incelenmesi bakımından önem taşımaktadır. Buna ek olarak, gelecek yüzyıllarda oyun ve oyuncak yapma geleneklerinin yaşatılması insanın eğitiminin önemli bir parçası haline geleceği varsayılmaktadır. Bu nedenle, somut olmayan kültürel miraslardan biri olarak ifade edilen bu alan tüm çocukların potansiyelini geliştirmek için hayatidir⁵.

Tüm bunlara ek olarak, geleneksel miraslar içerisinde önemli bir paya sahip olan unsur geleneksel toplantılar ve uygulamalardır. İnsanların bir araya gelmesi, bir şeyi kutlaması, bir konu üzerinde tartışması ve inançları doğrultusunda etkinlikler gerçekleştirilmesi sosyalleşme doğalarının bir parçasıdır. Bunlar içerisinde en önemlilerinden biri inançlara bağlı toplantılardır. İnançlar sözlük anlamıyla *“kişice ya da toplumca bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi”*⁶ olarak tanımlanmaktadır. İnanç olgusu, toplumların örf, adet, gelenek ve göreneklerinin şekillenmesinde olduğu kadar, kültürel yapı ve kimliklerinin oluşumunda da belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde inanç sistemleri; toplumsal, siyasal ve kültürel dinamiklerin etkisiyle değişim ve dönüşüme uğramış olsa da bu sistemlere ait pek çok unsur süreklilik göstererek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Özellikle inanç değişiminin yaşandığı toplumlarda, önceki inanç sistemlerine ait kimi uygulama ve ritüellerin, yeni inanç yapısı içerisinde farklı anlamlar yüklenerek yeniden üretildiği ve yaşatıldığı görülmektedir.

1. GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI VE OYUNCAKLARI

Oyunun kelime kökeni incelendiğinde, içerisinde pek çok farklı anlamı taşıdığı görülmektedir. Bu bölümde inceleyeceğimiz anlamı ile oyunlar çocukların günlük yapması gereken faaliyetlerden arda kalan zamanda yani boş zamanlarında herhangi bir üretim çabası gerekli olmadan sadece eğlenme aracılığıyla ve dinlenme vaat eden faaliyetlerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, halk arasında yaygın olarak oynanan cirit, güreş, saklambaç, bilye ve topaç geleneksel çocuk oyunlarından. Oyunlar içerik ve amaç bakımından farklılık göstermektedir. Bazı oyunlar oyuncunun becerisini arttırmayı amaçlama ve yarışma odaklı olurken; bazı oyunlar ise zeka üstünlüğü ile gerçekleşen eylemleri içermektedir. Bu faaliyetlerin öncelikli motivasyon kaynağı eğlenmek, kafa dağıtmak, fiziksel ve sosyal bazı becerilerin gelişimi ve sosyalleşmek olmaktadır. Halkbilimi kapsamında çocuk oyunları incelendiğinde, oyun davranışlarının üç ana kategoride sınıflandığı görülmektedir: (1) büyü, töre, kader olguları ile şartlanan davranışlar, (2) vücut gücüne ve becerisine odaklı davranışlar ve (3) zihin gücüne ve becerisine dayalı davranışlar⁷.

Halkbilimi çalışmalarında oyunlar farklı şekillerde ve tüm boyutlarıyla incelenmektedir. Bunlardan ilki oyunların fonksiyonlarıdır. Oyunlar, yukarıda da bahsettiğimiz gibi farklı işlevlere sahiptir.  kincisi, oyun hareketi ve niteliğidir. Oyunlar kendi içerisinde, ko ma, hoplama ve zıplama, sıçrama gibi hareketlere sahipken; niteliği bakımından zekaya dayalı veya sadece e lenceyi konu alan oyunlar olarak de i ebilmektedir. Bir diğer unsur oyun araçlarıdır yani oyuncaklardır. Her oyunun gerek duyduğu araç; misket, ip, yüzük, de nek, tahta gibi farklı olabilmektedir. Oyun yeri ve zamanı bir diğer unsurdur. Her oyunun oynanabilece i mekan ve zaman dilimi değişmektedir. Oyun düzeni ve ezgisi ise en son unsur olarak özetlenebilir. Buna göre, ezgi gerektiren oyunlar olduğu gibi ezgisiz oynananları da bulunmaktadır. Genel ifadeyle, her oyunun genelde bir ödül ceza sistemi bulunmaktadır. Bunlara  rnek olarak  arkı söyletme, taklit yaptırma, oyun sırasını elde etmek, oyun dışı kalmak ve takdir görmek olarak sayılabilmektedir. Oyunlar “  yle me, dokunma, çevirme, tahmin etme, ko ma, atlama, duruş yada yer değiştirme, saklanma/bulma, çekme, atma, çukura sokma ve denge sağlama” gibi hareket temellidir⁸.

 ocuk oyunları toplumların inanı larını, normlarını ve geleneklerini görebileceğimiz ve kuşaktan ku a a aktarımı mümkün kılan bir alandır. Bu oyunlardan, bir toplumun coğrafya bilgisi, yaşam stili, halk edebiyatı ve tiyatrosu, giyim ku am geleneği, inanç sistemleri, müzik ve dans içeriği, eğlence anlayışı ve dil özellikleri gibi bilgi belleği elde edilebilmektedir. Manisa hem topraklarında farklı kültürlere ev sahipliği yapması hem de Ege Bölgesi’nin batısında konumlanması nedeniyle, yöresel  ocuk oyunları bakımından çeşitli ve zengindir. Somut olmayan kültürel bir miras olan  ocuk oyunları sadece bir eğlence aracı değildir. Bu oyunlar aynı zamanda çocuklar açısından bir öğrenme alanı olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak, Manisa kenti merkez ve  evre ilçelerinde oynanan “dokuz ta ”, “ elik  omak”, “be  ta ” ve “saklambaç” gibi oyunlar, fiziksel ve zihinsel gelişimi arttırmasının yanı sıra, çocukların birbirleriyle sosyal etkileşim içerisinde kültürü deneyimlemesine olanak sağlamaktadır. Literatürde yapılan incelemeler sonucunda, Tablo 1’de yazar tarafından bölgede kültürel simge olan oyunlar, oynayı  biçimleri ve kültürel/sosyal işlevi sunulmuştur.

Manisa folklorunun incelediği kitapta Manisa kentine özgü oyunları özetlemiştir. Oyunları ifade etmeden önce, yazar oyun oynamak için sokakta toplanan çocukların arkadaşların kapısına giderek  u tekerlemeyi söylediğini savunmaktadır: “Sabri pabucu yarım,  ık sokağa oynayalım” veya “Emine Hanım, pabucu yarım  ık sokağa oynayalım”⁹.

Manisa kentinde geleneksel  ocuk oyunlarının yaşatılması, unutulmaması ve nesilden nesile aktarım sağlanabilmesi için kamu birimleri ve yerel yönetim

tarafından yürütölen ekstra bir çaba bulunmaktadır. Özellikle, 2024 yılında T.C. Manisa Valiliğı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü AR-GE Birimi projesi olan “Geleneksel Çocuk Oyunları Projesi” bu duruma en güzel örneklerdendir. Bu kapsamda projenin konusu ve amacı şu şekilde paylaşılmıştır: “Projenin konusu öğrencilerin beden, ruh sağlığını, sosyal gelişimlerini destekleyecek, okul içindeki zamanlarını daha iyi değerlendirebilmelerine imkân sağlayacak geleneksel ve kültürümüzden beslenen yüz yüze oyunların okul bahçe ve eklentilerine yapılması/çizilmesi” iken; “amaçları öğrencilerin arkadaşlarıyla uyum içerisinde, doğal ortamlarda oynayarak, yarışma heyecanı içerisinde, dostluk, kardeşlik duygularıyla sosyal yönlerinin gelişmesine ve okul içindeki zamanlarını daha iyi değerlendirebilmelerine imkan sağlamaktır”¹⁰. Bu amaçlarla, il merkezi ve çevresinde pek çok yarışmalar ve atölyeler düzenlenmiştir. Örneğin 2024 yılı 24 Kasım etkinliklerinde öğrenciler ve öğretmenleri kaleli yakan top, tombik (dokuz taş) ve mangala olmak üzere 3 branşta yarışmışlardır. Kazananlar turnuva sonunda ödöllerini almışlardır.

Tablo 1. Oyunlar, Oynanış Biçimleri ve İşlevleri

Oyun Adı	Oynanış Biçimi	Kùltürel, Fiziksel/Sosyal İşlevi
Dokuz Taş (Dokuz Kule)	9 taş üst üste dizilir. Top ile taşları devirmeye çalışılır. Devrilen taşlar tekrar dizilir.	El-göz koordinasyonu, stratejik düşünme; köy yaşamında doğal malzemelerin kullanımı.
Çelik Çomak	Küçük çubuk, büyük çubuğa vurularak fırlatılır; rakip çubuğu yakalamaya çalışır.	Güç ve hedef becerisi kazandırır; rekabet ve işbirliği bilincini geliştirir.
Beş Taş	Beş küçük taş havaya atılır ve belirli dizilişlerde yakalanır.	İnce motor becerileri ve dikkat gelişimi; şarkı ve tekerlemelerle kùltürel aktarım.
Saklambaç	Bir ebe gözlerini kapatır, diğer çocuklar saklanır; ebe bulmaya çalışır.	Mekansal farkındalık, grup içi iletişim, stratejik düşünme; toplumsal etkileşim.
Mendil Kapmaca	Ortakdaki mendili kapıp takım sahasına taşımaya çalışılır.	Hız ve çeviklik; rekabet ve stratejik düşünme, sosyal bağları güçlendirir.
Birdirbir	Tahtalar üzerine tek veya çift ayakla zıplama; belirli sırayı takip etme.	Fiziksel koordinasyon, sabır ve dikkat geliştirme.
Körebe	Ebe gözleri bağlı olarak diğer çocukları yakalamaya çalışır.	Duyu kontrolü, mekan farkındalığı, grup içi etkileşim.
Uzun Eşek	Çocuklar üst üste eğilir; diğer oyuncular atlayarak üstlerinden geçer.	Denge, fiziksel güç, takım çalışması; eğlenceli rekabet.
İp Atlama / Atlama Taşı	Uzun ip çevrilir, çocuklar ritme uygun atlar; taş üzerinde atlamalar yapılır.	Ritim duygusu, dayanıklılık, koordinasyon; sırayla oynama ve paylaşım kùltürü.

Oyun Adı	Oynanış Biçimi	Kültürel, Fiziksel/Sosyal İşlevi
Cambilik	Manisa kentinde bilyeyi cambilik denmektedir. Cambilik ile Yuva, Murabba ve Vuruş oyunları oynanmaktadır.	İnce motor becerileri ve dikkat gelişimi.
Aç Kapıyı Bezirgân Başı	İki ebe vardır. Bir tekerleme söylerler. “Aç kapıyı bezirgan başı, kapı hakkı ne verirsin? Ne verirsin? Bir kutu, iki kutu ve üç kutu...”. Oyuncular ellerini birbirlerine dönük ve yukarı kaldırarak oyuncuları ebelemeye çalışırlar.	Ritim duygusu, dayanıklılık, koordinasyon ve sırayla oynama.
Dana Oyunu	Dana çomak denen tahta sopayı temsil etmektedir. Bir çukur kazılır ve buna dam adı verilir. Çomağı kısa olan kişiler çoban (ebe) seçilir ve dama atılmaya çalışılır.	Ritim duygusu ve dayanıklılık gelişir.

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Bu bağlamda başka bir örnek de Manisa Selendi ilçesinde yürütölen bir projedir. Selendi Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü 23 Nisan Etkinlikleri kapsamında Kazıklı İlkokul öğrencilerine eğitim merkezinde ustalar tarafından üretilen geleneksel ahşap çocuk oyuncakları ile kukla dağıtılmıştır. Günümüz toplumunda geleneksel oyun ve oyuncakların unutulmaya yüz tuttuğuna vurgu yapan Selendi Halk Eğitim Merkezi Müdürü Muhsin Kasap, “*birçok geleneksel oyun ve oyuncuğımız son yıllarda unutuldu. Şimdiki çocuklarla konuştuğumuzda sadece internet oyunların oynadıklarını söylüyorlar. Oysaki eski oyunlar bambaşka biz halk eğitimi merkezi olarak bu oyunları önemsiyoruz. İnşallah bu geleneksel oyunlarımızı ve oyuncakları tekrar gün yüzüne çıkarak gelecek nesillere göstermek olacaktır*” şeklinde ifade vermiştir. Tüm bunlar, geleneksel çocuk oyuncaklarının bir miras olarak nesiller boyu unutulmamasını sağlamaktır.

Oyuncak, bir oyun oynanması için gerekli olan temel nesne olarak literatüre geçmektedir. Örneğin, bir çocuk sadece bez bebek ile oyun kurabilmektedir. Halkbilimi açısından oyun aracı olarak görölen oyuncaklar, son dönemde fabrikalaşmanın sonucu olarak seri halinde üretilmektedir. Dolayısıyla, oyuncaklara erişim hem çocuk hem de aileler açısından kolay hale gelmiştir. Fakat geleneksel yaklaşım ile incelendiğinde, oyuncakların kökeninin ilk insana kadar gittiği varsayılmaktadır. İnsanlar her dönemde oynamak için becerilerini geliştirmek ve boş zamanlarını etkin kullanabilmek adına bir araca ihtiyaç duymuşlardır. Eski çağlarda da durumun bugünkünden farklı olduğu söylenemez. O dönemlerde, insanlar çocukları oynasın diye muhakkak bir araca ihtiyaç duymuş ve hatta o araçları kendileri üretmişlerdir. Hatta

öyle ki bazı durumlarda çocuğun kendi ürettiği oyun aracı bir “oyun” olarak görülmüştür. Örneğin, bir çocuğun ardı ardına dizdiği sandalyelerin bir treni temsil etmesi veya ahşaptan at oyması yapmak oyuncak üretimi temsillerine örnek olarak verilebilir¹¹.

Oyuncaklar incelendiğinde, çingirak, topaç, çember, yo-yo, bez bebekler, oyuncak arabalar, sallanan atlar, minyatür oyun figürleri ve salıncak her dönemde göze çarpanlardır. Bez bebek olarak ifade edilen kukla bebeklerin yapıma geleneği, özellikle Kula, Gördes ve Salihli’de yaşamaya devam etmektedir. Kula ve Gördes çocukların kilden ve çamurdan yaptığı hayvan figürleriyle de ön plana çıkmaktadır. Bir diğer önemli oyun aracı olan taş topaç veya ağaç topaç adlı oyuncak Manisa’nın kırsal bölgelerinde halen daha yaşatılmaya devam etmektedir. Çok sert topraktan yapılan ve iple döndürülen taş topaçlar çocukların birçok çok kabiliyetinin gelişmesine ve sosyalleşmesine aracılık etmektedir. Çocukların elleriyle yaptığı geleneksel oyuncaklardan bir diğer helikopter veya fırlaktır. Misina ipiyle yapılan fırladıklar büyük coşku ile çocuklar tarafından ipi çekilerek döndürülmeye çalışılmaktadır¹².

Genel bir perspektiften ele alındığında, oyuncakların tarih öncesi dönemlerden itibaren tarihsel süreç boyunca toplumların kültürel, ekonomik ve pedagojik ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendiği görülmektedir. Başlangıçta gündelik yaşamın bir parçası olan nesnelerin, zamanla çocuklara özgü ve bilinçli olarak üretilmiş araçlara dönüştüğü anlaşılmaktadır. Antik dönem yazılı kaynakları ile arkeolojik buluntular, oyun ve oyuncak olgusunun eski uygarlıklarda yalnızca eğlence amaçlı değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin aktarımı ve bireyin eğitimi açısından da önemli bir işlev üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çocuk oyunları ve oyuncaklarının hem eğitsel hem de sosyal boyutlarıyla ele alınması gereken, kendi içinde tutarlı ve süreklilik gösteren bir kültürel olgu olduğu söylenebilir.

2. GELENEKSEL TOPLANTILAR İLE İNANÇ VE İNANIŞLARA BAĞLI GELENEK VE UYGULAMALAR

Manisa kenti, kültür turizmi kapsamında yalnızca fiziksel mekânları ve mimari dokusuyla değil, nesilden nesille aktardığı toplumsal ve sosyal uygulamaları ile zengin bir kültürel birikim oluşturmuştur. Bu çerçevede geleneksel toplantılar, Manisa’nın somut olmayan kültürel mirası içinde önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel toplantılar toplumsal dayanışmayı güçlendiren, toplumsal belleği yaşatan ve yerel kimliğin üretilmesine ve güçlenmesine katkı sağlayan kültürel aktarım unsurları olarak kayda değer bir rol üstlenmektedir. Kendi içerisinde yazılı olmayan belirli kurallar, ritüeller ve sembolik anlamlar çerçevesinde gerçekleşen bu toplantılar, toplumun sosyal ilişkilerini düzenlemenin yanı sıra,

kültürel değerlerin, sözlü anlatıların ve geleneksel bilgi birikiminin sürekliliğini sağlayan ögedir. Bu yönüyle Manisa'daki geleneksel toplantılar, somut olmayan kültürel mirasın devamlılığı için akademik incelemeyi mecbur kılmaktadır. Bu kitap kapsamında incelenen geleneksel toplantılar Kula Yarenleri, Namaz Gecesi veya  ıtır Pıtır Gecesi, Nazar  ıkarma ve Nazarlık Yapma Gelenekleri, Yağmur Duası Törenleri ve Kandil Gecesi etkinlikleri başlıkları altında kısaca incelenmiştir.

Kula Yarenleri

Anadolu topraklarında önemli bir paya sahip olan yarenlik faaliyetlerinin bir  rneği de Manisa'nın Kula ilçesinde görülmektedir. Kısa ifadeyle yarenlik kavramının, Batı ve Orta Anadolu'da rastlanan ve geçmiş köklerinin Ahilik Teşkilatı'na dayandığı bilinmektedir. Buna ilaveten, kavram geleneksel erkek topluluklarını sembolize etmektedir. Birbiriyle yakın arkadaş olan erkeklerin bir araya gelerek organize ettikleri toplantıların çok eski tarihlere ve Orta Asya'dan Balkanlara kadar uzandığı tespit edilmiştir. Bu kültürel yapı, bazı toplumlarda "Barana, C mb  , Gençler Kurulu, Gezek, Oturak, Sohbet, Muhabbet, Ferfana, Keyif, Oda Teşkilatı" gibi farklı isimlerle ifade edilmektedir¹⁴. Yarenlik sistemi bir hiyerarşik sisteme sahiptir. Bu düzende; yaren ba ı veya ağa, kahya/yiğitba ı, yarenler ve çırak yani yeni katılanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaren ba ı topluluğun lideridir ve o ortamdaki düzeni kendisi sağlar. Kahya ise sistemin organizasyonundan sorumludur. Yarenler topluluğun birer  yesi olarak kayıtlara geçerken, çıraklar ise geleneği yeni öğrenen ve topluluğa yeni adım atmış kimseleri temsil etmektedir.

Günümüzde Kula ilçesinde yarenlik geleneği devam ederken, aynı zamanda düğünler de yarenler eşliğinde kutlanmaktadır. Örneğin, sünnetlerde sünnet olan  ocuk yarenler eşliğinde gezdirilmektedir. Bu durum, geleneğin nesilden nesile aktarılmasına olanak sağlanmaktadır. Bir yarenin verdiği röportaja göre "73 yaşındayım ve 60 yıldır Kula yaren ekibinde hizmet veriyorum. Kulamıza  zel 10 tane yerel t rk  vardır. O türküleri söyleyerek özel günlerde gösteri yaparız. Zeybek oynarız. Oyunlar oynarız. Yıllar önce ağalar, beyler yareni ve ta  yarenleri varmış. Ben Ta  Mahalle Yareninde yeti tim. Bu geleneği ömrümüz yettiğince devam ettirmeye çalışacağız"¹⁵.

Görsel 1. Kula İlçesi Yarenlik Faaliyetleri Temsili

Kaynak: <https://www.kulahaber.net/kula-da-dugunlerin-vazgecilmezi-yarenler/7510/>,
Erişim Tarihi: 16.12.2025

Özellikle tarihi Kula evlerinde gerçekleştirilen Yaren toplantıları ve eğlenceleri önemli bir kültür mirasıdır. Yaren geceleri turistik ürün olabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu gelenek, 18. yüzyıl Osmanlı mimarisinin eşsiz görünümünde ve Kula evlerinde yaşatılmaya devam etmektedir. Kula evleri oldukça otantik; ahşap, alçı ve kalem işi süslemelere sahip fiziksel yapılardır. Bu evlerde sürdürülen Yarenlik etkinliklerinde maşa zil ve darbuka gibi enstrümanlar ile geleneksel müzikler yapılmaktadır. Tüm bunlara ek olarak Manisa kentine özgü yöresel yemekler yenmektedir. Kültür turizmi perspektifinden incelendiğinde, hem fiziksel bir çekicilik olarak Kula Evleri hem de somut olmayan kültürel miras olan Yaren etkinlikleri bütünleşik bir yapıda turiste sunulabilir. Bu bağlamda, çok sayıda turist bölgeyi ziyaret etmesi teşvik edilebilir.

Yarenlik kültürünü devam ettirme niyetinde olan Kula Gençlik Efe Yaren Ekibi Başkanı İsmet Karabulut gazeteye verdiği bir röportajda, Yaren kültürüyle çocukluğunda tanıştığını ve dost, yakın arkadaş anlamına gelen yarenliği özümstediklerini; çocukken dedelerimiz elimizden tutup yarene götürdüğünü ifade etmektedir. *“Bu sadece bir eğlence etkinliği değil, örf ve adetlerimizi, oturup kalkmamızı, büyüklere ve küçüklere saygıyı öğrendiğimiz bir gelenek ve 40 yıldır yaşatılan bu geleneğin ilerleyen yıllarda devamlılığını sağlayacak her türlü adımı atacağız”* şeklinde ifade etmiştir¹⁶.

Namaz Gecesi veya Çıtır Pıtır Gecesi

Recep ayının ilk cuma gecesi Regaip Kandili olarak geçmektedir. Toplum arasında Allah'ın kullarına rahmet, nimet ve ihsanını bu gecede pek çok hatta yağmurlar gibi yağdırdığından bu adla anıldığı ifade edilmektedir. Manisa kentinde yaşayan halk büyükleri bu gecelere “Namaz Gecesi”; çocuklar ise

“  t r p t r gecesi” demektedir. Namaz Gecesi fetih hat ras  olarak yüzyıllardan beri milli ve dini duygularla kutlanmaktadır. Bu gecenin bu denli co  kuyla kutlanması Manisa kenti halkına ait bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gece aynı zamanda Bizanslılara kar   elde edilen fethin kutlama geleneği olarak günümüze kadar gelmi tir¹⁷. Bu konuda yer alan bir efsaneye göre, Saruhan Bey y netimindeyken Türkler kenti bu gecede fethetmi tir. Bir kaynakta efsane    şekilde anlatılmaktadır. *“Saruhan Bey, Bizanslılardan Manisa’y  almak üzere  ehrin doğusunda askerleriyle mevzilenmi tir. Karanlık basınca, keçilerin boynuzlarına mum yakt r p, onları    y nden Manisa Kalesi  zerine s irm  . Bizanslılar kalenin doğu kapısını a m  lar ve iki ordunun askerleri K rt k’ta gece boyunca  arp   m  lar. Sabaha kar   Bizanslılar batıya doğru kaçmaya ba lam  , Türk askerleri de onları kovalıyorm  . Bu sırada horozlar ötmeye ba lam  , Türk askerleri takibi bırakm  lar. Horoz sesinin duyulduğu yere o günden bugüne “Horozköy”, Bizanslıların kırıldığı yere de “K rt k” denilmiş. O günden sonra Manisa’da Namaz Gecesi (Regaip Kandili) hep bir fetih y ld n m   olarak kutlanm  tır”¹⁷.*

Regaip kandilinden bir süre önce irili ufaklı mumlar, kandil helvası, hayır helvası,  eker,   ven ve susamdan yapılan kar gibi beyaz helvalar ve hayır helvası denen bu yiyecekler kom  lar arasında dağıtılmaktadır. Manisa kentinde ni anlı kızlar için Namaz Gecesi oldu a önemlidir. Regaip Gecesi’nde ni anlı kızın evine ka ıttan yapılmış rengarenk mumlar ve tepsiler içerisinde hediyeleri götürülürdü. Bu tepsilerde, elbiselik kumaşlar, çoraplar, kolonya, terlik ve elbise bulunmaktadır.  zeri süslenen bu tepsiler kaynana ve diğer aile bireyleri tarafından nişan kızının evine g t r lmekteydi. Kandil gecesi erkek taraf  kız tarafının evine gelir, helvalar yenir ve patlayıcı maddelerle kutlama yapıld ¹⁸. Bu nedenle, bu özel geceler yerel halk açısından oldu a önemlidir.

Nazar  ıkarma ve Nazarlık Yapma Gelenekleri

İnanç geleneklerinin önemli unsurlarından biri nazar inancı ve buna bağlı olarak gelişen nazarlık yapma gelene idir. Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan tarihsel g   süreci boyunca, nazar inancının farklı coğrafyalarda  e itlenerek varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Şamanizm temelli inanç dünyasında şekillenen bu inanç, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra da büyük  l de korunmuş ve gündelik yaşam uygulamaları içinde yaşamaya devam etmiştir.

Nazar olgusuna atfedilen olumsuz etkileri bertaraf etmeye yönelik uygulamalar, zamanla inanç sisteminin maddi kültür unsurlarıyla b t nle mi  ve çeşitli objeler aracılığıyla somutla m  tır. Bu bağlamda nazarlıklar, nazar inancının en belirgin ve somut kültürel göstergeleri arasında yer almaktadır. Kötü bakışın ya da kiskan lık duygusunun insanlar, hayvanlar veya nesneler üzerindeki olası zararlarını önlemek amacıyla kullanılan nazarlıklar; Anadolu

coğrafyasında farklı biçim, malzeme ve üretim teknikleriyle ortaya çıkmış, dönemsel ve bölgesel koşullara bağlı çeşitlenerek günümüze kadar ulaşmıştır¹⁹.

Nazar inancı, Anadolu coğrafyasında çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Mezopotamya’da yaklaşık iki bin yıl boyunca varlıklarını sürdüren Sümerlerin nazarlık olarak kullandıkları şekil ve figürlerin, Eski Mısır ve Mohenjodaro kültürlerine ait objelerle benzerlikler gösterdiği bilinmektedir. Küçük antilop, akrep, su aygırı ve balık gibi figürler bu kültürlerde nazarlık amacıyla kullanılmıştır. Anadolu’da gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda da nazar inancıyla ilişkilendirilebilecek çeşitli figürlü objelere rastlanmıştır. Bu buluntular arasında kaplumbağa ve baykuş gibi hayvan figürleri yer almaktadır. Ayrıca Alaca Höyük’ün Kalkolitik tabakasında, insan idolleriyle birlikte tavşan idollerinin de bulunması, nazar inancının ve buna bağlı koruyucu sembollerin Anadolu’daki erken dönemlere kadar uzandığını göstermektedir²⁰.

Görsel 2. Sinek Sarayı

Kaynak: Kalkınmakütüphanesi, 2014.

Bu geleneğin Manisa kentine yansımaları “sinek sarayı ve cıngıl yapma” geleneği olarak yansımıştır. Cıngıl literatürde “*renkli kumaş karpınlarından kesilmiş kare veya çiçek biçimi parçaların buğday saplarından kesilmiş borucuklarla, birlikte ip üzerine dizilip, bir çerçeve üzerine sıralanması ile yapılmış eşya*” olarak ifade edilmektedir²¹(Görsel 2). Kare küçük ve renkli parçalar buğday saplarıyla örtülür ve uzun saçak dizilerine asılmaktadır. Manisa kenti Yunt Dağı Bölgesinde Sinek Sarayı yapma geleneği halen daha yaşatılmaktadır. Özellikle Obasya Turizm Geliştirme Kooperatifi tarafından yapımına devam edilmektedir. Bölgeyi ziyaret eden turistlere satılmaktadır.

Yağmur Duası Törenleri

Yağmur duası veya hayrı olarak literatüre geçen gelenek çok uzun yıllardır devam eden ve günümüzde de varlığını sürdüren bir tören olarak kayıtlara geçmektedir. Bu etkinliklerin temel amacı bölgenin mevsimlerinin kurak geçirmesi ve halkın yağmur yağmasını dilemesi olarak özetlenebilir. Bu gelenek Manisa kentinin önemli somut olmayan kültürel miras değerlerinden biridir. Bu gelenek Manisa'nın çevre ilçelerinin neredeyse tamamında sürdürülmektedir. İncelenen haberler ışığında, halkın sık sık yağmur duasına çıktığı; yağmur yağması için bir araya gelerek dua ettiği ve adak adadığı görülmüştür. Buna ek olarak, dua geleneğine katılım gösterenlere orada hayır yemeği de organize edilmektedir. Bu etkinliklere ilçenin neredeyse tüm halkı yani binlerce insan katılım göstermektedir. Halkın bu geleneği yaşatma çabasına ilaveten, yerel idareler ve yönetimler de o gün etkinliğe maddi ve manevi yönüyle katılım göstermektedir. Örneğin, Manisa'nın Sarıgöl ilçesinde organize edilen hayır etkinliğine Çavuşlar ilçesi halkı da katılım göstermiş ve etkinliğin yapılması adına herkes yemek hazırlayıp Cuma namazını takiben Kabaklı Dede Mevkiinde topluca dua etmişlerdir. Bu etkinliğe yaklaşık 600 kişi katıldığı belirtilmektedir²². Bir diğer habere göre, Manisa'da yaklaşan kış aylarına rağmen henüz yağış düşmeyince cuma namazı öncesi yağmur duası yapılmıştır. Şehzadeler ilçesindeki tüm camiler de yapılan duaya binlerce kişi "amin" diyerek katılmıştır. Bir başka habere göre, Turgutlu ilçesinin Avşar Mahallesinde, hava sıcaklığının mevsim normallerinin dışında seyretnmesi ve bu nedenle yağışın az olması halkı yağmur hayrı ve duası yapmaya teşvik etmiştir. İlçede tarım arazilerinin zarar görmemesi ve su kaynaklarının dolması için yağmur duası yapılmıştır ve halka hayır yemeği verilmiştir²³.

Kandil Gecesi Gelenekleri

Müslümanlar Regaip, Miraç, Berat, Kadir ve Mevlit Gecelerinin inançları bakımından kutsal olduğuna inanmaktadır. Eski dönemlerde, Türk toplumu Kandil Gecelerinde her tarafı ışıklarla donatmaktaydı. Özel olan bugünün öncesinde bireyler üç veya bir hafta önce oruç tutmaya başlar, kandil gecesinin ertesi günü oruç sona ererdi. Bu gecelerde amaçlanan bireylerin her türlü günah bilinen davranışlardan sakınmaları olmaktadır. Evliya Çelebi seyahatnamesi "Süleyman Han Kanuni asrında camilerde, mescitlerde ve tersane gözlerinde, dükkanlarda ve evlerin kapıları önünde gece vakti birer kandil ikad eylemek kanun idi." Kandil tebriği çok önemli varsayılmaktadır ve el öpüp kandilin mübarek olsun demek önemli olmaktadır. Kandil tebrikleri kandil akşamı başlamaktadır. Öğlen veya ikindi vakti gidildiğinde büyük minare gösterilerek kandil daha yanmadı denmekteydi²⁴. Bu tür gelenekler özellikle yerel toplumun

bir kimlik kazanmasında ve insanlar arası kùltürel bağın kuvvetlenmesine aracılık etmektedir.

SONUÇ

Bu bölümde Manisa kentine miras kalan çocuk oyunları ve oyuncakları, geleneksel toplantılar ve inanç temelli etkinlikler incelenmiştir. Bu bölümde bahsi geçen tüm unsurlar eğlence motivasyonunun yanı sıra içerisinde ritüelleri, gelenekleri ve inançları kapsayıcı bir yapıya sahiptir. Tüm bu pratikler toplumsal dayanışmayı, sosyalleşmeyi ve kùltürlerarası aktarımı sağlayan temel kùltürel bileşenlerdir. Bölümde incelenen geleneksel oyun ve oyuncaklar, inanca dayalı ve diğer toplantı uygulamaları bireyin topluma aidiyetini, ortak değerlerin yeniden üretimini ve sosyal etkileşimi artırma kapasitesiyle önemli bir somut olmayan kùltürel miras olarak günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde teknolojik gelişmeler doğrudan oyun ve oyuncak endüstrisindeki gelişmeleri etkilemiştir. Bu yüzyılda, çocuklar teknolojik aletleri ve yazılımları bir oyun aracı olarak görmektedir. Ayrıca, sokakta yani evin dışarısında oyun oynama kùltürü oldukça azalmıştır. Geleneksel oyunların ve oyuncakların yerini modern yaklaşımlar almıştır. Sanayileşmenin beraberinde getirdiği üretim teknolojisi ile birlikte özellikle de oyuncaklar seri üretime dönmüştür. Günümüz modern ebeveynleri çocukları için oyuncakçılarda satılan oyuncakları almaktadır. Geçmişte el ile yapılan bez mendil ile ebelemece oynanırken, bugün için bu kùltürün devamının getirilmesi neredeyse imkansız hale gelmiştir. Ancak bu kùltürün devamı çok önemlidir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin iş birliği ile kùltürel mirası yaşatma projelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlara ek olarak, modern ve klasik dönemi birlikte ele alacak araştırmalara ve faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer yandan, oyunlar ve temsilleri o bölge ve insanı hakkında önemli ölçüde bilgi verdiği için, o bölgeyi ziyaret eden turistler açısından da önemli bir bilgi kaynağı olarak görülebilir. Dolayısıyla, mirasın yaşatılması elzemdir.

Öte yandan, geleneksel toplantılar ve inanışa bağlı gelenekler kùltürel mirasın devamı için önemlidir. Bu etkinliklerin pek çoğu modern hayatın getirdiği özellikler ile birlikte özellikle kent merkezinde unutulmaya yüz tutmuştur. Ancak, günümüzde bu gelenekler Manisa'nın çevre ilçelerinde hayat bulmaya devam etmektedir. Özellikle Yarenlik geleneği önemli bir mirastır. Bu geleneği dededen devralan kimseler, gelecekte de devam ettirme niyetindedir. Bu bağlamda, Yarenlik faaliyeti ile ilgilenen grupların yerel yönetimler ve eğitim paydaşları ile iş birliği içerisinde olup, bunu bir turistik ürün olarak sunabilecekleri düşünülmektedir. Buna ek olarak, özellikle inanç temelli toplantılar yerel kùltürün sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Bu aktiviteler, kùltürel kimlik inşası ve devamlılığı konusunda ön plandadır.

Tüm bu bileşenler bir ürün altında tanıtılarak kültür turizmine hizmet edebilir niteliği taşımaktadır.

Günümüz dünyasında modernleşme, kentleşme ve dijitalleşmenin hız kazanması, Manisa'ya özgü geleneksel uygulamaların bir bölümünün zamanla işlevini yitirmesine ya da farklı biçimlere evrilmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda, geleneksel oyunların, toplantıların ve uygulamaların bilimsel yöntemlerle kayıt altına alınması, akademik araştırmalarla desteklenmesi ve eğitim ile kültür politikaları kapsamında değerlendirilmesinin önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Yerel yönetimler, eğitim kurumları ve STK'lar arasında geliştirilecek sürdürülebilir iş birlikleri aracılığıyla bu kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması mümkün olacaktır. Sonuç olarak, Manisa'nın geleneksel ve kültürel toplantı uygulamaları geçmişle gelecek arasında süreklilik sağlayan bir bağ oluşturmakta ve bölgenin kültürel kimliğinin korunması ile zenginleştirilmesinde temel bir rol üstlenmektedir.

Kaynakça

- ¹Özdemir, N. (2006). *Türk Çocuk Oyunları II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ²T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (1991). *Ortak Miras Türk Dünyasında Ortak Kültürel Değerler*. Ankara: Popüler Akademi.
- ³TDK (1988). <https://tdk.gov.tr/yayinlar/yayinlar-yayinlar/turk-dil-kurumu-yayinlari/>. Erişim Tarihi: 10.12.2025.
- ⁴Özdemir, B. (2010). *Maenisa Yöresi Folkloru*. Manisa: Manisa Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- ⁵Boratoğlu, P. N. (2020). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Bilgesu Yayıncılık.
- ⁶Boratoğlu, P. N. (2020). A.g.e.
- ⁷Boratoğlu, P. N. (2020). A.g.e.
- ⁸Özdemir, N. (2006). A.g.e.
- ⁹Akgül, H. (1987). *Manisa Folkloru*. Manisa: Manisa Turizm Derneği.
- ¹⁰T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2025). <https://manisaarge.meb.gov.tr>. Erişim Tarihi: 10.12.2025.
- ¹¹Çelik, A. ve Yıldız, S. (2015). “Ege Bölgesi Geleneksel Çocuk Oyunları: Manisa Örneği.” *Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 28(2), 45-63.
- ¹²Kaya, F. (2012). *Somut Olmayan Kültürel Miras ve Çocuk Oyunları*. İstanbul: Ege Yayınları.
- ¹³Özdemir, N. (2006). A.g.e.
- ¹⁴Arslan, M. (2010). Kula’da eğlenerek öğreten bir sosyal kurum: yaren. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 3(6), 74-80.
- ¹⁵<https://www.kulahaber.net/kula-da-dugunlerin-vazgecilmezi-yarenler/7510/>.
- ¹⁶Altıparmak, K. (2019). <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/yaren-kulturu-tarihi-kula-evlerinde-yasatiliyor/1655572>. Erişim Tarihi: 13.12.2025.
- ¹⁷Pehlivan, G. (2012). *Manisa Şehrinde Evliya Kültü*. İzmir : Tıbyan Yayıncılık. - Manisa Valiliği. (2012). *Manisa Rehberi 2012*. Manisa: Manisa Valiliği Yayınları.
- ¹⁸Ergun, N. (2007). *Türk Halk Oyunları ve Kültürel Miras*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- ¹⁹Begiş, H. N. (2022). Anadolu Nazar İnancı Ve Nazarlıklar. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi*, 5(Özel Sayı 3), 170-187.
- ²⁰Çıblak, N. (2004). Halk Kültüründe Nazar ve Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 15, 103-125.

- ²¹ Zafer Kalkınma Ajansı (2014). Yunt Dağı Turizm Destinasyonları Projesi. <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/yunt-dagi-turizm-destinasyonlari.pdf>
- ²²Demirer, M. (2025). Salihli’de binlerce kişinin katıldığı yağmur duası ve hayır yemeği. <https://www.manisahaber.com/salihlide-binlerce-kisinin-katildigi-yagmur-duasi-ve-hayir-yemegi>. Erişim tarihi: 13.12.2025.
- ²³Anonim (2020). Manisa’da yağmur duası. <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/manisada-yagmur-duasi,kcI-Rfu9PkGCqw5e8Dm7OQ/1>. Erişim Tarihi: 10.12.2025.
- ²⁴ Akgül, H. (1987), A.g.c.

Manisa’da Geleneksel Festivaller

GİRİŞ

Sosyal uygulamalar, ritüeller ve şenlik etkinlikleri, toplumların ve grupların yaşamlarını yapılandıran, toplumun birçok üyesi tarafından paylaşılan, kimlik duygusunu ve geçmişle bağı güçlendiren faaliyetlerdir¹. Sosyal uygulamalardan festivaller hem kültürün hem de somut olmayan kültürel miras kavramının önemli bir birleşenidir. Festivallerin yaşatılması, koruma altına alınmasının yanı sıra gelecek nesillere aktarılmasıyla mümkün olabilmektedir. UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003)², kültürel uygulamaların korunmasının yalnızca sergilemeyle sınırlı kalmaması gerektiğini vurgulamakta, bunun toplulukların, grupların ve bireylerin geniş katılımıyla mümkün olabileceğini belirtmektedir. Festivaller, yerel halk başta olmak üzere yerli ve yabancı ziyaretçilerin katılımıyla gerçekleşmekte ve böylelikle nesilden nesile aktarılmaktadır. Kültürel belleğinin korunmasında ve aktarılmasında önemli rol oynayan festivaller, etkin bir yönetimle destinasyon kimliğini güçlendirmekte ve destinasyonu daha görünür hale getirmektedir.

Manisa’da kültür, gastronomi ve inanç temalı etkinlikler öne çıkmaktadır. Mesir Macunu Festivali başta olmak üzere Manisa Tarzanı ve Çevre Günleri, Uluslararası Yunus Emre Günleri gibi kültürel etkinliklerin kente yönelik aidiyet duygusunun oluşmasında, yerel hikâyelerin yaşatılması ve aktarılmasında önemli bir yeri vardır. Ayrıca Manisa, Türkiye’nin önde gelen tarım kentlerinden biri olduğundan, gastronomi temalı festivallerin kent genelinde yoğun olarak düzenlendiği görülmektedir. Üzüm, zeytin, kiraz, karpuz ve kavun üretiminin yapıldığı ilçelerde gastronomi festivalleri organize edilmektedir. Manisa’daki gastronomi ve tarımsal ürün temalı festival ve şenliklere Adala Şeftali Şenliği,

Taylan Üzüm Şenliği, Uluderbent Kiraz Festivali, Kavun Karpuz Festivali örnek gösterilebilir. Kentte geleneksel spor ve rekreasyon etkinlikleri de düzenlenmektedir. Yağlı güreşler, deve güreşleri, cirit festivalleri ve uçurtma şenlikleri yerel halk ve ziyaretçiler için rekreasyonel aktiviteler sunmaktadır. Ayrıca, geleneksel spor kültürünün önemli bir parçası olan deve ve yağlı güreşler, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren organizasyonlardır.

Manisa’da geleneksel olarak düzenlenen festivaller Tablo 1’de gösterilmiştir. Festivallerin ilçelere yayılım gösterdiği; düzenleme tarihlerinin nisan-eylül aylarında yoğunlaştığı; il genelinde düzenlenen festival ve şenliklerin, gastronomi, inanç, kültür ve spor temalarında olduğu görülmektedir.

Tablo 1 Manisa’da Düzenlenen Festivaller/Etkinlikler

Festival / Etkinlik Adı	Yer	Tarihi	Tema / Kategori
Adala Şeftali ve Kültür Şenliği	Salihli – Adala	Temmuz 2.haftası	Gastronomi- Şeftali- Halk kültürü
Bağbozumu Geleneksel Yörük Kültür Şöleni	Şezadeler	4 Eylül	Gastronomi- Bağcılık- Halk kültürü
Bağbozumu Şenlikleri	Saruhanlı	07 Eylül	Gastronomi- Bağcılık
Bağdatlı Sultan Alevi Kültürünü Tanıtma ve Sanat Etkinliği	Kula	Ekim	İnanç- Kültür
Börez Köyü Kiraz Festivali	Gördes	Haziran	Gastronomi -Kiraz
Cirit Festivali (Tütün ve Cirit Festivali)	Selendi	01 – 03 Eylül (2025 yılında ilk kez düzenlemiştir)	Spor- Geleneksel spor
Çağlak Festivali ve Zeytin Şenlikleri	Akhisar	Mayıs 3 – 4. Hafta	Gastronomi- Zeytin
Çam Festivali	Kırkağaç	Mayıs – 2. Hafta	Tarım – Doğa – Yöresel Ürün
Çilek ve Kültür Sanat Festivali	Köprübaşı	Mayıs	Gastronomi- Çilek
Geleneksel Deve Güreşi Şenlikleri	Ahmetli	Mart	Spor-Geleneksel güreş
Geleneksel Kula Yağlı Pehlivan Güreşleri	Kula	Eylül	Spor-Geleneksel güreş
Karaelmas Kültür ve Sanat Festivali	Soma	Haziran – 1. Hafta	Kültür-Sanat
Kavun Karpuz Festivali	Gölmarmara	Temmuz 4. Hafta – Ağustos 1. Hafta	Gastronomi- Kavun, karpuz
Kıranköy Uçurtma Şenliği	Gördes	Mayıs – 2. Hafta	Doğa-Rekreasyon

Manisa Mesir Festivali	Merkez	Mart- Nevruz Bayramı ve Mesir Macunu Karma Töreni Nisan Son haftası- Manisa Mesir Festivali	Kültür-Tarih-Sağlık-Gastronomi
Manisa Tarzanı ve �evre Günleri	Merkez	31 Mayıs – 05 Haziran	�evre-Doğa-Kültür
Pınar Köyü Kiraz Festivali	Selendi	Haziran – 2. Hafta	Gastronomi-Kiraz
Sarıg�l Sultaniye �z�m Festivali	Sarıg�l	Eylül	Gastronomi – �z�m
Sinema Günleri	Demirci	Eylül	Kültür-Sanat
��ir �kindileri	Salihli	Kasım	Kültür-Edebiyat
Taytan �z�m ve Kültür �enli�i	Salihli	Ağustos	Gastronomi-�z�m
Uluderbent Kiraz Kültür ve Sanat Festivali	Alaşehir – Uluderbent	Haziran	Gastronomi- Kiraz-Kültür
Uluslararası T�rg�tl� Kültür Sanat ve Ba�bozumu �enlikleri /Ba�bozumu ve Kurtuluş �enlikleri	T�rg�tl�	01 – 07 Eylül	Kültür-Sanat-Bağcılık
Uluslararası Yunus Emre Günleri	Yunusemre	11-17 Aralık	�nan�-Kültür
Yuntda�ı Ya�lı G�re�leri	Yunusemre	Eylül	Spor-Geleneksel g�re�
Yunus Emre'yi Anma Etkinlikleri	Kula	Eylül 2. haftası	�nan�-Kültür

Kaynak: Manisa  l Kültür ve Turizm M d rl    , 2025³.

Bu bölümde Manisa'da düzenlenen festival ve şenlikler ele alınacaktır. Festivallerin hik yelerine, ritüellerine, tematik içeriklerine ve düzenlendikleri mek nlara yer verilecektir. Ayrıca bu etkinliklerin turizm talebi yaratmadaki potansiyel etkileri incelenecektir.

1. MESİR MACUNU FESTİVALİ

Mesir Macunu Festivali, sadece Manisa'nın değil, Türkiye'nin en köklü ve uluslararası tanınırlığı yüksek somut olmayan kültürel miras unsurları arasında yer alır. Manisa kentinin sembolü haline gelmiş Mesir Macunu Festivali, 2025 yılında 485'inci kez düzenlenmiştir. 16. Yüzyılda tarihi bir olaya dayanan hik yesiyle 2012 yılında UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne kaydedilerek evrensel değeri tescillenmi tir. Festival, kültür, manevi miras,

milli değerler, gelenek, din, tarih, sağlık ve gastronomi gibi pek çok unsuru içerisinde barındırmaktadır ^{4,5}.

Festivalin hikâyesi Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'in eşi ve Kanuni Sultan'ın annesi Hafsa Sultanın hastalanmasına dayanır. Hafsa Sultanın şifa bulması için ünlü hekim Merkez Efendi, 41 çeşit bitki karışımından elde ettiği özel bir macun hazırlar. Rivayete göre, Hafsa Sultan'ın bu karışımdan şifa bulur. Ardından macunun halka saçılması bir gelenek haline gelir ve zamanla Manisa'nın kültürel hafızasında yer eden simgesel bir ritüele dönüşür⁶.

Mesir macunu nesilden nesile aktarılan pişirim tekniği, karma işlemi ve reçete ile hazırlanır. Macunun reçetesinde anason, çörekotu, hardal tohumu, havlıcan, hindistan cevizi, karabiber, karanfil, kimyon, kişniş, rezene, safran, sakız, sinameki, tarçın, vanilya, yenibahar, zencefil gibi 41 çeşit bitki ve baharat bulunur. Macunu hazırlayan aşçıbaşı kullanılan bitkilerin tazeliğini ve pişirim oranlarını kontrol eder. Mesir hazırlık ve pişirim aşamasında aşçıbaşı bilgisini yanındaki çıraklarına anlatır. Böylelikle bu kültürel miras gelecek kuşaklara aktarılır⁷.

Festival etkinlikleri her yıl Nevruz zamanında başlar. Öncelikle dualarla karma seremonisi gerçekleşir. Bu tören mesir hazırlık sürecini simgesel olarak temsil eder. Günümüzde karma törenine yerel yöneticiler, devlet temsilcileri ile yerel halk katılmaktadır. Karmadan sonra festival süresince çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Tarihsel süreçte savaşlar, salgın hastalıklar, vb. nedenlerle kesintiye uğramıştır. Ancak halkın talebi ve yöneticilerin desteğiyle günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Festivalde kortej yürüyüşü, temsili Hafsa Sultan ve Merkez Efendi karakterlerinin canlandırılması, halk oyunları gösterileri, macun karma törenleri, çocuk oyunları, yemek yarışmaları ve halk konserleri gerçekleştirilmektedir. Etkinlerdeki bu çeşitlilik, festivalin hem yerel halk hem de farklı motivasyonlara sahip turistler için çekici bir destinasyon ürünü olmasını sağlamaktadır. Döner ve Tepeci'ye (2014) göre, kültürel etkinliklerin destinasyon markalaşmasına katkısı, sundukları özgün deneyimlerin bütüncül bir hikâye ile ziyaretçiye aktarılmasıyla mümkündür⁸.

Görsel 1 Mesir Saçımı

Kaynak: VisitManisa, 2025⁹.

Festivalin en ilgi çekici bölümü mesir da ıtımıdır. Kalabalık içerisinde yerel halk ve ziyaretçiler saçılan mesirleri kapmaya çalışır. Mesir kapanların dileklerinin ger ekle e ine inanılır (Bknz. Görsel 1). Festivalde, Sultan Cami’nin kubbe ve  erefelerinden halka tonlarca mesir macunu saçılmaktadır. Mesir saçımı, cömertlik, paylaşım ve bereket gibi anlamları sembolize etmektedir ¹⁰. Geleneksel olarak saçılan macun, camii avlusunda toplumsal statü gözetmeksizin toplanan binlerce insanda eğlence ve topluluk ruhu yaratmaktadır.

Halka saçılan mesir macunları “Manisa’yı Mesir’i Tanıtma ve Turizm Derneği” tarafından üretilmektedir. Her yıl tonlarca mesir macunu halka dağıtılmaktadır. 2025 yılında festival programının daha geniş kitlelere duyurulması için mesirmacunu.org sitesi kurulmuştur. Bu platformda lezzet,  ifa, eğlence, kültür-sanat ve enerji temalarıyla gerçekleşen etkinlik programları payla ılmı tır¹¹.

Festival ayrıca Manisa’nın gastronomik kimliğini ön plana çıkaran önemli bir araçtır. Mesir macunu, gastronomik bir ürün olmasının yanı sıra, sembolik anlamlar taşıyan kültürel bir ögedir. Bu yönüyle festival, gastronomi turizmi ile kültür turizmi arasında güçlü bir kesişim alanı yaratmaktadır¹². Mesir Festivali, tarih, sağlık, gastronomi, inanç ve eğlence temalarını bir arada sunarak,  ehrin “ ehzadeler Kenti” ve “ ifa Kenti” imajını güçlendiren en önemli turizm etkinli idir^{13,14}.

Mesir Macunu Festivali, Manisa'ya önemli bir kültür turizmi potansiyeli kazandırmaktadır. Festival süresince kente yerli ve yabancı ziyaretçi gelmektedir. Böylelikle şehirde konaklama, yeme-içme, ulaşım gibi hizmet sektörlerinde hareketlilik yaşanmaktadır. Ancak festivalin yüksek turizm potansiyeli göz önüne alındığında, hakkettiği ziyaretçi sayısına ulaşamadığı ve turizmden yeterli payı alamadığı görülmektedir. Her ne kadar Mesir Macunu Festivali güçlü bir turizm potansiyeline sahip olsa da çeşitli yapısal ve yönetsel sorunlarla karşılaşmaktadır¹⁵. Bu sorunlardan ilki, festivalin aşırı protokol ve tören odaklı bir yapıya sahip olmasıdır. Mesir saçımı ritüeli güçlü bir simgedir. Ancak diğer festival etkinliklerinin gün ve mekanlara yayılmasında yeterli çeşitlilik sağlanamamaktadır. Tarihi hikayesinden de anlaşılabilceği gibi Mesir Festivali devlet tarafından organize edilmektedir. Tarihi hikayede Merkez Efendi ve Hafsa Sultan macunu cami minaresinden halka saçarken, hükümet protokolü ön planda yer almaktadır. Bu durum, ziyaretçi deneyiminin sınırlı kalmasına yol açabilmektedir^{16,17}.

İkinci önemli sorun, çevre ve taşıma kapasitesi konusundaki planlama eksiklikleridir. Festival süresince kent merkezinde yaşanan yoğunluk, trafik ve güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Kültürel etkinliklerin plansız büyümesi, uzun vadede hem yerel halkın memnuniyetini azaltmakta hem de ziyaretçi deneyimini olumsuz etkilemektedir¹⁸. Üçüncü sorun, festivalin uluslararasılaştırma düzeyinde gözlemlenen yetersizliklerdir. Uluslararası bir festival statüsünde olmasına rağmen, yabancı ziyaretçilere yönelik çok dilli anlatım, rehberlik ve dijital içerik konularında sınırlılıklar mevcuttur. Söz konusu durum, festivalin küresel ölçekte algılanan değerini zayıflatmaktadır¹⁹.

Tepeci vd. (2022) festivalin eksikliklerinin olduğunu, festival yönetiminin destinasyonun tanıtımına katkı sağlamada yetersiz kaldığını ve ekonomik fayda yaratmada arzulanan hedeflere ulaşamadığını belirtmiştir. Festivalin eksiklikleri konusunda dört temel konu ön plana çıkmaktadır²⁰:

- Program yetersizliği: Festival programı kültürel değerleri yeterince yansıtamamaktadır. Festivalin kimliğine uygun olmayan sanatçıların davet edilmesi ve her yıl aynı etkinliklerin tekrarlanması ziyaretçi ilgisinin azalmasına neden olmaktadır. Katılımcılar, özgün kültürel değerleri deneyimlemek ve güncellenen bir program görmek istemektedir.
- Turist ilgi düzeyi: Köklü geçmişine rağmen, Mesir Festivali turistlerden gerekli ilgiyi görememektedir. Festival zamanında Manisa'ya gelen ziyaretçi sayısı paydaşların beklentilerinin altında kalmaktadır. Katılımcılar genellikle yerel halktan oluşmaktadır. Festival, yerli ve yabancı turistleri çekme konusunda başarı sağlayamamaktadır.

- Tanıtım yetersizliği: Tanıtım faaliyetleri için daha büyük b t  e ayrılması gerekmektedir. Sosyal medya tanıtımları, turizm fuarlarına katılım, TV programları ve belgeseller etkili olabilir. Mesir macununun ‐sağlık‐ teması ve Manisa’nın özgün değerlerini  ne çıkaran bir pazarlama dili, katılımı teşvik edecektir.
- Paydaş i  birliği eksikliği: Festival yönetiminde profesyonel uzmanlık eksikliği görülmektedir. Paydaşlar arası i  birliği sınırlıdır. Mevcut yapıda kararların üst makamlar tarafından alınması, yaratıcı fikirleri engellemektedir.

2. MANISA TARZANI ve ÇEVRE G NLER 

Manisa Tarzanı olarak bilinen Ahmet Bedevi, Kerküklü bir Türkmen’dir. I. Dünya Savaşı’na katılmıştır. Kazım Karabekir komutasında görev yapmış, verdiği hizmetlerden ötürü Türkiye Büyük Meclisi tarafından  stiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Savaş sonrasında Manisa’ya yerleşmiş, kentin yeniden yapılandırılmasında önemli görevler üstlenmiştir. Özellikle kentin ye illendirilmesinde  ne çıkan bir isim olmuştur.

Ahmet Bedevi, Spil Dağı’nda bir kulübede yaşamıştır. Yaz-kış kısa şort, lastik ayakkabı, uzun saç ve sakal ile dolaşması nedeniyle yerel halk ona ‐Manisa Tarzanı‐ adını vermiştir. 1933 yılında Manisa Belediyesi’nde d    k maaşla bahçivan yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştır. Kazancını ihtiyaç sahipleriyle paylaşarak yardımsever bir hayat s rd rm    t r. Ahmet Bedevi 31 Mayıs 1963’te vefat etmiştir. Halk tarafından tanınan ve sevilen Tarzan, heykeli dikelererek  l ms zleştirilmiştir. Her yıl ölüm yıldönümünde adına tören d zenlenmektedir²¹. Tarzan Manisa’ya mal olmuş sembolik bir kişidir.  smine yaşatabilmek için birçok yerel işletmeye, okula, caddeye isim olmuştur. 1995 yılından beri Manisa Spor taraftarları kendilerini Tarzanlar olarak adlandırmaktadır²².

Görsel 2: Manisa Tarzanı

Kaynak: Manisa Valiliği, 2025²⁴.

Manisa Tarzanı her yıl haziranın ilk haftasında çevre günleri kapsamında anılır. Etkinlikler genellikle Manisa'nın farklı mekanlarında gerçekleşir. Manisa Tarzan'ının mezarı başında anılmasından sonra, doğa yürüyüşleri, doğa temizliği, çevre temalı paneller ve söyleşiler, bisiklet turu, ağaç dikimi ve çeşitli atölye çalışmaları gerçekleştirilir²³. Gerçek bir doğasever olan Tarzanı anma kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin ortak amacı, yerel halkın ve ziyaretçilerin sürdürülebilir çevre anlayışını geliştirmek ve doğa farkındalığı arttırmaktır. Dolayısıyla Manisa Tarzanı ve Çevre günleri sadece bir anma programı değildir. Çevre eğitimi, kent kültürü ve sürdürülebilir yaşamı destekleyen çok yönlü bir etkinliktir.

Manisa Tarzanı ve Çevre Günleri, turizm açısından kente değer kazandırabilecek önemli bir çekim unsurudur. Ancak güncel durumda etkinliğin katılımcı profilinin ağırlıklı olarak yerel halktan oluştuğu görülmektedir. Yerli turist katılımı oldukça sınırlı düzeyde kalmaktadır. Oysa Manisa Tarzanı, doğa turizmi açısından güçlü bir potansiyele sahiptir. Tarzan'ın sembolik evi Spil Dağı'nın eteklerindedir. Bu alan, endemik bitki türü olan Manisa lalelerine, Şehzadelerin atları olarak bilinen yıldı atlarına ve mesir macununun içeriğinde bulunan 41 farklı bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Milli Park statüsüne sahip Spil Dağı, doğaseverlere yürüyüş, bisiklet, tırmanış ve diğer açık hava sporları için eşsiz rotalar sunmaktadır. Tüm bu doğal çekicilikler, Manisa Tarzanı'nın yaşam felsefesiyle uyumludur ve çevre, doğa teması etrafında

bütünleşmektedir. Bunun yanı sıra Spil Dağı yalnızca doğal değil kültürel miras açısından da zengindir; mitolojik anlatısıyla Niobe (Ağlayan Kaya) Anıtı, Manisa Kalesi kalıntıları ve çevredeki diğer kültürel varlıklar, destinasyonun turistik değerini artıran unsurlar arasında yer almaktadır.

Nitekim 2025 Manisa Turizm Master Planı çerçevesinde Manisa Tarzanı ve çevre günlerinin daha görünür kılınması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, çevre günlerinde üniversite, yerel paydaş, yerel ve ulusal STK'larla daha fazla iş birliği yapılarak etkinliklerin artırılması ve çeşitlendirilmesi önerilmektedir. Spil Milli Parkı içerisinde yer alan Tarzan evi ve çevresindeki kültürel çekicilikleri içine alacak bir rota oluşturulması önerilmektedir. Söz konusu rota içerisinde yönlendirme tabelaları, QR kodlu dijital hikâye anlatımları ve Tarzan ile ilgili ziyaretçi merkezi oluşturulması turistik talebi canlandıracaktır. Ayrıca Manisa genelinde satılan turistik hediyelik eşyalarda Tarzan figürünün yeterince yansıtılmadığı görülmektedir. Tarzan temalı çanta, magnet, tohum kalem vb. ürünlerin satışı sağlanabilir. Satıştan elde edilen gelir tekrar doğaya kazandırılabilir. Bu dönüşüm modeli, Tarzan'ın yaşam amacına uygun olarak Manisa'nın yeşillendirilmesine ve dolaylı olarak doğa temelli turizme katkı sağlayabilir.

Görsel 3. Manisa Tarzanı ve Çevre Günleri Etkinlik Afişi

Kaynak: Manisa Büyük Şehir Belediyesi, 2025²⁵.

Kültürel mirasın yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasında çocuk ve gençlerin payı büyüktür. Bu nedenle Tarzan çevre günleri kapsamında doğa eğitimi ve çevre atölyelerine, üniversite destekli genç ve çocuk projelerine ağırlık verilmesi önerilmektedir. Ayrıca uluslararası çevre temalı akademik kongre ve sempozyumların düzenlenmesi çevre günlerine yönelik ilgiyi artıracaktır. Bu uygulamalar, kenti Tarzanın anısını yaşatan bir kent olmanın ötesine götürerek, ekoturizm ve sürdürülebilir turizm odağında güçlü bir destinasyon haline getirecektir. Tarzanın kent belleğindeki önemi göz önüne alındığında, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras adaylık sürecinin başlatılması kuşkusuz önemli bir adım olacaktır. Ancak, bu konuda henüz resmi bir girişim duyurulmamıştır.

3. GASTRONOMİ FESTİVALLERİ

Manisa Türkiye'nin önde gelen tarım kentlerinden biridir. Kentte çok çeşitli tarımsal ürün yetiştirilmektedir. Bu çeşitlilik yörenin mutfağına da yansımaktadır. Çeşitli ot ve sebze yemeklerinin yanı sıra, meyve odaklı lezzetler, et yemekleri ve yöresel tatlılar kentin gastronomi turizmi açısından yüksek potansiyele sahip olmasının ana nedenidir. Kentte yetiştirilen tarımsal ürünler, coğrafi işaretli ürünler ve mutfak kültürü kitabın VII. bölümünde aktarılmıştır.

Manisa'nın sahip olduğu tarımsal zenginlik düzenlenen etkinliklere de konu olmuş, kentin hemen hemen her ilçesinde gastronomi temelli şenlik ve festivallerin yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu şenliklerin bazıları uzun yıllardır düzenlenen ve geleneksel hale gelmiş etkinliklerden oluşurken, bazıları son yıllarda düzenlenmeye başlamıştır. Örneğin 2025 yılında ilk defa Akhisar'da Leziz Akhisar Festivali organize edilmiş, yerel halk ve ziyaretçiler tarafından yoğun ilgi görmüştür. Gastronomi festivalleri kapsamında Manisa'nın gelenekselleşmiş şenlik ve festivalleri mevcut bölümde anlatılmaktadır.

Adala Şeftali ve Kültür Şenliği

Manisa'nın Salihli İlçesine bağlı Adala mahallesinde temmuz ayında düzenlenen geleneksel bir şenliktir. 2025 yılında 27.si Salihli Belediyesi tarafından organize edilmiştir. Şenliğin ana teması bölgede yetişen yöreye özgü şeftali türüdür. Ziyaretçiler şenlik kapsamında hem yörenin şeftalisini ve şeftaliden yapılan ürünleri tadabilmekte hem de konserler, yarışmalar gibi çeşitli etkinliklere katılabilmektedir.

Adala Salihli, Gediz Nehri'nin iki yakasına kurulmuş hem tarihi hem de coğrafi özellikleriyle öne çıkan bir alandır. Antik dönemden günümüze varlığını sürdüren bu yerleşim yeri, volkanik yapıya sahiptir. Antik dönemde "Satala" olarak adlandırılan bölgede, volkan lavların halkın yakarılarıyla durduğuna dair mitolojik bir inanış vardır. Adala günümüzde yeşil kanyonuyla ve volkanik

konileriyle, do aseverler için önemli bir rotadır²⁶. Adala’da ayrıca Setmog Motosiklet Festivalleri de düzenlenmektedir.

Akhisar Zeytin Hasatı  enlikleri

Akhisar Türkiye’nin zeytin üretiminde önde gelen merkezlerinden biridir. Hasat  enlikleri her yıl ekim ayında belediye organizasyonuyla ve yerel üreticiler, çiftçiler ve ziyaretçilerin katılımıyla gerçekleştirilir. Akhisar Ticaret Borsası  enlik kapsamındaki etkinliklerin 2025 yılında ve bu yıldan itibaren hasatın s rd   i günlere yayılaca ını açıklamıştır. Şenlik kapsamında gazeteciler, yazarlar, öğrenciler ve farklı ziyaretçi grupları zeytin tesislerini gezerek zeytin toplama ve kırım işlemlerini deneyimleme imk nı bulmaktadır. Gelen konuklara zeytin, zeytin ya ı ve yerel lezzet tadımları ger ekle tirilir²⁷.

 a lak Festivali ve Zeytin  enlikleri

 a lak Festivali mayıs ayında Akhisar’da kutlanan Manisa’nın en köklü  enliklerinden biridir. 2025 yılında 566’ncısı belediye tarafından düzenlenen festival kapsamında tiyatro oyunları, konserler, halk oyunları gösterileri, kortej y r y  leri, yarışmalar, cirit atma ve diğer spor turnuvaları gerçekleştirilmektedir.  enliklerde yerel ürün stantlarıyla halkın ekonomik kazanç elde etmesi amaçlanmaktadır.

Festival 15. yüzyılda Akhisar’ı ziyarete gelen din alimi  eyh  sa ile ilişkilendirilmektedir. Kaynaklara göre  eyh  sa 1447 yılında Akhisar’a gelerek eğitim-   retim faaliyetlerini burada yürütmüştür. Şeyh  sa halkı bir arada tutan birtakım etkinlikler de düzenlemiştir. Bu etkinlikler günümüze kadar gelen ve baharın gelişini müjdeleyen tarihi festivali ba latmı tır. Şenlikler ilk olarak  a lak bölgesinde kutland  ı için  enliklerin adı bu adla anılmaya ba lamı tır²⁸.

Kavun Karpuz Festivali

Kavun Karpuz Festivali Gölmarmara’da bu sene 41. kez gerçekleşmiştir. Halk konserleri, kavun karpuz yeti tiricili i yarışmaları, kavun karpuz güzellik yarışması gibi etkinlikler yapılmaktadır. Festival, Gölmarmara Akpınar Mesire Alanı başta olmak üzere açık alanlarda gerçekleşir. Festival süresince katılımcılar bölgede yetiştirilen kavun ve karpuzları tadarlar²⁹. Benzer bir festival, coğrafi işaret ile tescillenmi  Kırkağaç kavunu için de düzenlenmektedir. Kırkağaç ilçesindeki festival, genellikle eylül ayında konser ve halk gösterileriyle kutlanmaktadır.

Sarı  l Sultaniye  z m Festivali

Manisa’nın Sarı  l ilçesinde her yıl gerçekleşen üzüm üretimi ve kültürünü tanıtmayı amaçlayan bir festivaldir. 17’ncisi 2025 yılında kutlanmı , festival

programında halk konserleri ön plana çıkmıştır. Konserlerin haricinde en iyi üzümlerin yarışması ve kortej yürüyüşü de geleneksel olarak düzenlenmektedir³⁰.

4. ULUSLARARASI YUNUSEMRE GÜNLERİ

Manisa'nın Kula ilçesinde Yunus Emre ile ilişkilendirilen bir türbe bulunmaktadır. Yunus Emre ve Tapduk Emre Türbesi olarak bilinen yapıda bir çeşme, iki hamam ve bir medrese kalıntısı bulunmaktadır. Türbe içerisinde Tapduk Emre ve aile üyelerine ait mezar olduğuna ve türbe kapısının önündeki taşında balta tasviri bulunan mezarın ise Yunus Emre'ye ait olduğuna inanılmaktadır. Türbe hem yerel halk hem de turistler için manevi ve kültürel anlam taşımaktadır. Her yıl binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir³¹.

Kentte düzenlenen Uluslararası Yunus Emre Günleri, Yunus Emre'nin mezarının kent sınırları içerisinde bulunduğuna dair güçlü inanışla ilişkilidir. Etkinlikler, Manisa Yunusemre İlçesi'nde gerçekleştirilmektedir. Türk tasavvuf geleneğinden şair Yunus Emre, ilçeye ismini vermiştir. Yunus Emre'yi anma etkinlikleri aynı zamanda Kula İlçesi'nde de düzenlenmektedir. Yunus Emre günleri ya da anma programları, Yunus Emre'nin anılması ve düşüncelerinin yeni nesillere aktarılması amacıyla gerçekleştirilen bir dizi etkinliği kapsamaktadır. Program kapsamında Yunus Emre'nin sevgi, hoşgörü, kardeşlik temaları merkezinde panel, söyleşi, kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlenmektedir³². Geçmiş yıllarda Yunus Emre Günleri uluslararası boyutta gerçekleşmiş, sempozyum, tanıtım stantları, resim sergileri ve konserler düzenlenmiştir³³. Etkinlikler, genellikle sonbahar ve kış aylarında yaklaşık beş günü kapsayan bir programla Yunusemre Belediyesi tarafından organize edilmektedir.

5. DİĞER FESTİVAL ve ŞENLİKLER

Manisa'da yıl boyunca çok sayıda festival ve şenlik düzenlenmektedir. Bu bölümde anlatılan festivallerin yanı sıra Gördes'te Kıranköy Uçurtma Şenliği; Köprübaşı'nda Kültür- Sanat ve Çilek Festivali; Soma'da Karaelmas Kültür ve Sanat Festivali; Turgutlu'da Uluslararası Turgutlu Kültür Sanat ve Bağbozumu Şenlikleri; Selendi'de Cirit Festivali; Ahmetli'de Kültür Şenlikleri; Saruhanlı'da Bağbozumu Şenlikleri; Alaşehir'de Yeşilyurt Halk Kültür Şenlikleri düzenlenmektedir³⁴. Bölüm dahilinde aktarılan festival ve şenliklerden daha geniş kitlelerin katılım sağladığı yağlı ve deve güreşleri ile doğaseverler için önem teşkil eden ve köklü geçmişe sahip Çam Festivali aktarılmıştır.

Yağlı Güreş ve Deve Güreşleri

Manisa'nın birçok ilçesinde geleneksel güreş şenlik ve festivalleri gerçekleştirilmektedir. Bu etkinlikler spor aktivitesinin yanı sıra deve güreşlerinde geleneksel müzik ve halk dansları eşliğinde yerel halka eğlenceli bir gün

sunmaktadır. Bu  enliklerden en geniş kapsamlı ve katılımlı olanı Geleneksel Kula Ya lı Pehlivan G re leri'dir. Kula İlçesinde eylül ayında Kula Belediyesi tarafından düzenlenmektedir. 2025 yılında 28.si düzenlenen  enlik, genellikle Kula Er Meydanı'nda organize edilmektedir.

Manisa'da g re  kültürünün bir başka türü deve g re leridir. Geleneksel Deve G re i  enlikleri mart ayında Gökkaya Ahmetli'de; Salihli deve g re leri haziran ayının son haftasında Adala Salihli'de; Turgutlu Belediyesi ya lı g re leri ve Turgutlu geleneksel deve g re leri ekim ve mart aylarında gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Ya lı G re  Festivali eylül ayında Yunusemre'de de yapılmaktadır³⁵.

 am Festivali

Manisa'nın Kırka   ilçesinde mayıs ayında belediye tarafından organize edilen doğa, kültür ve e lenceyi bir araya getiren köklü bir festivaldir. 2025 yılında 164'öncüsü düzenlenmiştir. İlçenin kültürel mirasını ya atma ve yeni nesillere aktarma amacıyla gerçekleştirilen festival, yerel halk için birlik, beraberlik ve dayanışmanın bir simgesi olarak g r lmektedir³⁶.  am mesire alanında düzenlenen festival, çadır kurma, panayır ve lunapark e lenceleri, çok sayıda alışveriş stantları ile yaklaşık on gün sürmektedir.

SONUÇ

Manisa sahip olduğu kültürel ve doğal unsurlarıyla yılın farklı dönemlerinde güçlü festivallere ev sahipliği yapmaktadır. Bu festivallerden yerel kimliğin önemli bir parçası olan ve yüzyıllardır devam eden Uluslararası Manisa Mesir Macunu Festivali  ne çıkmaktadır. Festival 2012 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras'ının Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir. Ayrıca festival, kentin turizm sloganı olan " ehzadeler  ehri Manisa" ve kentin kültürel kimliğiyle bütünleşik bir turizm ürünüdür. Yerel halkın yoğun ilgisiyle beraber  evre illerden de ziyaretçi festival için kente gelmektedir. Buna rağmen, turizm talebi açısından hakketti i payın çok gerisindedir. İlgili alan yazında festival yönetiminin planlı, uzun vadeli turizm strate isi üretmede sınırlı kaldığı ve tanıtım konusunda eksikliklerin olduğu belirtilmektedir. Ayrıca mesir saçımı düzenlenen alanın büyük ölçekli turist gruplarını a ırlamada yetersiz kaldığı da ifade edilmektedir³⁸.

Mesir Festivali'nin dışında kentte köklü tarihi geçmişe sahip Tarzanı Anma ve  evre Günleri,  a lak Festivali ve Zeytin  enlikleri gibi yüksek turizm potansiyeline sahip organizasyonlar da düzenlenmektedir. Tarzan, kent kimliğiyle b t nle mi  ve kentin sembolü haline gelmiş bir figürdür. Tarzanı anma ve  evre günleri sadece kişiyi anma etkinliği değildir. Bu etkinlikler aynı zamanda  evre eğitimi ve farkındalığı gibi doğa turizmiyle bütünleşik güçlü bir

tematik içeriğe sahiptir. Manisa Tarzanı, Spil Milli Parkı, Tarzanın evi, Niobe Anıtı, Manisa Kalesi'ni kapsayacak kùltür ve doğa rotalarının oluşturulması turizm talebinin artırılabilmesi açısından önem teşkil etmektedir. Benzer şekilde Akhisar'da yüzyıllardır düzenlenen Çağlak Festivali ve Zeytin Şenlikleri hem tarihsel sürekliliği hem de gastronomi temelli içerikleriyle önemli bir çekim gücüdür. Ancak bu festivallerin turizm hareketine dönüşmesi, yoğun markalaşma ve tanıtım çalışmalarıyla mümkün olabilecektir.

Manisa bir tarım kentidir. İl birçok tarım ürününün üretimi açısından Türkiye'de önemli bir konuma sahiptir. Tarımsal ürün çeşitliliği, ildeki gastronomi temelli festivallerin düzenlenmesine olanak sağlamıştır. İlin hemen hemen her ilçesinde uzun yıllardır devam eden gastronomi temelli festival ve şenlikler düzenlenmektedir. Bu festivallerin katılımcıları çoğunlukla yerel halktır. Çevre illerden gelen ziyaretçi sayısı oldukça kısıtlıdır. Manisa'nın bu konudaki birincil eksikliği bütüncül bir festival ajandasının olmamasıdır. İlçelerdeki festivaller genellikle belediyelerin kendi sosyal medya hesaplarında duyurulmaktadır. Bu duyurular sınırlı sayıda kişiye ulaşmaktadır. Kent genelinde festivallerin takibini kolaylaştıracak ve hedef kitleye yönelik tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilebilecek dijital bir platformun oluşturulması önemli bir gerekliliktir.

Kentte uzun süredir düzenlenen festivallerin yanı sıra son dönemlerden yüksek katılımcıyla gerçekleştirilen güncel festivaller de düzenlenmektedir. 2025 yılında ilk kez Kùltür ve Turizm Bakanlığı'nın organize ettiği Kùltür Yolu Festivali'nde Manisa ili ev sahibi olmuştur. Festival programında konserler, tiyatro gösterileri, sanat atölyeleri, kentin farklı alanlarında söyleşiler, gastronomi etkinlikleri düzenlenmiştir. Benzer şekilde 2025 yılında Akhisar'da Leziz Akhisar Festivali düzenlenmiş, ziyaretçiler tarafından yoğun ilgi görmüştür.

İldeki etkinlik takvimi incelendiğinde çoğunlukla nisan-eylül aylarında düzenlendiği görülmektedir. Birçok festivalin tarım ürünü temelli olması ve hasat zamanlarına bağlı olarak gerçekleştirildiği düşünüldüğünde bu durum doğaldır. Ancak Manisa'nın turizm hareketliliğinin artırılabilmesi için etkinliklerin 12 aya yayılması önem taşımaktadır. Mevsime bağlı olmayan kùltür-sanat, doğa ve spor temalı organizasyonların yıl boyunca gerçekleştirilmesi özellikle kış aylarında Manisa'ya yönelik ziyaretçi talebinin artırılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- ¹UNESCO Social practices, rituals and festive events. Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/en/social-practices-rituals-and-00055> (Erişim tarihi: 2.12.2025).
- ²UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. Erişim adresi: <https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/> (Erişim Tarihi: 27.12.2025).
- ³Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yerel Etkinlikler. Erişim adresi: <https://manisa.ktb.gov.tr/TR-151977/yerel-etkinlikler.html> (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ⁴Erdogan-Aksu, H. (2017). A review on the Mesir Macunu Festival of Manisa. Milli Folklor, 29(115): 91-105.
- ⁵Tepeci M., İşçi C., Sel Z. G., ve Kirova S. (2022). The Management of a Government-Hosted Festival from Stakeholders' Perspectives: International Manisa Mesir Paste Festival. Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR), 10(4), 530-558.
- ⁶Tepeci, M. (2023). Manisa'da Kültür Turizmi. *içinde* Manisa Turizmi, Editör, M.Tepeci, (20-35). Ankara: Detay Yayıncılık.
- ⁷Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Mesir Macunu ve Mesir Festivali. Erişim adresi: <https://manisa.ktb.gov.tr/TR-152278/mesir-festivali.html> (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ⁸Döner, G. ve Tepeci, M., (2014). Manisa mesir macunu festivali ziyaretçilerinin festivale katılım nedenleri ve memnuniyet düzeylerini etkileyen unsurların belirlenmesi. 15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 782-795, Gazi Üniversitesi, Ankara, 13-16 Kasım.
- ⁹Visit Manisa (2025). Erişim adresi: <https://visitmanisa.org/icerik/mesir-macunu-festivali/> (Erişim tarihi: 12.12.2025).
- ¹⁰Erdogan-Aksu, H. (2017). A review on the Mesir Macunu Festival of Manisa. Milli Folklor, 29(115), 91-105.
- ¹¹Mesirmacunu.org (2025). Erişim adresi: <https://www.mesirmacunu.org/enerji-dolu-festival> (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹²Hazarhun, E. ve Tepeci, M. (2018). Coğrafi İşarete Sahip Olan Yöresel Ürün ve Yemeklerin Manisa'nın Gastronomi Turizminin Gelişimine Katkısı. Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2: 371-389.
- ¹³Erdogan-Aksu, H. (2017). A.g.e.
- ¹⁴Tepeci M., İşçi C., Sel Z. G., ve Kirova S. (2022). A.g.e
- ¹⁵Tepeci M., İşçi C., Sel Z. G., ve Kirova S. (2022). A.g.e
- ¹⁶Döner, G. ve Tepeci, M., (2014). A.g.e
- ¹⁷Tepeci M., İşçi C., Sel Z. G., ve Kirova S. (2022). A.g.e

- ¹⁸ Döner, G. ve Tepeci, M., (2014).A.g.e
- ¹⁹ Döner, G. ve Tepeci, M., (2014). A.g.e
- ²⁰ Tepeci M., İşçi C., Sel Z. G., ve Kirova S. (2022). A.g.e
- ²¹Manisa Valiliği (2025). Manisa Tarzanı Ahmet Bedevi. Erişim adresi: <http://manisa.gov.tr/manisa-tarzani-ahmet-bedevi> (Erişim tarihi: 01.12.2025).
- ²²Yıldız. Y., Beşikçi, T. (2019). Manisa Tarzanı ve Ekorekreatasyon. 2. Uluslararası Rekreatasyon ve Spor Yönetimi Kongresi, 10-13 Mayıs 2019.
- ²³Manisa Belediyesi (2024). Manisa Tarzanı ve Çevre Günleri Başlıyor. Erişim adresi: https://www.manisa.bel.tr/Haberler/42674_manisa-tarzani-ve-cevre-gunleri-basliyor.aspx (Erişim tarihi: 11.12.2025).
- ²⁴Manisa Valiliği (2025). Manisa Tarzanı Ahmet Bedevi. <http://manisa.gov.tr/manisa-tarzani-ahmet-bedevi> (Erişim tarihi: 11.12.2025).
- ²⁵Manisa Belediyesi Tarzan ve Çevre bisiklet Turu. MANİSABSB sosyal medya hesabı paylaşımı <https://www.instagram.com/p/DKHwezbiuCN/> (Erişim tarihi: 01.12.2025).
- ²⁶Salihli Kaymakamlığı. 12 Bin Yıllık Volkanik Cennet Adala. Erişim adresi: <http://www.salihli.gov.tr/12-bin-yillik-volkanik-cennet-adala> (Erişim tarihi: 05.12.2025).
- ²⁷Akhisar Gözde Haber. Akhisar'da Zeytin Hasat Şenlikleri Devam Ediyor. Erişim adresi: <https://www.akhisargozde.com/akhisar-da-zeytin-hasat-senlikleri-devam-ediyor/23944/>(Erişim tarihi: 05.12.2025).
- ²⁸Akhisar Belediyesi Çağlak Festivali ve Şeyh İsa. Erişim adresi: <https://www.akhisar.bel.tr/images/rapor/yayin-ve-dokuman/553.%20%C3%87a%C4%9Flak%20Festivali%20ve%20%C5%9Eeyhisa%20Konulu%20Yar%C4%B1%C5%9Fmada%20Dereceye%20Girenlerin%20Eserlerinin%20Yer%20Ald%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Kitap%20-%20Haziran%202013.pdf> (Erişim tarihi: 05.12.2025).
- ²⁹Manisa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2014). Erişim adresi: <https://manisa.tarimorman.gov.tr/Haber/43/35-Geleneksel-Kavun-Karpuz-Festivali-Golmarmarada-Yapildi> (Erişim tarihi: 05.12.2025).
- ³⁰Manisa Büyükşehir Belediyesi. Erişim adresi: https://www.manisa.bel.tr/Haberler/44024_sarigolde-festival-coskusu-yasandi.aspx (Erişim tarihi: 08.12.2025).
- ³¹Kültür Portalı. Yunus Emre ve Tapduk Emre Türbesi. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/gezilecekyer/yunus-emre-ve-tapduk-emre-turbesi> (Erişim tarihi: 10.12.2025).
- ³²Yunusemre Belediyesi (2022). Erişim adresi: https://www.yunusemre.bel.tr/uluslararası-yunus-emre-gunleri-basliyor-aD1-_qG2h (Erişim tarihi: 01.12.2025).

- ³³Türk Dünyası Belediyeler Birliği (2017). 3. Uluslararası Yunus Emre Günleri Manisa'da Yapıldı. Erişim adresi: <https://www.tddb.org.tr/?lang=tr&p=10590&utm> (Erişim tarihi: 24.12.2025).
- ³⁴Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Festivaller. Erişim adresi: <https://manisa.ktb.gov.tr/tr-152309/diger-festivaller.html> (Erişim tarihi: 10.12.2025).
- ³⁵Şehrimiz Manisa. Erişim adresi: https://manisa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_04/06203334_sehrimmanisa_small.pdf (Erişim tarihi: 25.12.2025).
- ³⁶Akhisar Haber. Erişim adresi: <https://www.akhisarhaber.net/kirkagac-ta-400-yillik-gelenek-cam-festivali-coskusuyla-yeniden-canlaniyor/9759/> (Erişim tarihi: 12.12.2025).
- ³⁷Tepeci, M., İşçi, C., Sel, Z.G., Kırova, S. (2022). A.g.e.
- ³⁸Kurt, S. (2022). Kültürel Mirasın Turizmle İmtihani: Manisa Mesir Macunu Festivali Örneği *içinde* Metin Ekici Armağanı Eds. Fedakar, S., Duranlı, M. Ege Üniversitesi Yayınları Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayın No: 17.

Manisa'nın Halk Anlatıları, Halk Dansları Gelenegi ve Halka Mal Olmuş Kişiler

GİRİŞ

Toplumların kültürleri sahip oldukları inançlar ve bilgiler kapsamında şekillenmektedir. Bu kültürlerin temel unsurları nesilden nesile yazılı ya da sözlü kelimeler aracılığıyla biriktirilir, inşa edilir ve aktarılır. Böylece somut olmayan kültürel miraslardan olan mitolojik hikayeler ve efsaneler meydana gelmektedir. Eski zamanlarda yani yazı dilinin olmadığı dönemlerde sözlü anlatılar ön planda olmaktadır. Yazı dilinin gelişmesiyle beraber tarihsel olaylardan bahsetmek mümkün olmaktadır¹. Anlatma gelenegi insanın var olduğu ilk günden bu yana süre gelmektedir. Dönemsel olarak çağın getirdiği özellikler bakımından anlatım tarzı değişse de içerik bakımından değişiklik yaşanmamaktadır. Kentin kültürel belleğinin işleyişinde hikayeler ve hikaye anlatıcıları merkezi bir rol oynamaktadır. Her toplum kendi kültürünün izlerini taşıyan efsanelere, hikayelere ve anlatıcılara sahiptir. Bu anlatıcılar, toplumsal, tarihsel ve kültürel temsilleri hem korumak hem de aktarmak fonksiyonuna sahiptir. Bu kişiler kültürün geçmişine ait bilgiyi belirli yapılar ve kurallar çerçevesinde topluma ileterek, kültürel miras belleğinin sürekliliğini sağlamaktadırlar. Bu süreç, zihinsel akışın devamını desteklerken, aynı zamanda geçmişin zamansal ve mekansal boyutta yeniden hatırlanıp yaşanmasını mümkün kılmaktadır². Bir yazara göre; *“bir hikayeleme biçimi olarak anlatı, ilkel hâliyle sözlü kültür evresinde görece eski kuşağın deneyimlerini ya da evren hakkındaki görüşlerini / inançlarını kendilerinden sonraki kuşağa aktarmak için kullandıkları bir edebî türdür. İlk hâliyle mitos ya da söylenceye dayanan anlatı türleri (başta masal, destan, efsane*

gibi türlerden oluşan anlatı), cetlerin torunlarına kendi algı, inanç ve sağduyuyu bilgilerini aktardığı bir geleneğin taşıyıcısı görevini üstlenmiştir”³.

Anadolu, eski çağlardan günümüze uzanan çok katmanlı ve kültürel mirasa sahiptir. Bu mirasın doğal bir sonucu olarak, bölge son derece zengin bir sözlü edebiyat birikimiyle ön plana çıkmaktadır. Bu birikim içerisinde özellikle mitolojik kökenli efsaneler, sözlü edebiyatın en dikkat çekici ve özgün örneklerini oluşturmaktadır. Toplum içerisinde kolektif deneyimlerden beslenen mitler, içeriklerindeki toplumsal değerleri ve duygu yoğunluğunu zamanla efsanelere aktararak varlıklarını sürdürmektedir. Bu yönüyle mitler, toplulukların ortak kimlik bilinci etrafında birleşmesini sağlayan ve yazılı olmasa da sözlü bir tarih niteliği taşıyan anlatılara dönüşmektedir. Arkaik dönemlerden gelen bu anlatılar, genelde insanın veya evrenin oluşumuna dair gizemli soruları sembolik biçimde açıklamayı hedeflemektedir.

Manisa, tarih boyunca Hitit, Lidya, Pers, Roma, Saruhan Beyliği ve Osmanlı Devleti gibi pek çok farklı medeniyete ev sahipliği yapmış olması nedeniyle zengin bir sözlü kültür birikimine sahip bir kenttir. Bu birikim, hem mitolojik anlatılarla harmanlanmış efsaneler hem de toplumsal belleği şekillendiren halk dansları ve sembolik kişiler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Sözlü anlatım gelenekleri bir nesilden diğerine doğası gereği anlaşılmadan sözlü olarak sürekli olarak aktarılan kültürel değerlerdir. Bu anlatılar kimi zaman doğa olaylarını, kimi zaman ise kutsal kabul edilen mekanları açıklarken; çoğu zaman halkın ortak değerlerini, korkularını ve ideallerini yansıtan sembolik temsiller aracılığıyla şekillenmektedir. Efsanevi sözlü gelenek halen daha yerel halk tarafından kabul görmektedir. Halk bu anlatılarda ifade edilen normları kabul etmekte ve uygulamaktadır². Mit, efsane veya mitolojik hikaye topluluklarda kolektif hareket etme algısı, toplumsal yapıda birlik ve kimlik yaratma duygusu üzerinde güçlü bir pozitif etkiye sahip olabilmektedir⁴.

Manisa pek çok kaynakta “Efsaneler Kenti” olarak ifade edilmektedir. Bunun nedeni, topraklarında pek çok halk anlatısını ve efsaneyi taşımasıdır. Özellikle de halk arasında efsane anlatma geleneği, Manisa’da sözlü kültürün temel yapı taşlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm kaynaklarda ise bu gelenek önemli bir somut olmayan kültürel miras olarak kayıtlara geçmektedir. Mitolojik hikayeler ve efsaneler Manisa ilinin coğrafi ve tarihi özelliklerinin uzantısı olarak doğmuş; zamanla bu kültürün bir kimliği haline gelmiştir. Bu efsaneler kendi içerisinde farklı kahramanları ve sembol kişileri barındırmaktadır. Kentin kültürel belleğinde adı geçen ve “halka mal olmuş kişiler” olarak kabul edilen kişiler sembol haline gelmiştir. Bu semboller yerel kimliğin tarihselleştirilmesinde ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında önemli

bir rol üstlenmektedir. Bu bölümde, Manisa efsanelerine ve halkın diline konu olmuş sembol kişiler de incelenecektir.

Tüm bunlara ek olarak, bir toplumun en temel sözsüz iletişim araçlarından biri de halk danslarıdır. Bunlar toplumların sosyal ve kültürel yapısı hakkında bilgi vermektedir. Halk bilimi açısından oldukça değerli bir inceleme alanı olan yöresel halk oyunları, toplumun ortak duygusunu ve düşüncesini yansıtan; dans figürlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını içeren bir kavramdır. Ayrıca, bu kavram folklorun nefes alan bir parçasını ve bir toplumun kültürel belleğini dans hareketleri aracılığıyla ortaya koymasını temsil etmektedir.⁵ Manisa'nın halk dansları da somut olmayan kültürel miraslarımız arasında hem ritüel kökenleri hem de toplumsal işlevleri bakımından bölgenin kültürel dinamizmini yansıtan en önemli araçlardandır.

UNESCO'nun 2003 tarihli *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKM)*, toplulukların kimliğini oluşturan sözlü anlatılar, gösteri sanatları, ritüeller, el sanatları ve toplumsal uygulamaların korunmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede Manisa, tarihsel, etnografik ve kültürel birikimiyle SOKM kavramının temel bileşenlerine karşılık gelen zengin bir kültür coğrafyasıdır. Bölgedeki halk oyunları, ritüeller, sözlü gelenekler ve geleneksel zanaatlar hem yerel kimliğin taşıyıcısıdır hem de SOKM'in korunması için önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Bu bölümde, Manisa'nın sözlü ve hareket performansı kültürüne temel oluşturan bu unsurlar; efsane ve mitolojik anlatılar, halk dansları geleneği ve toplumsal hafızada yer edinen sembolik kişiler bağlamında bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

1. MANİSA'NIN MİTOLOJİK HİKAYELERİ VE EFSANELERİ

Toplum kavramını yaratan en temel bileşen kolektif bilinç olmaktadır. Toplumların birlikte hareket etmesi sadece bir amaç uğruna savaş vermek değil, aynı zamanda doğayla başa çıkma biçimleri ve ortak hedeflerin varlığı gibi unsurlar yer almaktadır. Bu bölüme konu olan sözlü anlatı kültürü mitleri oluşturmaktadır. Bu mitler insanların dünyayı algılama biçimini gözler önüne sermektedir. Mitler, dilden dile kulaktan kulağa aktarılacak günümüze kadar gelmişlerdir. Coğrafyasında yirmi antik kenti barındıran Manisa, kent tarihinde Hitit, Frig, İyon, Lidya, Pers, Roma, Bizans, Saruhanoğulları ve Osmanlı uygarlıkları yaşamlarını sürdürmüştür. Bu nedenle, pek çok trajediye, yıkıma, yapıma ve farklı olaylara ev sahipliği yapmıştır. Bu bağlamda, Manisa kenti hikaye, efsane mit anlatıları bakımından zengindir. Manisa kenti dendiğinde zihinlerde oluşan ilk kimlik algısı “efsaneler kenti” olmasıdır. Çünkü, Manisa tarihi kitaplara geçen çok önemli efsanelere ev sahipliği yapmaktadır. Manisa

kapsamında yapılan değerlendirmede, Anadolu efsanelerinin ve Yunan Mitolojisinin izlerine rastlanmaktadır.

Manisa kenti ismi de dahil olmak üzere topraklarında pek çok efsane ve hikaye ile inanışa ev sahipliği yapmıştır. Mitolojik hikayeleri ve efsaneleri bakımından çok çeşitli bir belleğe sahip olan kentin isminin kökeni bile efsanelere dayanmaktadır. Manisa isminin Yunanistan'ın Teselya bölgesinin doğusunda yer alan Magnesia yerleşim yerinde hayatını sürdüren Magnetler'le bağlantılı olduğuna inanılmaktadır⁶. Fakat Yunan Mitolojisinde durum daha farklı anlatılmaktadır. Kaynaklarda anlatılana göre, Magnetler Anadolu'ya göç ettiklerinde Büyük Menderes (Maiandro/Meander) ve Gediz (Hermos) kıyılarında iki kent kurmuşlardır. Spilos Dağı'nın eteklerinde bulunan kente "*Magnesio upo Spilo*" ismi verilmiştir. Bu ismin, kaynaklarda Roma Dönemi'nde "*Magnesia ad Spylum*" olduğu ve Manisa kentinin bugünkü adının Magnesia sözcüğünden geldiği iddia edilmektedir⁷.

Manisa Kentinin Sembolü Olan "Üzüüm" Hakkında Bir İnanış

Bu inanış sadece bir kaynakta yer almaktadır. Kaynakta yer aldığı şekliyle, "*Saba Melikesi güzeller güzeli Belkis çıktığı kır gezilerinden birinde koruluktan geçerken boynundaki sıra sıra inci gerdanlık bir dala takılmış ve dağılıvermiş. Gel zaman git zaman Saba Melikesi Belkis'in incileri Manisa'nın bağlarında salkım üzüme dönüştüğüne inanılmıştır*"⁸.

Evliya Menkıbeleri Olarak Ayn-ı Ali, Gürle Dede ve Kepenekli Hamdi

Ayn-ı Ali kavramı Arapça kökenli olup, "*Ali'nin Gözü*" ve "*Ali'nin Pınarı*" olarak kayıtlara geçmiştir. Buna ek olarak, "*Hız. Ali'nin Aynısı*" ve "*Hız. Ali gibi*" anlamında da kullanılmaktadır. Bahsi geçen kişi, Manisa kentinde hoşgörünün ve sevginin bir temsili olmuştur. Bu sebeple, II. Beyazıt kendisine vakıf desteği vermiştir. Ayn-ı Ali evden camiye, camiden eve gidip gelen dışarı ile teması olmayan ve kendi halinde yaşayan bir zatmış. Halk arasında anlatılan hikayeye göre, Ayn-ı Ali'nin komşusunun oğlu Rus Savaşı esnasında askere gitmiş ve kadın oğlundan haber alamaz olmuştur. Bunun üzerine oğlunu esaretten kurtarabileceğini düşündüğü Ayn-ı Ali'ye gelmiştir. Aynı Ali evinin duvarında kadının oğlunun o anki durumunu göstermiştir. Bunun üzerine, kadın Ayn-ı Ali Dede'ye ısrarcı olmuştur. Ayn-ı Ali kadına bana kızarmış tavuk ısmarlarsan oğlunu esaretten kurtarırım demiştir." Kendisine getirilen tavuğu köpeğe yediren Ayn-ı Ali, kadının çocuğunu esaretten kurtarmıştır. Hatta inanışa göre kadının oğlu ayağında bir pranga ile evine dönmüştür. Bu pranganın da bugünkü Ayn-ı Ali Türbesinin kapısında yer alan demirden olduğuna inanılmaktadır⁹.

Bir diğèr evliya menkıbesi Gürle Dede'ye aittir. Gürle Dede Evliya Menkıbesi'ne göre Kırklar yediler sabah namazı vakti, Gürle Dede'nin yattığı yere gelmişlerdir. Fakat namaz öncesinde abdest alacak su bulamayınca Gürle Dede asasını yere vurmuş ve “Gürle Ya Mübarek” demiş. Bunun akabinde de yerden su fişkırmaya başlamış. Akabinde dede orada can vermiştir ve Kırklar dedeyi suyun başına defnetmişlerdir¹⁰.

19. yüzyılın sonlarında yaşadığı varsayılan Kepenekli Hamdi'nin ise geceleri Manisa kent merkezinde Ulu Cami'deki Çukur Hamam'da yattığı varsayılmaktadır. Lakabı deli olan bu kişinin pek çok kimseden akıllı biri olduğu düşünülmektedir. Her sözünde bir hikmet olduğu varsayılan bu zad, öldüğünde şu anda Ulu Park'ın bulunduğu yerdeki mezarlığa gömülmüş ve halen Mevlevihane'deki mezar taşları arasında bulunan mezar taşına şu ibare yazılmıştır: “*Vâkıf-ı Esrar-ı Hüda Hamdi Baba ruhuna Fatıha*”. Manisa Kadısı Haydar Molla ile Hamdi Baba arasındaki menkıbeye göre, Haydar Molla bir gün şaka cübbesini Hamdi Baba'ya giydirmiş ve onu “kadı” ilan etmiştir. Hamdi Baba ise Haydar Molla'nın oradan gitmesi gerektiğini ve bir görevi iki kişinin yürütemeyeceğini vurgulamıştır. Başta şaka olarak başlayan bu durum çok kısa bir süre sonra Haydar Molla'nın Kütahya'ya tayin edilmesi ile şaşkınlık yaratmıştır. Yerel halk arasında bu durum Hamdi Baba'nın kerameti olarak yorumlanmıştır. Manisa'ya döndüğünde Haydar Molla, Hamdi Baba ne isterse yerine getirmiş ve ona çokça para yardımında bulunmuştur. Hamdi Baba ise aldığı tüm paraları bir yaşlı kadının evinin önüne bırakmıştır. Rivayete göre bu kadının yeni doğan torunu ilerleyen yıllarda kente vali olmuştur¹¹.

Yemen Dede

Manisa kentine ait Anadolu efsaneleri arasında en belirgin olanı Yemen Dede isimli olanıdır. Yunanlıların Kurtuluş Savaşı sırasında bölgeye akın etmesi ve Demirci bölgesi kapsamında savaşıacak Türk askerinin olmaması halkı çaresizliğe itmştir. Rivayete göre, Akdere Köyü yakınında yer alan Yemen Dede mevkiine gelen düşmanlar top sesi duyarlarmış. Yemen Dede yatırından top ve tüfek sesi gelince, Yunan askerleri Türk donanmasının saldırıya geçtiğini düşünür geri çekilmiş. Demirci halkı ise bu duruma anlam veremezlermiş. Bu literatüre, “*meğèr düşmanı geri çekilmeye zorlayan top atışları, Yemen Dede tarafından yapılmıştır*” olarak geçmiştir¹².

Lidyalı Arachne (Arakne) Efsanesi

Arakne efsanesinin Yunan Mitolojisi'nden geldiği varsayılmaktadır. Antik Yunan Uygarlığı pek çok kültürel açıdan günümüze etkisi olan ve pek çok miras bırakan bir medeniyettir. Nesiller boyu anlatılan bir efsane olan Arakne'nin Manisa Kula ilçesine bağlı Gökçeören köyü topraklarında

yaşadığı varsayılmaktadır. Arachne adının Latince “aranea” sözcüğünden geldiği, kökeninin de Yunanca “αράχνη” (arahne) olduğu düşünülmektedir. Arakne Lidya Antik Kenti’nde doğmuş genç ve yetenekli bir kadındır. Kilim, örgü ve diğer el nakışlarında kentin gururu olacak kadar maharetli olan bu kadın, halk tarafından dikkatlice izlenirmiş ki; perilerin bile izlediği ve ona hayran kaldığı varsayılmıştır. Toplum arasında bunun bir yetenek olamayacağı ve muhakkak bir öğretmeninin olması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu öğretmenin de Minerva (Athena) olduğu söylentileri çıkmıştır. Bu duruma sinirlenen genç kadın tanrıya meydan okumuştur. Atina ile bir yarışa katılmıştır. Yarışta Atina’dan güzel örgü yapsa da motiflerinde Zeus’un Leda’yla, Europa’yla ve Danae’yle Hera’yı aldatan sahneleri işlediği için Atina’yı çok kızdırmıştır. Karşısındakinin Atina olduğunu anlayan kadın kendini asmıştır. Ancak, Atina onu örümcek olarak dünyaya geri getirmiştir. Arakne hikayesi tanrılarla boy ölçüşmenin iyi bir şey olmadığını öğütler niteliktedir¹³.

Niobe Ağlayan Kaya Efsanesi

Ağlayan Kaya Efsanesi, Manisa ilinin en önemli ve sembol efsanelerinden biridir. Manisa’nın en önemli turistik çekim unsuru olan Spil Dağı’nın eteklerinde konumlanan Ağlayan Kaya, Antik Yunan Mitolojisinde yer alan sembollerden biri olarak Niobe ile önemli bir kimlik kazanmıştır. Niobe, Yunan Mitolojisinde, Tantalus’un (Lidya’nın Sipylus kralı) kızı ve Teb kralı Amphion’un karısıdır. Çocuklarının kaybı için ağlayan, yaşlı annenin modellemesidir. Yunan mitolojisinde Tantalus, Zeus veya Tmolus (Lidya hükümdarı) ile perisi veya Titaness Pluto’nun (Pluto) oğlu, Niobe ve Pelops’un babasıdır. Tantalus; Lidya’daki Sipylus’un (veya Frigya’nın) kralı ve tanrıların samimi dostu ve onların sofrasına kabul edilen önemli bir kimlik olarak ifade edilmektedir¹⁴.

Görsel 1. Niobe Efsanesi Tasvirleri

Kaynak: Jacques-Louis David, 1772.

Homeros'un İlyada'sına göre, Niobe'nin altı oğlu ve altı kızı vardı. Niobe bu yönüyle, iki çocuğu olan Titan Leto'ya karşı üreme üstünlüğüyle övünürdü. Leto'nun çocukları ise ikiz tanrılar olarak literatüre ismi geçen Apollon ve Artemis'ti. Niobe'nin kibrinin cezası olarak Apollon tüm oğullarını, Artemis ise tüm kızlarını okları ile öldürdü (Görsel 1). Zeus tüm tebaalılarını taşla çevirdiği için ölen çocukların cesetleri dokuz gün boyunca gömülmeden kaldı, ancak 10. günde tanrılar tarafından gömüldüler. Niobe'nin, Frigya'daki evine geri döndüğü ve orada (Sipil Dağı eteklerinde) bir kayaya dönüştüğüne inanılmaktadır. Bu kaya, üzerinde kar eridiğinde hala ağlamaya devam ettiği varsayılmaktadır¹⁵. Niobe'nin hikayesi, tanrılarının insan gururu ve kibrine karşı intikamını çabucak aldıkları şeklindeki Yunanların en sevdiği temayı yansıtmaktadır. Niobe, hem Aeschylus hem de Sophocles'in kayıp trajedilerinin konusudur ve Ovid, *Metamorphoses* adlı eserinde onun hikayesini anlatır. Sophocles'in Niobe adlı eserinin papirüs parçaları, Apollo ve Artemis'in sahnede birlikte göründüklerini ve Apollo'nun kız kardeşine Niobe'nin kızını öldürmesi için işaret ettiğini göstermektedir¹⁶.

Tantalos Efsanesi

Niobe'nin babası olduğu varsayılan Tantalos, tanrılarla birlikte zaman geçiren ve onlarla sürekli boy ölçüşmeye kalkan ve tanrılarının gücüyle alay eden yapısıyla kaynaklara geçmiştir. Tantalos'un kendi oğlu Pelops'u doğrayıp pişirerek tanrılara yemek olarak sunması, tarihte farklı şekillerde yorumlanmıştır: Bir görüşe göre, Tantalos tanrılarının algılama yeteneğini test etmek istemiştir; başka bir görüşe göre ise, aşırı dindarlığı nedeniyle oğlunu tanrılara kurban edip sunmuştur. Bunun üzerine Olimpos'un öfkesi Tantalos'un üzerine çökmektedir. Şehrin yerle bir olduğu, yerin altına gömüldüğü ya da Spil Dağı'nın dev kaymaları altında kaldığı anlatılmaktadır. Halk arasında "kaybolmuş şehir" motifinin Anadolu'daki en eski örneklerinden biri kabul edilmektedir. Tantalos'un yeraltı dünyasında sonsuz bir cezaya çaptırıldığı ve suyun içinde durmasına rağmen susadığında suyun çekildiği; başının üzerinde duran meyvelere uzandığında ise dalların geri kaçtığı ifade edilmektedir¹⁷.

Marsyas Apollon Müzik Yarışması Efsanesi

En ünlü efsanelerden biri de Maryas Efsanesi'dir. Maryas literatürde Frigyalı olarak kabul edilmektedir. Marsyas adlı müzik ustasının Isparta dolaylarında Phrygia'nın Selene kentinde doğduğu bilinmektedir¹⁸. Bu efsaneye göre, Maryas kaval (aulos) çalmaktadır. Sadece bununla sınırlı kalmayan Marsyas, Phrygia havalarını bestelemiş, Dionysos ve Pan gibi tanrılara ilahiler yazmıştır. Kimi kaynaklara göre, sayısız anlatılardan biri Maryas'ın tabiat cini ve kaval kâşifi olduğu; Ana tanrıça Kybele'nin danslı- müzikli törenlerini şenlendirdiğidir (Görsel 2). Marsyas sevgilisi Attis ölünce Tanrıça Kybele ile Anadolu'da

diyar diyar gezmiştir. Bu kavalın Athena tarafından icat edildiği, fakat bu kavalı çalarken yüzünün çirkinleştiğini fark etmiştir. Bu duruma kızgınlık duyan Athena, Aphrodite ve Tanrıça Hera tarafından alay konusu olmuştur. Çirkinleştiğini Phrygia’da bir dere de fark eden Athena, kavalı orada atmış ve atarken de kavalı lanetlemiştir. Ardından, kavalı bulan Maryas çıkan sesleri çok sevmiş ve Apollon ile yarışma teklifinde bulunmuştur. Yarışmanın ön koşulu kazananın diğer tarafa istediği cezayı vermesi olmuştur.

Görsel 2. Apollon ile Marsyas Roma Dönemi Lahti-Louvre Müzesi

Kaynak: <https://metinaksut.com/2022/04/29/marsyasin-hikayesi/>, Erişim Tarihi: 11.12.2025.

İlkinde sonuçlanmayan yarışma ikinci turda Maryas’ın kavalını tersten çalması sonucu kaybedilmiştir. Marsyas yarışmayı kaybetmesine rağmen Kral Midas tarafından desteklenmiştir. Buna sinirlenen Apollon, Kral Midas’ın kulaklarını eşek kulağına dönüştürerek ve Marsyas’ı da bir ağaca bağlayarak derisini yüzerek cezalandırmıştır. Apollon daha sonra pişmanlık duyduğu için Maryas’ı bir ırmağa çevirmiştir. Midas hakkındaki bir diğer efsane de Midas’ın Kulakları adı verilen efsanesidir¹⁹. Bu efsanenin bazı antik dönem yazarları tarafından farklı anlatımları bulunmaktadır. “...Apollon’un kendisiyle aşık olmak isteyen Marsyas’ı yenip derisini yüzdüğü ve nebrin kaynağının çıktığı mağaraya astığı yerin burası olduğu söylenir. Nehir de bu sebepten Marsyas adıyla anılmaktadır...”²⁰.

Thyateira Antik Kenti Efsanesi

Kaynaklardan elde edinilen bilgiler ışığında, Thyateira Antik Kenti’nin Lidyahlara ait olduğu varsayıldığı söylenebilir. Bu antik kentle ilgili anlatılan bir efsaneye göre, Suriye Kralı III. Seleukos savaş sırasında kızı olduğunu öğrenmesi nedeniyle kente Thygater ismini verir. Yunan Mitolojisine konu

olan en önemli tanrılardan biri olan Apollon'un bu kentin baş tanrısı olduğu düşünölmektedir. Bu antik kent, Batı Anadolu'da köklenen Hristiyanlığın ilk yedi kilisesinden birine sahip olması bakımından kültürel turizm mirası olarak görölmektedir²¹.

Ulu Cami Efsanesi

Manisa kentinin önemli camilerinden biri olan Ulu Cami bahçesinde bir su kaynağı bulunmaktadır. Bir efsaneye göre camiye yapmak isteyenler bu kuyuyu kırk gün kırk gece deve, keçi ve koyun tüyü taşıyarak kapatırlar. Bu suyun üstüne cami inşa edilir. Efsaneye göre caminin bu kuyunun üzerine yapılması, "camiye gelenlerin su gibi gidip gelmesi, aziz ve temiz olması" niyetidir. Buna ek olarak, kıyamet günü geldiğinde Manisa kentinin bu efsanevi suyla yıkanacağı varsayılmaktadır²².

Sardes Sinagogu

Kaynaklara göre, Manisa'nın Salihli ilçesindeki Sardes Antik Kenti'nde bulunan ve Yahudilerin dünyada en önemli tapınaklarından üçüncüsü olduğu varsayılan Sinagog, inanç turizmi kapsamında değerdendirilmektedir. M.Ö. 215 yılında inşa edildiğı varsayılan sinagog, günümüzde yaklaşık 10 bin Yahudi tarafından kullanılmaktadır. Bu Sinagoga ait bir efsaneye göre, Sinagogun ilk inşa edildiğı yıllarda bahçesinde bir havuz bulunmaktaydı. Yahudi halkı havuza gelip ellerini yüzlerini yıkarlardı. Özellikle de evlenecek kadınlar, nikah öncesi havuzda yıkanır, havuzun içinde yedi kez oturup kalkarak günahlarından arındıklarını varsayarlardı. Böylece, evliliklerinin kutsanmış olduğuna inanırlardı²³.

2. SEMBOLİK KİŞİLER

Bir kent için turistik destinasyon kimliği oluştururken somut olmayan mirası anlamlandıran sembolik ve efsanevi karakterler önemli yer tutmaktadır. Efsanevi kişiler kentin kolektif hafızasını oluşturan hikayelerin ve mitlerin temel taşıdır. Bu kişiler özellikle mitler aracılığıyla kentin kimliğine anlam kazandıran kültürel figürlerdir. Bu kişiler, çoğu zaman kentin kuruluşu, doğal unsurları, ahlaki değeri ya da toplumsal hafızasında derin izler bırakan olaylarla ilişkilendirilerek nesiller arası aktarılan bir miras olmaktadır. Bu efsanevi karakterler kentin festivalleri ve diğeri tüm kültürel etkinlikleri, temalı rotaları, müzeleri ve mit temelli turizm ürünleri ile bütünleşik bir yapıda kullanıldığında önemli bir çekicilik haline gelmektedir.

Manisa Tarzanı

Manisa ili ile özdeşmiş ve modern çağın sembolik kişilerin başında efsanevi karakter Tarzan gelmektedir. Tarzan 1899 yılında Bağdat'ın Samarra kentinde

dünyaya gözlerini açmış Kerkük kökenli bir Türkmen'dir²⁴. Bu kişi, Kurtuluş Savaşı'nda İstiklal Madalyası'nı almıştır. Tarzan'ın doğduğunda adı Ahmeddin Carlak iken, Kerkük Türklerin olduktan sonra adı Ahmet Bedevi olarak değişmiştir. Bir kaynakta Manisa Tarzanı'nı şu şekilde tanımlanmaktadır: *“bayram günleri ile Ramazan ayının iftar, sabur saatleri gibi özel günlerin belirli saatlerinde top atarak vakit bildirmesiyle Topçu Hacı, doğa ile özdeşmiş giyim ve hayat tarzı nedeniyle Tarzan, Manisa'da kırk yılı bulan ikametinden dolayı da Manisa Tarzan'ı olarak anılır”*²⁵ (Görsel 3).

Görsel 3. Manisa Tarzan'ı ve Niobe Ağlayan Kaya

Kaynak: <http://manisa.gov.tr/manisa-tarzanı-ahmet-bedevi>, Erişim Tarihi: 10.12.2025.

Tarzan kendini doğaya adanmış; doğayı korumak ve iyi gelmek için pek çok eforu göstermiş bir kimliktir. Bu çevre dostu karakter, kendisini Manisa'nın yeşillendirmesine adanmıştır. Literatüre göre, 1930 yılında belediyenin ağaçlandırma için ayırdığı fonu kullanarak ağaçlandırma çalışmalarına hız vermiştir. Buna ek olarak, sonraki yıllarda maddi destek sağlanmasa da kendi özverisi ve maddi imkanlarıyla çalışmalarına devam etmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası 1950'li yıllarda tekrar çalışmalarına hız veren Tarzan, Manisa merkezde yer alan parklar ve bahçeler ile bugünkü Muradiye Camisi'nin bahçesinin ağaçlanmasına olanak sağlamıştır²⁶. Tarzan ile ilgili ağızdan ağıza yayılan hikayede Manisa Spil Dağı'nın zirvesine yalnız bir şekilde ağaç taşıdığı anlatılmaktadır. Rivayetlerden birkaçı ise Tarza'nın doğadaki hayvanlar ile iletişim kurabildiğini ve halk arasında “yerli aziz” olarak ifade edildiğini göstermektedir²⁷.

Özetle, Manisa'nın ağaçlandırmasıyla ve doğa için gösterdiği çabalar ile ün yapmış bu kişi, dağ tırmanışlarını bitirip Manisa'ya geri döndüğünde, pek çok çam ağacının kesildiğini görünce çok üzülmüştür. Rivayete göre bu duruma çok üzülen Tarzan kalp spazmı geçirmiştir. Bu andan itibaren her tırmanışında baygınlık geçiren Tarzan, Manisa Moris Şinasi Hastanesi'nde

tedavi görmüştür. Fakat, tedavi işe yaramamış ve 31 Mayıs 1963 tarihinde dünyaya gözlerini yummuştur.

Kybele

Kybele Anadolu'nun en eski ve güçlü tanrıçalarından biri (Magna Mater) ve Anadolu'da matriyarkal toplumun baş Tanrısı olarak ifade edilmektedir. Kybele'nin kayıtlarda "Nana, Marienna, Dindymene ve Sipylene (Manisa Spil Dağı Eteği)" gibi pek çok adı bulunmaktadır²⁸. Geçmiş M.Ö. 7 bin yıllarına dayanan ve yaşamını Sipil Dağı'nın eteklerinde geçirdiği varsayılan Tanrıça Manisa'nın turizm potansiyeli ve kenti hikayelendirme çabaları açısından önemli yer tutmaktadır. "Taş Ana" olarak ifade edilen Kybele önemli de bir efsaneyi beraberinde getirmektedir. Kybele Attis isimli birine aşık olmuştur. Ancak, bu karakterin evleneceğini öğrenir ve sonrasında gerçekleşen düğüne giderek insanları deliye dönüştürür. Rivayete göre deliye dönen Attis kendi organlarını kesmiştir. Efsane kapsamında, olay sırasında ortaya çıkan kanın Manisa topraklarına bereketi getirdiğine inanılmaktadır. Bu efsaneye yönelik olarak toplum arasında Kybele Kaya Kabartması olarak da bilinen ve Akpınar Mesire Alanı'nda yer alan "*Kybele Anıtı*" bulunmaktadır (Görsel 4)²⁹.

Görsel 4. Kybele Anıtı

Kaynak: Manisa Valiliği, 2012.

Özellikle sanat yapıtlarına bakıldığında, Kybele güçlü bir doğurganlık özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Başındaki tacın ise yeryüzündeki bereket tanrıçası olduğu için yer üzerinde inşa edilen bir kule biçimini temsil etmektedir. Tanrıçanın yanında ise muhakkak gücü temsil eden aslan bulunmaktadır (Görsel 4). Kybele'nin kayıtlara geçen eşi "*Attis*" dir. Fakat, Sümerlerden Anadolu topraklarına gelen Kybele'nin o dönemki sevgilisinin adının Temmuz olduğu ifade edilmektedir. Kybele'nin Ay Tanrıçası olduğu ve yeryüzünün tarımsız olarak verimliliğini temsil ettiği varsayılmaktadır. Buna ek olarak, Kybele'nin

Yunanistan'a geçerken yalnız Aphrodite olarak değil, aynı zamanda da Artemis olarak geçtiği kayıtlara geçmiştir. Tüm bu temsillerin sanat eserlerine ve döneme ait kalıntılara yansıdığı görülmektedir.

3. HALK DANSLARI

Halk dansları veya oyunları Anadolu topraklarının en değerli somut olmayan miras unsurlarındandır. Özellikle Türk halkının kültür yapı taşı olan halk dansları, bir toplumun yaşam tarzını, sosyal hayatını ve inanışları gibi pek çok kültürel zenginliğini ortaya koyan simge niteliğindedir. Türk folkloru denince akla gelen ilk şey halk oyunları olmaktadır. Halk oyunları, yüzyıllardır Türk halkı gibi kolektif ve birlikte hareket etmeye, yaşamaya özen gösteren toplumlar için birbirlerine mutluluklarını, üzüntülerini ve bunun gibi farklı duygularını gösterme olanağı sunmuştur. Halk veya toplumbilimi uzmanlık alanı olan halk dansları şu şekilde ifade edilmektedir³⁰: *“Halk oyunu göze ve kulağa hoş gelecek şekilde düzenlenmiş, ölçülü ve dengeli hareket yoluyla estetik bir etki ve heyecan yaratan, çoğunlukla ses birimlerinden meydana gelen, halk müziğiyle desteklenmiş, hareket ve müzik bütünleşmesidir. Halk oyunlarını tanımlarken, ait olduğu toplumun kültür değerlerini yansıtan bir olay, bir sevinci, bir üzüntüyü ifade eden kaynağı itibarıyla din ve büyü ile ilgili olan müzikli olarak tek kişi ya da topluluk halinde icra edilen ölçülü ve düzenli hareketlerdir.”*

Halk dansları kökeninin insanın ilk var olduğu güne dayandığı düşünülmektedir. Ayrıca, o dönemlerde şaman geleneğinin yaygın olması büyü yapma ritüellerini de ön plana çıkarmaktaydı. Dolayısıyla, eski çağlarda özellikle büyü yapmadan önce ateş çevresinde topluca dans edilmesi ve avcılık döneminde ava çıkmadan önce dans edilmesi, halk danslarının çok eskiye dayandığını göstermektedir. Halk oyunlarının büyük çoğunluğunun halk arasında şenlik amacıyla icra edilen gelenek ve inanışlar kapsamında hayatımıza girmiş olduğu savunulmaktadır³¹.

Manisa kentine ait folklor özellikleri incelendiğinde halk oyunları öncelikli alanlardan biridir. Manisa kenti halk oyunları köklü bir geçmişe sahiptir. Kendine özgü figürleri ve ritmik özellikleri ile Türk kültürüne katma değer veren unsurlardan biridir. Manisa kentine ait halk oyunları incelendiğinde hem kadın hem erkek oyunları açısından marka haline gelmiş iki oyun olan *“zeybek”* ve *“kaşık oyunu”* karşımıza çıkmaktadır. Manisa kentinin Ege Bölgesi'nde yani Batı Anadolu'da yer alması, Manisa ilinin zeybek kültürü ile özdeşleşmiş olmasına neden olmuştur. Ayrıca, Manisa kentinde halk oyunları çift sayıda dansçı ile karşılıklı veya bir çember içerisinde oynanmaktadır. Bir kaynağa göre, *“Yağcılar, Yeniceköy gibi köylerde horo; Salıhlı, Kemaliyes, Kozaklı, Köprübaşı gibi yerlerde seymen türünde oyunlar; hemen her yerde ise Manisa çiftetellisi oynanır”*³².

Zeybek dansı Ege'nin özgürlüğünü ve efe olma özelliğini temsil etmektedir. Zeybekler bir kimliği temsil etmektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tanımı incelendiğinde, Zeybek *“bir efenin yönetiminde ovadan ovaya, dağdan dağa gezen, yoksulları gözetip yörede belirli bir otoriteye sahip olan, genellikle zalimlere veya sonradan görme zenginlere göz açtırmayan, zaman zaman işlediği bir suç yüzünden hapse girmeden dağlara kaçan, yönetime ters düşmüş insanlar”* olarak tanımlanmıştır³⁴. Manisa kentinde oynanan türü incelendiğinde Harmandalı Zeybeğinin yaygın olduğu görülmektedir. Harmandalı Zeybeği de kendi içerisinde sınıflandırılmaktadır. Bunlar isim olarak Çaktım Çaktım (Aydın Zeybeği), Somalı Zeybeği, Baylan Cemile Zeybeği, Koca Ümmet Zeybeği, Çift Hava Zeybeği, Yeni Harmandalı Zeybeği, Seymen Sekmesi Cihanyandı Zeybeği ve Ayvalık Zeybeği olarak kayıtlara geçmiştir.

Alan araştırmaları, zeybek oyunlarının günümüzde özellikle düğünlerde, asker uğurlamalarında ve törenlerde veya çeşitli yöresel eğlencelerde icra edildiğini; yöre halkı tarafından çok sevildiğini ve büyük önem taşıdığını göstermektedir. Zeybek oyunu büyük bir gezinti figüründen oluşmaktadır. Gezinti, duruş, yürüyüş ve davranış ile yiğitliği veya efeliği sembolize etmektedir. Bu oyunlara geleneksel enstrümanlar eşlik etmektedir. Açık meydanlarda bağlama, davul ve zurna tercih edilirken; kapalı mekanlarda zeybek oyunu kapalı alanlarda ince saz, bağlama, klarnet ve darbuka ile birlikte oynanmaktadır. Halk zeybek oyununu oynarken, zeybeğin türüne göre eşlik ettikleri çalgılar değişim göstermektedir. Örneğin, ağır zeybek havalarında ağırlıklı olarak davul-zurna ikilisi tercih edilirken; daha hareketli oyunlarda bağlama çalınmaktadır.

Zeybek tüm bölgede yaygın olmasına karşın, her ilçede farklı şekilde ve isimle oynanmaktadır. Turgutlu, Soma, Salihli ve Kemaliye çevresinde Seymen Sekmesi oynanmaktadır. Bu oyun, şiş ve bıçak çarpıp eğilerek icra edilir ve düğün alaylarında yaygındır. Öte yandan, Soma'nın Kabardan Zeybeği tek ayak üstünde ayak bağlama, atlama ve çökme figürleri ile bilinmektedir. Turgutlu'nun ise Harmandalı Zeybeği ile ünlü olduğu bilinmektedir. Harmandalı Zeybeğinde tek kolla kendi çevresinde dönerek oynanmaktadır. Buna ek olarak, Yunt Dağı bölgesinde Yeni Harmandalı sağ kolu öne salıp sol ayak ucunu yere vurarak başlayan ve tek kol havada oynanan en temel oyunlardan biridir³³.

Görsel 5. Zeybek Halk Dansı Görünümleri

Kaynak: Manisa Valiliği, 2007.

Halk arasında oynanan zeybek havasında tercih edilen kıyafetler geçmişten günümüze kadar yaşamıştır. Bu geleneksel kıyafetler oldukça havalı ve Manisa kentinin zengin kültürel değerlerini yansıtan şekilde dikilmektedir. Bu giysilerin içeriği incelendiğinde belirli tipte olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, bu giyim kuşam unsurları geleneksel Manisa kıyafetleriyle benzerlik göstermektedir. Detaylı bir inceleme yapıldığında, Zeybeklerin hareket kısıt yaşamaması adına alt giyimde kısa şalvar tercih ettiği görülmektedir. Bu şalvar dizüstünde iken, bacakları tozluk ile örterler. Bunun amacı ise oyunda yere çökerken yaralanma yaşanmasını engellemektir. En alt giyimde ise çizme veya çarık giyilmektedir. Zeybek oynayan bireyler başlarına ise fes, takke, şapka ve kasket takmaktadırlar. Bunlara ek olarak, oyalarla bezeli yemeni kullanabilmektedirler. Pamuktan ve ketenden üretilen gömleklerin üzerine cepken giyilmekte ve boyun kısmına ise süslü, püsküllü ve işlemeli kefiye takılmaktadır. Bunun üzerine ise zıbın veya ışık giyilmektedir. Kolları yırtmaçlı olan bu unsur yakası dik olup önü düğmelerden oluşmaktadır. Tüm kıyafet detaylarında mavi ve siyah renkte iken, kırmızı da tercih edilen renkler arasındadır. Tamamlayıcı veya aksesuar sayılan unsurlar arasında ise para kesesi, mendil, yağlık, pazıbent, saat kösteği, hamaylı, muska, tabaka, silahlık, çevre, kama bulunmaktadır³⁴.

Tablo 1. Bölgede İcra Edilen Zeybek Türleri

Zeybek Türleri	
Yunddağ-Dağlı Oyunu	Kasnak-Arpazlı Oyunu
Hovarda Zeybeği	Yandım Ayşem
İki Parmak Zeybeği	Cirit Zeybeği
Yalabık Oyunu	Bengi Oyunu
Baba Hüseyin Oyunu	Harmandalı Oyunu
Kemeraltı Oyunu	Edremit Güvendesı Oyunu
Çandarın Oyunu	Kaval Oyunu
Kocaarap Oyunu	Üç Parmak Oyunu
Jandarın Zeybeği	Kız Havası Zeybeği
Menemen Kabak Havası	Fadimem Zeybeği

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

İlgili alanda yürütölen uzmanlık tezleri incelendiğinde, veri tabanında güncel yıllarda yürütölmüş iki adet araştırmaya rastlanmıştır. Bunlardan birincisi Turgutlu yöresi halk oyunlarını incelerken, bir diğeri ise Yunt Dağı köylerinin halk oyunu geleneklerini araştırmıştır. Turgutlu Yöresi Halk Oyunları üzerine yazılan tezde burada birtakım geleneklerin halen daha devam ettirildiği tespit edilmiştir. Bölgede Yörükler, Türkmenler, Muhacirler, Romanlar, Abdallar, Kürt ve Azeri halkı yaşamaktadır.

Kadınların oynadığı geleneksel halk dansları ise 13 adet zeybek türü olarak belirlemiştir. Alandaki araştırmalar, kadınların figür, adım ve oyun tarzının erkeklerinkile benzerlik gösterdiğini tespit etmiştir. Solo veya toplu dansın mümkün olduğu bu havada, eğilmeler, çember daire oluşturma yani dönme, kol döndürmeler ve parmak şıklatmalar yer almaktadır. Özellikle, Turgutlu ilçesinde halen daha halk oyunları geleneğini yaşatan dans isimleri “Çeşmenin Başı Güzel”, “Tavana Kavun Astım”, “Al Giydim Alsın Diye”, “Baygın Cemilem veya Baylan Cemile”, “Düz Ovanın Çamları”, “Mendilim Var Dört Köşe”, “Cici Pabucum Cici”, “Kız Suyu İner”, “Giyer Fistanı Atlas”, “Demirciler”, “Martini Takmış Koluna”, “Mermere”, “Ninnaların Ninnası”, “Konsol Üstünde Mumlar”, “Nalbandım”, “Kordon”, “Çaktım Çaktım”, “Ninanom”, “Öveçlerin Çamları”, “Sepetçioğlu” ve “Bahçalarda Sıyırma” olarak kayıtlara geçmiştir.

Zeybek oyunlarına ek olarak, yörede halen daha oynanmakta olan halk dansları ve köy seyirlik oyunları bulunmaktadır. Bu danslar özellikle düğünler vd. özel günlerde köy meydanlarında ve diğeri tarz mekanlarda icra edilmektedir. Bu oyunlar yedi boyutta sınıflandırılmıştır: Kuttören ve Söylence Kaynaklı Oyunlar- Gerçekçi oyunlar, Ölüp Dirilme ve Kız Kaçırma, Yılbaşı ve Yıl Sonu Oyunları, Tarımsal Oyunlar, Hayvan Benzetmeleri, Dilsiz Oyunlar- Kukla- Şaka

Oyunları ve Tek ve Çift İzlekli Oyunlar- Dizi Oyunları. Literatürde köy seyirlik oyunları “*ortaoyunu*”, “*halk tiyatrosu*”, “*temaşa*” isimleriyle de anılmaktadır. Köy seyirlik oyunlarında bireyler izleyenleri eğlendirme motivasyonu taşımaktadır. Burada, sanatsal ya da belirli bir amaca yönelik koreografi bulunmamaktadır. Köy seyirlik oyunlarına bakıldığında, göçmen halayları, damat halayı, ramizem, payduşak ve deryalar gibi farklı isimlerde geleneksel yaklaşımlar görülmektedir³⁵. Tüm bu halk dansı çeşitliliği kültürün zenginliğini ve halkın köklü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Köy seyirlik oyunlarında ve diğer geleneksel halk oyunlarında kullanılan enstrümanlar çeşitlilik göstermektedir. Ancak, en temel araçlar göçmen davulu, davul-zurna ikilisi, trampet, trompet, saksafon ve klarnet olarak kayıtlara geçmiştir³⁶.

Bölgede oynanan ve dinsel bir tema taşıyan bir diğer halk oyunu semahların icra ettiği dönülen yani semazen gösterileridir. Bu dans türü inanca dayalı olarak ifade edilmektedir. Literatürde şu şekilde açıklanmaktadır: “*Semah dönenler birbirlerine dokunmadan, daire şeklinde ve karşılıklı durarak semah ederler. Semah dönüldüğü sırada köşede bulunan dede makamına sırt dönülmez. Semahın değişik bölümlerine evrenin dönüşü, turnalar gibi daire şeklinde uçmak ve kanat çırpma gibi farklı simgesel anlamlar yüklendiğini söylenmektedir. Semahların diğer bir özelliği dansın, halaylarda olduğu gibi, “ağırlama”, “yelleme” ve “hoplatma” bölümleri gibi hızlı ve yavaş bölümlerinin oluşudur. Dansın ilgi çeken asıl bölümü ise başlangıç ve bitişidir. Çünkü başlangıç ve bitiş bir ritüelin girişi ve çıkışı kısmını belirler bir özellik olarak göstermektedir*”. Özellikle Yunt Dağı bölgesinde yaygın olan bu halk dansı genelde kapalı mekanda odalarda kadın ve erkek ayrı olmak üzere icra edilmektedir. Kadın ve erkek sema gösterisini birlikte icra ederken; saz havasına başlanınca kadınlardan biri gider ve bir erkeğe niyaz eder. Niyaz öne doğru eğilip karşı tarafa selam vermek anlamına gelmektedir. Daha sonra bu ikili beraber dans ederler³⁷.

Son olarak, halk oyunlarına ilaveten özellikle düğünlerin pek çoğunda farklı halk dansları da sergilenmektedir. Ancak, bunlar turistik bir çekim unsuru özelliğine sahip olmamakla birlikte, halk arasında oldukça yaygın olarak oynanmaktadır. Bu oyunlar roman havası, çiftetelli ve halay ağırlıkta diyebiliriz. Bunlara ilaveten, yörede yaşayan kadınlar özel günlerde Konsol Üstünde Mumlar, Nalbandım Kaşık Havası, El Havası, Mermere, Düz Ovanın Çamları ve Ninnaların Ninnası adlarıyla pek çok oyun sergilenmektedir. Tüm bu oyunlar, daire, def, dümbelek, kaşık, sini, güğüm, kazan, zilli maşa ile benzeri araçlar ile genellikle karşılıklı yani toplu bir biçimde oynanmaktadır.

SONUÇ

Kitabın bu bölümünde Manisa kentinin eski çağlardan günümüze kadar ulaşan efsaneleri, halk anlatıları, kentin sembolü haline gelmiş karakterler ve halk oyunları kültürel değerler açısından incelenmiştir. İlk olarak, halk anlatıları ve efsaneler konu alınmıştır. Manisa kenti Anadolu'nun bereketli topraklarında, pek çok farklı medeniyete ev sahipliği yapmış bir yerdir. Bu nedenle, halk anlatıları ve mitolojik hikayeler açısından oldukça zengin bir kültürel belleğe sahiptir. Bu kapsamda çok çeşitli efsaneler yer alsa da, bu bölümde turistik çekim unsuru ve kültürel miras kapsamında marka haline gelmiş mitolojik hikayeler ve efsaneler incelenmiştir. Bu efsanelerin pek çoğunun Frigya dönemine kadar uzandığı ve Spil Dağı çevresine konu olduğu tespit edilmiştir. Efsaneler, Manisa kentinin geçmişten günümüze tüm değer yargılarını, inanç sistemlerini ve değer yargılarını temsil eder niteliktedir. İncelemeler sonucunda, Manisa kentinin kültürel kimliğinin yalnızca yazılı tarihsel kaynaklardan değil, aynı zamanda sözlü anlatımlar aracılığıyla da yaratıldığı görülmüştür. Özellikle de Antik Yunan Mitolojisine ev sahipliği yapan bölge, turizm kimliğini oluştururken ciddi bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda efsaneler, destinasyon pazarlaması çabalarında yerel kimliği görünür kılacak temel araçlar olarak görülebilir. Buna ek olarak, bu efsanelerin kuşaktan kuşağa aktarımı, kültürel belleğin sürekliliğinde temel mekanizmalardan biri olarak değerlendirilebilir. Bu hikayelerin akademik araştırmalar çerçevesinde sistematik biçimde ele alınması, somut olmayan kültürel mirasın belgelenmesine katkı sunarken, aynı zamanda Anadolu'nun kültürel çeşitliliğini gözler önüne sermektedir. Tüm bu mitolojik hikayeler veya efsaneler, Manisa'nın kültürel turizme katkı vermesi açısından stratejik olarak değerlendirilmelidir. Örneğin, yeni yaratılacak olan etkinlikler veya festivaller ve tematik kültür rotaları oluşturularak kültürel belleğin yaşatılması ve bölgedeki turizm hareketliliğinin canlandırması yönünde çalışmalar yapılabilir.

Bir diğer önemli unsur ise efsanelere konu olan ve bölgede tanınan sembolik kişilerdir. Niobe ve Kybele etrafında dolaşan mitolojik hikayeler, doğa, bereket, acı, kutsallık ve süreklilik gibi anlamları temsil etmektedir. Bu sembol kişiler sayesinde, toplumun kültürel değerleri ve tarihsel deneyimlerin kuşaklar arası aktarımı mümkün olmaktadır. Ayrıca, bu kişiler mekan temelli kimlik inşasının bir parçası olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu semboller aynı zamanda mekanla duygusal bir bağ kurmanın aracı olarak görülebilmektedir. Bu kişiler turistik temsil olarak kullanılabilir. Örneğin, pek çok kişi tarafından tanınan bir kişi olan Manisa Tarzan'ı dendiğinde pek çok kişi aklına Manisa kentini getirmektedir. Bu algı kentin turizm potansiyeli açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede kültürel değer yaratma yetisine sahip sembolik

kişiler, Manisa'nın kùltürel mirasının hem korunması hem de sürdürülebilir kùltürel turizm kapsamında değerlendirilmesi açısından stratejik bir araç olarak düşünebilir.

Manisa kentinin kùltürel kimliğini oluşturan zincirin bir diğeri halk oyunlarıdır. Halk oyunları, şehrin somut olmayan kùltürel mirasları arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Halk oyunları kùltürel değerleri, tarihsel deneyimleri ve inanışları ve yerel kimliği yansıtmaları bakımından işlevsel bir unsurdur. Manisa kenti kùltür kimliği ile özdeşleşen en temel ve halk arasında yaygın olan halk dansı zeybeğdir. Bu unsur, kùltürel mirasın yaşamasına ve kuşaktan kuşağa aktarılmasına aracılık etmektedir. Kùltürel deneyim olarak halk oyunları bölgenin turizm politikalarıyla bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır. Kùltürel turizm potansiyelini güçlendiren halk oyunları, turistlere bölgenin kùltürüyle doğrudan temas etmesine imkan sağlamaktadır. Bu bağlamda, kent için geliştirilecek turizm politikalarında halk oyunu gösterilerine yer verilmelidir. Tüm bahsi geçen unsurlar turizm politikalarında bütünlük bir yaklaşım açısıyla değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- ¹Yeganeh, H. (2022). Orality, Literacy and the “Great Divide” in Cultural Values. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 42(5/6), 564-582.
- ²Aydemir, B. (2021). Gelenekselden Çağdaş Olana Türk Hikaye Anlatıcılığında Temel Motivasyonlar (Model Anlatıcılar Işığında). *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 370-387.
- ³İlhan, M. (2015). Folklorik Bağlamda Anlatı: Gelenek, Dil ve Yorum. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(2).
- ⁴Nar, M. Ş. (2014). Günümüz Toplumunda Mitler: Anadolu Halk Efsaneleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Folklor/Edebiyat*, 20(79), 55-77.
- ⁵Şeker, R. ve Bolat, Y. Halk Oyunları Deneyiminin Somut Olmayan Kültürel Miras Tutumları ve Sosyal Değerler Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Sağlık, Egzersiz ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(3), 251-270.
- ⁶*Ana Britannica Ansiklopedisi* (1989). Cilt 6. Ana Yayıncılık.
- ⁷Güner, İ. ve Ertürk, M. (2004). Türkiye il merkezi kent adlarının kaynakları üzerine bir araştırma. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 39-62.
- ⁸Akgül, H. (1987). *Manisa Folkloru*. Manisa: Manisa Turizm Derneği.
- ⁹Akgül, H. (1987), A.g.e.
- ¹⁰Akgül, H. (1987), A.g.e.
- ¹¹Akgül, H. (1987), A.g.e.
- ¹²Yazar, S. (2020). *Anadolu Efsaneleri*. İstanbul: Nesil Basımevi.
- ¹³Beekes, R. S. P. (2009). Pre-Greek Names. *The Journal of Indo-European Studies*, 37(1), 191-197.
- ¹⁴Gupta, K. (2008). <https://www.britannica.com>. Erişim Tarihi: 12.11.2025.
- ¹⁵Baert, B. (2020). *The Weeping Rock: Revisiting Niobe through 'Paragone', 'Pathosformel' and Petrification*. Belçika: Peeters Yayınevi.
- ¹⁶Leshem, B. (2018). The myth of Niobe in literature and art. Beerşaba: Ben-Gurion University of the Negev Basılmamış Doktora Tezi.
- ¹⁷Tulunay, E. (1997). *Pelops'un Gizemi*. İstanbul: Graphis.
- ¹⁸Demiralp, D. (2014). İlkçağ Anadolu'sunun Frigya Yöresinden Yükselen Bir Hüzün Tınısı-Antik Metinlerin Işığında Satyr Marsyas' ın Trajik Öyküsü. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 88-104.
- ¹⁹Aytepe, G., & Yıldız, U. (2022). Apollon ve Marsyas' ın Müzik Yarışması Mitolojisinin Antik Dönem ve Avrupa Görsel Sanatlarına Yansımaları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 188-207.
- ²⁰S. Akça, B., Talu, Ç. (2021). Flüt Repertuarını Etkileyen Yunan Mitolojisi Karakterleri. *Social Sciences Research Journal*, 10 (1), 102-111.
- ²¹Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü* (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- ²² Pamukçu, H. ve Gökçe, A. (2022). *Anadolu efsaneleri* (editörler: Canan Tanrısever & Özlem Güzel, Eds.; 1. basım). Nobel Akademik Yayınları.
- ²³ Uçtu, N. (2018). Tarihteki 3. sinagog ihtişamını koruyor. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/tarihteki-3-sinagog-ihtisamini-koruyor-2684657>. Erişim Tarihi: 19.12.2025).
- ²⁴ Yılmaz, A. C., Özkaya, E. N., Çakmakçı, G., Barlas, P., & Süel, A. Türkiye'nin ilk çevrecisi: Manisa Tarzanı.
- ²⁵ Aycan, N. (2005). Cumhuriyet Çocuğu ve Çevre Dostu Bir Türk: Manisa Tarzanı . Bilge, Yaz 45, 17-25.
- ²⁶ Aycan, N. (2005), A.g.e.
- ²⁷ Avan, H. (2001). “*Sevgi Adamı*” *Manisa Mektupları*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğrenim Vakfı Yayınları.
- ²⁸ Pamukçu, H. ve Gökçe, A. (2022), A.g.e.
- ²⁹ Manisa Valiliği. (2012). *Manisa Rehberi 2012*. Manisa: Manisa Valiliği Kültür Yayınları.
- ³⁰ Bali, A. (2017). Halk Oyunları Üzerine Halkbilimsel Bir Araştırma: Mersin İli Silifke İlçesi örneği. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (33), 78-91.
- ³¹ Ataman, Sadi Yaver (1975). 100 Türk Halk Oyunları. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ³² Avşar, M. E. (Ed.). (2013). *Manisa halk kültürü*. Manisa: Manisa'yı ve Mesir'i Tanıtma ve Turizm Derneği Kültür Yayınları.
- ³³ Avşar, M. E. (2013), A.g.e.
- ³⁴ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (n.d.). *Halk oyunları*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80209/halk-oyunlari.html>.
- ³⁵ Boratav, P.N. (1973). *Türk Halk Bilimi I 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- ³⁶ Karagözler Egel, G. (2017). Manisa Yunt Dağı Köylerinde Halk Oyunları Geleneği Yüksek Lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ³⁷ Egel, G. (2017), A.g.e.

Manisa'nın Mutfak Kültürü

GİRİŞ

Türkiye'nin zengin yöresel ürünleri ve sahip olduğu mutfaklar, turistler için önemli çekicilik unsurlarıdır ve giderek tatil motivasyonunun temel bileşenleri haline gelmektedir. Bu durum, gastronomi turizminin Türkiye turizmi içerisindeki önemini artırmaktadır. Özellikle turistlerin Türkiye'yi tekrar ziyaret etmelerinde yemeğin önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir¹. Türkiye'nin turizm gelirlerine ilişkin veriler, yeme-içme harcamalarının toplam turizm harcamaları içindeki önemini göstermektedir. 2024 yılı turizm geliri 60,4 milyar dolara ulaştığı ve bu gelirler içinde yeme-içme harcamalarının %19 civarında olduğu tespit edilmiştir². Türkiye'de turizmi etkileyen büyük krizler dışında yeme içme harcamalarının turizm gelirleri içindeki payı önemini korumuştur. Ülkedeki mutfak ve ürün çeşitliliği, gastronomi turizminin payını artırmakta, yemek-içme harcamalarının turist harcamaları içinde önemli bir yer tutmasına neden olmaktadır.

Manisa'nın zengin mutfak kültürü ve tarımsal ürün çeşitliliği, kentin kültürel yapısını oluşturan temel unsurlardan biridir. Bu güçlü bileşenler, kente yüksek gastronomi turizmi potansiyeli kazandırmaktadır. İlde yetiştirilen zeytin, üzüm, kavun, domates ve çeşitli meyvelerin yanı sıra, şevketi bostan, arapsaçı ve hardal gibi doğal otlar, yöreye özgü yemeklerin hazırlanmasında önemli girdileri oluşturmaktadır. Manisa, coğrafi işaretli ürünlerinin yanı sıra, Türk ve Ege mutfaklarında yer alan pek çok yemeği yöreye özgü otlar ve farklı pişirme teknikleriyle sunmaktadır. Her ne kadar Manisa'nın, gastronomi turizmi açısından mevcut potansiyeli henüz tam anlamıyla değerlendirilememiş olsa da özellikle son yıllarda düzenlenen festival, tanıtım etkinlikleri ve yerel ürün

odaklı organizasyonlar sayesinde kentin gastronomik değerlerinin görünürlüğü artmaktadır. Bu gelişmeler, Manisa'nın gastronomi turizmi alanında daha güçlü bir destinasyon haline gelebileceğine işaret etmektedir.

Manisa'nın coğrafi işaret ile tescillenmiş yöresel yemek ve yiyecekleri arasında Akhisar Köfte, Salihli Odun Köfte, Alaşehir Ekmeği, Kapaması ve Tahinli Pidesi, Kula Leblebisi, Kırkağaç Pideli Paça ve Topalak Yemeği, Soma Helvası Manisa Mesir Macunu gibi lezzetler yer almaktadır. Ayrıca Akhisar Domat zeytini ve zeytinyağı; Akhisar Uslu zeytini ve zeytinyağı; Büyükbelen Tekir zeytini; Kırkağaç kavunu; Manisa Sultani çekirdeksiz üzümü; Salihli kirazı gibi tarımsal ürünler de yer almaktadır. Tablo 1. Aralık 2025 itibarıyla Manisa ilinin tescillenmiş coğrafi işaretli gıda ve tarım ürünlerini göstermektedir³.

Tablo 1. Manisa İli Coğrafi İşaretli (Gıda ve Tarım) Ürünleri

Coğrafi İşaret/ Geleneksel Ürün Adı	Türü	Ürün Grubu	Tescil tarihi
Akhisar Domat Zeytini	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	13.12.2012
Akhisar Domat Z.yağı	Mahreç İşareti	Tereyağı dâhil katı ve sıvı yağlar	28.03.2022
Akhisar Köfte	Mahreç İşareti	Yemekler ve çorbalar	09.01.2018
Akhisar Uslu Zeytini	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	13.12.2012
Akhisar Uslu Zeytinyağı	Mahreç İşareti	Tereyağı dâhil katı ve sıvı yağlar	28.03.2022
Alaşehir Asma Yaprağı	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	17.09.2021
Alaşehir Ekmeği	Mahreç İşareti	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	23.05.2022
Alaşehir Kapaması / Alaşehir Kapatması	Mahreç İşareti	Yemekler ve çorbalar	14.02.2022
Alaşehir Tahinli Pidesi	Mahreç İşareti	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	26.07.2023
Büyükbelen Tekir Zeytini	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	08.07.2024
Demirci Figani Efendi Eriği	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	10.06.2024
Demirci Hünnabı	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	22.07.2020
Demirci Kirazı	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	27.03.2024

Emcelli Biberi	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	14.02.2023
Kula Leblebisi	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	21.06.2019
Köprübaşı Çileği	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	02.11.2021
Kırkağaç Kavunu	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	12.01.2009
Kırkağaç Pideli Paça/ K.Çakal Pideli Paça	Mahreç İşareti	Yemekler ve çorbalar	20.04.2024
Kırkağaç Topalak Yemeği	Mahreç İşareti	Yemekler ve çorbalar	25.10.2023
Manisa Asma Yaprağı	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	07.02.2023
Manisa Mesir Macunu	Mahreç İşareti	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	21.03.2018
Manisa Sultani Çekirdeksiz Üzümlü	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	18.02.2019
Manisa Taban Simidi	Mahreç İşareti	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	07.05.2018
Salihli Kirazı	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	03.09.2008
Salihli Odun Köfte	Mahreç İşareti	Yemekler ve çorbalar	20.08.2008
Saruhanlı Çekirdeksiz Beyaz Üzümlü	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	12.08.2021
Soma Helvası	Mahreç İşareti	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	04.08.2023
Soma Zeytinyağı	Mahreç İşareti	Tereyağı dâhil katı ve sıvı yağlar	04.08.2023

Kaynak: İşçi, C., Tèpeci, M. (2024)'den güncellenerek aktarılmıştır⁴.

Coğrafi işaretli olarak tescillenmiş ürünlerin yanı sıra henüz tescillenme süreci tamamlanmamış ve fakat başvurusu devam etmekte olan yedi ürün daha bulunmaktadır. Bu ürünler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Manisa İli Coğrafi İşaret (Gıda ve Tarım) Başvuru Aşamasında Olan Ürünler

Coğrafi İşaret/ Geleneksel Ürün Adı	Türü	Ürün Grubu	Başvuru tarihi
Alaşehir Çekirdeksiz Üzüm	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	06.03.2023
Büyükbelen Tekir Zeytini	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	28.12.2021
Kasaba Kavunu	Menşe Adı	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	16.11.2022
Kırkağaç Zeytinyağı	Mahreç İşareti	Tereyağı dahil katı ve sıvı yağlar	24.08.2023
Salihli Üzüm Pekmezi	Mahreç İşareti	İşlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar	29.08.2022
Salihli Zeytinyağı	Mahreç İşareti	Tereyağı dahil katı ve sıvı yağlar	16.10.2025
Çakal Pidesi	Mahreç İşareti	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	26.05.2021

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2025⁵.

Manisa'nın yöresel yemekleri geçmiş uygarlıklardan günümüze aktarılan kültürel mirasın önemli bir parçasıdır. Yerel lokantalarda Manisa Kebabı, Akhisar Köfte, Salihli Odun Köfte, Kırkağaç Pideli Paça ve Topalak Yemeği gibi lezzetler mevcut durumda sunulmaktadır. Ancak bu lezzetlerin menülerde yaygınlaşması gerekmektedir. Bu durum kentin gastronomi turizminin gelişmesine katkı sağlayacaktır. İlde hem yöresel tatların hem de dünya mutfaklarına ait yemeklerin sunulduğu, Tablo 3'te listelenen Turizm İşletme Belgeli restoranların yanı sıra, şehir merkezinde yaklaşık yüz yıldır hizmet veren Taylan Restoran ile özellikle iş amaçlı gelen ziyaretçilerin tercih ettiği Manisa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Litany Ristorante gibi işletmeler faaliyet göstermektedir. Kentte, ziyaretçilere yöresel yemek sunabilen çok sayıda yiyecek içecek işletmesi bulunmaktadır. Kent merkezindeki Gülcemal Manisa Kebapçısı, Altıkuş Restoran, Manisaspör Kebapçısı, Taşfabrika Cafe & Restoran ve Üçpınar Köfteci Mustafa gibi restoranlarda Ege mutfağının öne çıkan çorbaları, keşkek, güveç, kapama, yahni, mantı, kebab ve köfte çeşitlerinin yanı sıra kadayıf, helva gibi tatlılar da misafirlere sunulmaktadır⁶.

Tablo 3. Manisa İli Turizm İşletme Belgeli Yeme-İçme Tesisleri

	TESİS ADI	Bulunduğu Yer-İlçe	SINIF ADI	KAPASİTE
1	Bacca's Gastronomi Tesis	Şehzadeler	Gastronomi Tesis	115
2	October Fest	Şehzadeler	Gastronomi Tesis	400
3	Happy Town	Şehzadeler	Gastronomi Tesis	90
4	Law Inn Lounge Restaurant	Yunusemre	Gastronomi Tesis	280
5	Noventy	Yunusemre	Gastronomi Tesis	200
6	Sir Winston Restaurant	Yunusemre	Gastronomi Tesis	240
7	X Garden	Yunusemre	Lokanta	197
8	Seyhan Restoran	Akhisar	Lokanta	180
9	Malikane MC	Akhisar	Özel Tesis	113
10	Kirazlı Teras Restaurant	Salihli	Gastronomi Tesis	200
11	Maya Gurme	Salihli	Gastronomi Tesis	190
12	My Martini Restaurant	Soma	Özel Tesis	370
13	Hayalet Hanedan Lounge &Garden	Turgutlu	Gastronomi Tesis	480

Kaynak: Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2024)'den akt. İşçi ve Tèpeci (2024)⁷.

Tablo 3'te belirtilen Manisa ili Turizm İşletme Belgeli yeme içme tesisleri incelendiğinde çoğunluğunun merkez ilçeler olan Şehzadeler ve Yunusemre'de toplandığı, tesislerin 90-480 arası yüksek kapasiteli tesisler olduğu görülmektedir. Merkez ilçelerin yanı sıra Salihli ve Akhisar gibi turistik çekiciliklerine sahip olan ilçelerde de belgeli yeme-içme tesisleri yer almaktadır.

1. MANİSA'NIN YEMEK KÜLTÜRÜ ve YEREL YEMEKLER

Gediz Ovası'nın verimli toprakları, Manisa'nın tarımsal ürün çeşitliliğine yansımıştır. Bu coğrafya, zeytin, üzüm, kavun, kiraz ve çilek gibi tarımsal ürünlerin yanı sıra şevketi bostan, arapsacı, ebegümeci, ıstırafiga, hindibağı, hardal otu gibi otların yetişmesine elverişli bir ortam sunmaktadır. Ayrıca süt ve süt ürünleri de temel besin kaynakları arasında yer almaktadır. Söz konusu ürünler, Manisa mutfağının temel yapı taşlarıdır. Manisa mutfağında Ege mutfağının zeytinyağı ve ot ağırlıklı yemekleri görülmektedir. Aynı zamanda kentin mutfak kültürü, Türk-Rum ve Osmanlı izlerini de taşımaktadır. Yörede otlardan zeytinyağı ve etli yemekler yapılmaktadır. Hindibağı ve ıstırafiga bitkileri salata; laleotu ya da kapurcaksa ise genellikle etli pide yapımında kullanılmaktadır⁸.

Ege ve İç Batı Anadolu mutfak geleneğinde önemli bir yere sahip olan haşhaşı ekmekek ve pide türleri, Manisa'nın yerel mutfak kültüründe de yaygın

olarak tüketilmektedir. Üzüm ise bölgede farklı şekillerde tüketilen temel tarımsal ürünlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Üzümden elde edilen şarap, şıra, pekmez ve lokumun yanı sıra, koruklardan ekşi lezzetler hazırlanmaktadır. Ayrıca üzüm ve diğer meyveler kullanılarak reçel, şerbet, hoşaf ve komposto gibi ürünler de üretilmektedir. Ancak, bölgede bağcılığın geçmişe kıyasla azalması ve tarımsal üretimin giderek endüstriyel bir yapıya dönüşmesi söz konusudur. Bu durum birçok ürünün hazır olarak tüketilmesine neden olmaktadır⁹.

Türkiye’de coğrafi işaretli yöresel ürünler tescil edilebilmektedir. 22/12/2016 tarihinde yürürlüğe giren 6769 sayılı “*Sınai Mülkiyet Kanunu*” ile *doğal ve beşerî unsurların bir araya gelmesi sonucu gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayi ürünlerinden şartlara uygun olanlar; tescil edilmesi şartıyla, coğrafi işaret veya geleneksel ürün adı korumasından yararlanabilmektedir. Coğrafi işaret; belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü gösteren işarettir*¹⁰. Manisa ilinde 10 adet coğrafi işaretle tescillenmiş yerel yemek ve tatlı bulunmaktadır. Yemek ve çorba kategorisinde yer alan Akhisar Köfte, Alaşehir Kapaması, Kırkağaç Pideli Paça, Kırkağaç Topalak Yemeği, Salihli Odun Köfte; fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri ve tatlılar kategorisinde Alaşehir Ekmeği, Alaşehir Tahinli Pidesi, Manisa Mesir Macunu, Manisa Taban Simidi ve Soma Helvası yer almaktadır. Tablo 4’te Manisa’nın coğrafi işaretli yemek ve tatlılarının içerik ve özelliklerine yer verilmiştir.

Tablo 4 Coğrafi İşaretli Yemek/Çorba ve Fırıncılık/Tatlılar İçerikleri

Coğrafi İşaret/ Geleneksel Ürün Adı	Ürün Grubu	İçerik/Özellik/Tanım
Akhisar Köfte	Yemekler ve çorbalar	Alaca dana etinden yapılan odun kömür ateşinde pişirilen köfte.
Alaşehir Ekmeği	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	Taş fırında pişirilen, durum buğdayı unu, ekşi maya ile hazırlanan, kabuğu ince ve çıtır ekmek.
Alaşehir Kapaması / Alaşehir Kapatması	Yemekler ve çorbalar	Dana kaburga eti ile kuzu etinden elde edilen kıyma, soğan, maydanoz, karabiber ve tuz ile hazırlanan harcın, kesilen hamur içerisine kapatıldıktan kızartılmasıyla yapılan bir tür mantı. Servisi kemik suyu, sadeyağ, maydanoz ve yoğurtla yapılır.
Alaşehir Tahinli Pidesi	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	Buğday unu, maya, su ve tuz ile hazırlanan hamurun içine ve üzerine tahin sürülerek hazırlanan ve taş fırında pişirilen pide.

Kırkağaç Pideli Paça/ K.Çakal Pideli Paça	Yemekler ve çorbalar	Büyükbaş hayvanın baş eti ile kaval kemikleri kullanılarak yapılan, pide parçaları üzerine dökülerek servis edilen yöresel yemek.
Kırkağaç Topalak Yemeği	Yemekler ve çorbalar	Dana kemiğinin kaynatılması ile elde edilen kemik suyu ile özel sos ile karıştırılıp tekrar pişirilmesiyle yapılan yöresel yemek.
Manisa Mesir Macunu	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	41 çeşit baharat ve bitkiden yapılan, Nevruz'da karımı yapıldıktan sonra halka saçılan macun.
Manisa Taban Simidi	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	Un, su, nohut mayası, pekmez ve susamdan oluşan bir unlu mamul ürünü
Salihli Odun Köfte	Yemekler ve çorbalar	Kuzu etinden yapılan, meşe odununda pişirilen sulu köfte.
Soma Helvası	Fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar	Tahin ve şekerle yapılan, açık sarı renkli helva.

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2025¹¹.

Coğrafi işaretli yemek ve tatlıların yanı sıra coğrafi işaretli olmayan ancak şehrin turizm tanıtımlarında sıklıkla yer alan lezzetler de bulunmaktadır. Manisa denilince ilk akla gelen ve oldukça popüler olan Manisa Kebabı; sadece kuzu etinden yapılan gerdan dolması; ekmeğin üst kısmına kapak açılarak oyulan ekmeğin içine etle doldurularak yapılan ekmek dolması; fırında soğan ve domatesle pişirilen kabak sinkonta; fırından çıkararak üzerinde şeker serpilmesi ile servis edilen Kula şekerli pidesi; kaburga içerisinde eklenen malzemelerle yapılan bayram yemeği olarak da bilinen sura ön plana çıkmaktadır¹². Ayrıca Ege mutfağının vazgeçilmez lezzetleri olan ot kavurması, şevket-i bostan, börölce tarator, yaprak sarma da Manisa mutfağında yer almaktadır. Türkiye'de birçok yerde sokak lezzeti olarak satılan şambali tatlısı da Manisa ve özellikle Turgutlu sokaklarında yer almaktadır. Bahsedilen yemek ve tatlıların yanı sıra, Türk mutfağının neredeyse her yöresinde yer alan güveç (Kula güveci), keşkek, pide (kapaklı pide), su böreği, mantı (nohutlu mantı) ve hoşmerim gibi lezzetler kendilerine özgü yapıları ve kullanılan malzemeler bakımından benzerlerinden ayrılır.

Tablo 5 Yerel Yemekler

Yemekler	İçerik/Özellik/Yapılışı
Ekmek dolması	Ekmegin içi kıyma ve baharatla hazırlanan etli karışımla doldurularak pişirilir. Manisa mutfağında bilinen yöresel lezzetlerden biridir.
Gerdan dolması	Kuzu gerdanının kemikten ayrılıp torba şeklinde dikilerek pirinç, soğan, domates, salça ve baharatlarla hazırlanan iç harçla doldurulması ve geleneksel olarak toprak fırında uzun süre pişirilmesiyle yapılan yöresel bir et yemeğidir.
Kula Şekerli Pidesi	Tahinli hamur tatlısı, açılan hamurun çifte kavrulmuş tahin ve toz şekerle doldurulup rulo yapılarak şekillendirilen, tekrar tahin sürülerek fırında pişirilen ve kısa süre dinlendirilerek servis edilen geleneksel bir hamur işidir.
Manisa Kebabı	Dana ve kuzu eti karışımıyla hazırlanan kıymanın pişirilmesiyle yapılan; Manisa'da bilinen bir kebab türüdür.
Sinkonta	Bal kabağı ve baharatlarla hazırlanan, genellikle fırında pişirilen hafif ve sebze yöresel bir yemektir.
Sura	Kuzu kaburga veya ön kol etinin içinin pirinç ve baharatlarla doldurulup dikilerek geleneksel taş/toprak fırında uzun saatler pişirilmesiyle hazırlanan, yöreye özgü bayram yemeğidir.
Nohutlu Manti	Açılan hamurun içine karabiberle ezilmiş pişmiş nohut konularak hazırlanan, fırınlandıktan sonra et veya tavuk suyunda haşlanıp sarımsaklı yoğurt ve tereyağıyla servis edilen geleneksel bir yemektir.

Kaynak: Türktarım, 2021; Kültürportalı, 2024; Manisagotürkiye, 2025; Manisa Valiliği, 2025. ^{14,15,16,17}

2. GASTRONOMİK ÜRÜNLER

Manisa, uygun iklim koşulları ve verimli topraklarıyla tarımsal üretimde çeşitlilik gösteren bir ildir. Özellikle kentte üzüm, zeytin, kiraz, kavun üretimi öne çıkmaktadır. Bu ürünler coğrafi işaretle de tescillenmiştir. Görsel 1 Manisa ili tarımsal ve hayvansal ürünlerin dağılımını göstermektedir. Tematik harita, ilin tarımsal üretimdeki çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle Alaşehir, Salihli ve Sarıgöl çevresinde üzüm üretiminin yoğunlaştığı görülmektedir. Akhisar ve Kırkağaç çevresinde zeytin ve zeytinyağı üretimi öne çıkarken, Gördes ve Demirci gibi ilçelerde hayvancılık, tahıl ve bazı meyve türlerinin yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Görsel1: Manisa İli Tarımsal ve Hayvansal Ürünlerin Dağılımı

Kaynak: Manisa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2025¹⁸.

İl genelinde üzüm, zeytin, kiraz, kavun, tütün, sebze, hayvansal ürünler ve doğal otlar gibi çok sayıda ürün dağılım göstermektedir. İlde öne çıkan ve coğrafi işaretle tescillenen ürünler ve gastronomi turizm potansiyelleri değerlendirilmiştir.

Üzüm

Manisa, kurutmalık ve sofralık üzüm üretiminde Türkiye'nin en önemli merkezidir. İl, Türkiye'deki kurutmalık üzüm üretiminin büyük bir bölümünü (%85) ve sofralık üzüm (%20) üretiminin önemli kısmını karşılamaktadır. Üzüm üretimi, Manisa'daki toplam tarım alanlarının yaklaşık altıda birinde yapılmaktadır. Geniş üretim alanı ve yüksek üretim kapasitesi sayesinde Manisa, sadece Türkiye ölçeğinde değil, uluslararası düzeyde de önde gelen üzüm üretim merkezleri arasında yer almaktadır¹⁹. Orta Gediz ve özellikle Salihli-Alaşehir arasında yer alan bölgede bağcılık yoğun olarak yapılmaktadır. Söz konusu alanın iklim koşulları üzüm yetiştiriciliğine olanak sağlamakta, yerel halkın önemli bir kısmı üzümünden kazanç elde etmektedir²⁰.

Manisa Sultani çekirdeksiz üzümü (2019), Saruhanlı çekirdeksiz beyaz üzümü (2021), Alaşehir asma yaprağı (2021) ve Manisa asma yaprağı (2023) coğrafi işaretle tescillenmiştir. Manisa Sultani çekirdeksiz üzümü, ince kabuk yapısı ve aromatik özellikleriyle öne çıkmaktadır. Manisa'nın iklim koşulları, bu üzüm çeşidinin yetişmesi için idealdir. Sultani üzüm, kurutmalık, sofralık ve şıralık olarak değerlendirilmektedir. Saruhanlı çekirdeksiz beyaz üzümü ise hem kuru hem sofralık olarak tüketilir. Çekirdeksiz, sulu, etli ve ince kabukludur. Alaşehir asma yaprağı, ince, damarsız, damakta ekşimsi bir tat bırakan ve dolmalık kullanım için uygun bir asma yaprağıdır. Alaşehir yöresine özgü asma bitkisinden elde edilmesi ve sabah erkenden toplanması ürünün ayırt edici özellikleri arasında yer almaktadır. Manisa asma yaprağı ise ilin genelinde üretilen ince, koyu renkli olmayan, damarsız ya da az damarlı salamura asma yaprağıdır²¹.

Lidya Antik Bağ Rotası, Manisa'daki üzüm üreticiliği ile gastronomi turizmini birleştiren önemli çalışmalardan biridir. Bu rota, aynı zamanda Antik Lidya uygarlığının "Altın Asmalar Ülkesi" olarak anılan tarihi rotasıdır. Rota ile Gediz (Hermos) Havzası'nda gelişen köklü bağcılık kültürünün turizme kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede ziyaretçilere bağ gezileri, üzüm yetiştiriciliğini gözlemleme ve şarap tadımı gibi deneyimler sunulmaktadır²². Rota, Alaşehir, Salihli, Akhisar ve Selendi gibi bağcılık açısından güçlü ilçeleri kapsamaktadır. Heraki, Kastro Tireli, Nif, Pendore ve Selendi gibi üreticiler aracılığıyla yerel üzüm üretiminin tanıtımı yapılmaktadır²². Söz konusu rota, yüksek turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen mevcut durumda yeterince bilinmemektedir. Rotanın daha etkin bir biçimde tanıtılması, destinasyon pazarlaması kapsamında dijital platformlar, gastronomi festivalleri ve turizm paydaşlarıyla kurulacak iş birlikleri yoluyla desteklenmesi, Manisa'nın gastronomi turizm potansiyelinin artırılmasında önemli katkılar sağlayacaktır.

Görsel 2: Lidya Antik Bağ Rotası

Kaynak: lidyaantikbagrotasi.com, 2025²³.

Manisa bağcılığında Kula İlçesi'nin de büyük önemi vardır. Bu önem antik dönemden beri süregelmektedir. Nitekim Antik dönem coğrafyacılarından Strabon, *Coğrafya* adlı eserinde Kula ve çevresini, volkanik yapısından dolayı "*Katakekaumene*" (Yanık Ülke) olarak tanımlamaktadır. Strabon'un betimlemelerine göre bu bölgede, kül benzeri bir tabakayla kaplı, siyah renkli ve yanmış görünümünde bir arazi hakimdir. Ağaçların az olduğu bu coğrafyada, yüksek kaliteli şarapların üretildiği ve bağların öne çıktığı ifade edilmektedir. Strabon'un betimlemeleri, Kula yöresinde bağcılık ve şarap üretiminin yaklaşık iki bin yıl öncesine uzanan köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir²⁴.

Kavun

Kırkağaç İlçesi'nde yetişen Kırkağaç kavunu, Türkiye'de coğrafi işaretli ürün olarak tescillenen tek kavun olma özelliğini taşıyor²⁵. 2009 yılında coğrafi işaretli olarak tescillenmiştir. Kırkağaç kavunun kendine özgü tadı ve aroması vardır. Kavun, yüksek dayanıklılığı sayesinde kış aylarına kadar muhafaza edilebilmektedir. Bu yönüyle diğer kavun çeşitlerinden ayrılmaktadır. Ürünün yetiştiriciliği, hasadı ve depolanmasına ilişkin geleneksel uygulamalar, yörede kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bu özellikleriyle Kırkağaç kavunu hem tarımsal hem de kültürel bir değer taşımaktadır²⁶. Genellikle temmuz ve ağustos aylarında hasat edilen kavunlar, geleneksel olarak iplerle örülerek sergilenir ve kurutularak uzun süre saklanabilir²⁷.

Kırkağaç kavunu, özellikle ilçe çevresindeki yol kenarlarında yerel halk ve bölgeden geçen ziyaretçilere doğrudan satışa sunulmaktadır. Ancak tüm bu ayırt edici özelliklerine rağmen Kırkağaç kavunu henüz gastronomi turizmi kapsamında bir turizm ürünü haline gelememiştir. Özellikle hasat süreci, geleneksel sergileme ve depolama yöntemleri, ziyaretçilere deneyim sunabilecek unsurlar olarak değerlendirilebilir. Ürünün, diğer yerel üretim uygulamalarıyla birlikte tanıtılması ve turizm faaliyetleriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Zeytin ve Zeytinyağı

Manisa'da geniş bir alanda zeytin yetiştiriciliği yapılmaktadır. Özellikle Akhisar, Soma, Akhisar ve Saruhanlı'da zeytincilik yoğunluk kazanmaktadır. Kentte Akhisar domat zeytini/zeytinyağı, Akhisar uslu zeytini/zeytinyağı; Büyükbelen tekir zeytini ve Soma zeytinyağı coğrafi işaretli ürünleriyle ön plana çıkmaktadır. Manisa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2021)²⁸ tarafından yapılan rekolte tespit çalışmalarına göre, Manisa hem ağaç sayısı hem de üretim miktarı açısından sofralık zeytinde Türkiye'nin önde gelen illeri arasında yer almaktadır. İlde yaklaşık 26 milyon zeytin ağacı bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu meyve veren ağaçlardan oluşmaktadır. Söz konusu tespit çalışmasında, Manisa'nın sofralık zeytin üretiminde ülke genelinde ilk sırada yer aldığı, Türkiye toplam üretiminin yaklaşık üçte birini karşıladığı ve üretilen zeytinlerin önemli bir bölümünün sofralık olarak değerlendirildiği belirtilmektedir. Manisa Ticaret Borsası'nın (2022) değerlendirmelerinde; ilde ulusal ve uluslararası düzeyde ödül almış zeytinyağların bulunması, zeytin çeşitliliği, zeytin ve zeytinyağının sağlık açısından bilirliliğinin artması, modern işleme tesislerinin varlığı, üreticilerin deneyim ve bilgi düzeyi ile Manisa'nın mikroklimatik özelliklerinin ürüne kazandırdığı nitelikler, sektörün güçlü yönleri ve önemli fırsatları olarak değerlendirilmektedir²⁹.

İlin sahip olduğu geniş zeytinlik alanları, yüksek üretim kapasitesi ve coğrafi işaret tesciline sahip zeytin ve zeytinyağı ürünleriyle gastronomi turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Zeytin yetiştiriciliği Manisa mutfak kültürünün temel unsurlarından biridir. Yörede hakim olan zeytinyağlı yemek kültürü, süregelen zeytincilikle doğrudan ilişkilidir. Ancak Manisa'da zeytin ve zeytinyağının gastronomi turizmi kapsamında değerlendirilmesi henüz sınırlı düzeydedir. Zeytincilik faaliyetleri büyük ölçüde üretim odaklı yürütülmektedir. Zeytin hasadı, zeytinyağı üretim süreçleri, sıkım teknikleri gastronomi turizmi kapsamında deneyimlenebilir faaliyetler olarak öne çıkmaktadır. Ziyaretçilerin zeytinlik alanları gezmesi, hasat dönemini deneyimlemesi, zeytinyağı üretim tesislerini ziyaret etmesi ve yöresel zeytinyağlı yemekleri tatması, Manisa'nın gastronomi turizmi uygulamaları arasında değerlendirilebilir. Yöredeki

zeytinciliğin gastronomi turizmi çerçevesinde ele alınması ve turizmden pay alabilmesi için önerilen faaliyet ve uygulamaların hayata geçirilmesi önemlidir.

Mesir

Mesir, yöreden elde edilen 41 çeşit baharattan yapılan kültürel geçmişe sahip bir macundur. İçeriğinde anason, çörekotu, hardal tohumu, hindistancevizi, kakule, karabiber, karanfil, kimyon, kişniş, ravent, safran, sakız, tarçın, vanilya, yenibahar, zencefil, havlıcan, portakal kabuğu, sinameki, rezene gibi bitki ve baharatlar bulunur. İçindeki bitki ve baharatların yanı sıra macunu geleneksel şekilde hazırlama seremonisi önemlidir. Macunu hazırlayan aşçıbaşı, kullanılan baharat ve bitkilerin tazeliğini denetler, malzemelerin oranlarını belirler ve pişirme ortamıyla ekipmanların uygunluğunu kontrol eder. Bu süreçte yanında bulunan çıraqlara hem sözlü hem de uygulamalı biçimde bilgi aktararak geleneksel üretim bilgisinin kuşaktan kuşağa ulaşmasına katkı sağlar. Her yıl düzenlenen festival, mesir macununun dualar eşliğinde karılması ve pişirilmesiyle başlar. Festival süresince halka saçılmak üzere en az üç ton mesir macunu üretilir. Temizlik, el becerisi ve sabır gerektiren bu iş, en az 14 kadın tarafından gerçekleştirilir, macunlar küçük, parlak ve renkli kâğıtlara sarılarak paketlenir. Şifa dilekleriyle hazırlanan macun daha sonra Sultan Camisi'nin kubbeleri ve minarelerinden halka dağıtılır³⁰.

Mesir macununa konu olan Festival 2012 yılında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir. Özellikle Manisa halkı tarafından şifalı olduğuna inanılması ve köklü kültürel hikayesiyle benimsenen macun, festivaliyle toplumsal dayanışmayı güçlendiren, kuşaktan kuşağa aktarılan kentin en önemli gastronomik ürünleri arasında yer alır. İlin tanıtımlarında sıklıkla yer alan ve kentin simgesi haline gelen mesir macunu, aynı zamanda kente gelen turistlerin sıklıkla satın aldıkları hediyelik ürünler arasındadır. Bir derneği ve çok sayıda yerel imalatçısı bulunan mesir macunu, Manisa'da geleneksel üretim yöntemleriyle yaşatılarak, yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Kula Leblebisi

Kula leblebisi, Salihli Ticaret ve Sanayi Odası tarafından mahreç işareti alarak tescil ettirilen bir üründür. Leblebi, kırmızı, beyaz ve sarı renklerde, tüylü ve kalın kabuklu nohutlardan üretilen, yapımı kuşaktan kuşağa aktarılan ve yöreyle özdeşleşmiş geleneksel bir üründür. Üretim süreci, eleme, kömür ateşinde birden fazla aşamada tavlama, çuvallarda ve beton zeminlerde uzun süreli dinlendirme, nemlendirme ve ustalık gerektiren kabuk soyma işlemlerinden oluşur. Özellikle ıhlamur ağacından yapılan mafrak ile gerçekleştirilen tek

kavurma aşaması, ürünün karakteristik yapısını belirler. Tüm işlemler, ustanın deneyimine dayalı olarak yürütülür ³¹.

Yerel halk arasında bilinen ve tüketilen Kula leblebisinin gastronomi turizmdeki yeri henüz arzu edilen boyutta değildir. Ürüne yönelik talebin artması, geleneksel üretim sürecinin gelen turistlere tanıtılması ve ürün temalı etkinliklerin organizasyonu yoluyla olabilir. Kula leblebisinin, Kula'nın jeolojik ve kültürel değerleriyle birlikte ele alınması önerilmektedir. Bu durum, destinasyonun bütüncül bir turizm ürünü olarak pazarlanmasına katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Manisa ili mevcut durumda bir turizm destinasyonu olmaktan ziyade tarım ve sanayi kenti kimliğiyle öne çıkmaktadır. Ancak özellikle kültür turizm potansiyeli yüksek olan kentin turizmden hakkettiği payı alması, ana hedefler arasında yer almaktadır. Nitekim, kentin 2025 yılında başlanan ve 2026 yılında tamamlanması planlanan Turizm Master Planı, turizmin canlanması çalışmalarına odaklanmaktadır. Plan dahilinde gastronomi turizmi ana temalardan biri olarak belirlenmekte, yerel ürünlerin tanıtımı, mesir gibi kültürel ve gastronomik değerlerle turizm talebinin artırılması hedeflenmektedir.

İlde üzüm ve zeytin başta olmak üzere birçok tarımsal ürünün yetiştiriciliği yüksek miktarlarda yapılmaktadır. Bu tarımsal zenginlik, yörenin zeytinyağlı otlu ve etli özgün yemekleriyle kentin mutfak kültürüne de yansımıştır. Nitekim birçok yöresel ürün ve yemek, coğrafi işaretle de tescillenmiştir. Bu ürünler mevcut durumda çoğunlukla tarımsal üretim ve ticaret ile sınırlandırılmış, genel olarak turizm potansiyelleri henüz açığa çıkarılamamıştır. Yöredeki tarım ürünlerinin birçoğunun kendine özgü üretim, hasat ve depolama özellikleri bulunmaktadır. Bu özgün üretim süreçleri deneyimsel turizm pazarlamasının önemli bir bileşeni olabilecek güçtedir.

Manisa'da mevcut durumda gastronomi turizmi çerçevesinde ele alınabilecek ilk ürünü kuşkusuz mesir macunudur. Spil Dağı'ndan toplanan 41 çeşit baharatla yaklaşık dört yüz yıldır hazırlanan bu lezzet, kente özgü kültürel kimliğin temel taşlarından biridir. Kentin turizm tanıtımlarında sıklıkla vurgulanan mesir, “Şehzadeler Şehri Manisa” sloganıyla örtüşmekte, şehrin marka değerini güçlendirmektedir. Osmanlı döneminde Hafsa Sultan'ın sağlığına kavuşmasında etkili olduğuna inanılan macun, Manisa'nın sağlık turizmine de katkı sağlamaktadır. Kültürel değeri sayesinde kentin tanıtımında önemli bir yere sahip olan ürün, kent kimliğinin merkezinde yer almakta ve pek çok yerel işletmeye de adını vermektedir.

Ana teması mesirin karımı (hazırlanışı) ve halka dağıtımı olan “Mesir Macunu Festivali”, 2012 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi’ne dahil edilmesiyle birlikte kentin kimliğiyle daha da bütünleşmiştir. Her ne kadar mesir macunu henüz restoran menülerinde yaygın olarak yer almasa da kentteki bazı konaklama işletmelerinin mesiri farklı biçimlerde yorumlayarak tatlı olarak misafirlerine sundukları görülmektedir. Günümüzde mesir macunu ve ondan türetilen lokum, çay, sıvı macun ve kapsül gibi çeşitli ürünler kentin pek çok noktasında satışa sunulmaktadır. Bu ürünler Manisa’ya gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerin en çok tercih ettiği hediyelikler arasında yer almaktadır. 1959 yılında kurulan “Manisa’yı Mesir’i Tanıtma ve Turizm Derneği” mesirin tanıtımında ve Manisa Mesir Festivali’nin organizasyonunda aktif rol üstlenmektedir. Dernek ayrıca mesir macununun geleneksel yöntemlere bağlı kalınarak üretilmesine ve satışının gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadır³².

Kentte gastronomi alanında faaliyet gösteren iki dernek dikkat çekmektedir. Bu derneklerden Manisa Gastronomi Derneği 2022 yılında kurulmuştur. Yakın dönemde faaliyete geçen Gastromad Magnesia Gastronomi ve Aşçılar Derneği de gastronomi alanında faaliyet göstermektedir. Söz konusu dernekler özellikle son dönemlerde artan gastronomi etkinlikleriyle ön plana çıkmaktadır. Örneğin 2025 yılında Büyükşehir Belediyesi ile Manisa Gastronomi Derneği iş birliğiyle Mesir Macunu Festivali’nde yemek yarışması³³ ve liseler arası lezzet yarışmaları düzenlenmiştir³⁴. Ayrıca aynı festival kapsamında düzenlenen Gastronomi Panayırı çerçevesinde yerel ürün tanıtımları, tadım etkinlikleri ve profesyonel şefler tarafından yürütülen atölye çalışmaları gibi uygulamalı gastronomi faaliyetleri gerçekleştirilmiştir³⁵. Gastronomi dernekleri, kentteki diğer sivil toplum kuruluşlarıyla da çeşitli toplantı ve buluşmalar gerçekleştirerek kentin gastronomi turizmine katkı sağlamaktadır³⁶. Bunun yanı sıra dernekler, Türk Mutfağı Haftası gibi ulusal kapsamlı etkinliklerde Manisa’ya özgü ürünlerin sunulmasıyla tanıtım çalışmalarına da aktif bir biçimde katılmaktadır.

Son dönemde bağcılık ve gastronomi turizminin kesişiminde öne çıkan projelerden biri, Lidya Antik Bağ Rotası’dır. Bu rota, Manisa’nın tarihsel bağcılık kültürü ile gastronomi turizmini birleştirerek, ziyaretçilere bağ gezisi, şarap tadımı gibi deneyimsel etkinlikler sunmaktadır. Gastronomi derneklerinin yerel üreticilerle iş birliği içinde gerçekleştirdiği aktiviteler sayesinde bölgenin marka değerinin artırılması amaçlanmaktadır^{37,38}.

Manisa 2025 yılında ilk defa Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen Kültür Yolu Festivali kapsamına alınmış, festivalde gastronomi odaklı etkinlikler daha görünür hale gelmiştir. Festival çerçevesinde “Lezzet Noktası” olarak belirlenen restoran ve işletmelerde, şehrin mutfak kimliğini

temsil eden yöresel yemeklerin sunulması teşvik edilmiştir. Böylelikle geleneksel lezzetlerin hem yerel halk hem de ziyaretçiler tarafından deneyimlenmesi sağlanmıştır³⁹. Belirlenen restoranların menülerine yerel yemekler festival kapsamında dahil edilmiş ve sadece festival süresince değil menülerde yıl boyunca yer alması sağlanmıştır. Hazarhun (2023)⁴⁰ çalışmasında il genelindeki restoran ve konaklama işletmelerinde yöresel yemeklerin menülerde daha fazla yer alması gerektiğini vurgulamıştır. İlki bu yıl düzenlenen Kùltür Yolu Festivali'nde söz konusu konularda önemli adımlar atılmıştır. 2025 yılında Manisa'da düzenlenen ve ziyaretçileri ağırlayan "Leziz Akhisar Festivali"nde gastronomik ürün stantları kurulmuş, yöresel yemek pişirim şovları, "Akhisar Lezzet Pasaportu" tadım oyunları, gastronomi söyleşi ve panelleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ilde faaliyet gösteren gastronomi dernekleri 2025 yılı EMITT ve TTI İzmir Uluslararası Turizm Ticaret Fuar ve Kongresi'nde Manisa yerel lezzetlerini fuar katılımcılarına tanıtmışlardır⁴¹. Festival ve fuarlarda son dönemlerde gözlenen gastronomi faaliyetlerindeki bu artış, kentin gastronomik kimliğini daha görünür kılmaktadır.

Manisa'ya özgü yemeklerin standart reçetelerinin oluşturulması, üretim ve pişirme süreçlerinin kayıt altına alınması ve bu bilgilerin işletmelerle paylaşılması gastronomik mirasın korunması ve aktarılması açısından önemlidir. Ayrıca, yöresel yemeklerin hazırlanışına ilişkin uygulamalı eğitimlerin ve halkın katılımını teşvik eden kursların düzenlenmesi önerilmektedir⁴². Gastronomi Derneği tarafından standart reçete ve yerel yemeklerin envanter çalışmalarının yapıldığı bilinmektedir. Bu çalışmalar, ildeki gastronomi turizminin gelişmesinde önemli bir adım olarak görölmektedir.

Manisa'da gıda üretimi ve tüketimi özellikle son dönemlerde tarım politikaları ve küreselleşen gıda sisteminin etkisiyle önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişim, nüfusun yoğun olduğu merkezlerde daha hızlı yaşanmıştır. Kırsal ve merkeze uzak yerleşimlerde geleneksel beslenme alışkanlıkları büyük ölçüde korunmuştur. Bu süreçte kadınlar, hem geleneksel yemek kùltürünün sürdürölmesinde hem de gelecek kuşaklara aktarılmasında temel aktörlerdir. Bu durum kadın kooperatiflerinin yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. 2010'lu yıllardan itibaren Manisa'nın birçok ilçesinde kurulan kadın kooperatifleri, yerel ürünlerin üretimi ve pazarlanması yoluyla kadın emeğini gelire dönüştürmüş, sürdürülebilir gıda üretimine katkı sağlamış ve yerel kalkınmada önemli bir rol üstlenmiştir⁴³.

Salihli ilçesinde 2019 yılında kurulan Salihli Kadın Kooperatifi belediye ortaklığı ile kurutulmuş elma, portakal, armut, havuç, enginar, semizotu ürünleri ile üretime başlamıştır. Günümüzde geniş ürün yelpazesıyla üretime devam etmektedir. Salihli Kadın Kooperatifi, mevcut durumda Tarım ve

Orman Bakanlığı'ndan alınan hibe desteklerle günlük 1,5 ton ya  sebze ve meyve kurutma tesisine sahiptir⁴⁴. Bir diğer  rnek 2014 Soma maden faciasından hemen sonra kurulan Soma Kadın Kooperatifi'dir ⁴⁵. Kooperatif makarna, mantı, re el, sirke, salça, tahin, tur u, zeytin, zeytinyağı vb. birçok gıda ürünü üretip satmanın yanı sıra el içi ürünler de üretmektedir. Alaşehir Kadın Kooperatifi de 2019 yılında kurulan üzüm, salamura, zeytinyağı, re el gibi yerel ürünler üreten bir oluşumdur ⁴⁶. Özetle, mevcut durumda ildeki yerel gastronomik değerlerin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında en büyük sorumluluğun kadın kooperatifleri ve yerel gastronomi derneklerinde olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- ¹Yüksel, A. (2001). Managing customer satisfaction and retention: a case of tourist destinations, Turkey. Journal of VacationMarketing, 7(2), 153-168 Akt. Zağralı, E., Akbaba, A. (2015). Turistlerin destinasyon seçiminde yöresel yemeklerin rolü: İzmir Yarımadası'nı ziyaret eden turistlerin görüşleri üzerine bir araştırma. E-Journal of Yaşar University, 10(40), 6633-6644.
- ²TÜİK (2025). Harcama Türlerine göre Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Geliri 2012-2025. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-ve-turizm-105>, (Erişim Tarihi: 11.11.2025).
- ³Türk Patent ve Marka Kurumu (2025). İl Bazında Coğrafi İşaretler-Mahreç İşareti, Manisa. Erişim adresi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/veri-tabani> (Erişim tarihi: 27.11.2025).
- ⁴İşçi, C., Tepeci, M. (2024). Manisa Kültür Turizmi Somut Kültürel Değerler. Ankara: Detay Yayıncılık.
- ⁵Türk Patent ve Marka Kurumu (2025). A.g.e.
- ⁶Tepeci, M., İşçi, C., Sel, G. Ve Kırova, S. (2019). Manisa Turizmi Mevcut Durumunun ve Potansiyelinin İncelenmesi. İçinde *Manisa Ekonomisi ve Vizyonu*, Editör, M.Tepeci, İ. Metin ve A.T.Akcan (189-217). Ankara: Detay Yayıncılık.
- ⁷İşçi, C., Tepeci, M. (2024). A.g.e.
- ⁸Türkiye Kültür Portalı (2025). Manisa'nın Yemek Kültürü. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/kulturatlasi/beslenme-bicimleri> (Erişim Tarihi: 11.11.2025).
- ⁹Türkiye Kültür Portalı (2025). A.g.e.
- ¹⁰Sınai Mülkiyet Kanunu (2016). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6769.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2025).
- ¹¹Türk Patent ve Marka Kurumu (2025). Erişim adresi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=45&tur=&curunGrubu=&adi=> (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹²Gotürkiye (2025). Erişim adresi: <https://manisa.goturkiye.com/tr-tr/tat> (Erişim tarihi: 01.11.2025).
- ¹³Visitmanisa.org (2025). Erişim adresi: <https://visitmanisa.org/icerik/sambali-tatlisi-1747035567> (Erişim tarihi: 10.12.2025).
- ¹⁴Türk ve Orman Dergisi (2021). Anadolu'nun Tadı Tuzu Sikonta. Erişim Adresi: <https://www.turktarim.gov.tr/Haber/712/manisadan-on-yargilari-yikan-bir-lezzet-sinkonta> (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹⁵Türkiye Kültür Portalı (2024). Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/manisa/neyenir/snkonta>, Erişim tarihi: 23.12.2025.

- ¹⁶Manisa.goturkiye.com (2025). Erişim adresi: <https://manisa.goturkiye.com/tr-tr/tat> (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹⁷Manisa Valiliği (2025). Yöre Mutfağı. Erişim adresi: <https://www.manisa.gov.tr/yore-mutfagi> (Erişim tarihi: 16.12.2025).
- ¹⁸Manisa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2025). Erişim adresi: <https://manisa.tarimorman.gov.tr/Menu/32/Manisa-Sultani-Cekirdeksiz-Uzumu>, (Erişim Tarihi: 15.12.2025).
- ¹⁹Manisa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2025). A.g.e.
- ²⁰Kula Salihli Geopark (2025). Erişim adresi: <https://kulasalihligeopark.com/bagcilik>, (Erişim Tarihi: 15.12.2025).
- ²¹Türk Patent ve Marka Kurumu (2025). Erişim adresi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/detay/4762>, (Erişim Tarihi: 15.12.2025).
- ²²Lidya Antik Bağ Rotası (2025). Erişim adresi: <https://lidy aantikbagrotasi.com/wp-content/uploads/2025/02/Lidya-ABR-Harita.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.11.2025).
- ²³Lidya Antik Bağ Rotası (2025). A.g.e.
- ²⁴Jeopark Belediyeler Birliği (2025). Erişim adresi: https://jeoparkbelediyelerbirligi.com/s41_strabonun-kulasi-karakekaumene.aspx (Erişim Tarihi: 15.12.2025).
- ²⁵Gotürkiye (2025). A.g.e.
- ²⁶Türk Patent ve Marka Kurumu (2025).
- ²⁷Visit Manisa (2025). Kırkağaç Kavunu. Erişim adresi: <https://visitmanisa.org/icerik/kirkagac-kavunu>, Erişim tarihi: 15.12.2025.
- ²⁸Manisa İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2021). Manisa Sofralık Zeytin Üretiminde Birinci Sırada. Erişim adresi: <https://manisa.tarimorman.gov.tr/Haber/788/Manisa-Sofralik-Zeytin-Uretiminde-Birinci-Sirada>, Erişim tarihi: 16.12.2025.
- ²⁹Manisa Ticaret Borsası (2022). Zeytin ve Zeytinyağı Sektör Raporu 2022/2023 Sezonu. Erişim adresi: <https://manisatb.org.tr/UserFiles/Download/Zeytin-Sektor-ve-sezon-raporu-14.11.2022-1.pdf>, Erişim tarihi: 16.12.2025.
- ³⁰Türkiye Kültür Portalı (2025). Mesir Macunu Festivali. Erişim adresi: <https://www.kulturportalı.gov.tr/portal/mesirmacunufestivali> (Erişim tarihi: 01.12.2025).
- ³¹Türk Patent Kula Leblebisi. Erişim adresi: <https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/detay/38285> (Erişim tarihi: 18.12.2025).
- ³²Hazarhun, E. (2019). Manisa'yı Mesiri Tanıtma ve Turizm Derneği içinde Türkiye Turizm Ansiklopedisi. Erişim adresi: <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/manisayi-mesiri-tanitma-ve-turizm-dernegi> (Erişim tarihi:08.12.2025).
- ³³Manisakenthaberleri (2025). Erişim adresi: <https://www.manisakenthaberleri.com/manisada-mesir-macunlu-yemekler-yaristi> (Erişim tarihi: 01.12.2025).

- ³⁴Akhisargozde (2025). Erişim adresi: <https://www.akhisargozde.com/gastronomi-panayiri-nda-liseler-arasi-yemek-yarismasi/22750/>(Erişim tarihi: 01.12.2025).
- ³⁵Turizmpolitika (2025). Erişim adresi: <https://turizmpolitika.com/manisada-gastronomi-panayiri/>, (Erişim tarihi: 01.10.2025).
- ³⁶Gastrochef (2025). Erişim adresi: <https://www.gastrochef.org.tr/manisa-dostlar-meclisinde-gastronomi-bulusmasi-gerceklesti/>, (Erişim tarihi: 01.11.2025).
- ³⁷Manisa Belediyesi (2025). Erişim adresi: https://www.manisa.bel.tr/Haberler/45425_egenin-yukselen-turizm-degeri-manisa-tti-izmir-fua.aspx (Erişim tarihi: 02.11.2025).
- ³⁸Egetelgraf (2025). Erişim adresi: <https://www.egetelgraf.com/manisada-uzumun-izinde-lidya-antik-bag-rotasi> (Erişim tarihi: 20.11.2025).
- ³⁹Lidya Antik Bağ Rotası (2025). A.g.e.
- ⁴⁰Manisadagundem.com (2025). Erişim adresi: <https://www.manisadagundem.com/iste-festival-programi> (Erişim Tarihi: 01.10.2025).
- ⁴¹Hazarhun, E. (2023). Manisa’da Gastronomi Turizmi *içinde*
- ⁴²Hazarhun, E. (2023). A.g.e.
- ⁴³Rowan, E., Luke, C., Şenkol, G., Feito, J. (2024). SOFRA: Tohumdan Tabığa Manisa’da Bir Yolculuk Koç Üniversitesi Yayınları. Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi (ANAMED) Serisi. İstanbul.
- ⁴⁴Salihli Kadın Kooperatifi (2025). Erişim adresi: <https://www.salihlikadinkooperatifi.com/> (Erişim Tarihi: 10.12.2025).
- ⁴⁵Somakadin.com (2025). Erişim adresi: <https://somakadin.com/>, (Erişim Tarihi: 15.12.2025).
- ⁴⁶Alaşehir Kadın Kooperatifi (2025). Erişim adresi: <https://www.alasehirkadinkoop.com>, (Erişim Tarihi: 15.12.2025).

Somut Olmayan Kültürel Miras ile Manisa’da Kültür Turizminin Geliştirilmesi

GİRİŞ

Kültür turizmi, gelişmekte olan ülkeler ve yerel toplumlar için ekonomik faydalar sağlayabilir ve küresel turizm ekonomisinin giderek büyüyen bir parçasıdır¹. Dünya’da olduğu gibi ülkemize kültür turizmi amacıyla gelen turistler, ortalamanın üzerinde harcama yaparak önemli bir katma değer yaratmaktadır². Son yıllarda turistlerin seyahat motivasyonlarında kültürel unsurların belirleyici bir rol oynadığı görülmekte; Uluslararası seyahatlerin yaklaşık %40’ının kültürel amaçlarla seyahat eden turistler tarafından gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir³.

Kültür turizmi, turistlerin kendi ülkelerinden farklı olan ve günlük yaşamın bir parçası olmaya devam eden alışılmadık geleneksel uygulamaların bulunduğu gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Kültür turistleri yalnızca doğal ve tarihi çekicilikleri değil, aynı zamanda yerel kültürü deneyimleyebilecekleri özgün ürünleri talep etmektedir. Bu bağlamda Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM), destinasyonların kimlik temelli rekabet avantajı elde etmesinde stratejik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Kültür turistleri, yerel toplumların özgün kültürünü; özellikle de bu toplumların SOKÜM oluşturan geleneksel uygulamaları, festivalleri, geleneksel el sanatlarını, mutfak kültürünü ve ritüelleri deneyimlemekle ilgilenmektedir⁴.

Kültür turizmi deneyimleri, turistler ve yerel halk arasında yakın bir etkileşime olanak tanımaktadır⁵. Turistlerin, yerel topluluğun geleneksel kültürel uygulamaları, mutfak kültürleri veya festivalleri gibi tarihsel açıdan önemli SOKÜM unsurlarını deneyimlediği birçok destinasyon örneği mevcuttur. Bu

unsurlar, ülkelere gelir sağlamanın yanı sıra yerel topluluklara da ek ekonomik faydalar sunarak destinasyon seçiminde belirleyici hale gelmişlerdir.

Ancak, gelişmekte olan ülkelerde kültür turizminin büyümesi, toplulukların somut olmayan kültürel miraslarının korunmasını ve yönetilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun temel nedeni, kültür turizminin aynı zamanda bir topluluğun doğal çevresini etkileyebilecek sürdürülebilir olmayan turizm uygulamalarıyla ilişkilendirilebilmesi ve bizzat turistik cazibeyi oluşturan SOKÜM uygulamalarında bozulmalara veya değişikliklere yol açabilmesidir⁶. Bu etkiler arasında yerel ürünlerin ticarileşmesi ve toplumsal değerleri geleneksel manevi inançlardan ekonomik getirilere kaydırarak nihayetinde SOKÜM'ün özgünlüğünün yitirilmesine neden olabilir.

Yerel topluluklar, somut olmayan kültürel mirasın varlık sebebi ve asıl koruyucularıdır. Onların turistlerle birebir etkileşim içerisinde olmaları, turizm gelişiminin kendi kültürel değerleri ve hedefleriyle uyumlu biçimde ilerlemesini sağlar. Bu nedenle, yerel toplulukların turizm faaliyetlerini yönetme ve kontrol etme konusunda güçlendirilmesi, SOKÜM'ün özgünlüğünün korunmasına ve istismar edilmesinin önlenmesine yardımcı olabilir. Somut olmayan kültürel mirasın kültür turizminin gelişimindeki rolü çok yönlü ve oldukça anlamlıdır. SOKÜM, özgün kültürel deneyimler sunarak kültür turizminin cazibesini artırmakta, yerel geleneklerin ve kimliklerin korunmasına da katkıda bulunmaktadır.

Manisa ili, sahip olduğu çok katmanlı tarihsel geçmişi ve yaşayan kültürel değerleriyle Türkiye'de SOKÜM açısından öne çıkan kentlerden biridir. Manisa, sadece mimari yapıları ve antik kentleriyle değil, aynı zamanda nesilden nesile aktarılan yaşayan kültürel dokusuyla Anadolu'nun en zengin yaşayan miras hazinelerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Uluslararası Manisa Mesir Macunu Festivali başta olmak üzere, geleneksel zanaatlar, Türk mutfak kültürü, dokuma sanatı, inanç ve inanışlara bağlı gelenekler ve sözlü kültür unsurları, Manisa'nın turizm potansiyelinin çeşitlendirilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu kitapta, Manisa'da somut olmayan kültürel miras unsurları ve özellikle bunların kültür turizminde nasıl değerlendirilebileceği incelenmekte; somut uygulama önerileriyle sürdürülebilir bir turizm yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde incelendiği üzere; Manisa'nın kültürel dokusunu yansıtan SOKÜM unsurları, ulusal envanterde yer alan 11 temel başlıkta (ve 28 unsur ya da yerel uygulama ekseninde) incelenmektedir⁷.

1) Geleneksel El Sanatı Ustalığı (Geleneksel zanaatkarlık)

2) Dokuma Sanatı ve Gelenekleri

- 3) *Geleneksel Giyim Kuşam Yapımcılığı ve Kullanım Gelenekleri*
- 4) *Geleneksel Çocuk Oyunları ve Oyuncakları*
- 5) *Geleneksel Toplantılar ve Teşkilatlanmalar*
- 6) *Yardımlaşma, Dayanışma ve Hayır Gelenekleri*
- 7) *İnanç ve İnanışlara Bağlı Gelenek ve Uygulamalar*
- 8) *Geleneksel Festival ve Şenlikler*
- 9) *Halk Anlatıları Geleneği*
- 10) *Geleneksel Halk Dansları*
- 11) *Türk Mutfak Kültürü/ Geleneksel Yiyecek-İçecek Yapımı ve Toplumsal Uygulamaları*

Takip eden sayfalarda bu 11 SÖKUM başlığında Manisa Kültür turizminin gelişimi için ne şekilde faydalanabileceği üzerine öneriler sunulmaktadır.

1. GELENEKSEL EL SANATI USTALIĞI

Manisa'nın zanaat kültürü, Ahilik teşkilatının etik değerleriyle yoğrulmuş, sabır ve estetiğin harmanlandığı bir yaşam biçimidir. *El Sanatı Atölyeleri* ilde kültür turizminin ivme kazanmasına önemli katkı verebilecek potansiyeli barındırmaktadır. Akhisar'da talikacılık, Kula'da keçecilik, bakırcılık ve semercilik gibi zanaatlar, bu meslekleri icra eden ustaların desteklenmesi ve ustaçırak ilişkisinin korunarak sürdürülmesiyle mümkündür.⁸ Bu konuda öncelikle yapılabilecekler, tarihi Kula çarşısında turistlerin ustalarla bir araya gelip basit el sanatları üretim teknikleri deneyimlediği *Yaşayan Çarşı* rotasının oluşturulması olabilir. Turistlerin bir ürünün gerçek bir el sanatı olduğuna inanması veya zanaatın özgünlüğünü kavrayabilmesi için, ustanın o ürünü nasıl yaptığını bizzat kendi gözleriyle görmesi gerekebilir⁹. Semercilik veya saraçlık gibi kaybolmaya yüz tutmuş meslekler için turistler, ustanın yanında bir gün geçirerek zanaatın nasıl icra edildiğini ve ruhunu öğrenebilir. Kırkağaçta geleneksel kapı süsleme ustalarından ahşap oyma ve birleştirme tekniklerini uygulamalı olarak öğrenebilirler. Yine Kula evlerinin restorasyon çalışmaları canlı atölyelere dönüştürülerek başta tasarım ve mimarlık öğrencileri ve diğer meraklı turistler için eğitim ve öğrenme turları organize edilebilir. Bu uygulamalar, zanaatı sadece bir satış objesi olmaktan çıkarıp, kültürel bir deneyime dönüştürerek metalaşma riskini de azaltır.

Akhisar'ın talikacılık geleneği, sadece bir ulaşım aracı üretimi değil; marangozluktan, demirciliğe, saraçlığa, keçeciliğe ve boyacığa kadar pek çok zanaatın birleştiği kolektif bir sanat dalıdır. Günümüzde nostaljik ve turistik

bir değere evrilen bu zanaat, *Yaşayan Talika Müzesi* gibi projelerle interaktif bir deneyime dönüştürülme potansiyeline sahiptir.

Keçecilik, bakırcılık ve demircilik gibi kadim sanatlar, Kula ve Demirci gibi ilçelerde son temsilcileri aracılığıyla varlığını sürdürmektedir. Özellikle Salihli-Gökeyüp'te kadınlar tarafından Neolitik dönemden bu yana çark kullanılmadan sürdürülen çömlekçilik geleneği, antropolojik açıdan benzersiz bir miras niteliğindedir. Bu özgün üretim biçimi, modern seramik endüstrisine karşı bir direnç noktası oluşturmakta ve *Neolitik Deneyim* konseptli atölyelerle turizm arzına dönüştürülmeyi beklemektedir.

2. DOKUMA SANATI VE GELENEKLERİ

Dokuma sanatı ise Manisa'nın görsel kimliğinin en güçlü ifadesidir. Modern üretim teknikleri karşısında yok olma riski taşıyan dokumacılık sanatı, turizm faaliyetleri aracılığıyla yeniden değer kazanabilir. *Yaratıcı Dokuma Köyleri* ve *Coğrafi İşaretleli Markalama* temalarında çalışmalar organize edilebilir. Gördes halısı ve Manisa Bezi dokumacılığı, yaratıcı turizm modeli için mükemmel bir zemindir¹⁰. Gördes düğümü (Türk düğümü) olarak dünya literatürüne giren halıcılık geleneği, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa'da ün yapmış, günümüzde ise Yunt Dağı ve Kula halılarıyla bu mirası taşımaya devam etmektedir. Manisa Bezi (Mabez veya Albez) gibi ipek ve pamuğun zarif birlikteliğinden doğan dokumalar, kurulan kooperatifler aracılığıyla hem kültürel sürdürülebilirliği sağlamakta hem de kadın istihdamını desteklemektedir. Eylem planında, Yunt Dağları köylerinde, Gördes ve Demirci köylerinde dokuma kampları kurulabilir. Turistler bu yerlerde konaklayarak ipliği kök boya ile boyamayı ve tezgahta ilk düğümü atmayı öğrenebilir.

Qiu ve arkadaşları¹¹, SOKÜM etiketi'nin (UNESCO veya Coğrafi İşaret) destinasyon imajını güçlendirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle, dokuma ürünlerine özel karekodlar yerleştirilerek ürünün hangi köyde, hangi usta tarafından dokunduğu dijitalleştirilmelidir. Yerel dokuma kooperatifleri üzerinden turistlere kendi kilimini tasarla atölyeleri sunulabilir. Bu süreç, toplum temelli turizm yaklaşımını destekleyerek¹² gelirlerin doğrudan köydeki kadın dokumacılara ulaşmasını sağlar. Dokuma mirası, sadece bir tekstil ürünü değil, bir yaşam biçimi olarak pazarlanmalıdır.

3. GELENEKSEL GİYİM KUŞAM YAPIMCILIĞI VE KULLANIM GELENEKLERİ

Manisa'nın geleneksel giyim kültürü, bindallı ve dokuma gibi detaylarıyla kentin kültürel kimliğini yansıtmaktadır. Bu miras, ziyaretçilere yerel gelenekleri bizzat yaşama fırsatı sunan etkileşimli bir turizm ürünü olarak kurgulanabilir.

Kültürel Bellek Kostüm Müzesi ve *Yaşayan Kıyafet Deneyimi* temalarında çalışmalar yapılarak yöreye turizm hareketleri yaratılabilir. Manisa'nın yöresel kıyafetleri, stratejik pazarlama ve kimlik koruma dengesiyle sunulmalıdır¹³.

Eylem planı, Kula ve Merkez'de kurulacak etkileşimli kostüm müzeleri'ni içermelidir. Bu müzelere tematik fotoğraf çekim alanları ve kostümlü geziler düzenlenebilir. Burada turistler sadece kıyafeti cam arkasından izlemek yerine, profesyonel ışık ve dekor altında yöresel kıyafetleri giyip fotoğraf çekebilmelidir. Bu uygulama özellikle sosyal medya paylaşımı ve destinasyonun dijital görünürlüğü açısından güçlü bir araçtır.

Ayrıca, yöresel motiflerin (Manisa Lalesi, üzüm motifleri vb.) modern moda tasarımıyla birleştirildiği geleneksel kıyafet atölyeleri ve ziyaretçi deneyim alanları oluşturulabilir. Kıyafet deneyimi atölyelerinde turistler, yalnızca kıyafetleri sergilerde görmekle kalmayıp, üretim sürecine katılarak dikim, dokuma veya süsleme aşamalarını deneyimleyebilir. Bu kıyafetlerin yapımcıları olan terzi ve nakışçılar, turistlere bu motiflerin anlamlarını (örneğin bir nakışın hangi duyguyu temsil ettiğini) anlatacak şekilde eğitilmelidir¹⁴. Bu sayede kıyafetler egzotik birer kostüm olmaktan çıkıp, toplumsal belleğin anlatıcılarına dönüşebilir. Yöresel giyim unsurları, festivallerde rehberler, karşılama ekipleri ve etkinlik gönüllüleri tarafından kullanılarak otantik atmosfer güçlendirilebilir. Son olarak, geleneksel kıyafetlerden esinlenen modern tasarımların hediyeelik eşya olarak sunulması, yaratıcı kültürel endüstriler ile turizm arasında sürdürülebilir bir bağ kurulmasını sağlayabilir.

4. GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI VE OYUNCAKLARI

Manisa'ya özgü geleneksel çocuk oyunları ve el yapımı oyuncaklar, turizmde nesiller arası etkileşim ve öğrenme temelli deneyimler için güçlü bir kaynaktır. Soma-Darkale köyü ile özdeşleştirilen Dörtel ve Tarhala Baranası oyunları, aile turizmi için özgün bir çekim merkezidir. Aile bireylerinin birlikte eğlenebileceği, tarihi Manisa kent merkezinde, tarihi mekanlarda veya Spil Dağı mesire alanlarında geleneksel oyun parkurları kurulabilir. Buralarda dijital ekranlar yerine, çocuklar ve yetişkinler için açık alan etkinlikleri düzenlenerek çocuklara aşık oyunu, topaç, çelik-çomak veya Barana oyunları yerel yaşlılar tarafından öğretilir. Ziyaretçiler; sayılan geleneksel oyunları yerel rehberler eşliğinde deneyimleyebilir ve çocukların katılımı sağlanmalıdır. Böylece sürdürülebilir turizm modelinde kuşaklararası aktarımın gerçekleşmesine ortam yaratılmış olur¹⁵.

Manisa'da başarılı bir eylem planı olarak, her yıl Uluslararası Geleneksel Çocuk Oyunları Festivali düzenlenebilir. Bu festivalde çocuklar hem oyun oynayıp hem de yerel malzemelerden (ahşap, bez ve doğal malzemelerle)

kendi oyuncaklarını yapabildikleri oyuncak yapım atölyeleri'ne katılabilirler. Bu uygulamalar, dijital oyunlara karşı yerel kültürle temas eden alternatif bir deneyim yaratarak Manisa'yı bu konuda özgün destinasyon haline getirebilir. Festivallerde ve şenliklerde çocuk mirası alanları kurulması, destinasyonun aile dostu imajını güçlendirecektir. Öğrencilere yönelik kültür turları, mirasın genç kuşaklara aktarılmasını sağlar. Kültürü durağan bir yapı olmaktan çıkarıp hayatın içine katan bu turlar, yerel halkın kendi kültürüne olan heyecanını artırır. Turistler için de geçmişe yolculuk yaptıkları, duygu dolu ve unutulmaz bir deneyime dönüşür.¹⁶

5. GELENEKSEL TOPLANTILAR VE TEŞKİLATLANMALAR

Manisa'da imece, köy meclisleri, esnaf dayanışmaları ve vakıf temelli geleneksel teşkilatlanma biçimleri, toplumsal dayanışmanın tarihsel örnekleridir. Burada toplum temelli turizm yönetimi ve otantik sohbet deneyimleri temalarında turizm arzı gerçekleştirilebilir. Topluluk temelli turizm yaklaşımıyla ele alındığında özellikle kırsal mahallelerde, ziyaretçilerin geleneksel toplantı pratiklerini gözlemleyebileceği veya sembolik olarak katılabileceği etkinlikler düzenlenebilir. Örneğin, belirli günlerde gerçekleştirilen temsili köy toplantıları veya imece canlandırmaları, turistlere yerel yönetim ve dayanışma kültürünü deneyimleme imkanı sunabilir. Bu tür etkinlikler, kültür rotalarına entegre edilerek rehberli anlatımlarla desteklenmelidir.

Barana ve Kula Yarenliği, ev sahibi-konuk etkileşimi için hassas ve değerli alanlar sunmaktadır¹⁷. Kula'nın karakteristik konakları, belirli akşamlarda kapılarını yarenlerin kadim geleneklerine açmaktadır. Maşa zil ve darbukadan yükselen ritimlerin yöresel lezzetlerle harmanlandığı bu buluşmalarda, yarenler ilçeye gelen misafirleri yüksük ve arı vız vız gibi asırlık oyunlarla ağırdayarak kültürel miraslarını geleceğe taşımaktadır¹⁸. Mahrem ve köklü bir gelenek olan Barana ve Kula Yarenliği'ni turizme açarken geleneği bozmamak için sınırlı sayıda ziyaretçi, gerçek bir Yaren meclisine konuk edilmelidir. Ayda bir kez, önceden rezervasyonlu ve kısıtlı sayıda turist grubu için gerçek bir Yaren meclisinin ritüelleri (usta-çırak hiyerarşisi, selamlaşma, disiplin kuralları, müzik) sergilenmeli ve turistler misafir statüsünde bu kültürü gözlemlemelidir. Uygulayıcıların haklarının korunması açısından bu etkinliklerin geliri doğrudan Yaren teşkilatına aktarılacak kültürel süreklilik finanse edilmelidir. Turistlere meclis disiplini hakkında kısa bir oryantasyon verilmelidir. Bu, mirasın metalaşmasını engellerken, ziyaretçiye ayrıcalıklı ve otantik bir deneyim sunmaktadır.

Geleneksel teşkilatlanmaların tarihsel mekanları (eski lonca yapıları, vakıf binaları vb.) kültürel anlatı noktaları haline getirilerek hikayeleştirme

yöntemiyle sunulabilir. Bu yaklaşım, Manisa'nın sadece fiziksel değil, sosyal yapısını da görünür kılarak destinasyonun kültürel derinliğini artırabilir.

6. YARDIMLAŞMA, DAYANIŞMA VE HAYIR GELENEKLERİ

Manisa'da köklü bir geçmişe sahip olan yardımlaşma, dayanışma ve hayır gelenekleri; vakıf kültürü, imece usulü çalışmalar ve toplu hayır uygulamalarıyla şekillenmiştir¹⁹. Manisa'nın hayrat geleneği, yemek dağıtımı ve su yolculuk gibi dayanışma unsurları sorumlu turizm çerçevesinde ele alınabilir²⁰. Yardımlaşma, dayanışma ve hayır gelenekleri mirası, turizmde etik ve topluluk temelli bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirilebilir.

Kentin yardımlaşma ve hayır geleneklerini ziyaretçilere tecrübe ettirmek için, kentin tarihi çeşmelerini ve hayrat noktalarını birbirine bağlayan *Vefa ve Şifa Yolu* isimli bir rota çıkarılabilir. Bu rotada turistler sadece mekanları gezmekle kalmamalı, yerel halkla birlikte hayır yemekleri pişirme süreçlerine katılmalıdır. Örneğin, büyük kazanlarda aşure veya pilav yapımı bir kolektif mutfak deneyimi olarak sunulabilir. Turistlerin bu yardımlaşma eylemine küçük de olsa bir katkı sunması (örneğin bir hayrat çeşmesinin bakımına katılması), varoluşsal otantikliği doğrular²¹. Su yolculuk geleneği ise, suyun kutsallığı ve tarihi su yollarının korunması temalı Ekolojik Kültür Turları ile zenginleştirilebilir. Bu, turizmi sadece bir tüketim eylemi olmaktan çıkarıp, yerel toplumun değerlerine saygı duyan bir değer paylaşımı sürecine dönüştürür.

Manisa'nın birçok köyünde yıllardır geleneksel olarak verilen hayır yemekleri, rehberli anlatımlar ve sergi alanlarıyla desteklenerek ziyaretçilere aktarılabilir. Ayrıca, yerel vakıf yapıları ve tarihi hayır mekanları, kültürel rotalara entegre edilerek Manisa'nın sosyal tarihi görünür kılınabilir. Sosyal sorumluluk temalı turizm programları kapsamında, ziyaretçiler yerel üreticilerden alışveriş yaparak veya kooperatif etkinliklerine katılarak dolaylı biçimde bu dayanışma kültürüne katkı sunabilir. Bu yaklaşım, Manisa'nın turizmde insani ve değer odaklı bir destinasyon olarak konumlanmasını sağlar.

7. İNANÇ VE İNANIŞLARA BAĞLI GELENEK VE UYGULAMALAR

Manisa'da nazar çıkarma, yağmur duası törenleri, kandil gecesi gelenekleri, mevsimsel inanışlar ve halk inançları, kültürel mirasın önemli bir parçasıdır²²

²³. Bu başlıkta *Manevi Esenlik Deneyimi* temasında turizm faaliyetleri organize edilebilir. Yağmur duası, nazar çıkarma ve kandil gecesi gelenekleri gibi inanç temelli uygulamalar, duygusal bağ kurma stratejisiyle yönetilmelidir²⁴. Bu uygulamalar birer gösteri haline getirilmeden, antropolojik turlar kapsamında uzman rehberler eşliğinde anlatılmalıdır. Eylem planında, *Manisa'nın Manevi*

Sırları temalı turlar oluşturulmalı; nazarlık yapımı ve anlamı üzerine sembolizm atölyeleri düzenlenmelidir. Turistler, usta bir nazarlık yapımcısından nazarın tarihçesini dinleyip kendi nazarlıklarını tasarlayabilir. Kandil gecelerinde ise cami avlularındaki lokma dökümü ve kandil simidi dağıtımı gibi pratikler, turistin yerel halkla doğal bir ortamda sosyalleşmesini sağlar. Bu tür ritüeller turistlerde manevi huzur ve aidiyet hissi yaratmaktadır²⁵. Turistlere bu uygulamalar folklorik değil, kültürel bağlamı açıklanan ritüeller olarak sunulmalıdır. Ayrıca, bu inanışların tarihsel ve sosyolojik arka planını anlatan küçük sergi alanları veya dijital rehber uygulamaları geliştirilebilir. Bu sayede ziyaretçiler, Manisa'nın manevi coğrafyasını daha bilinçli bir şekilde deneyimleyebilir.

8. GELENEKSEL FESTİVAL VE ŞENLİKLER

Uluslararası Manisa Mesir Macunu Festivali başta olmak üzere geleneksel festival ve şenlikler, ilin turizmdeki en güçlü SOKÜM unsurlarıdır. Bu başlıktaki faaliyetler *UNESCO Marka Yönetimi* ve *Turizmin Tım Yıla Yayılımı* temalarında hazırlanabilir. UNESCO tescilli Mesir Festivali ve Akhisar Çağlak Festivali, etiket odaklı destinasyon pazarlamasının merkezine yerleştirilmelidir²⁶. Eylem planı, festivalleri sadece birkaç güne sıkıştırmak yerine, Mesir Ayı veya Çağlak Haftası gibi daha geniş zaman dilimlerine yaymalıdır. Festivallerin yıl geneline yayılması için ön etkinlikler ve festival rotaları tasarlanarak turizm sezonu uzatılabilir. Festival süresince atölyeler, gastronomi deneyimleri, geleneksel oyun alanları ve hikaye anlatım köşeleri oluşturulabilir.

Bu etkinlikler, yalnızca izlenen değil, katılım sağlanan deneyimler haline getirilmelidir. Festival öncesinde tarihi mekanlarda yapılan hazırlıklar (macun karma, Mevlüt pilavı hazırlanması vb.) butik turlar haline getirilerek turistlerin mutfak arkasına geçmesi sağlanmalıdır. Festivallerin kitle turizmi baskısıyla dejenere olmaması için yerel zanaatkarların ve sanatçıların festivaldeki ağırlığının artırılması gerekir. Mesire geleneği ise, Kırkağaç Çamlığı gibi ilçelerde ve merkezde Spil Dağı ve Yunt Dağları çevresindeki mesire alanlarında *Geleneksel Piknik Deneyimi* turlarıyla canlandırılmalıdır; burada turistlere yerel sofra örtüleri, geleneksel yemekler ve yerel oyunlar eşliğinde otantik bir gün sunulmalıdır. Yerel halkın aktif katılımı, festival turizminin sürdürülebilirliği açısından kritik önemdedir. Bu sayede festivaller, Manisa'yı ziyaret edilen bir şehir olmanın ötesinde, yaşanan bir kültür destinasyonu haline getirir.

9. HALK ANLATILARI GELENEĞİ

Manisa'ya özgü efsaneler, menkıbeler ve halk hikayeleri, destinasyonun hikaye temelli turizm potansiyelini güçlendirebilir. Bu başlıkta *Dijital Hikaye Anlatıcılığı* ve *Efsane Rotaları* başlığında turistik faaliyetler organize edilebilir. Manisa'nın zengin efsane ve masal birikimi, dijital miras uygulamalarıyla

canlandırılmalıdır. Eylem planında, Niobe (Ağlayan Kaya) ve Kybele gibi noktalar için *Efsane Dinleme Durakları* oluşturulabilir. Yine kentin modern çağdaki en güçlü sembolü Manisa Tarzanı (Ahmet Bedevi) kendisini doğanın korunmasına ve kentin yeşillendirilmesine adanmış bu figür olarak turistlere ve gelecek nesillere anlatılmalıdır²⁷. Tarzan bugün çevre bilincinin ve ekolojik turizmin evrensel bir ikonu haline gelmiştir. Turistler telefonlarındaki bir uygulama veya QR kod aracılığıyla, bulundukları mekanın efsanesini profesyonel tiyatrocuların sesinden, arkadaki atmosferik müziklerle dinleyebilmelidir. Kültürel mirasın korunmasında anlatıcıların rolü oldukça önemlidir²⁸. Bu nedenle kentin son masal büyük anneleri ve anlatıcı dedeleri tespit edilerek butik *Masal Geceleri* düzenlenebilir. Manisa'da akşamları Kurşunlu Han ve Yeni Han gibi tarihi hanlarda fener eşliğinde karanlıkta efsaneler yürüyüşleri organize edilebilir. Bu anlatılar, destinasyona sembolik bir ruh katarak turistlerin mekandaki fiziksel varlığını duygusal bir yolculuğa dönüştürür. Hikayesi olan mekanlar, turistlerin hafızasında daha kalıcı yer eder. Bu yaklaşım, Manisa'nın tarihini yalnızca bilgiyle değil, duygusal bağ kurarak aktarmasını sağlar.

10. GELENEKSEL HALK DANSLARI

Manisa'nın geleneksel halk dansları, Tarhala Baranası ve Zeybek kültürü gibi, ilin kimliğini yansıtan en güçlü SOKÜM unsurlarındandır. Geleneksel halk dansları konusunda *Etkileşimli Performans Salmesi* ve *Dansın Ritmi Atölyeleri* gibi organizasyonlar yapılabilir. Tarhala Barana Türküleri oyunları veya Dörtel oyunu, pasif izlemeden aktif katılıma geçiş stratejisiyle kurgulanmalıdır. Eylem planı, turistlerin sadece izleyici olduğu gösteriler yerine, temel adımları öğrendiği *Zeybek ve Barana Dans Kampları* veya *Deneyim Atölyelerini* içermelidir. Buralarda ziyaretçilerin temel figürleri öğrenmesi sağlanabilir. Bu atölyeler, kısa süreli ve her yaş grubuna hitap edecek biçimde tasarlanmalıdır. Dansın arkasındaki hikaye (örneğin bir zeybeğin onurlu duruşu) turistlere anlatılarak kültürel derinlik sağlanmalıdır. Başarılı bir uygulama olarak, tarihi meydanlarda haftanın belirli günlerinde halkla dans saatleri düzenlenebilir. Bu etkinliklerde profesyonel dansçılar turistleri de aralarına alarak basit ritimlerle dansın içine çekmelidir. Ayrıca, halk oyunlarında kullanılan müzik aletlerinin (davul, zurna, bağlama) yapım süreçleri, dans gösterileriyle birleştirilen bir müzik-dans performansı konseptinde sunulabilir.

Ayrıca, tarihi mekânlarda (örneğin Spil Dağı etekleri veya eski Manisa evlerinin bulunduğu alanlar) düzenlenecek açık hava gösterileri, dansın mekanla bütünleşik sunulmasına olanak tanır. Turistlerin yöresel kıyafetlerle dansa katıldığı interaktif gösteriler, destinasyonun görsel çekiciliğini ve sosyal medya görünürlüğünü artırır. Halk dansları festivalleri, gastronomi ve el sanatları etkinlikleriyle birlikte kurgulanarak çok boyutlu kültürel deneyimler

oluşturulabilir. Bu yaklaşım, Manisa'yı yaşayan ve paylaşılan bir kùltür destinasyonu olarak konumlandırır.

11. TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜ / GELENEKSEL YİYECEK-İÇECEK YAPIMI

Manisa'nın zengin mutfak kùltürü; köfte, tavuk, balık, yöresel hamur işleri, keşkek, mesir macunu, üzüm, zeytin ve mevsimsel yemek pratikleriyle güçlü bir gastronomi mirası sunmaktadır. Bu başlıkta *Coğrafi İşaretili Gastronomi Yolları* temasında faaliyetler gerçekleştirilebilir. Manisa Taban simidi, Manisa kebabı, Salihli ve Akhisar köftesi, Alaşehir Ekmeği, Kapaması ve Tahinli Pidesi gibi tescilli lezzetler, kentin gastronomi turizmi stratejisinin temelidir. Turistlerin bu tescilli yemeklerin sadece son halini gördüğü değil, yapım aşamalarına dahil olduğu *Gastronomi Akademileri* kurulabilir. Örneğin, Taban Simidi Fırın Atölyesi'nde turist, geleneksel nohut mayasının hazırlanışını fırıncı ustasından öğrenmelidir. Bu mekanların *SOKÜM Dostu İşletme* etiketiyle markalanması güvenilirliği artırır.

Manisa'nın yerel, ev temelli ve gündelik mutfak kùltürünü öne çıkaracak şekilde anlatı ve slogan türevleri geliştirilebilir. Nostalji, aidiyet ve ev sıcaklığı üzerinden Manisa mutfağını anlatmak için "*Anneniz Manisalı olsaydı yemek misafir ağırlamanın ve gönül almanın yolu olurdu.*" gibi slogan veya ifadelerle, kente gelen ziyaretçilerle doğrudan duygusal bir bağ kurulabilir. Bu çerçevede yerel halkın katılımıyla düzenlenecek ev yemek yapım atölyeleri, turistlerin yalnızca tatmakla kalmayıp, üretim sürecine dahil olmasını sağlar. Bu atölyeler, özellikle kadın kooperatifleri ve yerel üreticilerle iş birliği içinde yürütülebilir.

Eylem planında, bağları, zeytinlikleri ve tarihi köftecileri birbirine bağlayan *Lezzet Atlası* rotaları oluşturulabilir. Bu rotada turist her durakta farklı bir yerel ürünün hikayesini dinleyip tadım yapabilir. Ayrıca, yemeklerin yalnızca lezzet yönü değil, toplumsal bağlamı (imeceyle pişirme, bayram ve tören sofraları) anlatı temelli sunumlarla ziyaretçilere aktarılmalıdır. Köy ve mahalle ölçeğinde düzenlenecek açık sofa etkinlikleri, turistlerin yerel yaşamla doğrudan temas kurmasına imkan verir. Gastronomi rotaları, mevsimsellik dikkate alınarak planlandığında Manisa'da turizm sezonunun uzamasına katkı sağlayabilir. Bu yaklaşım, Manisa'yı otantik ve paylaşım temelli bir gastronomi destinasyonu olarak öne çıkarır. Gastronomi, SOKÜM'ün en hızlı ticarileşebilen ama aynı zamanda en kolay dejenere olabilen alanıdır; bu nedenle yerel tariflerin standartlaştırılması ve geleneksel sunum korunmalıdır.

SONUÇ

Bu bölümde on bir başlıkta incelenen Manisa'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası unsurları; kentin hem ruhunu hem de ekonomisini besleyen birer kaynaktır. 21. yüzyılın deneyim odaklı turizm paradigmasında Manisa'nın bu zengin mirası, kentin küresel turizm pazarında rekabet avantajı elde etmesi için en kritik stratejik kaynağıdır. Manisa'nın özgün somut olmayan kültürel miras unsurları, kentte özellikle kültür turizminin gelişmesi için benzersiz bir kaynak sağlamaktadır. Ancak Manisa SOKÜM değerlerinin özellikle kültür turizminde bir girdi veya turizm çekicilik kaynağı olarak başarılı bir şekilde aktarılması ve tanıtılması için sürdürülebilir turizm yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

SOKÜM'ün sürdürülebilirliği doğrudan uygulayıcıların (zanaatkarlar, sanatçılar) refahına ve mirası aktarma isteğine bağlıdır. Manisa'daki ustalar, sadece turistik birer figür değil, kentin kültürel kimliğinin birincil paydaşları olarak konumlandırılmalıdır. Bu bağlamda, yerel halkın mirasa yönelik farkındalığının artırılması ve uygulayıcıların turizm gelirlerinden doğrudan pay alması, mirasın metalaşarak özgünlüğünü yitirmesini engelleyebilecektir.

Otantik deneyim ve ev sahibi-konuk etkileşimi, Manisa turizmi için en kritik başarı faktörüdür. Turistler artık sahnelenmiş gösteriler yerine, yerel halkla gerçek bir etkileşime girmeyi arzulamaktadır. Örneğin; Kula Yarenliği'nin mahremiyetine ve otantik yapısına zarar vermeden oluşturulacak kontrollü misafir yaren deneyimleri veya Gördes dokuma köylerindeki atölye konaklamaları, ziyaretçide varoluşsal otantiklik duygusu yaratacaktır. Bu durum, turistlerin destinasyona olan bağlılığını ve tekrar ziyaret eğilimini artıracaktır.

SOKÜM Etiket (özellikle UNESCO tescili), destinasyon imajı üzerinde güçlü bir duygusal etki yaratmaktadır. Manisa, Mesir Festivali ile elde ettiği bu küresel etki, kentin diğer değerlerine (gastronomi ve zanaat) yaymalıdır. Manisa bir bütün olarak Şifa ve Efsaneler Destinasyonu olarak markalanabilir. Dijital hikaye anlatıcılığı araçları kullanılarak kentin sözlü mirası görselleştirilmeli ve turistlerin seyahat öncesi duygu dünyasına hitap edilmelidir.

Kültür turizminin gelişmesi, kültürel yozlaşma riskini de beraberinde getirebilir. Bu riski yönetmek için yerel yönetimlerin, üniversitelerin ve özel sektörün iş birliği içinde olduğu "Manisa Kültür Turizmi Eylem Planı" hayata geçirilmelidir. Gastronomi yolları, zanaat rotaları ve inanç turizmi parkurları oluşturulurken sürdürülebilirlik ilkeleri gözetilmeli, turizm faaliyetlerinin yerel topluluğun değerleriyle uyumlu olması sağlanmalıdır.

Özetle Manisa, Anadolu'nun en güçlü yaşayan kùltür merkezlerinden biridir. Bu zenginliğin modern turizm ihtiyaçlarıyla, mirasın otantikliğini koruyarak bütünleştirilmesi, kentin sadece Türkiye'de değil, dünya kùltür turizmi pazarında da ayrıcalıklı bir konuma yükselmesini sağlayabilecektir.

Kaynakça

- ¹Moswete, N., ve Thapa, B. (2015). Factors that influence support for community-based ecotourism in the rural communities adjacent to the Kgalagadi Transfrontier Park, Botswana. *Journal of Ecotourism*, 14(2-3), 243–263.
- ²Aydın, Ş., Eren, D., Çoban, Ö. ve Özgül Katlav, E. (2021). Kapadokya Bölgesi (Nevşehir) *Turizm Tanıtım Stratejisi Hedef Pazar Analizi Raporu*. T.C. Kapadokya Alan Başkanlığı.
- ³Richards, G. (2018). Cultural tourism: A Review of Recent Research and Trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12-21.
- ⁴Sürdürülebilir Kültür Turizmi İçin Kamu-Yerel-Sivil-Özel İşbirliği (2012). *Çekül Vakfı-Tarihi Kentler Birliği Yayınları Kılavuz Kitapçıklar Dizisi 1*.Gaziantep: Ebat ofset.
- ⁵Cohen, E. (1988). Authenticity and commoditization in tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(3), 371–386.
- ⁶Fiorello, A., ve Bo, D. (2012). Community-based ecotourism to meet the new tourist's expectations: An exploratory study. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 21(7), 758–778.
- ⁷Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri. Erişim adresi: <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-344757/somut-olmayan-kulturel-miras-turkiye-ulusal-envant-eri.html>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ⁸Kim, S., Whitford, M. ve Arcodia, C. (2019). Development of intangible cultural heritage as a sustainable tourism resource: the intangible cultural heritage practitioners' perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, DOI: 10.1080/1743873X.2018.1561703
- ⁹Khanom, S. Moyle, B., Scott, N. ve Kennelly, M. (2019). Host-guest authentication of intangible cultural heritage: a literature review and conceptual model, *Journal of Heritage Tourism*, 14:5-6, 396-408,
- ¹⁰Richards, G. (2011). Creativity and Tourism: The State of the Art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225-1253.
- ¹¹Qiu, Q. Zuo, Y. ve Zhang, M. (2022). Intangible Cultural Heritage in Tourism: Research Review and Investigation of Future Agenda. *Land*, 11, 139. <https://doi.org/10.3390/land11010139>.
- ¹²Wasela, K. (2023). The Role of Intangible Cultural Heritage in the Development of Cultural Tourism. *International Journal of Eco-Cultural Tourism, Hospitality Planning and Development*, 6 (2), 15-28.
- ¹³Wasela, K. (2023).A.g.e.
- ¹⁴Kim, S., Whitford, M. ve Arcodia, C. (2019).A.g.e.
- ¹⁵Kim, S., Whitford, M. ve Arcodia, C. (2019).A.g.e.
- ¹⁶Wasela, K. (2023).A.g.e.
- ¹⁷Khanom, S. Moyle, B., Scott, N. ve Kennelly, M. (2019).A.g.e.

- ¹⁸Altıparmak, K. (2019). Yaren kültürü tarihi Kula evlerinde yaşatılıyor (Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/yaren-kulturu-tarihi-kula-evlerinde-yasatiliyor/1655572>).(Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ¹⁹İlçede birlik ve dayanışma günü: 8 bin vatandaşa yemek ikramı (2025) Erişim adresi: <https://yandex.com.tr/gundem/stories/ilcede-birlik-ve-dayanisma-gunu-8-bin-vatandasa-yemek-ikrami-5944760>. (Erişim tarihi: 15.12.2025).
- ²⁰Wasela, K. (2023).A.g.e.
- ²¹Khanom, S. Moyle, B., Scott, N. ve Kennelly, M. (2019).A.g.e.
- ²²Şafak, D., (2024). Geçmişten Günümüze Manisa’da Kandil Feneri Geleneği. *Folklor Akademik Dergisi*, 7 (3), 1223–1235.
- ²³Manisa’nın O İlçesinde Yağmur Duası Artık Bir Gelenek! (2025). <https://www.manisameydan gazetesi.com.tr/manisanin-o-ilcesinde-yagmur-duasi-artik-bir-gelenek/86205?page=1>.(Erişim tarihi: 10.12.2025).
- ²⁴Qiu, Q.; Zuo, Y.; Zhang, M. (2022).A.g.e.
- ²⁵Khanom, S. Moyle, B., Scott, N. ve Kennelly, M. (2019).A.g.e.
- ²⁶Qiu, Q.; Zuo, Y.; Zhang, M. (2022).A.g.e.
- ²⁷Tepeci, M. (2023). Manisa’da Kültür Turizmi. İçinde *Manisa Turizmi*, Editör, M.Tepeci, (20-35). Ankara: Detay Yayıncılık.
- ²⁸Kim, S., Whitford, M. ve Arcodia, C. (2019).A.g.e.
- Not:* Manisa’da kültür turizminin geliştirilmesi için sunulan önerilerin hazırlanmasında Google Gemini Pro katkısı kullanılmıştır. Önerilerin bir kısmı çalışmada kullanılsa da, içerik tarafımda denetlenip düzenlenmiştir. Bu bölümdeki içerik ve kaynakçanın sorumluluğu tamamen birinci yazara aittir.

Manisa Kùltür Turizmi: Somut Olmayan Kùltürel Miras Değerleri

Prof. Dr. Mustafa Tepeci

Doç. Dr. Ceren İşçi

Dr. Öğretim Üyesi Z. Gökçe Sel